

İSTANBUL MEDENİYET ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ

TARİH ANABİLİM DALI

**Bir Hıristiyanlaşma Anlatısı Olarak Dördüncü Yüzyılda
Roma-Got İlişkileri**

Yüksek Lisans Tezi

Bahadır İkican

Haziran 2023

İSTANBUL MEDENİYET ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ

TARİH ANABİLİM DALI

**Bir Hıristiyanlaşma Anlatısı Olarak Dördüncü Yüzyılda
Roma-Got İlişkileri**

Yüksek Lisans Tezi

Bahadır İkican

ORCID ID: 0000-0002-4227-649X

Danışman

Dr. Öğr. Üyesi Kutlu Akalın

ORCID ID: 0000-0001-9976-4577

Haziran 2023

TEZ JÜRİSİ ONAYI

Bahadır İkican tarafından hazırlanan “Bir Hıristiyanlaşma Anlatısı Olarak Dördüncü Yüzyılda Roma-Got İlişkileri” başlıklı bu Yüksek Lisans Tezi, Tarih Anabilim Dalı, Eskiçağ Tarihi Anabilim Dalı’nda hazırlanmış ve jürimiz tarafından kabul edilmiştir.

JÜRİ ÜYELERİ

Tez Danışmanı:

Dr. Öğr. Üyesi Kutlu Akalın

İstanbul Medeniyet Üniversitesi

Üyeler:

Prof. Dr. Turhan Kaçar

İstanbul Medeniyet Üniversitesi

Prof. Dr. İbrahim Şirin

Kocaeli Üniversitesi

Tez Savunma Tarihi: 19/06/2023

BEYANLAR

Yazım ve Kaynak Gösterme Kılavuzu Beyanı

Danışmanlığımda yazılan bu tezin Chicago yazım ve kaynak gösterme kılavuzunda belirtilen kurallara uygun olarak yapılandırıldığı ve bu kılavuzun Chicago kaynak gösterme standartlarının bu tezde tutarlı olarak uygulandığı tarafımdan incelenerek teyit edilmiştir.

Dr. Öğr. Üyesi Kutlu Akalın

Etik İlkelere Sadakat Beyanı

Hazırladığım bu tezin tamamen kendi çalışmam olduğunu, akademik ve etik kuralları gözeterek çalıştığımı ve her alıntıya kaynak gösterdiğimi beyan ederim.

Bahadır İkican

ÖNSÖZ

Dördüncü yüzyıl gerek siyasi gerekse de dini anlamda oldukça fazla değişime tanıklık etmiş bir dönemdir. Yüzyılın başlarında içerisinde sınırlı sayıda Hristiyan nüfus barındıran Roma İmparatorluğu, yüzyılın ortasına gelindiğinde Hristiyanların hem sayı hem de nüfuz olarak paganlardan çok da aşağıda kalır bir durumda olmadıklarına şahitlik etmiştir. Hristiyan literatürde “Büyük” sıfatı verilerek onurlandırılan Constantinus’un (h. 306-337) bu dine intisap etmesi, Hristiyanların siyasi açıdan imparatorluk nezdinde de destek görmesini sağlamıştır. İmparatorluk, resmi anlamda değilse de uygulamada Constantinus döneminden itibaren Hristiyan bir imparatorluk gibi hareket etmiştir.

Dördüncü yüzyıl, sadece imparatorluk açısından büyük değişimlerin yaşandığı bir dönem olmamış, aynı zamanda Romalılar tarafından “barbar” olarak anılan topluluklar da bu yüzyıl içerisinde büyük değişimler yaşamışlardır. Romalılar açısından barbar tanımı içerisine dahil edilen Gotlar da bu dönemde büyük değişimler yaşayan topluluklar arasında yer almışlardır.

Anavatanları olan İskandinavya’dan başlayarak önce Vistula Nehrinin döküldüğü Baltık Denizi kıyılarına, daha sonraki dönemde ise Karadeniz’in kuzeyine göç eden Gotlar, bu göçler neticesinde Roma İmparatorluğu ile iletişime geçmeye başlamışlardır. Takribi 2-3. yüzyıl dolaylarında başlayan Roma-Got ilişkileri, 4. yüzyıl içerisinde oldukça yoğunlaşmıştır. Tahminlere göre 4. yüzyılın ikinci yarısında gerçekleşen Hun saldırıları nedeniyle Karadeniz’in kuzeyinde yaşanan istikrarsız ortam, Gotların batı kolu olan Vizigotların imparatorluktan yardım istemelerine neden olmuştur. Kaos dolu bu dönemde Roma İmparatorluğu ve Gotlar arasında ortaya çıkan ilişkiler ağı, Gotların Hristiyanlığı benimsemelerini sağlamıştır.

Tarihsel olarak Krallık, Cumhuriyet ve İmparatorluk olarak üç merhalede incelenen Roma İmparatorluğu üzerine ülkemizde yapılan çalışmalar, diğer dillerdeki Roma tarihi alanındaki çalışmalarla kıyaslandığında oldukça sınırlı kalmaktadır. Roma tarihi açısından bakıldığında ülkemizde İmparatorluk devri diğer iki döneme kıyasla çok daha fazla ilgi duyulan bir alan olmakla birlikte bu dönem üzerine yapılan

alışmalar da yeterli düzeyde değildir. Nitekim YÖK tabanlı bir kayıt sistemi olan YÖKTEZ’de “Roma İmparatorluğu” ismini içeren sadece otuz üç adet çalışma bulunmaktadır.

Ülkemizde yapılan çalışmalara Got tarihi açısından bakıldığında Roma İmparatorluk dönemine nazaran durum daha vahimdir. Nitekim YÖKTEZ tabanında yer alan tezler içerisinde sadece üç adet alışma, Gotların tarihini inceleme iddiasında bulunmuştur. Ülkemizde, Got tarihi ve Gotların Hristiyanlaşması mevzuu, basın-yayın anlamında da oldukça sınırlıdır. Konu üzerine birkaç özgün çalışmanın yanında bazı çeviri eserler bulunmakla birlikte bu çalışmalar, alan üzerine gerekli altyapının oluşturulması hususunda oldukça eksik kalmaktadır.

Bu tez içerisindeki iddia, umumi bir Got tarihi ortaya koymak değildir. İngilizce literatürde de birtakım eksiklerin, tutarsızlıkların ve ihtilafların bulunduğu Gotların Hristiyanlaşması anlatısı, tezin ana konusunu oluşturmaktadır. Gotların Hristiyanlaştıkları dönem ve bu dine intisap etmeleri mevzuu henüz Geç Antikçağ’da eserler kaleme alan yazarlar arasında da bir anlaşmazlık konusu olmuştur. Bu tartışma, günümüzde de sürmektedir. Bu alışma içerisinde vaat edilen, Gotların ilk ortaya çıkışlarının, Roma İmparatorluğu ile ilişkilerinin ve Hristiyanlaşma süreçlerinin tutarlı bir şekilde ortaya konularak belirli bir anlatı bağlamında incelenmesidir. Hem Antikçağ metinlerinin hem de günümüz araştırmalarının ele alınarak Gotların Hristiyanlaşma nedenleri ve benimsedikleri Hristiyanlık teolojisinin açıklanması, tezin ana konusunu oluşturmaktadır.

Geç Antikçağ’da ortaya çıkan Got Hristiyanlığının ve kültürünün açıklanması, Ortaçağ’da temelleri atılan “Batı Medeniyeti” hususunun anlaşılmasını kolaylaştıracaktır. Dahası Got etkileri sadece Geç Antikçağ ve Ortaçağ’da sınırlı kalmamış, günümüze kadar intikal etmiştir. Bu bağlamda Gotların tarihinin ve onların Hristiyanlaşma sürecinin ele alınması, günümüzdeki birçok sembolün ve etkinin anlaşılmasını da mümkün kılacaktır.

Tez içerisinde birçok Antik kaynak konuya müdahil olmuştur. Konu edilen Antik eserlerin hemen hemen hepsinin İngilizce edisyonuna ulaşmak mümkünse de çevirilerde herhangi bir eksikliğin kalmaması amacıyla mümkün olduğunca Yunanca ve Latince orijinal edisyonlara da ulaşılmaya çalışılmıştır. Bu eserler bağlamında Antik

dilden çeviriler de tarafımca yapılmıştır. Dolayısıyla gerek metin içerisinde oluşan tutarsızlar gerekse de çevirilerde yapılan hatalar, tarafıma aittir.

Bu çalışma, tam anlamıyla bir araştırma eseri olma iddiasını güttüğü için tez içerisinde anılan Antik yazar ve eser kısaltmaları, İngilizce literatürde alışlageldiği üzere *Oxford Classical Dictionary* adlı eserin dördüncü edisyonundaki “Abbreviations List” kısmı baz alınarak yapılmıştır. Ancak her eserde olduğu gibi Oxford Classical Dictionary de kendi içerisinde birtakım eksikler barındırmaktadır. Bu bağlamda Kitab-ı Mukaddes’e dair yapılan kısaltmalarda <https://www.logos.com/bible-book-abbreviations> sitesinin öngördüğü kullanım şekli benimsenmiştir.

Zaman, mekân ve erişim kısıtları bağlamında oluşan yetersizlikler göz önüne alındığında tezin mükemmel olma iddiası yoktur. Ayrıca entelektüel eksikliklerden oluşan yetersizlikler de çalışmanın sınırlarını çizmiştir. Bu kadar olumsuzluğun arasında bu çalışmayı yapmamda emeği geçenlere teşekkür etmek, tezin ana konusundan çok daha önemlidir. Tezin kaleme alınması, Türk Tarih Kurumu sayesinde olmuştur. Bu bağlamda tez sürecinde burs imkânı sağlayan Türk Tarih Kurumu’na teşekkürlerimi sunarım. Doğru ya da yanlış her kararında arkamda duran, sadece anne olmakla yetinmeyip aynı zamanda bir dost gibi sırdaşım olan en büyük destekçim annem Canan İkican’a teşekkürü borç bilirim. Ayrıca tezin oluşturulması noktasında desteklerini esirgemeyen Günay Karahan’a müteşekkirim.

Seçeneklerle dolu olan bu dünyada doğru tercihi yapmanın önemi açıktır. Bu açıdan beni henüz lisans döneminde doğru bir şekilde yönlendirmeye çalışan ve hem öğrencilik hem de akademik düzeyde bana her zaman destek olan Yusuf Ziya Karaaslan’a müteşekkirim. Gerek eser temini konusunda gerekse maddi-manevi birçok sıkıntının giderilmesi noktasında desteklerini esirgemeyen, “öğrenci dostu” Turhan Kaçar’a teşekkürü borç bilirim. Medeniyet Üniversitesi’nin en güzide hocalarından olan ve ülkemizde Roma tarihi açısından oldukça kıymetli bir konumda bulunan Oğuz Yarlıgaş’tan ders alma fırsatına eriştiğim için oldukça mutluyum. Bu açıdan onun benim üzerimde yarattığı entelektüel derinlik, tezin oluşturulmasında büyük bir katkı sunmuştur. Eserin danışmanlığını yapan ve bana her zaman destek olan, bir hocadan çok, bir dost gibi sıkıntılarımı kendi derdi gibi dinleyen ve

entelektüel ve dilbilimsel anlamda bana büyük katkılar sunan danışmanım Kutlu Akalın'a ne kadar teşekkür etsem azdır.

ÖZET

Bir Hıristiyanlaşma Anlatısı Olarak Dördüncü Yüzyılda Roma-Got İlişkileri

İkican, Bahadır

Yüksek Lisans Tezi, Tarih Anabilim Dalı, Eskiçağ Tarihi Bilim Dalı

Danışman: Dr. Öğr. Üyesi Kutlu Akalın

Haziran, 2023. 164 Sayfa

Germen toplulukları arasında kendi alfabelerini üreten ilk grup olması bağlamında Gotlar, tarihi açıdan eşsiz bir konumda bulunmaktadır. Kitab-ı Mukaddes'in Germen dillerine ilk çevirisinin Gotça olması, Gotların önemini perçinleyen bir diğer unsurdur. Vizigotlar açısından oldukça önemli bir konumda bulunan Ulfilas adlı bir din adamı tarafından ortaya konulan Gotça Kitab-ı Mukaddes, yüzyıllar boyunca diğer Germen toplulukları tarafından da kullanılmıştır. Bu açıdan Gotların batı kolu olarak adlandırılan Vizigotların ve bu topluluğun entelektüel ve dini bir üyesi olarak Got alfabesini üretmesi ve Gotça Kitab-ı Mukaddes çeviri hareketinin öncüsü olması bağlamında Ulfilas'ın hayatının ve teolojik görüşlerinin incelenmesi, Germen Hıristiyanlığının oluşumunun ilk nüvelerinin ortaya konulması açısından oldukça önemli bir unsurdur.

Ulfilas, kendi dönemi içerisinde Hıristiyan Got literatürünün oluşumunda baş rolde yer almış olsa da Gothia'da Hıristiyanların çoğunluğu oluşturmasını sağlayamamıştır. Ulfilas döneminde kendisine siyasi bir destek bulamayan Hıristiyanlık, 370'lerin başlarında gerçekleşen Hun saldırılarının yarattığı siyasi belirsizlikten bunalan Vizigotların Roma'dan yardım talep etmeleri sonucunda ortaya çıkan gelişmeler neticesinde Got yönetici sınıfı tarafından desteklenmeye başlamıştır. Bu tarihten itibaren Hıristiyanlığı benimseyen Gotlar, Germenler arasında Hıristiyanlığın öncüsü konumuna yükselmişlerdir.

Dördüncü yüzyılda Roma sınırlarında vuku bulan teolojik tartışmalar dolaylı yoldan Got Hıristiyanlığını da etkilemiştir. Nitekim Gotların Hıristiyanlığı kabul ettikleri dönemde Roma İmparatoru olan Valens'in *homoian* anlayışı benimsemiş olması, Gotların da bu anlayışa meyletmeleriyle sonuçlanmıştır. Gotlar 589'da gerçekleşen Toledo Konsili'ne kadar *homoian* anlayış çerçevesinde yaşamışlardır.

Tez içerisinde Gotların ilk ortaya çıktıkları dönemden 378’de gerçekleşen Hadrianopolis (Edirne) Savaşına kadar olan süreçteki Roma İmparatorluğu ve Gotlar arasında yaşanan siyasi olaylar incelenmeye çalışılacaktır. Bu etkiler çerçevesinde Roma-Got ilişkilerine ayrıca bir bölüm ayrılması uygun görülmüştür. Nitekim Roma İmparatorluğu ile yaşadıkları siyasi ilişkiler çerçevesinde Gotların Hristiyanlığı benimsedikleri düşüncesi, çalışma içerisinde savunulan ana argümandır. Ayrıca Gotlar ve onların piskoposu olarak anılan Ulfilas’ın *homoian* anlayışa meyletmiş olması, bu teolojinin de açıklanmasını mecbur kılmıştır. Dolayısıyla *homoian* anlayış ve bu anlayışın imparatorluk ve Got topluluklarına etkisi çalışma içerisinde ele alınacak bir diğer husustur. Bu iddia çerçevesinde Gotların Hristiyanlığı benimsemelerinde etkili olan siyasi olaylar, kabul ettikleri Hristiyanlık teolojisi ve onların Hristiyanlaşmasında Ulfilas’ın etkisi tez içerisinde incelenmeye çalışılacak konular olacaktır.

Anahtar Kelimeler: Gotlar, Vizigotlar, Roma İmparatorluğu, Geç Antikçağ, Hristiyanlık

ABSTRACT

Roman-Gothic Relations in the Fourth Century as a Christianization Narrative

İkican, Bahadır

Master's Thesis, Department of History, Ancient History

Supervisor: Assist. Prof. Dr. Kutlu Akalın

June, 2023. 164 Pages

The Goths occupy a unique position historically, as they were the first group among the Germanic communities to produce their own alphabet. The fact that the first Bible in the Germanic languages was written in the Gothic language is another factor that reinforces the importance of the Goths. The Gothic Bible, which was composed by a cleric named Ulfilas, who was in a very important position for the Visigoths, was also used by other Germanic communities for centuries. In this respect, the examination of the life and theological views of Ulfilas in the context of the Visigoths, who are called the western branch of the Goths, and as an intellectual and religious member of this community, producing the Gothic alphabet and being the pioneer of the Gothic Bible translation movement, is a very important element in terms of revealing the first cores of the formation of Germanic Christianity.

Although Ulfilas had a leading role in the foundation of the Christian Gothic literature in his own time, he could not ensure that the Christians formed the majority in Gothia. Christianity, which did not find political support during the reign of Ulfilas, received political support from the Gothic ruling class as a result of the developments that emerged as a result of the Visigoths, who were overwhelmed by the political uncertainty created by the Hun attacks in the early 370s, demanded help from Rome. From this date on, the Goths, who adopted Christianity, became the pioneers of Christianity among the Germans.

The theological debates that took place within the borders of the Roman Empire in the 4th century also indirectly affected Gothic Christianity. As a matter of the fact that Valens, who was the Roman Emperor at the time when the Goths accepted Christianity, adopted the homoian understanding, resulted in the Goths' inclination to

this understanding. The Goths lived within the framework of homoian understanding until the Council of Toledo in 589.

In this study, the political events between the Roman Empire and the Goths in the process from the first appearance of the Goths to the Battle of Adrianople in 378 will be tried to be revealed. Within the framework of these effects, it was deemed appropriate to devote a separate section to Roman-Gothic relations. As a matter of fact, the idea that the Goths adopted Christianity within the framework of their political relations with Rome is the main argument defended in the study. In addition, the fact that Ulfilas, who is known as the Goths and their bishop, inclined towards homoian understanding, made it necessary to explain this theology. Therefore, the homoian understanding and the effect of this understanding on the empire and Goth communities is another issue to be discussed in the study. Within the framework of this claim, the political events that were effective in the adoption of Christianity by the Goths, the Christian theology they adopted and the effect of Ulfilas on their Christianization will be the subjects to be examined in the thesis.

Keywords: Goths, Visigoths, Roman Empire, Late Antiquity, Christianity

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ	i
ÖZET	v
ABSTRACT	vii
İÇİNDEKİLER	ix
KISALTMALAR.....	xi
HARİTALAR LİSTESİ	xiv
GİRİŞ.....	1
I. BÖLÜM	6
GERMENLERİN VE GOTLARIN ORTAYA ÇIKIŞLARI	6
1. <i>Germen ve Got Varlıkları</i>	6
1.2. <i>Germen Tanımı</i>	6
1.3. <i>Got Tanımı</i>	12
1.4. <i>Gotlara Atıf Yapan Antik Kaynaklar</i>	17
1.5. <i>Anakarada Gotlar</i>	26
II. BÖLÜM	30
GOT-ROMA SİYASİ İLİŞKİLERİ	30
2. <i>Gotlar ve Romalılar</i>	30
III. BÖLÜM	42
GOTLARIN TOPLUMSAL YAPISI VE HİRİSTİYANLIK ÖNCESİ GOT DİNİ.....	42
3. <i>Got Toplumu</i>	42
3.1. <i>Hiristiyanlık Öncesi Got Dini</i>	52
3.2. <i>Gotların Hiristiyanlık ile Tanışmaları</i>	57
3.3. <i>Dördüncü Yüzyıl Hiristiyan Dünyası</i>	65
IV. BÖLÜM	74
ULFİLAS: HAYATI, ÇALIŞMALARI VE GOT TOPLUMUNDAKİ YERİ	74
4. <i>Ulfilas'ın Hayatı ve Onun Kristolojik Yorumu</i>	74
4.1. <i>Ulfilas'ın Hayatı</i>	75
4.2. <i>Ulfilas'ın Teolojik Görüşü</i>	89
4.3. <i>Ulfilas'ın Got Alfabesini İcadı ve Gotça Kitab-ı Mukaddes</i>	95
V. BÖLÜM	103
GOTHIA'DA KOVUŞTURMALAR VE GOTLARIN HİRİSTİYANLIĞI BENİMSEDİKLERİ DÖNEM	103
5. <i>Gotların Hiristiyanlığa Yaklaşımı</i>	103
5.1. <i>Gothia'da Kovuşturmalar</i>	103
5.2. <i>Gotların Hiristiyanlığı Benimsedikleri Dönem</i>	113
5.3. <i>Gotların Benimsedikleri Hiristiyanlık Teolojisi</i>	128
SONUÇ	133

BİBLİYOGRAFYA	141
EKLER	160
Kronoloji.....	160
Haritalar	162

KISALTMALAR

Acts.: Elçilerin İşleri

Amm. Marc.: Ammianus Marcellinus

Ann. Val.: Anonymus Valesianus

August, *De civ. D.*: Augustinus, *De civitate Dei*

Aur. Vict. *Caes.*: Aurelius Victor, *Caesares*

a.y.: Aynı yer

Basil. *Ep.*: Basileus, *Epistulae*

bknz: Bakınız

Caes. *BGall.*: Caesar, *Bellum Gallicum*

Cass. Dio.: Cassius Dio

Chron. Pasch.: Chronicon Paschale

Col.: Koloselilere Mektup

Cor.: Korintlilere Mektup

çev.: Çeviren

ed.: Editör

Ep.: *Epistulae*

E.T: Erişim Tarihi

Euseb. Hieron.: Eusebius Hieronymus

Euseb. *Vit. Const.*: Eusebius, *Vita Constantini*

Eutr: Eutropius

fr.: Fragmanlar

h.: Hakimiyet yılları (Taht yılları)

Hdt.: Herodotos

Hieron. *Epis.*: Hieronymus, Epistulae

Hist. eccl.: Historia Ecclesiastica

Intro.: Introduction

John.: Yuhanna

Jord. *Get.*: Jordanes, Getica

Lactant. *De mort. pers.*: Lactantius, De Mortibus Persecutorum

Lib.: Libanius

MÖ: Milattan Önce

MS: Millattan Sonra

Oros.: Orosius

öl.: Ölümü

öz.: Özellikle

Pan. Lat: Panegyrici Latini

Pet.: Petrus'un 1. Mektubu

Plin. Ep.: Plinius (Genç), Epistulae

Plin. *HN.*: Plinius (Yaşlı), Naturalis Historia

Procop. *Aed.*: Procopius, De aedificiis

Procop. *Goth.*: Procopius, De Bello Gothico

Procop. *Pers.*: Procopius, De Bello Persico

Procop. *Vand.*: Procopius, De Bello Vandalico

Ptol. *Geog.*: Ptolemaeus, Geographia

rev.: Revizyon

Rom.: Romalılara Mektup

s.: Sayfa

SHA: Scriptores Historiae Augustae

Sid. Apoll. *Carm.*: Sidonius Apollinaris, Carmina

Sozom.: Sozomenus

ss.: Sayfa sayısı

Strab.: Strabon

Tac. *Ann.*: Tacitus, Annales

Tac. *Germ.*: Tacitus, Germania

Tac. *Hist.*: Tacitus, Historiae

Them. *Or.*: Themistius, Orationes

trans.: Translator

Vol: Volume

Zos.: Zosimus

HARİTALAR LİSTESİ

Harita 1: Scandia, Gothiscandza, Wielbark Arkeolojik Kültürü

Kaynak: Herwig Wolfram, *History of the Goths*, trans. Thomas J. Dunlap, (University of California Press, 1988), s. 617.

Harita 2: Dacia, Moesia, Cappadocia ve Scythia Bölgelerini Gösteren Fiziki Harita

Kaynak: Richard J. A. Talbert (ed.). *Barrington Atlas of The Greek and Roman World*, map:1, Compiled by the Project Office 1998, (Princeton University Press, 2000), s. 1-2.

Harita 3: Dördüncü Yüzyılın Son Çeyreğinde Avrupa'nın Siyasi Yapısı

Kaynak: Colin Mcevedy, *Ortaçağ Tarih Atlası*, çev. Ayşen Anadol, (Sabancı Üniversitesi Yayınları, 2004) s. 9.

GİRİŞ

Roma Devleti, henüz Cumhuriyet döneminde Yunanistan'ı hakimiyeti altına almıştır. Ancak Roma Cumhuriyeti, siyasi açıdan Yunanistan'ı ele geçirmiş gibi görünse de kültürel anlamda tam tersi bir durum söz konusudur. Bu dönemde felsefi ve edebi anlamda oldukça gelişmiş bir düzeyde bulunan Yunanlılar, birçok açıdan Romalıları etkilemişlerdir. Bu etkileşimin en önemli unsurlarından birini “barbar” tanımı oluşturmuştur. İlk olarak Homeros destanları çerçevesinde Yunanlılardan farklı bir dil konuşan Cariatlıları tanımlamak amacıyla tedavüle girdiği düşünülen barbar tanımı, Yunanlılar tarafından kendilerinden farklı olan, özellikle kırsal ve göçebe yaşam süren ve düzensiz bir toplum yapısına sahip toplulukları tanımlamak amacıyla kullanılmıştır.¹ Yunanlılardan barbar fikrini miras alan Romalılar ise bu anlayışa birtakım eklemeler yapmışlardır. Romalılar açısından “barbar” lafzı, kendileri gibi olmayan topluluklara verdikleri bir isim olmasının yanında bu toplulukları aşağılayıcı bir tavrı da içerisinde barındırmıştır.² Bu minvalde barbar olarak isimlendirdikleri topluluklardan kendilerini üstün gören Romalılar, bu toplulukları “ehlileştirme görevini” de üstlenmişlerdir.

Romalıların barbarları ehlileştirmek için uyguladığı ilk politika, savaş olmuştur. Hadrianus döneminden itibaren Roma sikkelerinde “Restitutio, Renovatio, Reparatio” kelimelerinin lejantlarda kullanılması, bu politikanın bir yansıması olarak değerlendirilebilmektedir.³ Nitekim “onarma, yeniden inşa etme” anlamlarına gelen bu kelimeler, genelde bir isyanın bastırılması sonrasında yapılan anlaşma neticesinde elde edilen başarıya atfen kullanılmıştır.⁴ Bunun yanında Romalılar sadece isyanları bastırarak veya barbarları zapt ederek değil, aynı zamanda bu toplulukları kendi

¹ Hom. Il. 2.867: “βαρβαροφώνων”; Benjamin Isaac, “The Barbarian in Greek and Latin Literature”, *Scripta Classica Israelica*, vol. XXXIII (2014), s. 117; Gürhan Kırilen, “Origin of the Term ‘Barbarian’”, *Doğu Asya Araştırmaları Dergisi*, Cilt: 1 Sayı: 1, (2018), s. 20; *A Greek-English Lexicon*, ed. Henry George Liddell-Robert Scott (American Book Company, 1901), s. 275.

² Isaac, “The Barbarian in Greek and Latin Literature”, s. 129. Barbar tanımına aşağılayıcı unsurların eklenmesi Romalılar ile ilişkilendirilse de Yunanlıların da barbar olarak tanımlanan gruplara karşı zaman zaman aşağılayıcı bir tavır takındıkları bilinmektedir. Bu konu üzerine güncel bir çalışma için bknz: Eran Almagor, “Who is a barbarian? The barbarians in the ethnological and cultural taxonomies of Strabo”, *Strabo's Cultural Geography*, ed. Daniela Dueck-Hugh Lindsay-Sarah Potheary, (Cambridge University Press, 2005), ss. 42-55.

³ Harold Mattingly, “Some Historical Coins of Hadrian”, *The Journal of Roman Studies*, Vol. 15 (1925), s. 215.

⁴ Gerhart B. Ladner, “On Roman Attitudes Toward Barbarians in Late Antiquity”, *Medieval and Renaissance Studies*, Vol 7, (University of California Press, 1976), s. 11.

yanlarına çekmeye çalışarak da bir düzen sağlamayı amaçlamışlardır. Barbar grupların ehlileştirilmesi hususunda dinin kullanılması, Romalıların Hristiyanlığı benimsemeye başlamalarıyla ortaya çıkmıştır. Nitekim Roma İmparatorluğu henüz pagan olarak anıldığı dönemde, ele geçirdiği bölgelerdeki dini inanışlara müdahale etmemiş ve zaman zaman bu inanışları benimsemekte de bir beis görmemiştir. Ancak imparatorluğun Hristiyanlaşmaya başlamasıyla birçok topluluk üzerine piskopos atamaları yapılarak bu toplulukların da Hristiyanlaştırılmasına çalışılmıştır. Bu bağlamda Romalıların barbar toplulukları ehlileştirmek için kullandıkları araçlardan biri de onların kendileriyle aynı dini paylaşımlarını sağlamaya çalışmak olmuştur.⁵

Bakış açılarını sadece imparatorluk topraklarının dini siyaseti ile sınırlı tutmayan Roma İmparatorları, barbar olarak gördükleri toplumlara misyonerler göndererek veya onlar üzerine piskopos atamaları yaparak kendi dinlerini bu topluluklar arasında da yaymaya çalışmışlardır. Bu açıdan ilk Hristiyan imparator olarak kabul edilen Büyük Constantinus'tan (h. 306-337) itibaren imparatorlar, diğer toplulukların Hristiyanlaşma sürecinde etkin rol oynama sorumluluğunu üzerlerinde hissetmişlerdir.⁶ İmparatorlar bu sebepten barbar olarak adlandırdıkları topluluklara doğru yolu göstermek amacıyla piskopos atamaları yapmışlardır. Bunun ilk örneklerinden biri Iberialıların⁷ talebi bağlamında Büyük Constantinus tarafından adı geçen toplum üzerine yapılan piskopos atamasında görülmektedir.⁸

Gotlar, Roma İmparatorluğunun barbar olarak tanımladığı ve imparatorluğun ehlileştirme sorumluluğunu üzerinde hissettiği toplulukların başında gelmektedirler. İskandinavya'dan göç hareketine başlayan Got toplulukları, önce Vistula Nehri

⁵ Romalıların barbar olarak anılan topluluklar üzerine piskopos atamasının ilk örneklerinden birini Licinius tarafından Armenia'ya Hristiyanlığı yaymak amacıyla gönderilen Gregorius oluşturmaktadır: Timothy D. Barnes, *Constantine and Eusebius*, (Harvard University Press, 1981), s. 65; Sara Parvis, "Was Ulfila Really a Homoian?", *Arianism: Roman Heresy and Barbarian Creed*, (Ashgate Publishing, 2014), s. 55.

⁶ Euseb. *Vit. Const.* 4.24: "... ἐγὼ δὲ τῶν ἐκτὸς ὑπὸ θεοῦ καθεσταμένους, ἐπίσκοπος ἂν εἶην"; Garth Fowden, *Empire to Commonwealth Consequences of Monotheism in Late Antiquity*, (Princeton University Press, 1993), s. 91; Ralph W. Mathisen, "Barbarian Bishops and the Churches "in Barbaricis Gentibus" During Late Antiquity", *Speculum*, Vol. 72, No. 3 (Jul. 1997), s. 665.

⁷ Iberia kelimesi, Geç Antikçağ'da birçok bölgeyi tanımlamak için kullanılmış bir tabirdir. Ancak burada kastedilen alan, günümüzde Gürcistan sınırlarında bulunan bölgedir: Manana Odisheli, "Iberia", *The Oxford Dictionary of Late Antiquity*, ed. Oliver Nicholson, (Oxford University Press, 2018), s. 758.

⁸ Theodoretus, *Hist. eccl.* 1.23.

kıyılarına gelmişler, sonraki süreçte ise Karadeniz'in kuzeyine yerleşmişlerdir.⁹ Bu tarihlerden itibaren Romalı yazarların bakış açısına da giren Gotlar, bilhassa 270'lerde Dacia'nın Roma İmparatorluğu tarafından boşaltılması sonucu bölgeye yerleşerek Roma ile sınır komşusu olmuşlardır.¹⁰ Tuna Nehrinin kuzeyinde yer alan Dacia Eyaletinin Gotlar tarafından ele geçirilmesi, imparatorluk açısından oldukça olumsuz bir durum yaratmış ve bu tarihten itibaren Gotlar, imparatorluğu en ciddi şekilde tehdit eden barbar kavim konumunda yer almışlardır.

Tarih boyunca Got-Roma ilişkileri çatışma halinde olmuşsa da zaman zaman bu iki topluluk arasında iş birlikleri ve anlaşmalar da yapılmıştır. Bu iş birlikleri çerçevesinde Roma ordusuna asker sağlayan Gotlar, karşılığında mali yardımlarla desteklenmişlerdir. Artan ticaretin de etkisiyle Got toplulukları, Romalıların gerek siyasetinden gerekse de kültüründen fazlasıyla etkilenmişlerdir. Bu etkilenme öylesine yoğun olmuştur ki günümüz araştırmacıları Gotları, o dönem için Roma'nın bir bağlaştığı olarak yorumlamaktan kendilerini alamamışlardır.¹¹ Bu fikir, iddialı bir çıkarım olmakla birlikte tarihsel açıdan Roma-Got ilişkileri incelendiğinde Gotların birçok açıdan Romalılara bağlı oldukları açıktır. Bu bağlılığın en önemli unsurlarından birini de din oluşturmaktadır.

Dördüncü yüzyılın ilk yarısında Constantinus'un Hristiyanlığı benimsemesiyle birlikte Hristiyanları desteklemeye başlayan Roma İmparatorluğu, misyonerler aracılığıyla çevresinde bulunan muhtelif topluluklara Hristiyanlığı tebliğ etmeye başlamıştır. Bu amaçla Ulfilas isimli, aslen Cappadocia kökenli olan bir din adamı, 330'ların sonunda piskopos Eusebius (öl. 341) tarafından Constantinopolis'te Gotların piskoposu olarak takdis edilmiştir. Bu takdis olayı ile Gotlar açısından hem dini hem de kültürel anlamda bir dönüşümün ilk adımı atılmıştır. Nitekim Ulfilas, faaliyetleri ile Germen dillerindeki ilk alfabeyi üreterek yazılı Germen kültürünün başlamasını sağlamıştır. Dahası, Ulfilas tarafından Gotçaya tercüme edilen ilk eserin Kitab-ı Mukaddes olması, Gotların Germen toplumları içerisinde dini anlamda da eşsiz bir konumda bulunmalarını sağlamıştır. Çünkü Gotlar, Germen toplulukları arasında

⁹ Herwig Wolfram, *History of the Goths*, trans. Thomas J. Dunlap, (University of California Press, 1988), s. 39.

¹⁰ Michael Kulikowski, *Rome's Gothic War From The Third Century to Alaric*, (Cambridge University Press, 2007), s. 41-42.

¹¹ Peter Heather, *The Goths*, (Blackwell Publishing, 1997), s. 62.

Hristiyanlık literatürünü yaratan topluluk olmaları bağlamında bir mihenik taşı konumunda bulunmuşlardır. Ulfilas, Hristiyan Got literatürünün oluşumunda baş aktör olmakla birlikte onun faaliyetlerinin Gotların Hristiyanlığı kitleler halinde benimsemesi noktasında tek başına yeterli olmadığı görülmektedir.

Geç Antikçağ'da ilk Got piskopos¹² olarak anılmasına rağmen Ulfilas, Gothia'da¹³ Hristiyanların çoğunluğu oluşturmasını sağlayamamış, Hristiyanlık onun zamanında Got yöneticiler arasında siyasi bir destek bulamamıştır. 347/8'de Aoricus ve 369-372'de Athanaricus tarafından başlatılan iki kovuşturma, Hristiyanlığın Gothia'da siyasi destek bulamadığını ispatlamaktadır.

370'lerde Asya steplerinden gelerek Karadeniz'in kuzeyinde yer alan toplulukları batıya göç etmeye zorlayan Hun saldırılarının baş göstermesi, Roma-Got ilişkileri açısından da bir dönüm noktası yaratmıştır. Nitekim Hunların yarattığı kaostan kurtulmak isteyen Gotların batı kolu olarak tanımlanan Vizigotlar, imparatorluktan yardım istemişlerdir. Dönemin Roma İmparatoru Valens (h. 364-378) tarafından olumlu bir şekilde karşılanan bu yardım talebi, Gotlar açısından Hristiyanlığın yönetim kademesinde desteklenmesiyle sonuçlanan bir dizi olaya neden olmuştur.

Vizigotların Hristiyanlığı benimsemeleri, sadece kendi toplumlarını etkilememiştir. Hristiyanlığı benimseyen Vizigotlar, ilerleyen süreçte Germen topluluklarının birçoğuna misyonierler göndererek onların da Hristiyanlaşmasını sağlamışlardır. Vizigotlar arasında yetişen Ulfilas'ın oluşturduğu Got alfabesi ve Gotça Kitab-ı Mukaddes çevirisi, hiç şüphesiz bu misyonierler tarafından diğer toplulukların ihtida hareketini sağlamak amacıyla kullanılmıştır. Ulfilas'ın yarı Ariusçuluk şeklinde anılan bir düşünce olan *homoian* anlayışı benimsemesi, yaptığı çevirinin de bu görüş çerçevesinde şekillenmesine neden olmuştur. İlerleyen süreçte misyonierler aracılığıyla diğer Germen toplumlarına taşınan bu dini anlayış ve Kitab-ı Mukaddes çevirisi diğer Germenlerin de *homoian* anlayışı benimsemesini sağlamış ve Germen Arianizmi denilen bir yorumu ortaya çıkarmıştır. Bu bağlamda Vizigotlar

¹² Philostorgius, *Hist. eccl.* 2.5.

¹³ Gotların ülkesi olarak tanımlanan Gothia sınırları Geç Antikçağ boyunca birçok kez değişmiştir. 370'lerden itibaren Dacia'nın Gotlar tarafından ele geçirilmesiyle Dacia'dan Volga Nehrine kadar olan bölge Gothia olarak anılmıştır. Bu bölge çerçevesinde Kırım Gotları, Dacia Gotları gibi spesifik Got tanımları da yapılabilmektedir: Wolfram, *History of Goths*, s. 22.

özelinde Gotların Hıristiyanlaşması konusunun araştırılması, diğer Germen kavimlerinin de Hıristiyanlaşma sürecine ışık tutacaktır.

Gotlar, Geç Antikçağ'da siyasi ve dini yönden oldukça etkili olmuş bir topluluktur. Gotların siyasi ve dini meselelerde bu derece önemli bir rol oynamaları, onların mirasının Ortaçağ'dan günümüze kadar geçen dönemde muhtelif topluluklar ve devletler tarafından benimsenmesini sağlamıştır. Hatta zaman zaman çeşitli devletler ve topluluklar arasında Got mirasını paylaşma noktasında bazı tartışmalar bile vuku bulmuştur. Bu durumun en spesifik örneklerinden biri, 15. yüzyıl ortalarında düzenlenen Basel Konsili'nde İsveç ve Avusturyalılar arasında her iki tarafın da Gotların torunları olduklarını iddia etmeleri neticesinde yaşanan tartışmada karşımıza çıkmaktadır.¹⁴

Her ne kadar Got mirası Avrupa'da yaşayan topluluklar tarafından kabul edilmiş ve Türklerin yaşadığı coğrafyadan çok uzakmış gibi görünse de dolaylı yollardan Türklerle de ilişkilidir. Nitekim Osmanlı İmparatorluğunun Viyana kapılarına dayandığı 1683'te Türklere karşı başarılı bir şekilde savunma sergileyen Leh kumandan Jan Sobieski, Got Savaş Tanrısı (Teiws) olarak onurlandırılmıştır.¹⁵ Ayrıca günümüzde İsveç kraliyet armasında halen Gotları çağrıştıran ifadelerin yer alması, onların etkilerinin yüzyıllar boyu sürdüğünü göstermesi bakımından oldukça önemlidir.¹⁶

Geç Antikçağ'da varlıklarını hissettirmeye başlayan Gotların ilk ortaya çıkışlarının, Roma ile etkileşimlerinin ve Hıristiyanlaşma süreçlerinin incelenmesi, sadece Antikçağ'daki yapılanmayı açıklamakla kalmayıp Ortaçağ'ın siyasi, kültürel ve dini unsurlarını da ortaya koyacaktır. Avrupa fikrinin temellerinin atıldığı Ortaçağ kültürünün ve siyasetinin incelenmesi ise günümüzdeki sembollerin, siyasi ilişkilerin ve dini ifadelerin anlaşılmasını kolaylaştıracaktır.

¹⁴ Herwig Wolfram, "Gothic History as Historical Ethnography", *From Roman Provinces to Medieval Kingdoms*, ed. Thomas F. X. Noble, (Routledge, 2006), s. 36.

¹⁵ Wolfram, "Gothic History as Historical Ethnography", s. 35.

¹⁶ Wolfram, "Gothic History as Historical Ethnography", s. 36.

I. BÖLÜM

GERMENLERİN VE GOTLARIN ORTAYA ÇIKIŞLARI

1. *Germen ve Got Varlıkları*

Gotlar, etnik açıdan Germen kavimlerinin bir kolu olarak kabul edilmektedirler. İlk ortaya çıktıkları bölge ve dönem hususunda birtakım tartışmaların olması, onları spesifik olarak diğer kavimlerden ayırmanın zorluğu ve Roma dünyası ile etkileşime girmeden önce onlar hakkında çok az şeyin bilinmesi, Gotları anlamak için bağlı bulundukları Germen topluluklarının genel özelliklerine bakmayı mecbur kılar. Her ne kadar Germenlerin Roma ile etkileşime geçmeden önceki yaşantıları ile ilgili çok az bilgi bulunsa da zaman zaman onlara atıf yapan Antik yazarların eserleri kimi zaman da arkeolojik kazılarda ele geçirilen materyaller, genel bir Germen tanımının yapılmasına olanak tanımıştır.

Germen kelimesi, tarih boyunca birçok küçük kabileyi etrafında toplayan bir çatı görevi görmüştür. Gotlar da Germen kavimlerinin doğu koluna mensup olan bir topluluk olarak karşımıza çıkmaktadırlar. Birkaç istisna dışında Gotlar, Antik yazarlar tarafından uzun yıllar münferit bir topluluk olarak tanımlanmak yerine bir bütünün parçası olarak ele alınmışlardır. Başlangıçta Germenlerin bir parçası olarak anılan Gotlar, daha sonraları Scythia toplulukları içerisinde tanımlanmışlardır. Bu bağlamda Gotların varlıklarının açıklanması ve ilk ortaya çıktıkları dönemdeki kültürel ve siyasi etkilerinin ortaya konulması açısından bağlı bulundukları Germen ırkının incelenmesi oldukça önemlidir.

1.2. **Germen Tanımı**

Günümüz Avrupası'nın şekillenmesinde oldukça önemli bir rol oynayan Germenler, çeşitli kabilelerden müteşekkil bir yapılanmaya sahiptiler. Göçebeliliğe ve hayvancılığa dayalı bir yaşam süren bu kuzey insanları, İskandinavya kökenlidir. Bölgedeki imkanların yetersizliği ve yoğun nüfus artışı gibi nedenlerle yeni yurt arayışları, onları göç etmeye zorlamıştır. İskandinavya'dan başlayan bu göç hareketleri, Akdeniz dünyasının birçok bölgesine ulaşarak nihayetinde dönemin ve bölgenin en büyük gücü olan Roma İmparatorluğunun sınırlarına değin uzanmıştır. Romalılar ise Germen ırklarıyla fazla ilgilenmemiş, sadece kendileriyle etkileşime

girdikleri ölçüde bu kavimler üzerine yazma gereği hissetmişlerdir. Bu noktada birkaç kısıtlı bilgi dışında Gaius Iulius Caesar (MÖ 100-MÖ 44) dönemine kadar Germanler hakkında bilgi veren Romalı yazarların sayısı oldukça azdır. Caesar döneminden itibaren gerek Roma'nın yayılmacı siyaseti bağlamında Germanlerin yoğunlukta olduğu bölgelere kadar ulaşan seferler yapılması gerekse de German kavimlerinin daha güneye inmeye başlamaları Roma-German ilişkilerinde bir artış yaratmıştır. Bu süreç neticesinde de Caesar'ın *De Bello Gallico*, Tacitus'un *Germania*, Iordanes'in *Getica* gibi başta German kavimlerini, özelde ise Gotları ele alan eserler yazılmıştır.¹⁷

Antikçağ'da German ırklarının tarihine ilişkin bilgilerin hemen hepsi Romalı ve Yunan yazarlar tarafından kaleme alınan eserlerden edinilmektedir. Dolayısıyla German toplulukların ele alınırken Romalı yazarların eserlerine başvurulması, başlangıçtan itibaren onlara karşı bir önyargıyla karşılaşılacağına kabul edilmesini gerektirmektedir. Nitekim Romalıların Yunanlılardan miras olarak aldıkları en önemli unsurlardan biri kendileri gibi konuşmayan, yaşamayan ya da düşünmeyen toplulukları "barbar" olarak tanımlamalarıdır.¹⁸

Antikçağ'da Germanler ile ilgili bilgilerimizin hemen hepsini Romalılardan öğrenmemizin sebebi ise Germanlerin Roma topraklarına girene kadar yazılı bir kültürü benimsememiş olmalarındandır. Yine de İskandinavya'da yaşayan toplulukların yaklaşık 2000 yıl öncesine dayanan runik yazı geçmişi bulunmaktadır.¹⁹ Olasılıkla bu dönemde bölgede yaşayan ve runik yazı sistemini benimseyen topluluklar arasında Germanler de bulunmaktaydı. Nitekim MÖ 2. yüzyıla tarihlenen bu yazı türüne ait ilk örnekler German dillerinde üretilmiştir.²⁰ Ancak kelime anlamı

¹⁷ Bu eserler öncesinde MÖ 320'de Avrupa'nın kuzeyine bir gezi düzenleyen Pytheas'ın gezisi ve MÖ 2. yüzyılda yazan Apamealı Poseidonius gibi yazarların eserleri bağlamında Germanler farklı bir topluluk olarak ele alınmışlardır. Ancak gerek Pytheas'ın gezisiyle ilişkilendirilen atıflar gerekse de Poseidonius'un eseri Germanler üzerine çok az bilgi ihtiva etmektedir: Malcolm Todd, *The Early Germans*, (Blackwell Publishing, 2004), s. 1-2.

¹⁸ Patrik J. Geary, "Barbarians and Ethnicity", *Late Antiquity: A Guide to The Postclassical World*, ed. G. W. Bowersock-Peter Brown-Oleg Grabar, (The Belknap Press of Harvard University Press, 1999), s. 107. Peter Heather, "Barbarians, Roman attitudes to", *The Oxford Dictionary of Late Antiquity*, ed. Oliver Nicholson, (Oxford University Press, 2018), s. 209-210.

¹⁹ Stefan Brink, "The Nordic Languages, Sociolinguistic perspectives and language contact in Proto-Nordic", *The Nordic Languages An International Handbook of the History of the North Germanic Languages*, (Walter de Gruyter, 2002), s. 686.

²⁰ Klaus Düwel, "Runic", *Early Germanic Literature and Culture Vol 1*, ed. Brian Murdoch-Malcolm Read, (Camden House, 2004), s. 121; Tez içerisinde milat öncesi dönemler MÖ olarak kısaltılarak verilmiştir. Milat sonrasındaki tarihleme için ayrıca MS kısaltması kullanılmamıştır. Dolayısıyla MÖ kısaltmasının olmadığı tarihlemeler milat sonrasını ifade etmektedir.

itibariyle “gizli” anlamına gelen runik yazıdaki eserler, Germanler hakkında çok sınırlı bilgi ihtiva etmiştir.²¹ Dolayısıyla bu yazılar, Germanlerin sosyo-kültürel yaşayışları üzerine yapılan araştırmalarda çok az fayda sağlamıştır. Ayrıca runik alfabenin birçok kavim tarafından kullanılması bulunan eserin hangi kavme ait olduğunun anlaşılmasını zorlaştıran bir durumdur. Bu durum da Germanler hakkında bilgi edinmek için Romalı yazarlara başvurmayı mecbur kılmıştır. Romalı yazarlar ise komşu Germanlerin siyasi ve toplumsal yapılarıyla ilgilenmekten çok, onları Roma İmparatorluğu ile ilişkileri bağlamında ele almışlardır. Bu bağlamda Romalıların Germanler üzerine yazdıkları yazılar, her zaman sınırlı kalmış ve bu toplulukların anlaşılması noktasında daima eksikler içermiştir.

Yazılı bir kültürden yoksun olan German ırklarının kendilerini ve birbirlerini nasıl ifade ettikleri meçhuldür. Bu durum German ırklarının isimlendirilmesi noktasında da Roma etkisinin hissedilmesine neden olmuştur. Nitekim German lafzı, kökeni tartışmalı olmakla beraber German dillerinden türetilen bir ifade olmayıp olasılıkla Latince kökenli bir kelimedir.²² Ayrıca German ırkının bir alt kolu olan Vandal, Got, Frank, Marcomanni gibi birçok isimlendirme de Germanler tarafından değil, Romalılar tarafından yapılmış tanımlamalardır. Germanlerin kendilerini “German ırkı” ya da “German” olarak tanımladıklarına dair herhangi bir tarihi kaynak bulunmamaktadır.²³

İskandinavya bölgesi, tarih boyunca birçok kavmin anavatanı olmuştur. Antikçağ’da da bu özelliğini koruyan bölge, henüz bu dönemde “toplulukların döl yatağı” olarak nitelendirilmiştir.²⁴ İskandinavya’nın ev sahipliği yaptığı topluluklardan biri de German kavimleri olmuştur. İskandinav kökenli olan German ırkları, ortaya çıkışlarından çok sonraları Akdeniz dünyasının siyasi ve kültürel hareketliliğinde etkili olmuşlardır. İskandinavya bölgesinin soğuk iklimi, tarım arazilerinin gelişmesini engellemiş, burada bulunan topluluklara ekonomik anlamda hayvancılık yapmaktan başka çok az seçenek bırakmıştır. Böyle bir ortamda

²¹ a.y.

²² Wolf Liebeschuetz, *East and West in Late Antiquity; Invasion, Settlement, Ethnogenesis and Conflicts of Religion*, (Brill, 2015), s. 97.

²³ a.y.

²⁴ Jord. Get. IV.25; Herwig Wolfram, “Origo et religio. Ethnic traditions and literature in early medieval texts”, *Early Medieval Europe*, 3 (I), (1994), s. 27.

hayvancılıkla geçimini sağlayan Germen toplulukları zamanla kıtlık, kuraklık ve nüfus artışı gibi sebeplerden verimli bölge arayışına girmişlerdir. MÖ 6. ila 5. yüzyıllar Germenlerin Avrupa'nın güney bölgelerine göçler düzenlemeye ve edebi kaynaklara müdahil olmaya başladıkları dönemdir. Ancak bu dönemde yaşayan Yunan yazarlardan olan Hekataios (MÖ 6. yüzyıl) ve Herodotos (MÖ 5. yüzyıl)'un eserleri içerisinde Germen lafzı geçmemiş, bu iki yazar da Avrupa'nın kuzeyinde yer alan toplulukları Kelt ve İskit şeklinde ikiye ayırmıştır.²⁵

Germenlerin münferit bir ırk olarak fark edilmeleri ise MÖ 4. yüzyılda Britanya'nın etrafını dolaşan ve İrlanda'ya kadar ilerleyen gezgin Pytheas'ın yolculuğuyla ilişkilendirilmektedir. Bu gezi sırasında Danimarka bölgesine gelen Pytheas burada yer alan Teutones kavminin varlığından haberdar olmuştur. Ancak onun yazdıklarından günümüze herhangi bir fragman kalmamıştır. Pytheas ve onun yaptığı gezi üzerine bilgiler çok sonraları bu konuyu ele alan yazarlar tarafından günümüze intikal ettirilmiştir.²⁶ Pytheas gibi Cimbri ve Teutones olarak anılan Germen kabilelerinden haberdar olan, onların İskit ve Keltlerden tam anlamıyla farklı bir ırk olduklarını dile getiren bir diğer yazar da MÖ 1. yüzyılın ilk yarısında yaşayan Yunan yazar Poseidonius'tur.²⁷ Ancak ne yazık ki onun yazdıklarından da günümüze pek bir şey ulaşmamıştır.

Germen kelimesinin ilk ne zaman ortaya çıktığı tartışmalı bir konu olup günümüze ulaşan Antik kaynaklar içerisinde kelimenin ilk olarak Iulius Caesar tarafından "Germani" şeklinde kullanıldığı düşünülmektedir.²⁸ Ancak daha sonraları Germen olarak anılacak olan toplulukların kendilerini bu şekilde adlandırdıklarına dair herhangi bir bilgi bulunmamaktadır.²⁹ Nitekim "Germani" kelimesinin etimolojik kökeni ve kelime anlamı bilinmemektedir.³⁰ Latince ifade ettiği anlamda Germen kelimesinin ilk kullanımının "Germanus" şeklinde olduğu, bu kelimenin çoğulunun ise "Germani" şeklinde ifade edildiği dikkati çekmektedir. Bu kelimenin Latince

²⁵ Malcolm Todd, *Every Day Life of the Barbarians, Goths, Franks and Vandals*, (B. T. Batsford Ltd. 1972), s. 3.

²⁶ Pytheas'ın gezisi ile ilişkilendirilen güncel bir çalışma için bkz: Barry Cunliffe, *The Extraordinary Voyage of Pytheas The Greek*, (Walker & Company, 2002).

²⁷ Todd, *Every Day Life of the Barbarians*, s. 4.

²⁸ Roland Steinacher, "Rome and Its Created Northerners", *Interrogating the 'Germanic'*, ed. Matthias Friedrich-James M. Harland (De Guyter, 2021), s. 31.

²⁹ Todd, *Early Germans*, s. 8.

³⁰ Todd, *Early Germans*, s. 8-9.

kullanılan anlamı “aynı anne ve babadan olan, doğru, gerçek, samimi, içten, uygun” gibi tanımlar içermektedir.³¹ Olasılıkla, Gallia bölgesine seferler yapan Caesar, bölgede Latinlerden ya da Keltlerden ayrı birtakım özellikleri bulunan başka bir topluluk olduğunu fark ederek bu toplulukları ilk defa German olarak adlandırmıştır.

Caesar, German adlandırmasını ilk kullanan yazar olmasının yanında aynı zamanda bu topluluklar üzerine geniş çaplı bilgi veren ilk yazardır. Aşağı yukarı günümüz Fransa bölgesini ihtiva eden Gallia topraklarına saldırılar düzenleyen ve Roma için tehlike oluşturan German topluluklarını dize getirmeyi amaçlayan Caesar, Germanlerin lideri Ariovistus (MÖ 1. yüzyıl) ile mücadeleye girişmiştir.³² Sadece asker ve devlet adamlığıyla değil, aynı zamanda yazarlığı ve tarihçi kimliğiyle de bilinen Caesar, kaleme aldığı *De Bello Gallico* eserinde Keltlerin yanında Germanlere de yer vermiştir. Eser içerisinde Germanler üzerine yazılanlar sadece siyasi ve askeri nitelikli olmamış, onların kültürel ve toplumsal özelliklerine de değinilmiştir.

German kabilelerini, toplumunu, gelenek ve göreneklerini tam anlamıyla ele almaya çalışan ve münferit olarak onlar üzerine yazılan ilk kaynak ise Tacitus (56-120)’un *Germania* adlı eseridir. Tacitus’a göre *Germani* ismi başlangıçta tek bir topluluğa verilmiş, daha sonra bu topluluğun Ren Nehrini geçerek Gallia topraklarına girmesiyle bu isim yayılmış ve daha geniş bir topluluğu kapsayan bir ad olarak kullanılmıştır. Ayrıca Tacitus, kendi döneminde Germanialılar olarak nitelendirilen topluluğun eski dönemlerde Tungri şeklinde adlandırıldığını dile getirmiştir.³³

Tungri kelimesini ilk kullanan Antik yazar ise Gaius Plinius Secundus Maior (23-79)’dur. Tungri’nin verimli bir bölge olduğunu ifade eden Plinius, burayı Gallia’nın bir eyaleti olarak göstermiştir.³⁴ Bunun yanında 4. yüzyıl yazarlarından Ammianus Marcellinus (322-400) da Tungri olarak anılan bir bölgeden bahsetmiştir.³⁵ Ancak adı anılan Antik kaynaklar arasında en eskisi olan Caesar’ın Tungri kavminden bahsetmemesi dikkat çekicidir. Buradan hareketle Tungri kelimesinin Caesar

³¹ Cassel's Latin Dictionary, ed. J. R. V. Marchant-Joseph F. Charles, (Funk & Wagnalls Company, 1953), s. 240; Oxford Latin Dictionary, ed. P. G. W. Glare, (Oxford University Press, 1968), s. 761-762; Latince-Türkçe Sözlük, 5. Baskı, ed. Erdal Alover, (Sosyal Yayınlar, 2013), s. 259.

³² Caes. BGall. 1.31.10: “...Ariovistus, rex Germanorum...”

³³ Tac. Germ. 2.5.

³⁴ Plin. HN. 31.12.

³⁵ Amm. Marc. 17.8.3.

sonrasında kullanıma girmiş olma ihtimali bulunmaktadır. Muhtemelen Germanlerin de Tungri olarak anılan bölgeye göç etmeleri ya da burayı ele geçirmeleri, Tacitus'un onları Tungri kelimesi ile ilişkilendirmesine neden olmuştur. Dolayısıyla Tacitus başlangıçta bir bölge adı olarak kullanılan Tungri ile Germanlerin isimleri arasında bir ilişki kurmuştur.

Tarihi kayıtların yanında Germanler üzerine arkeolojik olarak birçok çalışma yapılmıştır. Çıkarılan arkeolojik materyallerin ve tarihi metinlerin yorumlanması neticesinde German toplumları genel anlamda dört farklı gruba ayrılmıştır:³⁶

1. İskandinavya'nın güneyinde ve anakaranın (Avrupa Kıtası) kuzeyinde yer alan, içerisinde Chauci ve Frisii gibi toplulukların yer aldığı "Kuzey Denizi" grubu,
2. Ren ve Saale nehirleri arasında kalan; Chatti, Cherusci, Bructeri ve Tencteri gibi toplulukların yer aldığı "Batı" grubu,
3. Elbe ve Oder nehirleri arasında kalan Semnones, Langobardi (Lombardlar), Hermunduri ve Marcomanni gibi toplulukları ihtiva eden "Elbe" grubu,
4. Oder ve Vistula nehirleri arasında kalan Burgundialıları, Rugileri, Vandalları ve Gotları içeren "Doğu" grubu.

Yapılan linguistik araştırmalar bağlamında Hint-Avrupa dil ailesi içerisine yerleştirilen German dilleri, bu çalışmalar çerçevesinde konuşulan dillerin özelliği itibariyle üç kısma ayrılmıştır:³⁷

- a. İskandinav dillerini içeren Kuzey German dilleri,
- b. İngilizce ve Almancanın da yer aldığı Batı German dilleri,
- c. Vandalca ve Gotça gibi günümüzde konuşulmayan dillerin yer aldığı Doğu German dilleri.³⁸

³⁶ Todd, *Every Day Life of the Barbarians*, s. 9.

³⁷ Michel van der Hoek, "Germanic Languages", *The Oxford Dictionary of Late Antiquity*, ed. Oliver Nicholson, (Oxford University Press, 2018), s. 661.

³⁸ Gotçanın Osmanlı döneminde de konuşulduğu düşünülmektedir. Özellikle 16. yüzyılda Habsburgların elçisi olarak Osmanlı topraklarını ziyaret eden Ogier Ghislain de Busbecq'in kaleme aldığı mektuplar içerisinde Kırım bölgesinde halen Gotçanın kullanıldığına dair bir iddia bulunmaktadır: Charles Thornton Forster-F. H. Blackburne Daniell, *The Life and Letters of Ogier Ghislain De Busbecq*, (C. Kegan Paul & Co. 1881), s. 357-8. Busbecq'in Türkçe çevirisi için bkz: Ogier Ghislain Busbecq, *İstanbul ve Amasya Seyahatnamesi*, çev. Çiğdem Dürüşken, Alfa Yayınları, 2022. Ancak Busbecq'in mektupları içerisinde yer alan Gotça kelimelerin birçoğunun hatalı bir şekilde ele alındığını söyleyen araştırmalar da bulunmaktadır: Macdonald Stearns, *Crimian Gothic Analysis and Etymology of The Corpus*, *Studia Linguistica et Philologica* Vol 6, ed. Alphonse Juillard, (Anma Libri, 1978), s. 3.

1.3. Got Tanımı

Gotlar üzerine yazılan en kapsamlı eser, Bizans topraklarında kaleme alınan *Getica* eseridir. Got kökenli bir tarihçi olan Iordanes (6. yüzyıl) tarafından yazılan eserin içeriği birçok tartışmaya neden olmakla birlikte Gotların tarihi açısından eşsiz bilgiler sunmaktadır. Iordanes, *Getica* eseri içerisinde ilk ortaya çıktıkları dönemden kendi dönemine kadar geçen süre zarfında Gotların tarihini yazmaya çalışmıştır.

Getica eseri içerisinde Got kavimlerinin kökenleri Scandza (Scandia) olarak tanımlanan bir adaya dayandırılmıştır.³⁹ Scandza topraklarında yaşayan muhtelif topluluklar hakkında da bilgiler ihtiva eden eser içerisinde Got topluluklarının adadan Berig isimindeki bir lider önderliğinde gemilerle ayrıldıkları ifade edilmiştir.⁴⁰ Got ananelerine göre kendilerine daha verimli topraklar bulmak için Scandza'dan ayrılan bu topluluklar bir süre gemilerle yol aldıktan sonra karaya çıkmıştır. Toplulukların karaya çıktıkları bölgeye verdikleri isim ise Gothiscandza (Gothiscandia) olarak tanımlanmıştır.⁴¹ Gothiscandza bölgesinin Vistula Nehrinin Baltık Denizine dökülen kısmında yer aldığı tahmin edilmektedir.⁴²

Iordanes'in Scandia anlatısı müphem olmakla birlikte Gothiscandza bölgesi anlatısının gerçek olma ihtimali vardır. Nitekim Vistula Nehrinin kuzey bölgesi genel özellikleri itibarıyla Gotlarla özdeşleştirilen ve 1. yüzyılda ortaya çıkmış olan Wielbark Arkeolojik Kültürü (Kuzey Polonya) ile ilişkilendirilmektedir.⁴³ Bu bağlamda

³⁹ Jord. *Get.* I.9.

⁴⁰ Gotların Scandza adasından ayrılmaları Iordanes tarafından Musa'nın cemaatini Mısır'dan çıkararak Kızıldeniz'e götürmesi olayıyla aynı döneme denk getirilmiştir: Iordanes, *Romana and Getica*, trans. Peter van Nuffelen-Lieve van Hoof, (Liverpool University Press, 2020), s. 69; Iordanes'in Ablabius ile birlikte en önemli kaynağı olan Cassiodorus, Gotlar üzerine yazarken onların köklü bir tarihi geleneğe sahip olduklarını göstermek amacıyla Truva Savaşlarında dahi rol aldıklarını söylemiştir. Bu bağlamda Berig'in Scandia'dan göçü MÖ 1490'lara tarihlendirilmekle birlikte Got Krallığının kuruluşu da Roma şehrinin inşa edilmesinin çok öncesine yerleştirilerek Gotların tarihsel açıdan çok eski dönemlere giden köklere sahip oldukları ortaya konulmaya çalışmıştır: Peter Heather, *The Goths*, (Blackwell Publishing, 1997), s. 13.

⁴¹ Jord. *Get.* IV.25; Günümüz tarihçilerine göre Iordanes'in iddiaları bağlamında Gotların Gothiscandza'ya çıkışlarını takribi MÖ 1490'dır. Bknz: Iordanes, *Romana and Getica*, s. 43; Wolfram, *History of the Goths*, s. 23; "Got sahili" olarak Türkçeleştirebileceğimiz Gothiscandza tabirinin 6. yüzyılın ortalarına kadar kullanımda kaldığı tahmin edilmektedir: Edward Thompson, "The Visigoths in The Time of Ulfila", *Nottingham Medieval Studies*, Vol 5, (1961), s. 3.

⁴² Wolfram, *History of Goths*, s. 23.

⁴³ Andreas Rau, "Wielbark Culture", *The Oxford Dictionary of Late Antiquity*, ed. Oliver Nicholson, (Oxford University Press, 2018), s. 1590.

arkeolojik veriler de Gothiscandza olarak tanımlanan bölgenin Vistula'nın kuzey sathı olduğunu doğrulamaktadır.

Verimli arazilere yerleşmek amacıyla Gothiscandza bölgesine gelen Gotlar, bir süre sonra artan nüfus nedeniyle tekrar sıkıntı yaşamaya başlamış ve bu kez de Kral Filimer'in önderliğinde başka bir bölgeye göç etme ihtiyacı hissetmişlerdir. Kademeli bir şekilde gerçekleşen göç hareketinin 1. yüzyıl içerisinde başladığı tahmin edilmektedir.⁴⁴ Bölgede yaşayan insanların dilinde "oium" olarak adlandırılan bu yeni göç bölgesinin o dönemde Scythia⁴⁵ olarak bilinen topraklar içerisinde yer aldığı ve bilhassa Azov Denizinin kıyıları olduğu tahmin edilmektedir.⁴⁶

Iordanes'in bahsettiği "oium" bölgesine giren Gotlar, Spali topluluğunu yenerek bölgeye yerleşmişlerdir.⁴⁷ Daha önceki dönemde de bölgeye birtakım keşif akınları yapan Gotlar, bu tarihten itibaren bölgede yerleşimler kurmaya başlamışlardır. Karadeniz'in kuzeyinde yer alan topraklarda nüfuz kazanmaya başlayan Got toplulukları, 4. yüzyılın ikinci yarısında Hunlar tarafından başlatılan göç dalgasına kadar burada hâkim güç olarak varlıklarını sürdürmüşlerdir.

Got tarihçiliğinde Iordanes ile ortaya çıkan Gotların Scandia kökenli olduğu fikri, tarihsel ve arkeolojik açıdan ispatlanması zor bir tezdır. Bu minvalde birçok Got tarihçisi tarafından Gotların Berig önderliğinde Scandia adasından yaptıkları göç fikrine kuşkuyla yaklaşılmakla birlikte İskandinavya'dan Karadeniz'in kuzeyine bir göç hareketi yapıldığı iddiası ise daha olası görülmektedir.⁴⁸ Nitekim Antikçağ

⁴⁴ Ingemar Nordgren, *The Well Spring of the Goths*, (iUniverse, Inc. 2004), s. 335

⁴⁵ Scythia tabiri, Latince ve Yunanca yazan yazarlarca genel anlamda Karadeniz'in kuzeyini tanımlamak için kullanılmıştır. Bunun yanında Tyras (Dinyester) ve Borysthenes (Dinyeper) nehirlerinin arasında kalan bölge de zaman zaman spesifik olarak Scythia olarak tanımlanmıştır. Bknz: Eric C. De Sena, "Scythia", *The Oxford Dictionary of Late Antiquity* ed. Oliver Nicholson, (Oxford University Press, 2018), s. 1346; Efthymios Rizos, "Scythia Minor", *The Oxford Dictionary of Late Antiquity*, s. 1346; Richard J. A. Talbert (ed.), *Barrington Atlas of The Greek and Roman World*, map:1, (Princeton University Press, 2000), s. 1-2. Ancak tarih boyunca Romalı yazarlar tarafından tutarlı bir Scythia ya da Scythialı tanımı yapılmamıştır. Bknz: Abdullah Üstün, "Kargaşa Esnasında Tarih Yazmak: Geç Roma Müverrihlerinde İskit ve Hun Etnonimlerinin Kullanımı Üzerine" *Karadeniz Araştırmaları*, Sayı 37, (Bahar, 2013), s. 11.

⁴⁶ Jord. *Get.* IV.26-27; Gotların Filimer önderliğinde Scythia topraklarına göç etmesi, çağdaş bazı Got tarihçileri açısından güvenilir bir yorum olarak görülmemektedir: Wolfram, *History of Goths*, s. 42-43. Bunun yanında en azından Filimer önderliğinde yapılan bir Got göçünün gerçek olabileceğine dair çıkarımlar yapan Got tarihçileri de bulunmaktadır: Heather, *The Goths*, s. 25.

⁴⁷ Jord. *Get.* IV.28.

⁴⁸ Yunan ve Romalı yazarlardan hareketle Antikçağ'da Germen dilleri arasında iki tabirin Gotları tanımladığı düşünülmektedir: Gautöz ve Gutanz. Gotların İskandinavya'da yaşadıkları dönemde ortaya çıktığı düşünülen, Gaut+oz ve Gut+anz şeklinde birleşik birer kelime olan ve "bir yere dökülmek" anlamlarından türetilen bu iki tabir İsveç dili içerisinde yer alarak günümüze kadar

boyunca İskandinavya, “toplulukların döl yatağı, kökeni” olarak kabul edilmiştir.⁴⁹ İskandinavya’da yaşayan insanların çok daha doğurgan olduğu ve hatta altmışlı yaşlara kadar çocuk sahibi olabildiklerine inanılmıştır. Ayrıca bölge ikliminin getirdiği uzun süren geceler, biyolojik açıdan kuzeyli insanların daha üretken oldukları fikrinin yaratılmasını sağlamıştır.⁵⁰ Doğurganlığın fazla olması nedeniyle ortaya çıkan nüfus artışı fikri de henüz Antikçağ’da bile İskandinavya’dan sürekli bir göç dalgasının yaşandığı düşüncesini yaratmıştır. Ancak günümüz Got tarihçileri bu göç olgusunun gerçekliğini kabul etmelerinin yanında Iordanes’in belirttiği gibi tek bir liderin önderliğinde ve toplu bir şekilde değil, zengin toprakları yağmalamak amacıyla belirli bir organizasyondan uzak, küçük toplulukları kapsayan ve savaşçılardan oluşan aristokrat grupların yaptığı bir göç olarak değerlendirmektedirler.⁵¹

Tarihi kanıtların yanında toponomik benzerlikler üzerinden yapılan yorumlar da Gotların İskandinavya kökenli olduklarını göstermektedir. Bu benzerliklerden hareketle İsveç içerisinde yer alan Gautar bölgesinin Gotların anavatanı olabileceğine dair çıkarımlar yapılabilmektedir.⁵² Ayrıca İsveç’te konumlanan Västergötland (Vastergotland), Östergötland (Ostrogotland) ve Baltık Denizi üzerinde yer alan Gotland gibi isimlendirmeler Gotların İskandinavya kökenlerinin günümüzde kullanılan bir ifadesi şeklinde yorumlanmaktadır.⁵³

Tarihi kanıtlar ve toponomik birtakım benzerlikler Gotların İskandinavya kökenli olduklarını gösterse de bazı araştırmacılara göre yapılan çeşitli arkeolojik çalışmalar sonucu ele geçirilen buluntular, Gotların İskandinavya kökenli olması iddiasını hem güçlendirmekte hem de zayıflatmaktadır. Bu minvalde Peter Heather’a göre Got topluluklarının arkeolojik özelliklerini ortaya koyan yedi özellik vardır⁵⁴ ve

gelmiştir. Bu bağlamda toponomik özellikler de Gotların İskandinavya kökenli olduğunu kanıtlar niteliktedir. Ayrıntılı bilgi için bkz: Jan Paul Strid, “Retracing the Goths”, *Wulfila 311–2011 International Symposium Uppsala University June 15–18*, ed. Anders Kaliff and Lars Munkhammar, (2011), ss. 41–54.

⁴⁹ Jord. Get. IV.25.

⁵⁰ Wolfram, “Origo et religio. Ethnic traditions and literature in early medieval texts”, s. 27.

⁵¹ Peter Heather, *Goths and Romans 332–489*, (Oxford Clarendon Press, 1991), s. 6; Todd, *Early Germans*, s. 139; Strid, “Retracing the Goths” s. 45.

⁵² Stefan Brink, “People and Land in Early Scandinavia”, *Franks, Northmen, and Slavs: Identities and State Formation in Early Medieval Europe*, (Brepols Publishers, 2008), s. 90.

⁵³ Heather, *The Goths*, s. 27; Hans Frede Nielsen, “The Gothic Language of Bishop Wulfila – Phonology, Typology and Purported Linguistic Purity”, *Wulfila 311–2011 International Symposium Uppsala University June 15–18*, ed. Anders Kaliff and Lars Munkhammar, (2011), s. 179.

⁵⁴ Bu yedi özellik şöyle sıralanmaktadır: Ölülerin gömülmesi, mezarlarda silahların bulunmaması, ölülerin gömüldüğü yerlerde taş halkaların ve mezar anıtlarının olması, S şeklinde kopçalar, kabartmalı

bu yedi özelliğin biri Gotların İskandinavya kökenli olduğunu göstermekteyken geri kalan altı özellik ise bu konuya müphem bir yaklaşımla bakılmasına neden olmaktadır. Nitekim Heather, Gotlara ait olan bu altı özelliğin ilk olarak ele geçirildiği yerin Baltık Denizinin güneyi olduğunu söylemektedir.⁵⁵

Baltık Denizi kıyılarında yer alan Vistula Nehri, Gotlar için oldukça önemli bir bölgedir ve onlar üzerine en yoğun kalıntının bu bölgeden gelmesi şaşırtıcı değildir. Bu açıdan Heather'ın işaret ettiği üzere arkeolojik buluntuların, Gotların İskandinavya kökenlerinin reddedilmesi için değil, doğrulanması için kullanılması daha makul bir yaklaşımdır. Çünkü İskandinavya'da yer alan Gotlar, göç ederek Vistula Nehri boylarına gelmiş ve burada uzun bir müddet ikamet etmişlerdir. Bu bağlamda Gotların İskandinavya'da Vistula boylarında kaldıklarından daha az bir süre kalmış ya da daha az kalıntı bırakacak seviyede bir nüfusa sahip olmaları ihtimal dahilindedir.

İskandinavya'dan Vistula Nehri kıyılarına göç eden Gotlar, buraya yerleşmek için diğer topluluklarla mücadele içine girmek zorunda kalmışlardır. Nitekim onlardan önce bölgede yerleşim kuran topluluklar olmuştur. Gotlardan önce Vistula Nehri kıyılarına geldiği bilinen Rugiler, Burgundialılar ve Vandallar bölgeye yerleşen diğer Germen kavimleri olarak anılmışlardır.⁵⁶ 1. yüzyılın ilk yarısında Kelt kökenli Lugilerin, ikinci yarısında ise Vandalların Gotlar üzerinde hakimiyet kurmuş olmaları muhtemeldir. Ancak 2. yüzyıl başlarında Gotlar, bu iki kavmin hakimiyetinden kurtularak daha doğu bölgelerde egemenlik kurmayı başarmışlardır.⁵⁷

Gotların tedrici bir şekilde ilk üç yüzyıl boyunca Vistula'dan hareket ederek Dinyeper, Dinyester ve Tuna nehirleri boylarına yerleşimler kurmaya başladıklarını tarihsel kayıtlar da ispatlamaktadır. Nitekim bu dönem Gotların artık bilinen tabirle Yunanca Γότθοι (Gotthoi), Latince Gothi tabirini almaya başladıkları, Latince ve Yunanca eserler üreten yazarların görüş açısına girdikleri dönemdir.⁵⁸ Bu dönemlerde

ve cilalı bir tür çömlek, yılan başlıklı bilezikler, armut şeklinde metal küpeler: Heather, *The Goths*, s. 13-14.

⁵⁵ Heather, *The Goths*, s. 14.

⁵⁶ Thompson, "The Visigoths in The Time of Ulfila", s. 3.

⁵⁷ Wolfram, *History of Goths*, s. 40.

⁵⁸ Gothi tabirinin İmparator Caracalla (h. 198-217) dönemine kadar kullanıma girmediği düşünülmektedir: Leonhard Schmitz, "Gothi, Gotones, Gothones, Gutae, Guttones", *Dictionary of Greek and Roman Geography*, Vol I, ed. William Smith, (Little, Brown and Company, 1870), s. 1007.

bilhassa Gotlar ile ilişkilendirilen Wielbark kültürünün de güney bölgelere yayılması kayda değerdir. 2. yüzyıl sonlarında “filozof” imparator Marcus Aurelius’u (121-180) oldukça uğraştıran Marcomanni Savaşlarıyla Wielbark kültürünün yayılımının paralel bir şekilde ilerlediği dikkati çekmektedir.⁵⁹ Bu durum Gotların da içinde bulunduğu Germen topluluklarının güney bölgelere hareket ettiğini göstermesi açısından önemlidir.

Wielbark kültür dairesi, bünyesinde Gotlar, Rugiler ve Lemoviler gibi birçok unsuru barındıran karmaşık bir etnik yapı içermiştir.⁶⁰ Bunun yanında bu arkeolojik kültür içerisinde farklı etnik grupların bulunması, Gotların bu yapı içerisinde oldukça etkin bir özellik göstermelerini engellemiştir.⁶¹ Wielbark kültürüyle ilişkilendirilen Gotların da içerisinde bulunduğu Germen kavimlerinin güneye doğru göç etmeleri Marcomanni topluluklarının daha güneye hareket etmesini zorunlu kılmıştır. Bu bağlamda bu topluluklar kuzeyden gelen baskı neticesinde Roma sınırlarını taciz etmeye başlamışlardır. Bu kuzey eksenli hareket, Roma tarihinde Marcomanni Savaşları olarak anılan, 2. yüzyılın ikinci yarısındaki mücadelelerin yaşanmasına neden olmuştur.

Gotların yazılı kaynaklarda yer almaya başlamaları da bu göç sonrası söz konusu olmuştur. Yazılı bir kültüre sahip olmayan Gotlar, Akdeniz dünyasının başat gücü olan Roma İmparatorluğu sınırlarına yaklaştıkça Latince ve Yunanca eserler içerisinde konu edilmeye başlamışlardır. Nitekim 3. yüzyılda Karadeniz’in kuzeyine yerleşen Gotlar, bölgede bir hakimiyet alanı oluşturmuşlardır. Gotların hakimiyet kurduğu bölge -bilhassa günümüz Romanya sınırları- Geç Antikçağ’da Gotların ülkesi anlamında Γοθία (Gothia) olarak tanımlanmıştır.⁶²

Göç kavramı, Got tarihi ve kültürü açısından oldukça önemli bir noktada durmaktadır. Bu açıdan Gotların Gothiscandza olarak anılan Vistula Nehri kıyılarına gelmeleri tarihleri açısından önemli bir husustur. Takribi 1. yüzyıl başlarında Vistula

⁵⁹ Peter Heather, *Empires and Barbarians: The Fall of Rome and Birth of Europe*, (Oxford University Press, 2010), s. 105.

⁶⁰ Cieślinski, Adam, "The society of Wielbark culture, AD 1–300", *The Past Societies. Polish Lands from the First Evidence of Human Presence to the Early Middle Ages 500BC–500AD vol. 4*, ed. Przemysław Urbańczyk-Rzeszotarska-Nowakiewicz, (Sowa Sp, 2016), s. 230.

⁶¹ Heather, *The Goths*, s. 85.

⁶² Wolfram, *History of the Goths*, s. 22.

Nehri kıyılarına yerleşen Gotlar, bu süre zarfı içerisinde -sınırlı düzeyde de olsa- Roma İmparatorluğunun, dolayısıyla da Romalı yazarların dikkatini çekmeye başlamışlardır.⁶³ İlk göç hareketinin sebebine benzer unsurlar -nüfus artışı, kıtlık vb.- Gotların daha güneye hareket etmelerine neden olmuştur. Böylelikle 2. yüzyılın sonu ile 3. yüzyılın başından itibaren Vistula Nehri kıyılarından Karadeniz sahillerinin kuzey kısmına kademeli bir Got hareketi başlamıştır. Bu göç hareketi sırasında günümüz Rusya'sının güney kesimi ile Karadeniz'in bilhassa batı ve kuzey sahilleri Gotların mesken tuttuğu yerler olmuştur.⁶⁴ Gotların bu göç hareketi, onların Akdeniz dünyasının hâkim gücü olan Roma ile etkileşimini arttırarak hem yazılı kültüre geçmelerini hem de Hristiyanlığa ihtida etmelerini sağlamıştır.

1.4. Gotlara Atıf Yapan Antik Kaynaklar

Milattan önce 1. yüzyılın ortalarında Gallia olarak adlandırılan bölgeye seferler yapan ünlü Romalı komutan Gaius Iulius Caesar, Germen toplulukları hakkında geniş çaplı bir şekilde bilgi veren ilk Romalı yazardır. Bölgeye yaptığı seferler neticesinde hem kendi siyasi kariyerini ilerleten hem de imparatorluk hakimiyetini burada perçinleyen Caesar, sadece siyasi ve askeri zaferler peşinde koşmamış kaleme aldığı *De Bello Gallico* adlı eserde tarihçilik meziyetlerini de ortaya koymuştur. Caesar'ın Gallia bölgesine yaptığı seferlerin ve bölge topluluklarının konu edildiği eser içerisinde Caesar ile iletişime geçmeleri bağlamında Germen kavimlerine ve onların geleneklerine de yer verilmiştir. Eserde, Kelt ve Germen kabileleri Ren Nehri sınır kabul edilerek birbirlerinden coğrafi olarak ayrılmıştır.⁶⁵ Bunun yanında Caesar'ın eserinde Gotlardan bahsetmemesi ise dikkat çekici bir durumdur. *De Bello Gallico* eserinin diğer eserlerden daha önce kaleme alınmış olması (MÖ 58-49) ve Caesar'ın Gotlara spesifik olarak değinmemesi, bu dönemde Gotların Roma sınırlarından çok uzak alanlarda ikamet ettiklerini ya da Got tabirinin bu dönemde kullanılmadığını veya Gotları tanımlamak için başka bir kelimenin tedavülde olduğunu düşündürmektedir.

Iordanes, *Getica* eseri içerisinde münferit olarak Got tarihini konu edinen en eski yazar olmasına rağmen Gotlardan bahseden ilk tarihçi değildir. Antik kaynakları göz

⁶³ Heather, *The Goths*, s. 31.

⁶⁴ A. A. Vasiliev, *The Goths in the Crimea*, (The Medieval Academy of America, 1936), s. 3.

⁶⁵ Caes. *BGall.* 1.1.4.

önünde bulundurduğumuzda Gotların varlığına delil olarak gösterilen en eski atıf Gaius Plinius Secundus Maior'un *Naturalis Historiae* eseridir. Her ne kadar Plinius'tan önce yaşamış olan Strabon'un (MÖ 64/3-MS 24) Gotlara atıf yaptığı düşünülse de Plinius'un referansı Strabon'a göre daha eskiye gitmektedir. Eseri içerisinde Pytheas isimli bir gezginden bahseden Plinius, "Gutones" olarak adlandırılan bir kavmi bu gezgin ile ilişkilendirmiştir. Plinius'un yazdığı üzere Avrupa'nın kuzey sathına bir gezi düzenleyen Pytheas, okyanus sahillerinde Metuonidis adı verilen bir nehir kıyısında Gutones isimli bir Germen kavminin yaşadığını bildirmiştir.⁶⁶ Bunun yanında Plinius, Gutones kavmini Vandalların bir alt grubu olarak nitelendirmiştir.⁶⁷ Plinius'un eseri Strabon'un eserinden yaklaşık elli yıl sonra kaleme alınmış olmasına rağmen Pytheas'ın gezisini takribi MÖ 4. yüzyılın sonlarına doğru yapmış olması, Plinius'un Gotlardan bahseden daha eski bir esere erişimi olduğunu ve bunu aktardığını ortaya koymaktadır.

Milattan önce 1. yüzyılın ortalarında dünyaya geldiği düşünülen Strabon'un yazmış olduğu Γεογραφικόν (Geografikon) eseri de Got kavmiyle ilişkilendirilebilecek bir diğer eserdir. Strabon, eseri içerisinde Germen kökenli olan ve bir dönem için Roma sınırlarında yaşayan Maroboduus (öl. 37) isimli bir liderin muhtelif Germen kavimlerini bir araya getirerek birlik kurmaya çalıştığından bahsetmiştir. Bu Germen kavimlerinin isimlerine de değinen Strabon, bunlar arasında Γούτωνας-βούτωνας (Goutonas-Boutonas) adlı bir kavimden de söz etmiştir.⁶⁸

Gotlara atıf yaptığı düşünülen bir diğer isim ise 1. yüzyılın ikinci çeyreğinde yaşadığı bilinen tarihçi Tacitus'tur. Tahminen 98'de Tacitus tarafından ortaya konulan *Germania* adlı eser içerisinde "Gotones" isimli bir topluluktan bahsedilmiştir.⁶⁹ Bunun yanında yine Tacitus tarafından kaleme alınan ve Roma İmparatorluğunun ilk yıllarının anlatıldığı *Annales* isimli eser de "Gotones" tabirini içermektedir.⁷⁰ Her ne kadar Got-Gotones ilişkisi günümüzde tam olarak çözülememişse de Tacitus tarafından Doğu Germen toplulukları arasında gösterilen Gotones (Gutones) isimli

⁶⁶ Plin. HN. 37.12: "... vocavit, pytheas guionibus, germaniae genti ..."

⁶⁷ Plin. HN. 4.14. "Germanorum genera quinque: Vandili quorum pars Burgodiones, Varinnae, Charini, Gutones ..."

⁶⁸ Strab. 7.1.3.

⁶⁹ Tac. Germ. 43.6.

⁷⁰ Tac. Ann. 2.62.

topluluğa yapılan atıfların Gotlara dair ilk işaretlerden birisi olabileceği tahmin edilmektedir.⁷¹

Gutones kelimesinin yanında “Getae (Gutae)” tabirinin de Gotların bir kullanımı olabileceği varsayılmaktadır. Getae ismi, ilk olarak Herodotos’un Ἱστορία (Historia) adlı eserinde Thrak kavmine bağlı bir topluluk olarak anılmıştır.⁷² Bunun yanında 2. yüzyılda yaşamış olan ünlü coğrafyacı Ptolemaios’un eserinde de Γούται (Goutai) olarak adlandırılan bir kavimden bahsedilmiştir. Ptolemaios, Γεωγραφικὴ Ὑφήγησις (Geographike Hyphegesis) adlı eserinin ikinci bölümünde Cimbricus Chersonesus⁷³ bölgesinin doğusunda dört adanın olduğunu dile getirmiştir. Diğerlerinden daha büyük olan adanın Vistula Nehri yakınlarında konumlandığını söyleyen Ptolemaios, adanın güney bölümlerinde Gutae adı verilen bir topluluğun yaşadığını bildirmiştir.⁷⁴ Ptolemaios’un kullandığı Gutae tabirinin Procopius’un *De Bello Gothico* eserinde geçen “Ταυτοὶ” tabirinin bir ön kullanımı olması muhtemeldir.⁷⁵

Yukarıda görüldüğü üzere Gotlara yapılan ilk atıflar milattan önceki dönemlere kadar gitse de Gotlar uzun bir süre muhtelif bir topluluk olarak anılmaktan ziyade bir bütünün parçası olarak tanımlanmışlardır. Bu tanımlama bilhassa Latince ve Yunanca yazan Antik yazarlar tarafından yapılmıştır. Başlarda Germen kavimlerinin bir parçası olarak tanımlanan Gotlar, daha sonrasında ise Scythia kavimlerinin bir parçası olarak nitelendirilmişlerdir. Hatta Gotların ayrı bir topluluktan ziyade bir bütünün parçası olarak tanımlanması Antikçağ’da o kadar benimsenmiş bir durum olmuştur ki Gotlar, 3. yüzyıldan itibaren tam anlamıyla münferit bir topluluk olarak anılmaya başlanmalarına rağmen Romalı yazarlar onları Scythia kavimlerinin bir parçası şeklinde tanımlamaktan vazgeçmemişlerdir.

İlk olarak Herodotos tarafından ortaya konulan Karadeniz’in kuzeyinde yer alan bölgenin Scythia, burada yaşayan toplulukların ise Scythialılar şeklinde tanımlanması durumu, Yunan ve Latin dünyasında oldukça popüler olmuş ve bu anlayış, 5. yüzyılda

⁷¹ Wolfram, *History of Goths*, s. 41.

⁷² Hdt. 4.93.

⁷³ İng. Cimbrian peninsula, Jutland ya da Yutland yarımadası. Bazı Antik kaynaklar Cimbri olarak tanımladıkları Germen ya da Kelt kavimlerinin kökenlerini günümüz Danimarka sınırları içerisinde yer alan Jutland’a dayandırmışlardır. Buradan hareketle bölgenin ismi zaman zaman Cimbrian Yarımadası olarak anılmıştır.

⁷⁴ Ptol. *Geog.* 2.10.

⁷⁵ Procop. *Goth.* 6.15.26.

da etkisini sürdürmüştür. Bu minvalde Orosius (375/385-420) tarafından 5. yüzyılda kaleme alınan *Historiae Adversus Paganos* adlı eser, Karadeniz'in kuzeyinde yer alan toplulukları tanımlamak için kullanılan Scythia kavimleri tabirinin o dönemde dahi tedavülde olduğunu göstermektedir. Nitekim Orosius, bölgede ikamet eden Hun, Got ve Alan kavimlerini Scythia toplulukları olarak nitelendirmiştir.⁷⁶

Günümüz Got tarihçilerinden Herwig Wolfram, Got tabirinin ilk kullanıldığı dönem olarak 16 ilâ 18 arasını işaret etmektedir. Ancak Gotlara yapılan atıflar, Antik kaynaklarda günümüzde kullanıldığı şekliyle değil, Gutones şeklinde olmuştur. 2. yüzyılın ortalarına kadar kullanılan bu Gutones tabiri zamanla yerini Guti kelimesine bırakmıştır. Antik epigrafik kaynaklarda ilk olarak Gut(th) şeklinde kullanılan tabirin 300 yılı civarında Got(th) tabirine dönüştüğü ve bu tarihten itibaren de bu şekilde kullanıldığı düşünülmektedir.⁷⁷

Gotlar, tarihi kaynaklara milattan önceki dönemlerde geçmelerine rağmen Roma İmparatorluğu tarafından siyasi anlamda tanınmaları çok daha sonraları olmuştur. Bu bağlamda 260'ların sonunda Roma İmparatoru II. Claudius'un (214-270) Gotlara karşı sefere çıkması ve bu seferler sonucu başarılı olarak "Gothicus" unvanını alan ilk Roma İmparatoru olması, bu dönemde Gotların imparatorluk tarafından tanındığını kanıtlamaktadır.⁷⁸ Gotların Persler tarafından tam anlamıyla fark edilmeye başlamaları ise 270'lere denk düşmüştür. 3. yüzyılın ortalarında Roma İmparatoru Gordianus tarafından başlatılan Pers seferinde Gotların Roma ordusu içerisinde görev almaları Perslerin Gotları tanımasını sağlayan bir etken olmuştur. Savaş sonucu galip gelen Pers İmparatoru I. Sapor'un (h. 240-270) diktirdiği zafer anıtında Got ismine rastlanması Perslerin Gotları tanıdıklarını ortaya koyan epigrafik bir kanıttır.⁷⁹

⁷⁶ Oros. VII.34.5.; Yunan literatüründe ilk olarak Herodotos tarafından oluşturulan İskitya (İngilizcesi Scythia) bölgesi ve bu bölgede yaşayan kavimleri kapsayan İskitler (İngilizcesi Scythians) algısı, uzun yüzyıllar boyunca etkisini sürdürmüştür. Nitekim MÖ 5. yüzyılda ortaya konulan bu algı, sadece Yunanca yazan yazarları kapsamamış milattan sonraki dönemde Latince yazan yazarlar tarafından da benimsenmiştir.

⁷⁷ Wolfram, *History of Goths*, s. 20.

⁷⁸ John Drinkwater, "Maximinus to Diocletian and the 'crisis'", *Cambridge Ancient History Vol 12*, (Cambridge University Press, 2008), s. 49.

⁷⁹ Meshik (Yunanca Mısıkh) olarak anılan bir yerde gerçekleşen bu savaşta kazanan Persler olmuştur. Bu zafer anısına Pers kralı Şapur tarafından olayın ölümsüzleştirilmesi amacıyla bir yazıt dikilmiştir. Bu yazıt içerisinde Got ismine ve Gotlardan müteşekkil bir birliğe rastlanmaktadır. Ayrıntılı bilgi için bkz: Martin Sprengling, *Third Century Iran, Sapor and Kartir*, (Doktora Tezi, University of Chicago, 1953), s. 3-4. Yazıtın İngilizce tercümesi için bkz: <http://parthiansources.com/texts/skz/skz-translation/> (E.T: 28.12.2022)

Muhtelif topluluklar arasında adeta bir çatı görevi gören Got tabirinin zamanla değişime uğradığı tahmin edilmektedir. Esasen İskandinavya'dan göç etmeye başladıkları dönem olan 1. yüzyıldan itibaren Gotlar arasında belirli bir ayrım olduğu fikri benimsenmiştir ancak zaman içerisinde bu muhtelif gruplar arasında iki topluluk ön plana çıkmıştır: Tervingi ve Greuthungi. Greuthungiler bir süre sonra Ostrogotlar şeklinde anılacak olan, at binmeleriyle ünlü ve Scythia platolarında yaşayan bir topluluk olarak nitelendirilmişlerdir. Tervingiler ise zamanla Vizigotlar olarak anılacak olan grubun nüvesini oluşturan ve günümüz Romanya sınırlarında ikamet eden grup olarak tanımlanmışlardır.⁸⁰

Gotlar arasında Vizigot ve Ostrogot topluluklarının ön plana çıkması, 4. yüzyılın sonunda Asya steplerinden Karadeniz'in kuzeyine akınlara başlayan Hun topluluklarının baskısıyla oluşan kaotik ortama bağlanmaktadır. Bu tehditten kurtulmak isteyen Gotlar daha organize birlikler oluşturmaya başlamışlar ve bu Got toplulukları içerisinde iki grup diğerlerinden daha ön plana çıkmıştır: Tervingi-Vesi ve Greutungi-Ostrogothi.⁸¹

Got topluluklarının ikiye ayrılması fikri genel olarak Hun tehdidi ile ilişkilendirilse de bu ayrım çok daha önceki dönemlere dayanmaktadır. Nitekim bu ayrım fikrinin ilk kez 291'de kaleme alınan bir kaynakta kullanıldığı düşünülmektedir.⁸² Bu ikili ayrımın daha çok coğrafi bir terim olarak kullanılması akla yatkın bir fikirdir. Nitekim Roma'nın 270'lerin başlarında Dacia'dan çekilmesi, Gotlar arasında coğrafi bir ayrım yapılmasını sağlamıştır. Dacia bölgesinin boşalmasıyla buraya yerleşen Gotlar ile günümüz Ukrayna bölgesinde kalan Gotlar arasında coğrafi bir ayrım da oluşmuş ve böylece Dacia bölgesine yerleşen Gotlar Tervingiler olarak adlandırılırken günümüz Ukrayna havalisinde mukim olan Gotlar da Greuthungi şeklinde tanımlanmışlardır.

⁸⁰ Nordgren, *The Well Spring of The Goths*, s. 336.

⁸¹ Latin yazarlar tarafından 300'lerde Austrogoti olarak kullanılan tabir, daha sonrasında Ostrogot(h)i olarak kullanılmıştır: Nielsen, "The Gothic Language of Bishop Wulfila – Phonology, Typology and Purported Linguistic Purity", s. 184.

⁸² Heather, *The Goths*, s. 52; Jord. *Get.* V.42 ve XIV.82; XII *Pan. Lat.* III.17: "Furit in uiscera sua gens effrena Maurorum, Gothi Burgundos penitus excidunt, rursumque pro uictis armantur Alamanni itemque Teruigni; pars alia Gothorum adiunctamanu Taiforum aduersum Vandalos Gipedesque concurrunt."

Geleneksel anlamda birbirlerinin yerine kullanılmalarına rağmen Greuthungi kelimesinin Ostrogotları, Tervingi kelimesinin de Vizigotları tam anlamıyla karşıladığı söylenemez. Çünkü Ostrogot ve Vizigot olarak tanımlanan Got toplulukları çok daha sonraki dönemde günümüz İspanya ve Fransa sınırlarında kurulan krallıkları ifade etmek amacıyla kullanılırken Greuthungi ve Tervingi kelimeleri ise Hun tehdidinden önceki dönemde var olan birçok Got kabilesinden yalnızca iki tanesini tanımlamak için kullanılmış kelimelerdir. Nitekim Hun saldırısı sonrasında Karadeniz'in kuzeyinde irili ufaklı on iki farklı Got topluluğunun olduğu tahmin edilmektedir.⁸³ Zaman içerisinde Ostrogot lafzı Greuthungi, Vizigot kelimesi de Tervingi kabilesi yerine kullanılmış olsa da bilhassa Hun saldırıları etkisiyle Vizigotların ve Ostrogotların oluşturduğu yapı ile Greuthungi ve Tervingi kabilelerinin oluşturduğu yapı birbirinden oldukça farklıdır.

Hun saldırıları, 5. yüzyılın başları itibariyle Gotların isimlendirilmesinde birtakım değişikliklerin oluşmasına neden olmuştur. Bu dönemden itibaren Tervingi ve Greuthungi ikilisi sadece Gotların destansı anlatılarında kendilerine yer bulurken Vesi ve Ostrogothi tabirleri ise topluluk ismi olarak kullanılmaya devam etmiştir. Cassiodorus (490-583) ise bu iki tanımlı Vizigot ve Ostrogot olarak son haline getirmiştir.⁸⁴ Bu ikili isimlendirme, daha sonraki süreçte birbiri yerine geçmiştir. Dolayısıyla 4. yüzyılda, henüz Hun göçleri başlamadan Karadeniz'in kuzeyinde Greuthungiler ve Tervingiler tarafından kurulan politik yapıların yanında birçok bağımsız Got topluluğu da bulunmaktaydı. Hun göçleri sırasında ortaya çıkan istikrarsız ortam Gotların daha düzenli birlikler oluşturmalarını zorunlu kılmış, bu durum da Greuthungi ve Tervingi olarak nitelendirilen toplulukların sivrilmelerini sağlamıştır. Diğerlerine nazaran daha etkin konuma gelen Greuthungi ve Tervingi kabileleri, ilerleyen süreçte muhtelif Got topluluklarını birleştiren bir çatı görevi görmüştür. Dahası bu çatı altına Got olmayan çeşitli topluluklar da girmiştir. Ancak 5. yüzyılda Gotlar tarafından İspanya ve Gallia'da oluşturulan Vizigot ve Ostrogot

⁸³ Bu gruplar: Tervingilerin bir kısmı, Ermenaric'in hakimiyeti altındaki Greuthungiler, Radagaisus'un hakimiyeti altındaki Gotlar, Amal hanedanlığının hakimiyeti altındaki Gotlar, Theodoric Strabo'yu takip eden Gotlar, Arimer'e itaat eden Gotlar, Farnobius'un hakimiyetindeki Greuthungiler, Odotheus'un hakimiyetindeki Greuthungiler, Bigelis'in hakimiyetindeki Gotlar, Dengizik'i takip eden Gotlar, Kırım bölgesinde mukim Gotlar, Azak Denizi bölgesinde yerleşik olan Gotlar: Heather, *The Goths*, s. 53.

⁸⁴ Wolfram *History of Goths*, s. 24.

şeklinde tanımlanan siyasi yapılar ile Hun tehdidi öncesi Karadeniz kuzeyinde ortaya çıkan Got toplulukları arasında gerek siyasi gerekse de etnik açılardan epey farklılık vardır.⁸⁵ Bu bağlamda Greuthungi ve Tervingi şeklinde anılan topluluklar, İspanya ya da Gallia'da kurulan Vizigot ve Ostrogot krallıklarından çok daha küçük ölçekli organizasyonları ifade etmiştir.

Tervingi-Greuthungi kelimeleri iki topluluğun birbirinden ayrılması için coğrafi bir tanım olarak kullanılırken Vesi ve Ostrogothi kelimeleri ise iki topluluğun kendilerine verdikleri övgü dolu nitelemelerdir. Bu yüzden Hun genişlemesi sırasında Vesi-Ostrogothi tanımlamaları kullanılmaya devam etmiş, Tervingi-Greuthungi tanımlamaları ise Hun saldırılarından sonra kullanımdan kalkarak sadece efsaneler içerisinde yer almıştır. Gotların ikiye ayrılması noktasında ilk olarak Tervingi ve Greuthungi tabirlerinin kullanıldığı -bilhassa Ammianus'un Gotları tanımlamak için Vizigot ve Ostrogot isimlendirmesinden hiç bahsetmediği bilinmektedir- daha sonrasında Cassiodorus'un Gotları doğu-batı olarak ayırma fikrinden yola çıkarak Vizigot ve Ostrogot tabirlerini tedavüle soktuğu tahmin edilmektedir. Dolayısıyla Vizigot ve Ostrogot şeklindeki ayırım Cassiodorus'tan önceki dönemlerde kullanılmamıştır.⁸⁶ Daha sonra bu toplulukları tanımlamak amacıyla kullanılmaya devam edilen Vesi-Ostrogothi tabirlerinin anlamına bakıldığında Vesi tabiri "iyi, soylu" anlamına gelirken Ostrogothi ise "yükselen güneşin Gotları", "yükselen güneş tarafından yüceltilen Gotlar" anlamlarını taşımaktadır. Bir süre sonra sadece efsanelerde kendilerine yer bulan Tervingi-Greuthungi kelimelerinin etimolojik anlamlarına bakıldığında Tervingi, "ormanda ikamet eden insanlar" anlamına gelirken⁸⁷ Greuthungi ise "stepelerin ve taşlı sahillerin sakinleri" anlamına gelmektedir.⁸⁸

Vizigotların Batı Gotları, Ostrogotların ise Doğu Gotları olarak tanımlanması geleneği ise büyük ölçüde Cassiodorus'un mirasını devralan Iordanes'in *Getica* eseri ile başlamıştır. Buna göre Scythia'nın doğu sahillerinde yaşayan Got grupları Ostrogot olarak tanımlanırken batı sahillerinde yaşayanlar ise Vizigot olarak anılmışlardır.⁸⁹ Bu

⁸⁵ Heather, *The Goths*, s. 52.

⁸⁶ Wolfram, *History of Goths*, s. 25

⁸⁷ *A Gothic Etymological Dictionary*, ed. Winfred Lehmann, (Brill, 1986), s. 343.

⁸⁸ Wolfram, *History of Goths*, s. 25.

⁸⁹ Jord. *Get.* XIV.82.

bağlamda Tuna ve Dinyester nehirleri arasında kalan bölgede yaşayan Gotlara Batı Gotları anlamına gelen Vizigot adı verilirken Dinyester Nehrinin doğusunda kalan bölgede yaşayan Gotlar ise Doğu Gotları anlamına gelen Ostrogot lafzıyla tanımlanmışlardır.

Bazı araştırmacılar, Ostrogot ve Vizigot kullanımlarının Ammianus Marcellinus'un eserini kaleme almasından önce kullanılmasında bir beis görmekte ve böyle bir kullanımı anakronik olarak yorumlamaktadırlar.⁹⁰ Çünkü Ammianus, yazdığı kapsamlı eseri içerisinde Gotları iki kısma ayırırken bu toplulukların isimlerini Greuthungi ve Tervingi olarak vermiştir. Ammianus, döneminin en önemli ve güvenilir yazarı olmasına rağmen Romalı yazarların "barbar" kavimlere karşı bir önyargı besledikleri ve onlar hakkında verdikleri bilgileri Roma İmparatorluğu ile ilişkiye geçmeleri bağlamında işledikleri bilinmektedir. Böyle bir durumda söz konusu yazar Ammianus bile olsa Ostrogot ve Vizigot kelimelerinin o dönem içerisinde kullanılmadığına dair bir yargıda bulunmak sağlam kanıtlarla desteklenmesi gereken bir iddiadır. Ancak Gotların Vizigot ve Ostrogot şeklinde doğu-batı ayrımı bağlamında ikiye ayrılması fikrinin yine Romalı bir yazar olan Cassiodorus tarafından ortaya atıldığı tahmin edilmektedir. Bu noktada Germen kelimesinde olduğu gibi Gotların isimlendirmesi noktasında da Romalı yazarların ve Latin dilinin oldukça etkili olduğu dikkati çekmektedir. Cassiodorus, Ammianus'tan çok sonraları yaşamıştır ve ondan önce Ostrogot-Vizigot ayrımına dair bir bilgi bulunmamaktadır.⁹¹ Yine de Gotların özellikle Tuna-Dinyeper-Dinyester hattına yerleştikleri dönemden itibaren (takribi 2. yüzyıl sonu, 3. yüzyıl başları) Ostrogot ve Vizigot şeklinde ayrılmaları bir gelenek haline gelmiştir. Nitekim bu iki kelime de Karadeniz'in kuzeyinde yer alan Gotları daha rahat ayırt etmek amacıyla verilmiş coğrafi isimlendirmelerdir.

Yukarıda anılan iki Got topluluğunun yanında Gepidlerin de bir Got kavmi olduğu tahmin edilmektedir. Efsanelere göre Got anavatanından en son göç eden topluluk olan Gepidler, 3. yüzyılın sonlarında Karadeniz'in kuzeyine gelerek bölgedeki Got gruplarının birbirlerinden ayrılmalarını sağlamış ve Tervingi ve

⁹⁰ Liebeschuetz, *East and West in Late Antiquity*, s. 111.

⁹¹ a.y.

Greuthungi olacak şekilde iki Got topluluğunun oluşumuna neden olmuşlardır.⁹² Dolayısıyla Gotların genel anlamda iki topluluğa ayrılmaları, yine bir Got topluluğu olan Gepidlerin saldırıları sonucu olmuştur.

Got kavimlerinin tarihi açısından önemli olan bir diğer husus hanedanlık kavramıdır. Iordanes'in *Getica* eserinde anlatıldığı üzere Gotlar, bir dönem Amal hanedanı üyesi olan Ostrogotha liderliğinde tek çatı altında idare edilmelerine rağmen genel anlamda Ostrogotlar Amal, Vizigotlar ise Balthi hanedanı üyeleri tarafından yönetilmişlerdir.⁹³ Bu iki Got kavminin yanında Trakya Gotları, Gepidler ve Kırım Gotları gibi daha çok çeşitli Got kavimlerinin olduğu kabul edilmektedir. Ancak Hristiyanlığı benimsemeleri açısından Tervingilerin ve Greuthungilerin oynadığı rol diğerlerine nazaran çok daha önemli olduğu için bu iki kavmin dışında kalan Got toplulukları başka bir araştırmanın konusu içerisinde yer almaktadır.

Günümüz açısından en önemli Got araştırmacılarından biri olan Herwig Wolfram'a göre Yunan tarihçi Herodotos'a dayanan İskit tanımlaması yerini daha sonraki yıllarda Gotlara ve Hunlara bırakmıştır. Hunların Attila'nın (h. 434-453) ölümünden kısa bir süre sonra tarih sahnesinden çekilmesiyle İskitlerin mirasçısı olarak sadece Gotlar kalmıştır. İskit tabirinin yerini alan Got ismi de hem Germen hem de Germen olmayan ulusların bir araya gelmesinde adeta bir çatı görevi görerek dilsel, kültürel ve yönetsel anlamda birlik oluşturmayı başarmıştır. Bu çerçevede yönetsel olarak daha çok Got kökenli liderlerin önderlik ettiği, etnik olarak muhtelif kavimlerin yer aldığı bir topluluk yapının söz konusu olmuştur. Bu

⁹² Wolfram, *History of Goths*, s. 20; Gepid kelimesi tembel, ağırkanlı anlamlarına gelen gepanta kelimesine dayanmaktadır. Scandia'dan göç eden Gotlar üç gemiyle Berig önderliğinde buradan demir almışlar, ancak Gepidler bu gemilerin en sonuncusunda yer alarak en arkada kalan grubu oluşturmuşlardır. Bu sebepten de Gotlar arasında tembel, ağırkanlı anlamına gelen gepanta kelimesini almışlardır. Bknz: Jord. *Get.* XVII.95. Bunun yanında Gepidlerin siyasi çıkar sağlamak amacını güden yerel elitler tarafından başlatılan bir mücadele sonucu ana Got topluluklarından ayrıldıklarını düşünen tarihçiler de bulunmaktadır: Przemyslaw Urbanczyk, "Goths in Poland", *European Journal of Archaeology*, Vol 1(3), (1998), s. 406. Bizanslı tarihçi Procopius da Gotların, Gepidlerin, Vizigotların ve Vandalların eski dönemlerde *Γετικά ἔθνη* (Getic Toplumu) olarak anıldıklarını, ancak zamanla farklı topluluklar olarak tanımlanmaya başladıklarını belirtmektedir: Procop. *Vand.* III.2.3.

⁹³ Jord. *Get.* V.42; XVII.98; Balthi ve Amal hanedanlığı kavramları tartışmalıdır. Iordanes eseri içerisinde açık bir şekilde Balthi hanedanlığıyla karşılaştırıldığında Amal hanedanlığına çok daha fazla bölüm ve önem vermiştir. Roma'yı ele geçiren Vizigot komutan Alaric (395-410) Balthi üyesi olan ilk liderdir: Heather, *Goths and Romans 332-489*, s. 11.

toplulukların oluşturduğu grup ise daha sonra “Doğu German Toplulukları” olarak tanımlanmıştır.⁹⁴

Tarihsel çerçeveden bakıldığında Gutthiuda (Gotların ülkesi) olarak anılan bölge içerisine Greuthungi ve Tervingi gibi Got kavimlerinin yanında Sarmat ve Taifali gibi etnik olarak Got kabul edilmeyen topluluklar da girmiştir.⁹⁵ Bu kavimlerin tek bir yönetim altında birleşmeleri ise savaş, kıtlık ve göç gibi olağanüstü hallerde gerçekleşmiştir. Hunların Karadeniz’in kuzeyine yaptıkları saldırılar, bu birleşim için en spesifik nedenlerden birini yaratmıştır. Bu bağlamda Got kavimleri ya da Got ülkesi tabirleri homojen bir Got tanımı yapmaktan ziyade Got kültürünün baskın olduğu çeşitli kavimlerin birleşimini ifade etmektedir. Bu toplulukların tek bir çatı altında birleşmelerindeki motivasyon da etnik ya da kültürel paylaşımlardan çok, tehdit dolu dönemlerde hayatta kalmak içgüdüsünden ileri gelmiştir.⁹⁶ Nitekim Hun saldırılarından önce Got toplulukları, Karadeniz’in kuzeyinde parçalı bir yapıdadır. Bunun en spesifik örneği 4. yüzyılda bölgede yaklaşık altı adet küçük çaplı Got Krallığının bulunmasıdır.⁹⁷ Hun saldırısından önce oldukça gevşek yapıli bir düzen sürdüren Gotlar, tehdit yıllarında daha sıkı organizasyonlara evrilmek zorunda kalmışlardır. Bu dönüşüm sonucu da Vizigot ve Ostrogot şeklinde anılan iki büyük Got topluluğu ortaya çıkmıştır.

1.5. Anakarada Gotlar

Efsaneye göre Berig önderliğinde Scandia’dan Avrupa Kıtasına gelen Gotlar, burada Gothiscandza olarak isimlendirilen bölgede yerleşim kurmuşlardır.⁹⁸ Bu yolculuğun doğruluğunu ya da yanlışlığını saptamak zor olsa da arkeolojik veriler baz alındığında Baltık Denizi kıyılarında Gotlara ait olduğu düşünülen bir kültür

⁹⁴ Wolfram, *History of Goths*, s. 19-20.

⁹⁵ Taifalıların kökenleri tartışmalıdır. Kimi tarihçi Taifalıları Gotların bir kolu olarak kabul ederken kimisi ise onları Sarmatların ya da Germanlerin bir kolu olarak tanımlamıştır. Olasılıkla bir dönem Got-Taifali koalisyonunun kurulmuş olması, Taifalıların Gotların bir kolu olarak değerlendirilmesinin en büyük nedenidir. Karş: Schmitz, “Gothi, Gotones, Gothones, Gutae, Guttones”, ss. 1006-1009; Peter Heather, “Taifali”, *The Oxford Dictionary of Late Antiquity*, ed. Oliver Nicholson, (Oxford University Press, 2018), s. 1449.

⁹⁶ Amm. Marc. 26.6.11; Ammianus Marcellinus, Got-Valens mücadelesi sırasında Got kavimlerinin birlikte hareket ettiğini dile getirmiştir: “conspirantem in unum”

⁹⁷ Heather, *The Goths*, s. 97.

⁹⁸ Jord. *Get.* IV.25.

tabakasının varlığı kanıtlanmıştır.⁹⁹ Milattan sonraki ilk yüzyıl içerisinde ortaya çıkan ve ortadan kalktığı 4. yüzyılın ikinci yarısına kadar varlığına dair deliller bulunan Wielbark arkeolojik kültürü, Kıta Avrupa'sında Gotların yaşadığına dair ilk kalıntıları ortaya koyan verileri sağlamaktadır.¹⁰⁰ Bu bağlamda Vistula Nehrinin Baltık Denizine bakan kuzey kesimlerinin Gothiscandza olarak adlandırıldığı düşünülebilir.

Wielbark kültür dairesi çerçevesinde yaşayan Gotlar, 1. yüzyılın ilk yarısında Kelt özelliklerin ağır bastığı Lugilerin hakimiyetinde kalmışlardır. Aynı yüzyılın ikinci yarısı ise Vandalların Gotları hakimiyetleri altına aldıkları dönemdir. Nitekim bu dönemde Vandalların Przeworsk adı verilen arkeolojik kültürüyle de etkileşime girdiği bilinen Gotlar, ilerleyen süreçte Vandal hakimiyetine karşı gelmişler ve ilk yüzyılın sonunda ise Vandal-Lugi hakimiyetinden kurtularak Vistula Nehri kıyılarında egemenlik kurmayı başarmışlardır.¹⁰¹ Muhtemeldir ki Gotlar ile ilişkilendirilen Wielbark kültürünün güneye doğru genişlemesi neticesinde Vandallar ve Gotlar arasında yaşanan gerilimler, 2. yüzyılda vuku bulan Marcomanni Savaşlarını da etkilemiştir.¹⁰²

Gotların Vandal-Lugi hakimiyeti altında bulunduğu dönemde başka bir topluluk olan Marcomanni kabilesi, oldukça etkili bir siyasi etken olmuştur. Roma İmparatorluğu ile de ilişkileri bulunan Marobodus isimli bir lider etrafında siyasi bir genişleme sergileyen Marcomanniler, Lugileri de baskı altında tutmuşlardır.¹⁰³ Buradan hareketle Gotların da bu dönemde az ya da çok Marcomannilerin nüfuzundan etkilenmiş olmaları muhtemeldir. Bunun yanında Gotlar bu dönem için siyasi ve diplomatik yönden başat güç oluşturmamasalar da topluluklar arası ilişkilerde birtakım belirleyici etkiler göstermişlerdir. Nitekim Marobodus tarafından sürgüne gönderilen Catualda (1. yüzyıl) isimli soylu bir esir, bir süre Gotlar arasında yaşamıştır. Catualda, muhtemelen Gotların da desteğiyle sürgün sırasında elde ettiği askeri güçle Marobodus'a saldırarak onu yenilgiye uğratmayı başarmıştır.¹⁰⁴

⁹⁹ Iordanes'in anlatısından hareketle Gothiscandza Baltık kıyıları olarak yorumlanmaktadır: *A Gothic Etymological Dictionary*, ed. Wilfred Lehmann, s. 158.

¹⁰⁰ Andrzej Kokowski, "The Goths in ca. 311 AD", *Wulfila 311–2011 International Symposium Uppsala University June 15–18*, ed. Anders Kaliff and Lars Munkhammar, s. 72.

¹⁰¹ Wolfram, *History of Goths*, s. 40.

¹⁰² Heather, *The Goths*, s. 35.

¹⁰³ Strab. 7.1.3.

¹⁰⁴ Tac. *Ann.* 2.62; Wolfram, *History of Goths*, s. 41.

Catualda'nın başarısında Got desteğinin olup olmadığı, olduysa da desteğin ne derecede katkı sağladığı müphemdir. Ancak Gotların sürgün sırasında Catualda'ya hürmet göstermiş olmaları kuvvetle muhtemeldir.

Vandal-Lugi baskısından kurtularak Vistula Nehri kıyılarında hakimiyet kuran Gotlar, bir süre sonra kıtlık, nüfus artışı ve yeni toprak arayışları gibi nedenlerden "oium" olarak adlandırılan güney bölgelere hareket etmişlerdir. Nitekim efsanelerde bereketli topraklar olarak adlandırılan "oium" tabirinin günümüz Ukrayna sınırları içerisinde yer aldığı tahmin edilmektedir.¹⁰⁵ Oium'a gelen Gotlar, burada yerli Spali topluluğunu mağlup ederek bölgeye yerleşmişlerdir.¹⁰⁶

Gotların Karadeniz'in kuzeyine saldırılar yapması yeni bir arkeolojik kültürün doğuşu ile ilintilendirilmektedir. Chernyakhov (Karadeniz'in kuzey bölgesine konumlandırılır) olarak isimlendirilen ve kabaca 230'dan 5. yüzyılın başlarına kadar sürdüğü kabul edilen bu kültürün en spesifik özelliği Got kültürünün kentsel yerleşimler ile doğrudan etkileşime geçmesidir.¹⁰⁷ Chernyakhov kültürü, Gotların baskın olduğu bir kültür dairesi olmakla birlikte muhtelif kavimleri de içerisinde barındıran bir özellik göstermektedir. 4. yüzyılın en önemli Romalı tarihçilerinden olan Ammianus'un eserinde tarif ettiği Got ülkesi ile Chernyakhov kültür dairesi arasında paralellikler bulunmaktadır.¹⁰⁸ Bu bağlamda Gotlar, Wielbark kültür dairesi içerisinde kendilerine ait birtakım özellikler göstermekle birlikte içerisinde farklı etnik kökenden topluluklar yer almasına rağmen Chernyakhov kültürü çerçevesinde daha baskın konuma gelmeye başlamışlardır.

İkinci yüzyıl sonu ile 3. yüzyıl başlarında Karadeniz'in kuzeyinde nüfuz oluşturmaya başlayan Gotlar, ilerleyen süreçte bölgedeki varlıklarını iyiden iyiye hissettirmişlerdir. Hatta İtalya'ya göç eden Theodoricus'u (h. 475-526) takip etmeyen

¹⁰⁵ Dennis H. Green, *Language and History in The Early Germanic World*, (Cambridge University Press, 2001), s. 167.

¹⁰⁶ Jord. *Get.* IV.28.

¹⁰⁷ Kokowski, "The Goths in ca. 311 AD", s. 75. Chernyakhov kültür çeperi Ostrogotların içerisinde bulunduğu bir arkeolojik kültür olarak tanımlanmaktadır. Bunun yanında Vizigotlara atfedilen ve Sintana de Mureş olarak tanımlanan bir başka arkeolojik kültür dairesi de bulunmaktadır. bkz: Kokowski, "The Goths in ca. 311 AD", ss. 71-96.

¹⁰⁸ Heather, *The Goths*, s. 51.

bir kısım Got, bir süre sonra Kırım'da bilhassa Ostrogotlarla ilişkilendirilen Dory Krallığı adı verilen bir devlet de oluşturmuştur.¹⁰⁹

Tarihsel kayıtlar, arkeolojik veriler ve toponomik çalışmalar bağlamında Gotlar, siyasi, kültürel ve coğrafi anlamda genel olarak sekiz gruba ayrılmışlardır.¹¹⁰ Bunlar: 1. Ulfilas ve cemaatini içeren, Gothi Minores (Moesogothi) olarak anılan ve 348'de Moesia'ya göç eden topluluk.¹¹¹ 2. Palus Maeotis (Azov Denizi) kıyısında yaşayan ve Doğu Gotları ile ilişkilendirilen Gothi Tetraxitae grubu. 3. Taifalae olarak anılan, Batı Gotlarının bir bölümünü oluşturdukları düşünülen ve Dacia eyaletinin Tuna kıyılarında ikamet eden grup.¹¹² 4. Göç eden diğer Got gruplarının gerisinde kaldıkları için "tembel, ağır kanlı" anlamlarına gelen gepanta kelimesinden türetilen Gepid tabirini alan topluluk.¹¹³ 5. Bir dönem Baltık Denzinin kıyılarını kontrol eden Rugiler.¹¹⁴ 6. Sciri, Turcilingiler. 7. Got kabileleri arasında ilk bahsedilen topluluklardan biri olan Heruliler.¹¹⁵ 8. Ammianus tarafından Alamannilerin bir kolu olarak tanımlansalar da esasen Gotların bir kolu olarak değerlendirilen Juthungiler.¹¹⁶

Gotlar yukarıda anıldığı üzere birçok gruba bölünseler de Hristiyanlık bağlamında en etkin olan topluluk Batı Gotları olarak anılan Vizigotlar olduğu için çalışma içerisinde en fazla konusu edilen Got grubu Vizigotlar olacaktır. Doğu Gotları olarak anılan Ostrogotlar da Vizigotlar ve Roma İmparatorluğu ile ilişkileri bağlamında çalışma içerisine dahil edilecektir. Ostrogot ve Vizigotlara nazaran siyasi ve dini ilişkilerde daha az etkin olan diğer Got grupları başka çalışmaların konusudur.¹¹⁷

¹⁰⁹ Kokowski, "The Goths in ca. 311 AD", s. 76; Dory için bkz: Omeljan Pritsak, "Dory (Δόρυ)", *Oxford Dictionary of Byzantium*, Ed. Kazhdan, (Oxford University Press, 1991), s. 654; Alexander Angelov, "Mangup" *The Oxford Dictionary of Late Antiquity*, ed. Oliver Nicholson, (Oxford University Press, 2018), s. 950; Heather, *The Goths*, s. 112; Procop. *Aed.* 3.7.13: "Δόρυ ὄνομα"

¹¹⁰ Schmitz, "Gothi, Gotones, Gothones, Gutae, Guttones", s. 1008-9.

¹¹¹ Jord. *Get.* LI.267.

¹¹² Amm. Marc. 17.13.20; Eutr. 8.2.

¹¹³ Wolfram, *History of Goths*, s. 20; Jord. *Get.* XVII.95.

¹¹⁴ Tac. *Germ.* 43.

¹¹⁵ Schmitz, "Heruli, Eruli, Aeruli", *Dictionary of Greek and Roman Geography*, Vol I, ed. William Smith, Little, Brown and Company, (1870), s. 1062.

¹¹⁶ Amm. Marc. 17.6.

¹¹⁷ Esasen Vizigot ve Ostrogot tabirlerinin tam anlamıyla Tervingi ve Greuthungi topluluklarını karşılamadığı kabul edilse de geleneksel anlamda bu iki tabir birbirlerinin yerine kullanılmıştır. Bu bağlamda bu çalışma içerisinde de geleneksel anlatı bağlamında Vizigotların Tervingileri, Ostrogotların ise Greuthungileri ifade ettiği varsayılmıştır.

II. BÖLÜM

GOT-ROMA SİYASİ İLİŞKİLERİ

2. Gotlar ve Romalılar

İster Gothicscandza isterse de Scandia adasından gelmiş olsunlar, Gotların güneye inmeleri onların tarihleri açısından oldukça önemli bir etki göstermiştir. Nitekim güneye yönelen Gotlar, Roma İmparatorluğu sınırlarına yaklaşmakla kalmayıp tarihi ve edebi eserlerde de konu edilmeye başlamışlardır. İlk etapta iki farklı dünyanın iki karşıt temsilcisi olarak görünen Roma İmparatorluğu ve Got kabileleri arasında zamanla etkileşimler yaşanmıştır. Bu etkileşim çerçevesinde ilk göze çarpan ilişki askere alma hususunda olmuştur. Bu açıdan Romalıların diğer barbar kavimlerine uyguladığı askere alma prosedürünün Gotlar için de geçerli olduğu görülmektedir.

Roma ordusu içerisine “barbar” kavimlerinden asker alınması uzak geçmişe dayanan bir uygulamadır. Yüz ila bin arasında askeri barındıran, düzensiz birliklerden oluşan ve *numeri* şeklinde isimlendirilen destek birlikleri imparatorluk döneminin başlarından itibaren Roma ordusunun muhtevasında yer almıştır. Vatandaş statüsü bulunmayan askerlerden müteşekkil olan *numeri* birliklerinin 2. yüzyıldan itibaren Roma ordusunda varlıkları fark edilmektedir.¹¹⁸ *Numeri* birlikleri içerisine Got kökenli askerlerin alınmış olması da muhtemeldir, ancak bu durumu tarihsel açıdan ispatlamak zordur. Bununla birlikte miladi ilk iki yüzyıl içerisinde Scythia’da yaşayan kavimlerin hepsinin bir bütün olarak anılması, bazı araştırmacılar açısından bu dönemde Roma ordusuna dahil edilen Scythia kavimleri arasında Gotların da bulunmuş olabileceğine dair bir yorum yapılmasını sağlamıştır.¹¹⁹ Nitekim 196 yılı civarında Septimius Severus’un (h. 193-211) Roma ordusu içerisinde Scythia kavimlerine yer verdiği bilinmektedir.¹²⁰ Bunun yanında 208 yılına tarihlenen

¹¹⁸ Kate Gilliver, “The Augustan Reform and the Structure of the Imperial Army”, *A Companion to The Roman Army*, ed. Paul Erdkamp, (Blackwell Publishing, 2007), s. 195.

¹¹⁹ Peter Heather-John Matthews, *The Goths in the Fourth Century*, (Liverpool University Press, 2004), s. 2.

¹²⁰ Cass. Dio. 75.3.

bir yazıt, doğuya sefer düzenleyen Roma ordusu içerisinde Gotların da yer aldıklarını kanıtlayan spesifik ilk kayıt olarak dikkati çekmektedir.¹²¹

Üçüncü yüzyılın ikinci çeyreği Roma İmparatorluğu açısından oldukça sancılı bir dönemin başlangıcıdır. 235'te başlayıp 284'e kadar süren, elli küsur imparator iddiasının ortaya çıktığı "askeri anarşi" dönemi imparatorluğun adeta bir çöküş yaşamasına neden olmuştur. Gallia'da Postumus önderliğinde Gallia İmparatorluğunun (260-274) ve Mezopotamya, Suriye, Mısır gibi bölgeleri kapsayan ve Kraliçe Zenobia ile özdeşleşen Palmira İmparatorluğunun (270-273) kurulması, Roma İmparatorluğu içerisindeki otorite kaybının ne dereceye vardığını göstermesi açısından oldukça önemlidir.

"Askeri anarşi" döneminde Roma İmparatorluğu sadece iç tehditlere maruz kalmamış, dışarıdan gelen saldırılarla da mücadele etmiştir. Tuna Nehrinin kuzeyini üs olarak kullanan çeşitli Germen ve Kelt kavimleri, süreç içerisinde Roma sınırlarına saldırılar yapmıştır. Gotların da Roma sınırlarına saldırılar düzenleyen bu kavimler arasında olduğu bilinmektedir. Ancak birleşik "barbar" kuvvetlerinin liderliğini bu dönemde Carpiler ele geçirmişlerdir.¹²² Carpilerin liderliği altında ikincil bir etki gösteren Gotlar, zaman zaman Roma sınırlarına münferit saldırılar da düzenlemişlerdir.

Kaynaklarda Gotların Roma sınırlarına münferit olarak yaptıkları ilk saldırının 238'de gerçekleştiği ve bu saldırının Histria kentine yapıldığı kaydedilmiştir.¹²³ Gotlar, bu saldırılar neticesinde aynı yıl imparatorluktan yıllık ödemeler içeren bir anlaşma koparmayı başarmışlardır.¹²⁴ Bu anlaşma, Gotlar ve Romalılar arasında yapılan ilk anlaşma olarak kabul edilmektedir. Sonraki süreçte imparator III. Gordianus'un (h. 238-244) Perslere karşı düzenlediği seferlerinde ordusunda Gotlara da yer verdiği ve 238'deki anlaşmada taahhüt edilen yıllık ödemelerin Gotların orduda aldıkları

¹²¹ Michael P. Speidel, "Roman Army in Arabia", *Politische Geschichte (Provinzen und Randvölker: Syrien, Palästina, Arabien)*, ed. Hildegard Temporini-Wolfgang Haase, (De Gruyter, 2016), s. 712. "Μνημείου Γούθηα, υίου Ἑρμινάρου τραπεζίτου γεντιλίων ἐν Μοθανοῖς αναφερομένων, ἀπτογεν(ομένης)ου ἐτών ιδ'. "Ετι ρβ' Ἰπερίτιου κα'." (Mothaniler arasında konuşlanmış kabile birliklerinin komutanı Erminarius'un oğlu, Guttha Anıtı. O 14 yaşında öldü. 21 Peritius 102. (28 Şubat 208))

¹²² Wolfram, *History of Goths*, s. 44.

¹²³ Bennett Matthew, "Goths", *The Oxford Companion to Military History*, ed. Richard Holmes, (Oxford University Press, 2001), s. 367; Heather, *Empires and Barbarians*, s. 109; Kulikowski, *Rome's Gothic War*, s. 18.

¹²⁴ Petrus Patricius, *fr.* 170.

görevler mukabilinde ödendiği görülmektedir. 249'da İmparator Philippus (h. 244-249) tarafından Carpiler üzerine düzenlenen seferlerde imparatorluğun başarılı olması, Gotlara taahhüt edilen yıllık ödemelerin yapılması fikrinden vazgeçilmesine neden olmuştur.¹²⁵

İmparatorluk topraklarına Tuna'nın kuzeyinden saldırılarına devam eden Gotlar, Cniva (3. yüzyıl) önderliğinde diğer barbar kavimlerle de birleşerek birçok şehri yağmalamışlardır.¹²⁶ 251'de Gotların bölgedeki tahribatlarına ve ilerlemelerine son vermek isteyen İmparator Decius (h. 249-251), eş imparator olarak ilan ettiği oğlu Herennius Etruscus ile Gotlara karşı harekete geçmiştir. Abrittus bölgesinde karşı karşıya gelen birleşik barbar ordusu ile imparatorluk ordusu arasında yaşanan muharebede imparatorluk ordusunu çevrelemeyi başaran Cniva önderliğindeki barbar ordusu savaşı kazanmıştır.¹²⁷ Savaş sırasında İmparator Decius ve oğlu Etruscus yaşamını yitirmiştir. Muharebe sırasında atından düşen imparator, savaş sonrası bulunamamıştır.¹²⁸ Gotlar bu savaşla birlikte birçok Romalıyı esir etmişlerdir. Bu esir alınan Romalılar arasında çok sayıda Hristiyan'ın bulunduğu da tarihi kayıtlara geçmiştir.¹²⁹ Böylece Abrittus Savaşı, Gotların Hristiyanlık ile etkileşime geçmeye başladıkları ilk olay olmuştur. Daha sonrasında imparatorluğunu ilan eden Gallus (h. 251-253), ağır Abrittus mağlubiyeti yanında yeni bir veba salgınının ortaya çıkmasıyla da zor durumda kalarak Gotlara yıllık maddi destekler vermek zorunda kalmıştır.¹³⁰

Gotların da içerisinde bulunduğu Scythia kavimleri, savaşlarda esir aldıkları tutsaklar ve aralarında yaşayan tüccarlar aracılığıyla kendi donanmalarını kurmada başarılı olduklarında barbar genişlemesi açısından oldukça önemli bir gelişme yaşanmıştır.¹³¹ Daha önceleri bilhassa kara gücü olarak ön plana çıkan bu step insanları, sonraki süreçte ürettikleri gemilerle gerek Karadeniz gerekse de Ege sularında yağma faaliyetlerine girişmiş ve imparatorluk şehirlerini talan etmişlerdir. İlk olarak Karadeniz'e açılan barbar donanması, 250'lerin ortalarında Trapezus'un

¹²⁵ Wolfram, *History of Goths*, s. 44-45.

¹²⁶ Jord. *Get.* XVII.101.

¹²⁷ Jord. *Get.* XVIII.103; Heather, *Empires and Barbarians*, s. 109; Kulikowski, *Rome's Gothic Wars*, s. 18.

¹²⁸ Amm. Marc. 31.13.13.

¹²⁹ Commodian, *Carmen Apologeticum* (*Carmen de Duobus Populis*), 810-811.

¹³⁰ Wolfram, *History of Goths*, s. 46.

¹³¹ Zos. I.34.

(Trabzon) da dahil olduğu birçok kıyı kentini yağmalayarak Pontus bölgesine oldukça ciddi zararlar vermiştir.¹³² Nitekim bu süreçte gerçekleşen yağmalama faaliyetleri dönemin önemli yazarlarından biri olan Neocaesarealı (Niksar) Gregorius Thaumaturgus'un (213-270) eserine de yansımıştır. Geç Antikçağ'ın önemli yazarlarından biri olan Thaumaturgus, her ne kadar Got saldırıları hakkında detaylı bilgiler vermese de eseri içerisinde Gotların yaptığı yağmalara karşı mücadele etmenin en iyi yolunun sosyal barışı sağlamak ve toplumsal iş birliğini azami seviyeye çıkarmak olduğunu dile getirmiştir. Thaumaturgus ayrıca barbar yağmaları sırasında ve sonrasında dindar Hristiyanların izlemeleri gereken yolları da eserinde işlemiştir.¹³³

Gotların deniz gücünü oluşturmaları açısından Azak Denizi kıyıları oldukça önemlidir. Bölgede yer alan Kırım Yarımadasını üs olarak kullanan Gotlar, Anadolu'daki Karadeniz sahillerine akınlar düzenlemişlerdir. 250'lerin başında ilk deniz aşırı saldırılarını gerçekleştiren Gotlar, takip eden süreçte Karadeniz'in birçok bölgesini yağmalamış ve Chalcedon'a kadar ilerlemişlerdir. Burada ciddi herhangi bir mukavemetle karşılaşmayarak Apamea, Prusa, Nicomedia gibi kültürel ve yönetsel açıdan oldukça önemli kentleri de tahrip etmeyi başarmışlardır.¹³⁴

Karadeniz üzerinden deniz yoluyla Anadolu'ya yapılan saldırılar, Gotlar açısından gerek dini gerekse kültürel tarihleri anlamında oldukça önemli bir dönüm noktasını teşkil etmektedir. Bu dönemde Karadeniz'in kuzeyinden Anadolu içlerine ilerleyen Gotlar, Galatia bölgesine gelmiş ve buradan Cappadocia'ya geçmişlerdir. Bölgede yaşayan insanları da tutsak ederek bir süre sonra Tuna Nehrinin kuzeyinde bulunan ve Gothia olarak anılan vatanlarına çekilmişlerdir. Takribi 257'de gerçekleşen Cappadocia saldırıları sırasında sürgün edilenler arasında ilerleyen süreçte Gotların Hristiyanlaşmasında ve Got alfabesinin geliştirilmesinde oldukça önemli bir rol oynayacak Ulfilas'ın atalarının da bulunduğu düşünülmektedir.¹³⁵

¹³² Heather, *The Goths*, s. 41.

¹³³ Gregorius Thaumaturgus, *Canonical Epistle*, Canon 5.

¹³⁴ Zos. I.34; Kulikowski, *Rome's Gothic Wars*, s. 19; Heather, *The Goths*, s. 41.

¹³⁵ Philostorgius *Hist. eccl.* 2.5; Wolfram, *History of Goths*, s. 76; Heather-Matthews, *The Goths in the Fourth Century*, s. 3; Knut Schäferdiek, "Ulfila and the so-called Gothic Arianism – English Summary", *Arianism Roman Heresy and Barbarian Creed*, ed. Guido M. Berndt- Roland Steinacher, (Ashgate Publishing, 2014), s. 45.

Cappadocia'ya kadar ilerleyen Got saldırıları bir süre dursa da çok geçmeden yeniden başlamıştır. Yeniden başlayan bu Got saldırılarına karşı Roma İmparatorluğu tarafından başlarda iyi bir şekilde mukavemet gösterilmiştir. Ancak bu direniş, Gotların geri çekilmesini sağlamamış ve Gotlar bu kez de Ege Denizi'ne açılmışlardır. Deniz yoluyla Yunanistan'a gelen yağmacılar, sonraki süreçte kara içlerine de ilerlemiş ve içerisinde Atina ve Sparta gibi önemli Yunan kentlerinin de olduğu birçok bölgeyi yağmalamışlardır. Respa, Veduco, Tharuar önderliğindeki Gotlar, Anadolu kıyılarına da gelerek Ephesos'taki Artemis Tapınağı'nı yerle bir etmişlerdir.¹³⁶ Roma İmparatorluğu iç karışıklıklar nedeniyle bu saldırılara karşı koymakta yetersiz kalmış, kentler kendi mukavemetlerini sağlamak zorunda bırakılmıştır. Bununla birlikte nadiren de olsa imparatorluk içerisinde barbar genişlemesine karşı başarılı siyaset izleyen liderler çıkmıştır. Bu liderlerden birisi tarihçi kimliğiyle de öne çıkan Dexippus'tur (210-273). Attika bölgesinin Got saldırısına uğradığı bir sırada Atina birliklerinin başına geçen ve Atinalıların toparlanmasını sağlayan Dexippus, Gotları yenmiş ve onların bölgeden geri çekilmelerini sağlamıştır.¹³⁷

Got saldırılarına karşı başarılı bir şekilde karşı koyan bir diğer lider, İmparator II. Claudius'tur. Gallienus'un suikastı ile tahta oturan Claudius, 269'da Gotlar ile Naissus kentinde karşı karşıya gelmiştir. Claudius, Gotlarla giriştiği savaşta büyük bir başarı sağlayarak "Gothicus Maximus" adı bahşedilen ilk Roma İmparatoru olmuştur.¹³⁸ Claudius'un savaşındaki başarısının yanında Gotlar arasında baş gösteren veba salgınının da Roma ordusunun zafer kazanmasında bir etken olduğu söylenebilir. Nitekim savaş sonrası vebaya yakalanan Claudius'un da çok geçmeden bu hastalıktan ölmesi, vebanın Gotlardan Romalılara geçtiği izlenimini uyandırmaktadır.¹³⁹

Claudius'un ölümü nedeniyle kısa bir süre imparatorluk yapan Quintillus'tan sonra tahta geçen Aurelianus (h. 270-275) da Gotları hakimiyet altına alan bir diğer imparatorudur. Uzun süredir Roma topraklarını tehdit eden barbar yağmacılığına karşı kesin bir çözüm arayan Aurelianus, Illyricum ve Trakya'da Got saldırılarını

¹³⁶ Jord. *Get.* XX.107.

¹³⁷ SHA, *Duo Gallieni*, 13.8.

¹³⁸ John Drinkwater, "Maximinus to Diocletian and the 'crisis'", s. 49.

¹³⁹ SHA, *Divus Claudius*, 12.2.

durdurarak Tuna Nehrinin diğer yakasında Gotlarla savaşmıştır. Bu savaşta galip gelen Aurelianus, birçok Got savaşçısının yanında Got lider Cannabas'ı/ Cannabaudes'i de öldürmeyi başarmıştır.¹⁴⁰ 3. yüzyıl içerisindeki Got akınları Roma şehirleri için oldukça yıkıcı olmasına rağmen bir şekilde durdurulmuş ve Gotların imparatorluk sınırları içerisine yerleşmelerine engel olma konusunda imparatorlar başarılı bir siyaset yürütmüşlerdir.

Got-Roma ilişkileri ilk dönemlerde düşmanca olsa da Gotlar ve Romalılar arasında birtakım iş birlikleri ve anlaşmalar yapılması için de zemin hazırlanmıştır. 238'de yapılan ilk Roma-Got anlaşmasından sonra Aurelianus da Gotlarla savaşmasına rağmen bir anlaşma ihdas etmiştir. Ayrıca tetrarşi¹⁴¹ üyelerinden olan Galerius'un 297'de Perslere karşı yaptığı seferlerde ordusu içerisinde Gotlara yer vermesi, 208'de başlanan Gotlara Roma ordusunda yer verilmesi uygulamasına devam edildiğini göstermektedir.¹⁴²

¹⁴⁰ SHA, *Divus Aurelianus*, 22.2: "... Gothorum quin etiam ducem Cannaban sive Cannabaudem ..." Wolfram Cannabas'ın Decius'u savaşta mağlup eden Cniva olabileceğini iddia etmektedir: Wolfram, *History of Goths*, s. 35; Nordgren, *The Well Spring of the Goths*, s. 345.

¹⁴¹ Genellikle dördümlü yönetim olarak Türkçeye çevrilen Tetrarşi yönetimi, her zaman dört yöneticinin olmasını gerektirmemiştir. Tetrarşi tabiri bilhassa imparatorluk yönetiminin birden fazla kişi arasında paylaştırılmasını ifade etmiştir. Diocletianus tarafından uygulamaya konulan tetrarşi sistemi, kısa sürede işlevini yitirmiştir: Oliver Nicholson "Tetrarchy", *The Oxford Dictionary of Late Antiquity*, ed. Oliver Nicholson, (Oxford University Press, 2018) s. 1465.

¹⁴² Wolfram, *History of Goths*, s. 59; Jord. *Get.* XXI.110. Iordanes'e göre 208'de yapılan anlaşmanın statüsü *foederati* olmasına rağmen günümüz tarihçileri arasında bu statü hususunda çeşitli tartışmalar vardır. *Foederati* için bkz: Timo Stickler, "The Foederati", *A Companion to The Roman Army*, ed. Paul Erdkamp, (Blackwell Publishing, 2007), s. 495-514.; Ilkka Syvanne, "Foederati", *The Encyclopedia of the Roman Army*, Vol 2, ed. Yann Le Bohec, (Wiley Blackwell, 2015), ss. 406- 407.; Peter Heather, "Foedera and Foederati of The Fourth Century", *From Roman Provinces to Medieval Kingdoms*, ed. Thomas F. X. Noble, (Routledge, 2006), ss. 242-256; Herwig Wolfram, Gotların feoderati statüsü almalarına alternatif olarak 238, 251, 271 ve 295 ile 297 yıllarını göstermektedir. Bu açıdan Wolfram, Constantinus ile giriştiği iç savaş sırasında Gotların *foederati* statüsüne dayanarak Licinius'un onlardan yardım istemiş olabileceğini söylemektedir. Nitekim *foederati* statüsüne haiz bir gruptan Roma İmparatorluğuna gerektiği zaman askeri personel sağlaması beklenmekteydi. Ancak Gotların anlaşmadaki statüsü tam olarak bilinmemesine rağmen 332'de Constantinus ile Gotlar arasında yapılan anlaşma, Antikçağ kaynaklarında açık bir şekilde kaydedilmiş olan ilk anlaşmadır: Wolfram, *History of Goths*, s. 62. Dönem yazarı Ammianus Marcellinus da Valens ve gasıp Procopius arasında geçen iç savaşı ele aldığı pasajda, Gotların çok daha önceki bir tarihte yapılan anlaşma nedeniyle imparatorluk güçlerine destek vermeyi taahhüt ettiklerini ima etmiştir. Görünüşe göre savaş sırasında Procopius'un kendilerinden destek istediğini söyleyen Gotlar, onun için asker göndermekten çekinmemişlerdir. Procopius'un Gotlardan asker istemesi 332'de yapılan anlaşma maddesinin gereği olabilir: Amm. Marc. 27.5.1. *Foederati* anlaşmaları, Roma tarihinin en tartışmalı konularından biridir. Bu anlaşmalar Cumhuriyet döneminden itibaren var olmakla birlikte zamanla şekil değiştirerek imparatorluk döneminde de başvurulmuş bir uygulama olmuştur. Bu iki dönemde yapılan *foederati* anlaşmaları arasında farklılık olmasına rağmen bu anlaşmalar yüzyıllar boyunca Roma Devleti ve "Barbar Krallıklar" arasında kurulan en önemli köprülerden biri olmuştur: Ladner, "On Roman Attitudes Toward Barbarians in Late Antiquity", s. 10.

Tuna Nehrinin kuzey kısımlarının siyasi yapısı, 270'lerin başlarında değişmiştir. 2. yüzyılın başlarında Traianus tarafından ele geçirilen Dacia Eyaleti, 270'lerin başında İmparator Aurelianus tarafından boşaltılmış, bölge kısa süre içerisinde Gotların ilhakına uğramıştır.¹⁴³ Bölgenin Gotlar tarafından ele geçirilmesi sonucu Tuna Nehri, imparatorluk ve Got hakimiyeti arasında sınır sayılmış ve nehrin kuzeyinde kalan sahillere *Ripa Gothica* (Got Kıyıları) olarak adlandırılmıştır.¹⁴⁴ Balkanlar ve Karadeniz açısından oldukça önemli bir konumda bulunan Dacia Eyaletinin Gotlar tarafından ele geçirilmesi, ilerleyen süreçte imparatorluk sınırlarına saldırılar yapmayı kolaylaştırmıştır.

Dacia işgali Gotların sadece Romalılar ile değil, bölgenin bir diğer önemli gücü olan Sarmatlarla da mücadele içerisinde girmelerine neden olmuştur. Gotlar ve Sarmatlar arasında yaşanan çatışma hali, zaman zaman savaşa da dönüşmüştür. 4. yüzyılda Got-Sarmat savaşları sırasında yaşamını yitiren Vidigoia isimli bir Got lider, çok uzun süre sonra bile Got efsanelerinde yer almaya devam etmiştir.¹⁴⁵ Bu bağlamda 4. yüzyıl içerisinde Got-Roma-Sarmat ilişkilerinin bölgede etkili olduğu dikkati çekmektedir.

Üçüncü yüzyıl başlarında "barbar" kuvvetlerinin liderliği Carpilerde olmasına rağmen yüzyılın sonuna doğru gücünü perçinleyen, Karadeniz'in kuzeyinde üs kuran ve donanma oluşturarak Anadolu içlerine kadar ulaşan seferler yapan Gotlar, zamanla Roma'yı tehdit eden en büyük unsur olmuşlardır. Tuna bölgesinde nüfuzlarını arttıran ve Dacia'yı da ele geçiren Gotlar, bir süre sonra Roma İmparatorluk sınırlarına saldırmakla yetinmemişler, Roma ordusunda yer almalarının avantajını da kullanarak Diocletianus tarafından oluşturulan tetrarşi sisteminin çözülmesi sonrası yaşanan iç savaşlarda da aktif rol oynamaya çalışmışlardır.

Özellikle 4. yüzyılın ilk çeyreğinde Constantinus-Licinius arasında vuku bulan mücadelede Gotlar, Constantinus'un ordusunu güçlendirmek adına 323'te Aşağı Tuna'da bulunan askerlerini çekmesini fırsat bilerek Trakya ve Moesia bölgesinde yer

¹⁴³ Roma'nın Dacia'dan çekildiği tarih konusunda araştırmacılar arasında bir ihtilaf bulunmaktadır: Pat Southern, *The Roman Empire from Severus to Constantine*, (Routledge, 2004), s. 120. Ancak 272 tarihinde genel anlamda bir uzlaşma bulunmaktadır: Schmitz, "Gothi, Gotones, Gothones, Gutae, Guttones", s. 1007.

¹⁴⁴ Ann. Val. 6.35.

¹⁴⁵ Jord. *Get.* XXXIV.178; V.43.

alan birçok kenti yağmalamışlardır. Bunun yanında Roma sathına saldırılar düzenlemekle kalmayıp Constantinus aleyhinde Alica isimli Got asıllı bir lider önderliğinde Licinius'a askeri destek de sağlamışlardır, ancak Constantinus'un 324'te yapılan Chrysopolis Savaşında galip gelmesi Licinius'a asker gönderen Gotların çıkarlarına da ket vurmuştur.¹⁴⁶ Bunun yanında Gotların Licinius'un tarafını tutmaları, Constantinus'un "Yeni Roma" olarak inşasına girdiği Constantinopolis kentinin kuruluşunda onlara yer vermesine engel olmamıştır.¹⁴⁷

Licinius'u bertaraf ederek tek başına iktidar olan Constantinus sınırların güvenliğini sağlamak ve Licinius'u destekleyen Gotlardan öç almak için çok geçmeden Tuna sınırlarının ötesine hareketler düzenlemiştir. Olası bir karşı saldırıda askeri intikalin kolaylaştırılmasını isteyen imparator, 328'de Oescus ve Sucidava arasında Tuna Nehri üzerinde bir köprü inşa etmiştir.¹⁴⁸ Tuna Nehrinin kuzeyinde Roma varlığını kuvvetlendiren bu köprünün inşa edilmesi nedeniyle birçok Got, bölgeyi terk etmek zorunda kalmıştır. Bu durum da Gotlar ve Sarmatlar arasında çatışmalar çıkmasına sebebiyet vermiştir. Bu istikrarsız dönemde Gotlara liderlik eden kişi Ariaricus olmuştur. Ariaricus, Got efsanelerinde ve Antik kaynaklarda benzer şekilde geçen, güvenilir ilk Got lider olarak karşımıza çıkmaktadır.¹⁴⁹

Got tacizleri nedeniyle Tuna ötesindeki kaostan mustarip olan ve Gotlarla anlaşmazlık yaşayan Roma müttefiki Sarmatların isteklerine kayıtsız kalmayan Constantinus, oğlu Constantius'u (h. 337-361) 332'de Gotlara karşı sefer düzenlemekle görevlendirerek onları kesin bir şekilde mağlubiyete uğratmıştır.¹⁵⁰ Oğlu Constantius'un başarılı siyaseti sayesinde Got tehdidini bertaraf eden Constantinus, Gotlar karşısında elde ettiği bu zafer sonucu "Gothicus Maximus" unvanı ile onurlandırılmıştır.¹⁵¹ Bu mücadeleler sırasında yüz bine yakın Got'un açlıktan ve

¹⁴⁶ Ann. Val. 5.27.

¹⁴⁷ Jord. *Get.* XXI.112.

¹⁴⁸ Thomas S. Burns, *A History of Ostrogoths*, (Indiana University Press, 1984), s. 33; Chron. Pasch. Olympiad 277. 328; Aur. Vict. *Caes.* 41. 18: "pons per Danubium ductus; castra castellaque pluribus locis commode posita."

¹⁴⁹ Wolfram, *History of Goths*, s. 61.

¹⁵⁰ Edward Thompson, "Constantine, Constantius II, and the Lower Danube Frontier", *Hermes*, H. 3 (1956), s. 373.

¹⁵¹ Timothy D. Barnes, *The New Empire of Diocletian and Constantinus*, (Harvard University Press, 1982), s. 258. Constantinus Gothicus Maximus unvanını, henüz Gotları mağlup etmeden çok önce 317 ve 319 yıllarında almıştır. Nitekim kendisini II. Cladius'un soyuna dayandırması ve Cladius'un da aynı unvanı kullanan ilk imparator olması, Constantinus açısından bir meşruiyet sağlamıştır. Ayrıca ilerleyen

savaştan dolayı hayatını kaybettiği şeklinde bir anekdot, Antik kaynaklarda abartılı bir ifade olarak kendine yer bulmuştur.¹⁵²

Sınır güvenliğini arttırmak isteyen Constantinus, Got sorununa kesin bir çözüm bulmak amacıyla onlarla bir de anlaşma yapmıştır. Bu anlaşmanın teminatı olarak da Gotların lideri olan Ariaricus'un oğlunu Constantinopolis'e götürmüştür.¹⁵³ Bu anlaşma çerçevesinde imparator, Gotların Roma ordusuna asker sağlamalarına karşılık onlara ticari imtiyazlar ve birtakım maddi yardımlar sağlamayı taahhüt etmiştir. Kilise tarihçisi Socrates'e göre bu mücadelelerin bir de dini misyonu olmuştur. Socrates, Constantinus'un düzenlediği seferler sonucu hezimet yaşayan Gotların ve Sarmatların Hristiyanlığı benimsediklerini iddia etmiştir.¹⁵⁴ Bu anlaşma, Valens döneminde ortaya çıkan çatışmalar neticesinde yapılan yeni bir anlaşma ile yükümlülüğünü yitirene kadar yaklaşık otuz yıl yürürlükte kalmıştır.¹⁵⁵

Constantinus döneminde Gotlar ve Sarmatlar üzerine yapılan seferler neticesinde bölgede yer alan "barbar" topluluklar hakimiyet altına alınmıştır. Bilhassa 320'lerin sonundan itibaren inşa edilmeye başlanan köprü, Gotların siyasi açıdan baskı altına alınmalarını sağlamıştır. Bu baskıya rağmen ulaşımı oldukça kolaylaştıran bu köprü, Got toplumu açısından birtakım fırsatlar da yaratmıştır. Bu fırsatlar arasında en önemlisi, ticari malların Tuna ötesine taşınmasının kolaylaşmasıdır. Aynı zamanda ulaşımın köprü yoluyla yapılması, eğitim alma konusunda gönüllü Gotların Roma İmparatorluğuna intikalinin önündeki engeli de kaldırmıştır. Nitekim imparatorluğa gelerek eğitim alan gönüllü Gotlar, Got toplumu içerisindeki entelektüel seviyenin artmasını da sağlamışlardır.¹⁵⁶ Roma-Gothia arasındaki ticari faaliyetlerin artması ve ulaşımın kolaylaşması, Ulfilas'ın imparatorluktaki Hristiyanlarla etkileşim kurmasını

süreçte Licinius ile giriştiği savaşlarda Gotların Constantinus'un karşısında yer almaları ve Gotların da içerisinde bulunduğu Licinius cephesinin mağlup edilmesi, Gothicus Maximus unvanı için bir diğer meşruiyet kaynağı olmuştur: Wolfram, *History of Goths*, s. 59.

¹⁵² Ann. Val. 6.31.

¹⁵³ a.y. Constantinus tarafından başkente teminat olarak götürülen kişinin adı muhtemelen Aoricus'tur. Aoricus, ileriki dönemde Got tarihi açısından oldukça önemli bir yer tutacak olan Athanaricus'un babası olabilir: Wolfram, *History of Goths*, s. 62.

¹⁵⁴ Socrates, *Hist. eccl.* 1.18.

¹⁵⁵ 337-353 arasında gerçekleşen siyasi olayları anlatan tarihi kayıtlar oldukça azdır. 348-9'da Tuna Nehrinin donması ile Gotlar, imparatorluk sınırlarına yoğun bir saldırı düzenlemiş ve Moesia'yı ele geçirmişlerdir. Saldırıları sırasında Constantinus tarafından kurulan köprü de yıkılmıştır. Ancak yine de diğer dönemlerle kıyaslandığında Constantinus ile Gotlar arasında yapılan anlaşmanın tarihi olan 332 ile Valens'in tahtta çıktığı 364 arasında Roma-Got ilişkileri görece barışçıl sürmüştür.

¹⁵⁶ Parvis, "Was Ulfila Really a Homoian?", s. 58.

ve teolojik tartışmalardan daha kolay haberdar olmasını sağlarken imparatorluk sathına eğitim amacıyla giden Gotların olması da Ulfilas'ın cemaatini oluşturmada noktasında bir avantaj yaratmıştır.

Constantinus döneminden Valens dönemine kadar geçen süre içerisinde 332'de ihdas edilen anlaşma çerçevesinde Roma-Got ilişkileri genel anlamda barış içerisinde sürmüştür de bu süre zarfında muhtelif zamanlarda anlaşmazlıklara sahne olan birtakım olaylar da yaşanmıştır. Bu süreçte İmparator Iulianus (h. 361-363) döneminde Perslere karşı yapılan seferler, Roma-Got ilişkilerinin gerilmesinde bir etken yaratmıştır. Roma askerleri, merkeze epey uzakta olan Perslerden ziyade sınırları sürekli taciz eden Got toplulukları üzerine sefere çıkmak istemelerine rağmen Iulianus'un kararı nedeniyle doğuya sefere çıkmak zorunda kalmışlardır. İmparatorun ısrarı sonucu doğuya sefere çıkan Roma ordusu içerisinde Got yardımcı birlikleri de yer almıştır.¹⁵⁷ Sefer sırasında imparatorun yaşamını kaybetmesi seferin sonlandırılmasına neden olmuş ve Got askerler de Gothia'ya dönmüşlerdir. Pers seferi sırasında Roma ordusunda yer alan Got askerler, Romalı askerlerin Gothia üzerine sefere çıkma isteğinden haberdar olmuşlardır. Roma ordusunda görev yapan Got askerler, Gothia'ya döndükten sonra Romalı askerlerin Gothia üzerine sefere çıkma arzusunu, kendi toplumları arasında yaymışlardır. Bu durum da Got toplumu içerisinde Roma yönetimine karşı bir hoşnutsuzluk oluşmasına sebebiyet vermiştir. Böylece Pers seferi sırasında Romalı askerlerin Gothia'ya sefer düzenlemek istemelerinin Gotlar tarafından öğrenilmesi, Gotlar ve imparatorluk arasında bu dönem içerisinde ortaya çıkan sıkıntıların başlangıcını oluşturmuştur.¹⁵⁸

Valens döneminde Gotlar ve imparatorluk arasında yaşanan ihtilafların ilk safhasını ise Procopius'un tahtta hak iddia etmesi oluşturmuştur. Constantinus hanedanlığı üyesi olan Procopius'un tahtta hak iddia etmesi, imparatorluk içerisinde mücadeleler yaşanmasının arkasında yatan en büyük sebeptir. Gotlar, bu çatışmadan çıkar sağlamaya çalışarak -daha önce Licinius'a yaptıkları gibi- bu kez de Procopius'a

¹⁵⁷ Ammianus, bu dönemde Roma ordusu içerisinde yer alan destek birliklerini Scythialılar olarak anmıştır. Karadeniz'in kuzeyinde yaşayan grupların Scythialılar olarak anılması geleneği, Herodotos döneminden itibaren var olan bir husustur. Dolayısıyla Iulianus döneminde Roma ordusunda görev alan destek birlikleri içerisinde Gotların da yer almış olması yüksek bir olasılıktır: Amm. Marc. 20.8.1; 23.2.7.

¹⁵⁸ Wolfram, *History of Goths*, s. 66-67.

destek vermişlerdir. Ancak Procopius, tahtı ele geçirme mücadelesinde başarısız olmuş ve Valens'in askerleri tarafından öldürülmüştür. Gotların Procopius'a olan desteği, Valens'in onlara karşı olumsuz bir siyasa yürütmesine sebebiyet vermiştir. Nitekim Valens, çok geçmeden onları sorgulaması için Victor isimli bir askeri Gothia'ya göndermiştir. Gotlar ise Procopius'tan kendisinin Constantinus hanedanının meşru varisi olduğunu söylediği bir mektup aldıkları şeklinde bir savunmada bulunmuşlardır.¹⁵⁹ Bu sorgulamadan istediği sonucu elde edemeyen Valens, Gotlara bir ders vermek isteyerek onlar üzerine sefere çıkmıştır.¹⁶⁰ 367-9 yılları arasında yapılan mücadeleler sonucunda Tuna Nehrinin ortasında bulunan bir gemi içerisinde Noviodunum Anlaşması imzalanmıştır.¹⁶¹ Bu anlaşma ile asker temini taahhüdü karşılığında Gotlara verilen parasal destekler kesilmiştir.¹⁶² Anlaşma öncesi ayırım gözetmeksizin tüm sınır boyunca ticari işlem yapabilen Got tüccarların faaliyetleri Valens ile yapılan anlaşma neticesinde iki bölgeyle sınırlandırılmıştır.¹⁶³

Valens ve Gotlar arasında yapılan bu anlaşma ile iki taraf arasında barış tesis edilmiş görünse de kısa süre içerisinde ortaya çıkan başka bir güç Roma-Got ilişkilerini derinden etkilemiştir. Bu tarihlerde Asya steplerinden ilerlemelerine başlayan Hun toplulukları, Karadeniz'in kuzeyinden batıya doğru harekete geçmişlerdir. 4. yüzyılın ikinci yarısından itibaren Hunların Karadeniz'in kuzeyine ani saldırılar yapması, bölgenin siyasi yapısını derinden etkilemiştir. 370'lerin biraz öncesinde batıya göç etmeye başlayan Hunlar, başlangıçta Don ve Volga bölgesine gelmişlerdir.¹⁶⁴ Bu bölgede yaşayan Alanlar, Hun saldırısıyla karşılaşan ilk grup olmuştur. Alanların batı komşusu olan Gotlar da Hun baskısından fazlasıyla etkilenmişlerdir.¹⁶⁵ Bu saldırgan ve savaşçı toplumlar karşısında bazı Got toplulukları Hunlarla iş birliği yapmaktan

¹⁵⁹ Amm. Marc. 27.5.1.

¹⁶⁰ Heather-Matthews, *The Goths in the Fourth Century*, s. 17; Gotların Procopius'a gönderdiği asker sayısı konusunda Antik kaynaklarda birtakım tutarsızlıklar bulunmaktadır. Ammianus, asker sayısını 3.000 olarak verirken Zosimus ise bu sayının 10.000 olduğunu kaydetmiştir. Karş.; Amm. Marc. 26.10.3; Zos. 4.7.

¹⁶¹ *Dictionary of Battles and Sieges*, Vol II, ed. Tony Jaques, (Greenwood Press, 2007), s. 741.

¹⁶² Gemide anlaşma yapılmasına dair antik kaynaklar: Lib. 59.89: "ὁπὲρ Ἰστροῦ"; Amm. Marc. 27.5 9: "navibus remigio directis in medium flumen"; Peter Heather, "The Crossing of the Danube and the Gothic Conversion", *Greek, Roman, and Byzantine Studies*, Vol 27, Iss 3, (2004), s. 290.

¹⁶³ Ticaretin iki yerde sınırlandırılması için bkz: Them. Or. 10. 206; Thompson, "Constantine, Constantius II, and the Lower Danube Frontier", s. 376.

¹⁶⁴ Etienne de la Vaissiere, "The Steppe World and the Rise of the Huns", *The Cambridge Companion to The Age of Attila*, (Cambridge University Press, 2015), s. 177.

¹⁶⁵ Peter Heather, "The Huns and the End of the Roman Empire in Western Europe", *English Historical Review*, 1995, Vol. 110, No. 435 (1995), s. 6.

kaçınmayarak çareyi onların hakimiyetleri altına girmekte görmüşlerdir.¹⁶⁶ Bir kısım Got topluluğu ise daha batıya hareket ederek bölgenin en istikrarlı siyasi gücü Roma'dan yardım istemişlerdir.

Hun saldırılarından kurtulmak için Roma İmparatorluğuna sığınan Tervingiler, İmparator Valens'e bir elçilik heyeti göndermişlerdir. Yeni Got yerleşimlerinin oluşturulması bağlamında onlardan alınacak olan vergiler ve imparatorluğun ihtiyacı olan askeri personelin bu yeni yerleşimciler arasından sağlanacak olması, Got elçilik heyetinin Romalılar tarafından istahla karşılanmasına neden olmuştur.¹⁶⁷ Bu iki sebepten Valens'ten müspet yanıt alan Tervingiler, Tuna Nehrini geçerek Trakya bölgesine gelmişlerdir. Ancak gerek Roma askerlerinin saldırgan davranışları gerekse Gotların kural tanımazlığı, Roma birlikleri ve Got toplulukları arasında kısa sürede çatışmanın yaşanmasına neden olmuştur. Nihayetinde 378 yılının 9 Ağustos günü Roma ordusu ve Got savaşçıları arasında bir meydan muharebesi yaşanmıştır. Hadrianopolis (Edirne) kentinin yakınlarında yaşandığı için Hadrianopolis Savaşı olarak anılan bu meydan muharebesinde Gotlar, Roma ordusunu mağlup etmeyi başarmışlardır. İmparator Valens'in de yaşamını yitirdiği bu muharebe, Roma İmparatorluğunun bir barbar kavmi tarafından hezimete uğratıldığı nadir olaylardan biri olarak tarihe geçmiştir.¹⁶⁸

Gotların Roma İmparatorluğundan sığınma talep etmesi sadece siyasi bir olay olmaktan çok daha fazlasını ifade etmektedir. Nitekim Roma sınırları içerisine intikal eden Tervingiler sadece siyasi açıdan değil, aynı zamanda dini anlamda da bir değişim yaşamışlardır. Nitekim Gotların bir kısmının 376'da Roma İmparatorluğu içerisine alınması, Tervingi Gotlarının Hristiyanlığı benimsemesiyle sonuçlanacak bir dizi olaya sahne olmuştur.

¹⁶⁶ Heather, *The Goths*, s. 168.

¹⁶⁷ Amm. Marc. 31.4.4; Socrates, *Hist. eccl.* 4.34; Sozom. *Hist. eccl.* 6.37.

¹⁶⁸ 378 Hadrianopolis Savaşı, Geç Antikçağ içerisinde en dikkat çekici savaşlardan biridir. Roma ordusunun hezimete uğradığı bu savaş, dönemin en yakın tanığı olan Ammianus Marcellinus tarafından Cannae Savaşı ile kıyaslanmıştır: "Nec ulla annalibus praeter Cannensem pugnam ita ad internecionem res legitur gesta": Amm. Marc. 31.13.19.

III. BÖLÜM

GOTLARIN TOPLUMSAL YAPISI VE HİRİSTİYANLIK ÖNCESİ GOT DİNİ

3. *Got Toplumu*

Gotların Hıristiyanlaşması açısından Got toplumunun incelenmesi oldukça önemlidir. Nitekim Got toplumu içerisinde var olan hiyerarşi, onların benimsedikleri Hıristiyanlık itikadını da etkilemiştir. Bunun yanında Ulfilas'ın Got alfabesini üretmesinden önceki dönemde Gotlardan elimize geçen yazılı materyalin bulunmayışı, onları anlamak için Germen toplumunun genel yaşantısına bakmayı mecbur kılmaktadır.

Germenler genel yaşam tarzları itibariyle kırsal yerleşkeler şeklinde örgütlenmişlerdir. Hayvancılık ve zaman zaman da tarım üzerine kurulan ekonomileri şehirleşme açısından pek elverişli olmamıştır. 1. yüzyılda Tacitus'un anlatılarından hareketle Germenlerin şehirlere önyargı ile yaklaştıkları ve şehirleri koruyan surları da özgürlüğe adeta pranga vuran duvarlar olarak yorumladıkları düşünülmektedir.¹⁶⁹ Germenlerin bir bölümünü oluşturmaları nedeniyle Gotların da tarihi kayıtlara girmeye başladıkları ilk dönemlerde benzer bir görüşe sahip oldukları fikri uyanmaktadır.

Göçebe bir hayat tarzı benimseyen Gotlar arasında şehirleşme fikri gelişmemiştir; onlar, Romalıları besleyici toprağı terk edip tahkim edilmiş duvarlar arkasında yaşamayı seçen kafes içerisindeki kuşlara benzetmişlerdir.¹⁷⁰ Ancak Roma sınırlarına yaptıkları akınlar sayesinde şehirleşme olgusu, Gotlar açısından biraz daha farklı bir hal almaya başlamıştır. Bilhassa 3. yüzyılda Anadolu, Yunanistan ve Trakya gibi yerlere yapılan saldırılarla Gotların Roma ve Yunan şehirlerini daha iyi tanımaya başladıkları görülmektedir. Bu durum da Gotlar arasında tedrici bir şehirleşmeye yol açmış olmalıdır. Nitekim Ulfilas'ın çevirisine öncülük ettiği Gotça Kitab-ı Mukaddes içerisinde "şehir"¹⁷¹ lafzına rastlanılmaktadır, ancak bu şehir, Romalıların tanımladığı

¹⁶⁹ Tac. *Hist.* 4.64; Tac. *Germ.* 16.1.

¹⁷⁰ Petrus Patricius, *fr.* 187.

¹⁷¹ "Baúrgs": *Dictionary of the Biblical Gothic Language*, ed. Brian T. Regan, (Wellsprings Books, 1974), s.

anlamda surla çeviri olan bir şehirden ziyade kazıklarla tahkim edilmiş, kabile reisinin hakimiyet alanını sergileyen bir düzeni ifade etmek için kullanılmıştır. *Baurgs* olarak tanımlanan bu alanda yaşayan kabile reisi, diğer asillerden de ekonomik ve sosyal açıdan ayrılmaktaydı. Asilzadeler de *gards* adını alan tahkim edilmemiş evlerde yaşamlarını idame ettirmişlerdir. Asilzadeler için *gardslar* hem konut hem de aile anlamına gelmiştir. Burada asillerin aileleri, köleleri ve onlara tabi olan hizmetkarlar birlikte yaşamışlardır.¹⁷²

Geç Antikçağ Got toplumu, kabileler etrafında örgütlenen bir yapı sergilemiştir. Kabileler adeta bir konfederasyon özelliği göstermiş, iç işlerinde kendi kararlarını alma konusunda özgür olmuş ve kendi liderlerini seçebilmişlerdir.¹⁷³ *Kuni* adı verilen kabileler arasında siyasi ve diplomatik ilişkileri yöneten konumda bulunan *reiks* (kabile lideri), topluluğun en önemli üyesi olarak ön plana çıkmıştır. Bilhassa Dacia bölgesinde hakimiyet sağlamayı başaran Tervingiler, tek bir kral seçmekten ziyade *reiksler* tarafından yönlendirilen bir yönetim sistemi benimsemişlerdir.¹⁷⁴ Ancak Got kabilelerinin hepsini ilgilendiren konularda bir karar almak gerektiğinde -savaş, göç, kıtlık vb.- kabileler birleşerek bir bütün oluşturmaya çalışmış ve tek bir liderin hakimiyeti altına girmişlerdir.

Kabile reisleri, kabilenin günlük işleriyle ilgilenmekle görevlendirilmişlerdir. Ayrıca zaman zaman diğer kabile liderleriyle görüşerek ittifaklar gerçekleştirmişler ve kendi kabilelerinin çıkarlarını olabildiğince gözetmeye çalışmışlardır. Bu liderlerin hakimiyetindeki topluluklar ortak bir atadan gelen topluluklardan ziyade politik olarak bileşmiş unsurlardan oluşmuştur. Bu toplulukları bir arada tutabilmek liderin meşruiyetini sağlayan en önemli dayanaktır. Özellikle ordu açısından önemli yetkilere sahip olan bu liderlerin sıradan kişilerden ziyade köken olarak tanrılara dayandığı ya da birtakım başarılar göstermeleri sonucu, ilahi kudretin onayladığı kişiler olduğu tahmin edilmektedir. Ama yine de ordu içerisinde başarılı olan bir kişinin kökenine bakılmaksızın kabile içerisinde hiyerarşik düzende yükselme şansı olmuştur.¹⁷⁵

¹⁷² Wolfram, *History of Goths*, s. 101.

¹⁷³ Ammianus Marcellinus, gasıp imparator Procopius'a yardım gönderen birçok Got kralından bahsetmektedir: Amm. Marc. 26.10.3.

¹⁷⁴ Nordgren, *The Well Spring of the Goths*, s. 353.

¹⁷⁵ Herwig Wolfram, "Gothic History as Historical Ethnography", s. 39-40.

Kabileyi ilgilendiren herhangi bir konuda karar almak ise *gafaurds* olarak adlandırılan kabile meclisinde mümkün olmuştur. Bu meclise köleler ve alt sınıfta yer alan özgür kişiler katılamamış, *reiksler* (şefler), *sinistans* ve *maistans* (kabilenin temsilcileri) olarak adlandırılan üyeler iştirak edebilmişlerdir.¹⁷⁶ Herhangi bir olağanüstü durum olmadığı sürece kabile meclislerinin toplanacakları günler önceden belirlenmiştir. Ayrıca kabileyi ilgilendiren ancak uzun soluklu tartışma yaratmayacağı düşünülen konular hususunda kabile liderleri inisiyatif kullanarak karar alabilirken topluluğun genelini ilgilendirecek konularda ise kabile meclisinin toplanarak karar alması beklenmiştir.¹⁷⁷ Got asillerinin toplumun yüzde yirmisi ila ellisi arasında bir oranını temsil ettikleri düşünüldüğünde toplumun genelini ilgilendiren siyasi kararlarda etkili olan kesimin azınlıkta kaldığı görülmektedir.¹⁷⁸

Göçebe özellikleri haiz olan Got toplulukları, sürekli savaş, kıtlık ve göç gibi tehlikelerle karşı karşıya kalınması nedeniyle fazlasıyla askeri nitelikli bir özellik göstermiştir. Bu nedenle askerlik Gotlar arasında oldukça önemli bir unsur olarak görülmüştür. *Harjis* olarak adlandırılan Got ordusu açısından üç bin sayısı belirleyici olmuştur, çünkü Antik kaynaklardan edinilen çıkarımlar, ordu içerisinde görev alan birliklerin üçer bin kişiden oluştuğu izlenimini uyandırmaktadır.¹⁷⁹ 350'lerde Roma ordusu içerisinde yer alan lejyon birliklerinin de yaklaşık üç bin kişiden oluştuğu düşünüldüğünde imparatorluğun Gotları askeri anlamda etkilediği tahmin edilebilir.¹⁸⁰ Antik yazar Olympiodorus (495-570), Got lider Rodogaisus (öl. 406)'un emrinde olan *optimates*lerin (asiller) hakimiyeti altında on iki bin askerin olduğundan bahsetmiştir.¹⁸¹ Bu bağlamda *optimates*lerin emri altında bulunan asker sayısının yaklaşık üçer binden oluştuğu baz alınırsa Rodogaisus'a bağlı dört *optimates*in olduğu sonucu çıkarılabilir. *Thiudans* olarak adlandırılan monarşik mevkide oturan kişinin emrinde de yirmi bin kişinin olduğu tahmin edilmektedir.¹⁸²

Got ordusu ile ilişkilendirilen bir diğer yapı *laager* düzenidir. Yük arabalarının yan yana getirilerek çember oluşturacak şekilde dizilmesiyle ortaya çıkan bu savunma

¹⁷⁶ Wolfram, *History of Goths*, s. 94.

¹⁷⁷ Tac. *Germ.* 11.1.

¹⁷⁸ Heather, *The Goths*, s. 299-300.

¹⁷⁹ Wolfram, *History of Goths*, s. 97.

¹⁸⁰ A. H. M. Jones, *The Later Roman Empire Vol 2*, (Basil Blackwell, 1964), s. 682.

¹⁸¹ Olympiodorus, *fr.* 9.

¹⁸² Wolfram, *History of Goths*, s. 97.

hattı, Gotların en spesifik savaş özelliklerinden birini ifade etmiştir. Savunmada kalacakları zaman bu hattın gerisine çekilen Gotlar, düşmanlarının yeteri kadar yaklaştıklarını gördüklerinde ani akınlarla onları bertaraf etmek amacıyla şok baskınlar düzenlemişlerdir.¹⁸³ Bunun yanında Gotların atalarının onuruna naralar atarak savaşa girdiklerine dair Antik referanslar bulunmaktadır.¹⁸⁴ Gotlar savaşçılık özellikleriyle bilindikleri için silahları da çok çeşitli olmuştur. Kalkan, kılıç ve mızrak kullanabilen Gotlarla ilişkilendirilen en spesifik savaş aracı ise uzun mızrak olarak anılan *contus* olmuştur.¹⁸⁵

Got toplumu içerisinde kölelik müessesinin de oldukça yaygın olduğu açıktır. Nitekim esir olarak Gothia'ya götürülen tutsaklar, köle olarak kullanılmışlardır. Bu bağlamda Got dili, kölelik müessesesi açısından oldukça zengin bir dil olmuştur. Gotlar arasında genel anlamda dört tür kölelikten bahsedilebilir:¹⁸⁶ 1. *Skalks*lar: köle anlamına gelen bu kelime muhtemelen Yunanca “δοῦλος” kelimesiyle aynı anlama gelmektedir.¹⁸⁷ Bu bağlamda ev kölesi olarak tanımlanabilecek bu köleler, hizmetlerinin karşılığında para ödenmeyen, tam zamanlı olarak efendilerinin yanında kalan hizmetliler olarak tanımlanabilir. 2. *Thius*lar, bu köleler de belirli bir aile ismine sahip olan kölelerdir. 3. *Asneis*ler, ücretli kölelerdir.¹⁸⁸ Bu köleler daha çok hasat zamanı insan ihtiyacını karşılamak amacıyla kullanılmışlardır. 4. *Magus*lar: Bu kelime Yunanca hem çocuk hem de hizmetkar anlamlarına gelen “παῖς” kelimesi ile aynı anlama gelmektedir.¹⁸⁹ Gotlar arasında farklı kölelik tanımlarının olması, bu kesimin toplumun büyük bir kısmını oluşturduğu izlenimini uyandırmaktadır.

Got kavimleri kendi arasında da birtakım farklılıklar gösterebilmişlerdir. Nitekim tek bir liderin hakimiyetinde olan monarşik bir mevki bazı Got toplulukları içerisinde bulunmazken Roma İmparatorluğu sınırlarında yer alan Got toplulukları

¹⁸³ Amm. Marc. 31.7.7-12.11; Waggon Laager olarak da adlandırılan bu sistem için bkz: G. Tylden, “The Waggon Laager”, *Journal of the Society for Army Historical Research*, Vol. 41, No. 168, (1963), ss. 200-205.

¹⁸⁴ Amm. Marc. XXXI.7.11; Tac. *Germ.* 3.1.

¹⁸⁵ Jord. *Get.* 261; Procop. *Pers.* II.18.24: “δὸρασι μακροῖς τε καὶ συχνοῖς”

¹⁸⁶ Wolfram, *History of Goths*, s. 100-101.

¹⁸⁷ *A Gothic Etymological Dictionary*, ed. Winfred Lehmann, s. 308-309; *Dictionary of the Biblical Gothic*, ed. Brian T. Regan, (Wellspring Books, 1974), s. 109.

¹⁸⁸ *A Gothic Etymological Dictionary*, ed. Winfred Lehmann s. 45; *Dictionary of the Biblical Gothic*, ed. Brian T. Regan, s. 13.

¹⁸⁹ *A Gothic Etymological Dictionary*, ed. Winfred Lehmann s. 240; *Dictionary of the Biblical Gothic*, ed. Brian T. Regan, s. 132.

(Gothi Minores), *thiudans*¹⁹⁰ olarak adlandırılan monarşik bir mevkiinin varlığını kabul etmiş ve bu mevkie II. Constantius'u yerleştirmişlerdir. Ancak Tervingi Gotları arasında bu tarz bir mevkiin olmadığı, bunun yerine kabilenin alt gruplara ayrıldığı ve *kunja* adı verilen bu alt grupların her birinin *reiks*ler tarafından yönetildiği düşünülmektedir. Bu bağlamda Tervingiler arasında tek bir monarşik lider olmamış, her kabile kendi şefi tarafından yönetilmiştir. İç ve dış tehditlerde ise tüm Gotlar birleşerek bir konfederasyon oluşturmuşlardır. Bu konfederasyonun başına da *iudex* ismi verilen bir lider seçilmiştir. *Iudexin* yetkileri belirli bir süre için ve belirli bir bölge içerisinde geçerli olmuştur.¹⁹¹

Got toplulukları genel olarak göçebe bir yaşam süren ve göçebe hayatın getirdiği çetin yaşam şartları nedeniyle sert mizaca sahip kişiler olmuşlardır. Bu sert tabiatın getirdiği dirençli yapı, onların bağımsızlarına düşkün olmalarına sebebiyet vermiştir. Ancak bağımsızlıklarına düşkün olan herhangi bir Got kabilesi, bir başka Got kabilesinin hakimiyeti altına girmekten imtina etmiş, bu durum da Gotların tek bir çatı altında toplanmasını engellemiştir. Got toplumları ancak Hun tehdidi ve göç gibi ciddi baskılar neticesinde bir araya gelerek koalisyon benzeri yapılar oluşturabilmiştir. Olağanüstü olaylar karşısında bir araya gelen kabileler, yönetimi kolaylaştırmak için hiyerarşik olarak kabile reisliğinin üzerinde yer alan ve Latince *iudex* (Yunanca δίκαστής) olarak adlandırılan bir konfederasyon şefliği kurumu yaratmışlardır.¹⁹² *Iudex* terimi Latince “yargıç, hâkim” anlamlarında kullanılmasına rağmen Got toplumunda bir *iudex*ten beklenen hakimlik ya da dini yönden liderlik yapmasından çok, olağanüstü durumlarda toplumu bir arada tutmasıydı. Bu bağlamda bir *iudexin* en önemli niteliği askeri kabiliyetleri haiz olmasıydı.¹⁹³ Bu şef, soylular arasından seçilerek göreve getirilmiştir.¹⁹⁴ Göreve getirilen şef, yeni yerler fethederek ve düşmanlarla mücadele ederek nüfuzunu genişletebilmiş ve çevresinde topladığı

¹⁹⁰ Ulfilas, Gotça Kitab-ı Mukaddes çevirisinde *reiks* lafzını anmamış, kral anlamında *thiudans* kelimesini kullanmıştır: Edward James, *Europe's Barbarians AD 200-600*, (Routledge, 2009), s. 236.

¹⁹¹ Wolfram, *History of Goths*, s. 94.

¹⁹² Amm. Marc. 31.3.4. *Iudex* Latince “hüküm veren, herhangi bir anlaşmazlıkta sorunu karara bağlayan, yargıç” olarak kullanılmıştır. *Iudex* olan kişinin Got toplumu içerisindeki görevi ise yargıdan ziyade askeri nitelikler içermiştir. Bu bağlamda Gotlar arasında liderliği elinde bulunduran kişinin *iudex* olarak adlandırılmasının Latin yazarların Gotlara atfettiği bir özellik olduğu unutulmamalıdır. *Iudexin* Latince anlamları için bkz: *Oxford Latin Dictionary*, ed. Glare, P. G. W., ss. 977-978.

¹⁹³ Edward Thompson, *The Visigoths in The Time of Ulfila*, (Duckworth, 2008), s. 46.

¹⁹⁴ Antik kaynaklarda *iudex*lerin seçimiyle ilgili birçok atıf bulunmaktadır: Oros. 7.43; Jord. *Get.* XXIX.146; XXXIII.174; Isidore Seville, *History of Goths Vandals and Suevi*, 20.

insanlar sayesinde hakimiyetine meşruiyet kazandırabilmiştir. Bu meşruiyet de liderin egemenliğini olabildiğince uzun bir süre ifa etmesini sağlamıştır.¹⁹⁵ *Iudex*, barış anlaşmaları yaparak ve evlilikler yoluyla farklı kavim ve kabilelerle de iş birlikleri yapabilmıştır.¹⁹⁶

Liderler, toplum içerisinde belirli bir otoriteye sahip görünmelerine rağmen aslında temsili birer nitelik taşımışlardır. İster kabile reisi isterse de konfederasyon şefi olsun Got liderler bağlı bulundukları topluluk meclislerinin kararlarını yürütme işlevi gösteren sembolik birer figür olmaktan ileriye gidememişlerdir. Ayrıca liderlerin maiyetleri üzerinde herhangi bir yaptırımda bulunma ya da onları belirli bir işe zorlama gibi yetkileri bulunmamıştır.¹⁹⁷ Bu açıdan kabile reisi, kabile meclisinin, konfederasyon şefi ise konfederasyon meclisinin kararlarını uygulamak zorunda kalmıştır. Bu noktada meclis içerisinde büyük nüfuz sahibi olan *optimates* adı verilen soylular, meclis kararlarının alınmasında ve topluluk yönetiminde oldukça etkili olmuşlardır. Bu asiller, büyük malvarlıklarını ellerinde tutan kişilerdir. Ancak *optimates*lerin hakimiyetleri altında büyük ölçekli silahlı askerlerin olmayışı onların nüfuzlarını genişletme fırsatını engelleyen bir durum yaratmıştır. Meclisin *iudex*e karşı oldukça güçlü bir konumda yer aldığı bilinmesine rağmen onu görevden alma yetkisine sahip olup olmadığı ise muğlak bir konudur.¹⁹⁸

Lider, toplumun ortak çıkarları amacıyla hareket eden, müşterek kaynakları toplum adına kullanabilen bir kişi konumundaydı. Ancak toplum nezdinde kimseyi kendi adına çalıştıramaz ya da çalışmaya zorlayamaz, ortak kaynakları kendi zimmetine geçiremezdi. Bu yüzden Got toplumu içerisindeki lider, zengin bir kişi olarak karşımıza çıkmamıştır.¹⁹⁹ Liderlerin din adamları üzerinde de etkisi bulunmuş olabilir. Ancak Got toplulukları arasındaki liderler, yargılama ve dini niteliklerden ziyade asli olarak askeri özellikleriyle karşımıza çıkmaktadırlar.²⁰⁰

¹⁹⁵ Jord. *Get.* LV.282-3.

¹⁹⁶ Jord. *Get.* VI.49; XLVIII.249; LVIII.297.

¹⁹⁷ Edward Thompson, "Passio S. Sabae and Early Visigothic Society", *Historia: Zeitschrift für Alte Geschichte*, Bd. 4, H. 2/3, (1955), s. 331.

¹⁹⁸ Thompson, *The Visigoths in The Time of Ulfila*, s. 48-49.

¹⁹⁹ Urbanczyk, "Goths in Poland", s. 403.

²⁰⁰ Thompson, *The Visigoths in The Time of Ulfila*, s. 46.

Got toplumu içerisinde genel olarak iki tür liderlik baş göstermiştir: Kabile şefleri ve konfederasyon lideri. Bu iki liderlik modeli içerisinde konfederasyon liderinin hiyerarşik olarak kabile şeflerine karşı bir üstünlüğünün bulunduğu söylenebilir. Nitekim konfederasyon şefliğinin bir kişide, kabile şefliğinin ise her kabileyi temsil eden farklı kişilerde toplanması bu hiyerarşinin bir göstergesi niteliğindedir. Kabilelerin genel işlerinin yürütülmesinde başat bir rol oynayan ve belirli bir zümrenin katılımıyla gerçekleştirilen bir mecliste seçimle başa geçirilen kabile şefleri, bağımsız bir şekilde hareket edememiş, konfederasyon meclisinin kararlarını yürütmekle mükellef tutulmuşlardır.²⁰¹ Konfederasyon şefleri ise göç, savaş, salgın hastalık gibi olağanüstü durumlarda toplumu idare etmek için seçilen kişiler olmuşlardır. Bu özellikleri onların diğer kabile şeflerine üstünlük kurduklarını göstermektedir.²⁰²

Konfederasyon şefi toplumun en üst konumunda bulunuyor görünse de bu önderler hiçbir zaman en üst otoriteye sahip kişiler olamamışlardır. Askeri niteliklere haiz olan konfederasyon liderleri, en zorlu süreçlerde bile kendi başlarına hareket edememiş ve kendi meclislerine hesap vermek durumunda kalmışlardır.²⁰³ Konfederasyon meclisi ve kabile meclislerinin toplum nezdindeki otoritesini saptamak zor olmakla birlikte liderleri sınırlandırıcı bir etki güttükleri aşıkardır.²⁰⁴ 5. yüzyıl başlarında liderliği üstlenen ünlü Got lider Alaric döneminde bile bu meclisin yetkilerini devam ettirdiği tahmin edilmektedir.²⁰⁵

Konfederasyon şeflerinin dini olarak bir görev ifa edip etmedikleri belirsizdir. 370'lerde yaşanan Hristiyan kovuşturması sırasında *iudex* görevini üstlenen Athanaricus'un (öl. 381) birtakım dini yetkileri haiz olduğu izlenimi uyanmaktadır. Ancak bu etkinin bir görevden ziyade Athanaricus'un karizmatik liderliğine dayanan

²⁰¹ Thompson, "Passio S. Sabae and Early Visigothic Society", s. 335.

²⁰² Amm. Marc. 27.5.6: "iudicem potentissimum"; Ambrose, *De Spiritu Sancto*, I. 17: Ambrosius, burada Athanaricus'un Vizigotların lideri olduğunu açıkça belirtmiştir.

²⁰³ 369'da Athanaricus'un Valens ile anlaşma yaptığı sırada tek başına karar veremediği ve yanında Gotların ileri gelenlerinden olan bir kişinin de bulunduğu Antik kaynaklarda yer almaktadır: Amm. Marc. 27.5.9. Bunun yanında Hun ilerleyişi gibi büyük bir tehdidin olduğu dönemde bile Fritigernus, Roma İmparatorluğu topraklarına girmeye tek başına karar verememiş, bu karar büyük bir çoğunluğun isteğiyle gerçekleştirilebilmiştir: Amm. Marc. 31.3.8.

²⁰⁴ Sid. Apoll. *Carm.* 7.452.

²⁰⁵ Thompson, *The Visigoths in The Time of Ulfila*, s. 47.

bir tercih olduğu daha makul bir çıkarımdır.²⁰⁶ Ayrıca bu dönemde gerçekleştirilen kovuşturma bir kişi tarafından alınmış bir karar olmamış, konfederasyon meclisi tarafından yürürlüğe konulmuştur. Kabile liderleri ve konfederasyon şefi, konfederasyon meclisinden çıkan kovuşturma kararının nasıl uygulandığını teftiş etmekle mükellef tutulmuşlardır.²⁰⁷ Athanaricus da olasılıkla kendi döneminde meclis tarafından alınan kovuşturma kararını uygulamakla yetkili bir kişi olarak görev almış ve bu yürütme görevi de onun birtakım dini yetkilere sahip olduğu izlenimini uyandırmıştır.

Got toplumu, etnik Got unsurlarını içermesinin yanında Got olmayan çeşitli grupları da bünyesinde barındırmıştır. Toplum yönetiminde hiyerarşik açıdan en üst seviyede bulunan elitler de çıkarlarını olabildiğince korumak ve muhtelif etnik kökenler arasındaki çatışmaların yaşanmasını engellemek istemişlerdir. Bu noktada muhtelif topluluklar arasında ortak bir payda oluşturulmaya çalışılmıştır. Bu ortaklığın en önemli unsuru olarak da bir ortak köken miti yaratılmıştır. Bu mit bağlamında Gotların göç ettikleri dönemlerde karşılaşılan tehlikeler, farklı etnik unsurlar arasında birleştirici etki yaratmak için kullanılmıştır.²⁰⁸

Bünyesinde çeşitli etnik unsur ve dini yapıları barındırmasına rağmen Got toplumu içerisinde bulunan kişilerin toplumun yönetim sınıfına karşı kendilerini savunma hakkına sahip olduklarına dair birtakım işaretler bulunmaktadır. 372’de Gothia’da yaşanan kovuşturmada şehit edilen Saba (öl. 372), *megistanes* (μεγιστᾶνες)²⁰⁹ olarak anılan yöneticiye karşı kendisini savunabilmiştir. Bu bağlamda 340’larda ve 370’lerde Hristiyanların baskı altında tutuldukları aşikâr olmasına rağmen uygulamada değilse de teoride Gothia’da sıradan insanların da -Hristiyanlık gibi

²⁰⁶ 370’lerde Gotlar arasında Hristiyanların sayıca artması sonrası yaşanan eski Got dini ve ananelerinin terk edilmesi uygulamasından rahatsız olan *iudex* Athanaricus, Gothia’daki Hristiyanları kovuşturmaya tabi tutmuştur. Bunu yaparken de Hristiyan olmayanların Got paganizminde kutsal kabul edilen birtakım objelere tapınmalarını istemiştir: Λέγεται γὰρ ὡς τι ξόανον ἐφ’ ἁρμαμάξης ἐστὼς, οἱ γε τοῦτο ποιεῖν ὑπὸ Ἀθαναρίχου προσετάχθησαν, καθ’ ἑκάστην σκητὴν περιάγοντες τῶν χριστιανίζειν καταγγελλομένην, ἐκέλευον τοῦτο προσκυνεῖν, καὶ θύειν: Sozom. *Hist. eccl.* 6.37.13. Bu çerçevede Atharicus’un birtakım dini nitelikler taşıdığı düşünülebilir. Ancak bu olay, bir dini görevi yerine getirmekten ziyade Hristiyan-pagan ayrımını yapabilmek amacıyla yürütülmüş bir uygulamadır. Ayrıca Athanaricus’un yaptığı bu uygulamanın diğer *iudex*ler tarafından yapılması bağlamında klasik bir uygulama olduğunu gösteren herhangi bir bilgi bulunmamaktadır.

²⁰⁷ Thompson, “Passio S. Sabae and Early Visigothic Society”, s. 335.

²⁰⁸ Urbanczyk, “Goths in Poland”, s. 404.

²⁰⁹ Yerel lider ya da köyün yaşlısı olarak tanımlanmaktadır: Nordgren, *The Well Spring of the Goths*, s. 376.

yanlış addedilen bir yolda olsalar dahi- kendilerini savunma hakkına sahip olmaları dikkat çekicidir.²¹⁰

Karadeniz'in kuzeyinde oldukça geniş bir alanda, muhtelif bölgelerde yaşayan Got toplumlarının ekonomik faaliyetleri de birbirinden farklı olmuştur. Gotların genel ekonomik koşulları göçebelik çerçevesinde gelişmiş ve bilhassa hayvancılık en önemli ekonomik faaliyet olmuştur. Ancak göçebe yaşamı benimsemeleri, Gotların tarım yapmadıkları anlamını taşımamaktadır. Nitekim henüz Tacitus'un *Germania* eserini kaleme aldığı dönemlerde Germen kavimleri arasında tarımsal faaliyetlerin yapıldığı bilinmektedir.²¹¹ Bilhassa savaşın getirdiği kaostan ve yıkımdan bunalan Ostrogotların tarımsal faaliyetlerde bulunduğu düşünülmektedir.²¹² Bunun yanında sonraki süreçte Roma'dan sığınma isteğinde bulundukları dönemde de iâşe ve nakit yardımlarının yanında tarım yapmak ve yerleşmek için toprak talep ettikleri tahmin edilebilir. Buradan hareketle Gotlar, Roma ordusu içerisinde sadece paralı askerlik yapmamış, zaman zaman ticaretle uğraşmış, kimi zaman da tarımsal faaliyetleri yerine getirerek geçimlerini sağlamışlardır.²¹³

Got kabileleri arasında haklarında en fazla bilgi bulunan Tervingi ve Greuthungi toplulukları arasında da yaşam biçimi olarak birtakım farklı özellikler görülmektedir. Greuthungilerin yerleşik bir tarımsal üretime sahip oldukları arkeolojik verilerle kanıtlanmaktadır. Bunun yanında Tervingi toplumu içerisinde de yerleşik değilse de tarım yapıldığı tahmin edilebilir. Ayrıca Gotların bir kısmı da -bilhassa Haliscus limanı çevresinde- ticaret ve balıkçılıkla geçimlerini sağlamışlardır. Gotçanın ilk eseri olan Kitab-ı Mukaddes çevirisi içerisinde marangoz, balıkçı, hekim, demirci, çömlekçi gibi meslek dallarının olması toplum içerisinde birçok iş kolunun varlığını kanıtlamaktadır. Tuna Nehri sınırlarında yaşayan Gotlar ise zaman zaman Roma ordu listelerinde yer almış ve sınırlardaki şehirlerde yaşayıp çeşitli işler yaparak zenginleşmeyi başarmışlardır.²¹⁴ Gotların ekonomik ihtiyaçlarını karşılayan en önemli faaliyet ise savaş olmuştur. Gotlar sadece kendilerine komşu olan diğer kavimlerle değil, aynı zamanda kendi içlerinde bölünen küçük kabilelerle de savaşmışlardır. Bu

²¹⁰ Thompson, *The Visigoths in The Time of Ulfila*, s. 67.

²¹¹ Tac. *Germ.* 26.2.

²¹² Nordgren, *The Well Spring of the Goths*, s. 346.

²¹³ Heather, *The Goths*, s. 174.

²¹⁴ Thompson, *The Visigoths in The Time of Ulfila*, s. 25-35.

savaşlar sırasında elde edilen ganimetler, çoğu zaman Got kabileleri için önemli bir gelir kaynağı sağlamıştır.²¹⁵

Gotların Avrupa'nın çeşitli bölgelerine göçleri, diğer kültürlerle etkileşime girmelerini sağlayan temel faktörlerden biridir. Bu açıdan 3. yüzyılın ortalarında Karadeniz'in kuzey kıyılarında yaşayan Gotlar, 270'lerin başında Roma İmparatorluğunun Dacia Eyaletini boşaltarak geri çekilmesiyle bölgeye yerleşmeye başlamışlardır. Bu tarihten itibaren Tuna Nehri, imparatorluk ve Got hakimiyeti arasında sınır kabul edilmiş, nehrin kuzeyinde kalan bölgeler Gothia olarak tanımlanmaya başlamıştır.²¹⁶ Gotların buraya yerleşimi sadece siyasi olarak değil, kültürel olarak da önemli etkiler yaratmıştır. Aurelianus'un birliklerini Dacia'dan çekme kararı alması, burada yaşayan sivil Romalıların da geri çekilmesi anlamına gelmemiş, önemli miktarda Romalı sivil, Dacia'da oluşturduğu yaşamı idame ettirmeye devam ederek bölgede kalmıştır. Bu durum da Gotların bölgeyi ele geçirdiği sırada Romalı unsurlarla karşılaşmalarını sağlamıştır. Bu açıdan 3. yüzyılın son dönemlerinde Dacia tam bir heterojen toplum özelliği göstermiştir. Bölgede bir yanda kentsel bir yaşam biçimi gösteren Romalılar bulunurken diğer yanda ise açık kırsal yerleşimlerde yaşayan Gotlar yer almışlardır.²¹⁷ Bu durum da Gotlar ve Romalılar arasında kültür alışverişini sağlamış ve bu iki kültür unsurunun karışımıyla kendine özgü birtakım değerler taşıyan Got-Roma kültürü ortaya çıkmıştır.²¹⁸

²¹⁵ Wolfram, "Gothic History as Historical Ethnography", s. 40.

²¹⁶ Ann. Valen. 6.35.

²¹⁷ Edward Thompson, "The Visigoths in The Time of Ulfila", *Nottingham Medieval Studies*, Vol 5, (1961), s. 6.

²¹⁸ Son Latin şair olarak anılan Sidonius Apollinaris, Got-Roma kültürünün öğelerini içeren şiirler ve panegyriciler yazması bakımından oldukça önemli bir konumdadır. Yazar, bilhassa kendi ikamet ettiği Gallia toprakları içerisinde gerçekleşen ve Roma İmparatorluğunun batı yakasının çöküşünden önceki son dönemleri içeren yazılar yazarak o dönemdeki elitler ile Roma İmparatorları arasındaki ilişkiyi ve bölgedeki Gallo-Roman yaşantıyı gözler önüne sermiştir. Sidonius'un eserleri için bkz: Sidonius Apollinaris, *Poems and Letters*, trans. W. B. Anderson, The Loeb Classical Library, 1963.

3.1. Hristiyanlık Öncesi Got Dini

Hristiyanlığı benimseyen ilk Germen kavmi olan Gotların, bu dini benimsemeden önceki inanışlarıyla ilgili çok az bilgi bulunmaktadır. Pagan Gotlar üzerine bu kadar az bilgi bulunmasının en önemli nedenleri arasında dini inanışların kabile üyeleri arasında sıkı bir şekilde korunması ve bu inanışların kabile üyesi olmayan bir yabancı ile paylaşımında oldukça ketum davranışları yatmaktadır. Gotların dini inanış ve adetlerini paylaşmada cömert davranmamalarının yanında yazılı bir kültüre sahip olmayıp dini ve kültürel öğelerini şifahi olarak nesilden nesile aktarmaları da dini özelliklerin günümüze intikal etmesini engelleyen en önemli etken olmuştur.

Antikçağ yazarlarının eserlerinden ve arkeolojik kalıntılardan çıkarılan sonuçlar bağlamında Gotların pagan inançları ile kabile örgütlenmesi arasında paralelliğin bulunduğu düşünülebilir. Bu açıdan Gotlara nazaran üzerine daha fazla bilgi bulunması ve Gotların da bu grubun bir üyesi olması bakımından Germen paganizminin ortaya konulması, Hristiyanlık öncesi Got dininin anlaşılmasına bir nebze olsun ışık tutacaktır. Yine de Got dinine oranla daha fazla bilgi bulunmasına rağmen Germen paganizmine dair bilgilerimiz de sınırlıdır. Bu sınırın en önemli nedeni Germenlerin yazılı bir kültür geliştirmemiş olmalarından, dini ritüel ve geleneklerini şifahi olarak aktarmalarından ileri gelmektedir. Ayrıca bölgesel farklılığın ve muhtelif kabile dinlerinin birtakım değişiklikler içermesi tam olarak bir Germen paganizmi tanımlı yapılmasını da epey zorlaştırmaktadır. Bunun yanında Germen panteonu zaman içerisinde oldukça gelişmiş ve birçok bölgede yayılım göstermişse de bu inanışa sahip olan insanlar için hiçbir zaman tek tip bir ritüeller bütünü geliştirememiş ve standart bir inanış kaidesi oluşturamamışlardır.²¹⁹

Hristiyanlık öncesi Got dini ile toplumu iç içe geçmiş bir yapı sergilemiştir. Nitekim sosyal yapı içerisinde birçok kabileye ayrılan Gotlar içerisinde her kavmin kendine ait bir dini yapılanması ve kutsal nesnesi bulunmaktaydı. Kabile üyeleri, kabilenin ritüellerine uymak, kutsal nesneye saygı göstermek ve dini sorumluluklarını

²¹⁹ Rudolf Simek, "Germanic Religion and Conversion to Christianity", *Early Germanic Literature and Culture Vol 1*, ed. Brian Murdoch-Malcolm Read, (Camden House, 2004), s. 83.

yerine getirmekle mükellefti.²²⁰ Dini ritüellerin yürütülmesinde ve dini konuların düzenlenmesinde bir rahiplik kurumunun bulunduğu izler olsa da tüm Gotları kapsayan genel bir rahiplik sınıfından ziyade her kabilenin kendisine ait bir rahibe sahip olduğu tahmin edilmektedir.²²¹

Gotlar arasındaki dini liderler hakkında fazla bilgi bulunmamakla birlikte bazı Antik yazarlar bu kişilere atıf yapmışlardır. Mediolanum (Milan) Piskoposu Ambrosius (339-397), yazdığı mektuplar içerisinde Gotların dini liderlerinin boyunlarına bir kolye ve bileklerine de bir bilezik taktığından söz etmiştir.²²² Ancak Ambrosius'un atfından hareketle Gotların 4. yüzyıl sonlarında halen pagan olduklarını söylemek zordur.²²³ Hristiyanlığı benimseyen Roma İmparatorluğu içerisinde paganların ve pagan geleneklerin yüzyıllar boyu kendilerine yer bulduğu göz önüne alındığında Hristiyanlıkla henüz yeni tanışmış bir topluluğun "bir gecede" bu dine ihtida etmesi ya da paganlıktaki tüm pratikleri biranda terk etmesi mümkün görünmemektedir.²²⁴ Bu bağlamda Gotların da Hristiyanlığı benimsemelerine rağmen bir süre daha pagan ritüelleri devam ettirdikleri tahmin edilebilir.

Hristiyanlık öncesi Got dini bünyesinde politeist bir yapı barındırmıştır. Bu açıdan Doğu Germen grubuna ait olan Gotların pagan inanışları ile Germen mitolojisi arasında bir paralelliğin bulunduğu aşıkardır. Antikçağ kaynaklarından hareketle Germenler açısından topraktan neşet eden tanrı olarak andıkları Tuisto, oldukça önemli bir konumda yer almıştır. Onun oğlu olan Mannus, Germen ırklarının atası kabul edilmiştir. Mannus'un üç oğlu olan Istaeuvones, Herminones ve Ingaevones ise Germen ırklarının kurucuları olarak anılmıştır. Mannus'un bu üç oğlu, ilerleyen süreçte isimlerini muhtelif Germen kavimlerine vermiştir.²²⁵ Tacitus'un Germania esirini kaleme aldığı dönemde Germenler arasında popüler olan bu tanrıların Gotlar tarafından da hürmet görmüş olmaları muhtemeldir.

²²⁰ Wolfram, *History of Goths*, s. 106.

²²¹ Thompson, *Visigoths in Time of Ulfilas*, s. 57; Tac. *Germ.* 11.4.

²²² Ambrose, *Ep.* X.9.

²²³ Zeev Rubin, "The Conversion of the Visigoths to Christianity", *Museum Helveticum*, Vol. 38, No. 1 (1981), s. 36.

²²⁴ Peter Brown, *Geç Antikçağ Dünyası*, çev. Turhan Kaçar, (Alfa Yayınları, 2017), s. 84.

²²⁵ Tac. *Germ.* 2.3.

Konar-göçer bir kabile hayatı yaşayan ve yaşamları gereği sürekli tehdit altında bulunan diğer topluluklarda olduğu gibi Gotlar için de savaş oldukça önemli bir konu olmuştur. Nitekim sürekli çatışma halinde olmaları Germen mitolojisinin de etkisiyle Romalıların savaş tanrısı Merkür'e (Mars) benzer bir savaş tanrısına tapınmalarına neden olmuştur.²²⁶ Gotlar, bu savaş tanrısına runik yazıda mızrağı sembolize (↑) eden ve Germen mitolojisinde Tiwaz olarak adlandırılan tanrıdan hareketle Teiws ismini vermişlerdir.²²⁷ Tiwaz'ın (Tyr ya da Tiw) Germen mitolojisinde aynı zamanda gökyüzü tanrısı olma özelliği de bulunmaktadır. Gotların Tiwaz'ın bu özelliklerini de benimsemiş olmaları muhtemeldir.²²⁸ Bu minvalde topluluk içerisinde elde edilen ilk ürünler savaş-tanrısı onuruna ağaçlara asılmıştır. Savaş tanrısı için kurban olarak sunulan unsurlar arasında zaman zaman insanların -bilhassa savaş tutsaklarının- olduğuna dair işaretler de bulunmaktadır. Dahası savaş tanrısı onuruna düzenlenen bu ritüel, yinelenen bir durum olarak karşımıza çıkmaktadır.²²⁹

Got politeizmi içerisinde önemli olan bir diğer tanrı Gaut'tur. Got panteonunda üst düzey tanrılardan biri olma özelliği gösteren Gaut, genel itibarıyla yaratıcı tanrı, cennetin tanrısı olarak anılmış ve zaman zaman savaşla da ilişkilendirilmiştir.²³⁰ Özellikleri tam olarak bilinmemekle birlikte Gotların Wodenaz isimli bir tanrıya da taptikları tahmin edilmektedir. Pietrosa hazinesi olarak bilinen ve Gotlara ait olduğu düşünülen kalıntılarda bulunan yazılar bağlamında Wodenaz'ın bir tanrı olduğuna dair yorumlamalar yapılmasına rağmen onun Got panteonunda nasıl bir yer edindiği henüz çözülebilmiş değildir.²³¹

Gotların Hıristiyanlık öncesi dini inanışları içerisinde atalar kültü olarak yorumlanabilecek birtakım ritüeller yer almıştır. Bu bağlamda Gotlar, daha önceki liderlerini birer insan olarak değil, yarı-tanrı olarak düşünmüşlerdir. Iordanes'in *Getica* eserinde bir kahramanlık timsali olan bu yarı-tanrı figürler Gapt ile

²²⁶ Jord, *Get.* V.41; Tac. *Germ.* 9.1.

²²⁷ Wolfram, *History of Goths*, s. 109; Todd, *Everyday Life of the Barbarians*, s. 140.

²²⁸ Malcolm Todd, *Everyday Life of the Barbarians*, s. 125.

²²⁹ Thompson, *The Visigoths in The Time of Ulfila* s. 60; Malcolm Todd, *Everyday Life of the Barbarians*, s. 125; Tac. *Germ.* 9.1.

²³⁰ Ingemar Nordgren, "Goths and Religion", *Wulfila 311-2011 International Symposium Uppsala University June 15-18*, ed. Anders Kaliff and Lars Munkhammar, (2011), s. 212.

²³¹ Marilyn Dunn, "Intuiting Gods: Creed and Cognition in the Fourth Century", *Historical Reflections/Réflexions Historiques*, Vol. 38, No. 3, (Winter 2012), s. 12.

başlatılmıştır.²³² Ayrıca Ansis (Anses) olarak adlandırılan ve iyi şans getiren olarak tanımlayabileceğimiz bir yarı-tanrı, ataların tanrısal ilişkisini oluşturması noktasında önemli bir mihenk taşı konumundadır.²³³ Gotlar arasında ortaya çıkan ve atalara dayalı olan yarı-tanrı fikrinin zamanla tam anlamıyla tanrısal özelliklere dönüştüğü düşünülmektedir.²³⁴

Politeist bir inanç yapısına sahip Got toplumu içerisinde yer alan bireylerin dini açıdan yapmak zorunda oldukları birtakım ritüeller bütünü bulunmaktaydı. Gelenek ile dinin iç içe girdiği Got toplumu içerisinde her birey, kabilesi için önem arz eden tanrı ya da tanrılar için adanan kutsal besinden tüketmek zorundaydı. Bu kutsanan yiyecekten yemeyen kişiler ise toplumdan dışlanma ile yüz yüze kalabilirdi, bu durum da kişinin idam edilmesine ya da başka bir bölgeye sürülmesine neden olurdu. Got toplumu içerisinde pagan adetlerini ve kutsal pagan yiyeceğini reddettiği için yaptırım uygulanan en spesifik örnek Saba olmuştur.

Bir Got olarak dünyaya gelen ve Got toplumu içerisinde yaşayan Saba, Hristiyanlığı benimsemiştir. Ancak 372’de Athanaricus’un liderliğinde Gotlar arasında Hristiyanlığa karşı bir kovuşturma başlatılmıştır. Nitekim Athanaricus’a göre Got ananelerini ve dinini terk ederek Hristiyanlığı benimseyen Gotlar, cezalandırılmaya layık kişilerdi. Bu çerçevede pagan tanrılar için kurban edilen etten yemesi istenen Saba bunu reddetmiştir. Bunun sonucunda da Athanaricus tarafından görevlendirilen yetkililerce Hristiyan olduğu anlaşılan Saba, ilk olarak işkenceye tabi tutulmuş ancak Got tanrılarına sunulan kurban etinden yememekte direnmesi sonucu bir süre sonra idam edilmiştir.²³⁵ Saba anlatısından hareketle toplumun herhangi bir üyesinin kabilenin ritüellerini yerine getirmeyi ya da kutsal idolüne tapınmayı reddetmesi, onun toplumun normlarını da reddettiği şeklinde yorumlanmasına neden olmuştur.

²³² Iordanes, kahramanların soy ağacını da eserine eklemiştir. Bknz: Jord. *Get.* XIV.78-79.

²³³ Jord. *Get.* XIII.78.

²³⁴ Thompson, *The Visigoths in The Time of Ulfila*, s. 60.

²³⁵ Saba’nın çilesi gerek erken Got toplumu gerekse de Gotlar arasındaki Hristiyanlığı ortaya koyması açısından oldukça önemlidir. Gothia’dan Cappadocia Kilisesine gönderilen bir mektup içerisinde yer alan bu anlatı, literatüre Saba’nın Çilesi olarak geçmiştir. Bu anlatının erken Got toplumu üzerindeki etkisi için bknz: Edward Thompson, The "Passio S. Sabae and Early Visigothic Society", *Historia: Zeitschrift für Alte Geschichte*, Bd. 4, H. 2/3 (1955), ss. 331-338. Saba’nın Çilesi’nin Yunanca metni için Hippolyte Delehaye, "Saints de Thrace et de Mésie, Passio S. Sabae Gothi, Μαρτύριον τοῦ ἁγίου Σάβα τοῦ Γότθου", *Analecta Bollandiana*, Vol 31, (1912), s. 216-224.

Cadılık kurumu da Got paganizmi içerisinde yer etmiş olan bir diğer unsurdur. Nitekim Gotça “Haliurunnae” kelimesi cadılar için kullanılan bir terim olmuştur.²³⁶ Ölüler diyarıyla iletişim kurduğu düşünülen bu cadılar, Got toplumu içerisinde çok da hoş karşılanmamış ve zaman zaman da kovuşturmaya tabi tutulmuşlardır. Got cadılarının Kral Filimer zamanında ülkeden sürgün edildiği ve kovuşturmaya tabi tutulduğu Antik referanslarda yer almıştır. Bu bağlamda ünlü Got tarihçisi Iordanes bu dışlanan cadıların steplere gelerek burada kötü ruhlarla ilişkiye girdiklerini söylemiştir. Anlatıya göre bu ilişkiden Hun ırkı meydana gelmiştir.²³⁷ Hunların ani ortaya çıkışlarına kendince bir açıklama yapan Iordanes’in anlatısı her ne kadar masalsı olsa da Gotlar arasında cadılık kurumunu ortaya koyması açısından kayda değerdir.

Germenler arasında fal bakma alışkanlığının da olduğu henüz Tacitus zamanlarından kalma bir anlatıdır. Germenler bilhassa kuşların uçuşlarından geleceğe dair kehanetler üretmeye çalışmışlardır. Bu açıdan Roma İmparatorluğunda bulunan *augurluk*²³⁸ müessesesine benzer bir kurum Germen kavimleri arasında da yer etmiştir. Germenlerin sadece kuşların uçuşlarından değil, atların bazı özelliklerinden de kehanetler çıkardığı henüz Antik dönemlerde bilinmektedir. Genel anlamda Germen ırklarının özel anlamda ise Gotların doğa ve ormanlarla sık sık etkileşimde olmaları, onların bu alanlara da özel bir önem atfetmelerini sağlamıştır.²³⁹

Germen ırkları arasında ölü yakma adetinin olduğu bilinmektedir. Bu bağlamda Germenler tarafından uygulanan toplum içerisinde bilhassa önemli görülen kişilerin ölümlerini yakma adeti, Gotlara da intikal etmiş olabilir.²⁴⁰ Ancak Gotlar arasında ölü yakma adeti ile ilgili bilgilerimiz müphem kalmaktadır. Ayrıca Tacitus’un *Germania* eserini kaleme aldığı yıllarda Gotların ölümlerini gömdükleri bilinmektedir. Bu açıdan Gotların ölü gömme adetini ilk benimseyen Germen topluluklarından biri oldukları dikkati çekmektedir.²⁴¹

²³⁶ Jord. *Get.* XXIV.121; Haliurunnae kelimesini kadın şamanlar olarak cehennem koşucuları şeklinde yorumlayan yazarlar da bulunmaktadır: *A Gothic Etymological Dictionary*, ed. Winfred Lehmann, s. 174.

²³⁷ Jord. *Get.* XXIV.121-122.

²³⁸ James W. Ermatinger, “Auspices or Augury”, *The Roman Empire a Historical Encyclopedia*, Vol I, (ABC-CLIO Publisher, 2018), ss. 64-66.

²³⁹ Tac. *Germ.* 10.1-6.

²⁴⁰ Tac. *Germ.* 27.1-2.

²⁴¹ Simek, “Germanic Religion and Conversion to Christianity”, s. 84.

Pagan Gotların dinleriyle ilgili bir diğer önemli unsur ise Yul Festivali'dir. Gotlar arasında kutlandığı bilinen tek festival olan Yul'un eski German geleneklerine dayanan bir uygulama olduğu tahmin edilmektedir. Kış aylarında yapılan bu festival, ürünlerin filizlenmesi ve hasat dönemindeki verimin yeterli olması için bölgesel olarak kutlanan bir tür dini ayin olarak karşımıza çıkmaktadır.²⁴² Hristiyanlık öncesi dönemde İskandinavya mitlerinin ele alındığı anlatılar içerisinde yerel kabilenin bereketli bir hasat dönemi geçirmek için kışın başlangıcında, verimlilik için kışın ortasında ve zafer için de yaz mevsiminde kurban törenleri düzenleyerek ayinler yaptığı anlatılmıştır.²⁴³ Bu açıdan kışın ortasında yapılan ayinlerin Yul Festivali ile ilişkili olduğu düşünülmektedir. Tarihsel bağlamda Yul Festivalinin Noel sonrası bir dönemde düzenlendiği tahmin edilmektedir.²⁴⁴

3.2. Gotların Hristiyanlık ile Tanışmaları

Got Hristiyanlığı Ariusçuluk bağlamında değerlendirilse de onların Hristiyanlık ile ilk karşılaştıkları dönem olan 3. yüzyılın ortalarında henüz Arius tartışması ortaya çıkmamıştı. Dolayısıyla Gotların ilk etkileşime girdikleri Hristiyanlık teolojisi İngilizce literatürde Pre-Nicene (Ante-Nicene) olarak anılan ve 325'te toplanan Nicaea Konsili öncesinde ortaya konulan Hristiyanlık tanımlamalarından birini içermektedir. Ayrıca Nicaea Konsili sonrasında da Gothia'da hâkim olan Hristiyanlık anlayışı Ariusçuluk olmamış, Nicaea itikadı da bölgede tutunmayı başaran Hristiyanlık görüşlerinden biri olmuştur.

Roma İmparatorluğu sınırlarında 200 yılı civarında nüfusun sadece yüzde 0,36'sını oluşturan Hristiyanların, 350'ye gelindiğinde yüzde 56,5 oranına çıktığı tahmin edilmektedir.²⁴⁵ Özellikle 4. yüzyılın ilk yarısında nüfuz alanlarını oldukça genişleten Hristiyanlar, zamanla imparatorluğun dört bir yanına yayılmışlardır. Muhtemeldir ki Gotlar da Roma İmparatorluğu ile iletişime geçmeleri neticesinde imparatorluk sathında nüfuzunu ve nüfusunu arttıran Hristiyanlarla karşılaşmışlardır. İlk olarak 238'de imparatorluk sathına yağma akınları düzenlemeye başlayan Gotlar, çok sınırlı bir düzeyde de olsa Hristiyanlığı tanımış olmalıdırlar.

²⁴² Thompson, *The Visigoths in The Time of Ulfila*, s. 62.

²⁴³ Snorri Sturluson, *The Saga of Ynglings*, 8.

²⁴⁴ Simek, "Germanic Religion and Conversion to Christianity", s. 87.

²⁴⁵ Rodney Stark, *The Rise of Christianity How the Obscure, Marginal Jesus Movement Became the Dominant Religious Force in the Western World in a Few Centuries*, (Harper Collins Publishers, 1997), s. 7.

Tutsakların bir toplumun dinini değiştirmesinde oynadıkları aktif rol, henüz Antikçağ'da bile kabul edilen bir olgu olmuştur. Nitekim tutsak bir kadın aracılığıyla Gürcülerin Hristiyanlığı benimsediği fikri, Geç Antikçağ kaynaklarında anlatılan bir husustur.²⁴⁶ Dahası bu görüş, günümüz araştırmacılarının bir kısmı tarafından da büyük ölçüde doğru olarak kabul edilmektedir.²⁴⁷ Her ne kadar bu anlatının doğruluğunu kanıtlamak zor olsa da tutsakların bir topluluğun dinini değiştirmede önemli bir etki gösterdiği aşıkardır. Bu bağlamda Gotların Hristiyanlığı benimsemeleri konusunda da tutsakların oldukça önemli bir rol oynadığı tahmin edilebilir.

Gotların günümüzde Balkanlar olarak anılan bölgeye akınlarına devam etmeleri ve burada yer alan Hristiyanların bir kısmını esir ederek yaşadıkları bölgelere getirmeleri, Gotlar arasında Hristiyan sayısında artışı sağlayan bir etken olmuştur. Nitekim Ulfilas'ın 3. yüzyıl ortalarında tutsak edilen atalarının dinini benimsemiş olması ve ilerleyen süreçte yaptığı faaliyetler Got kültürü ve Hristiyanlık dini açısından dikkate değerlidir. Ulfilas'ın yanında onun ardılı olan Selenas'ın soyu da Phrygia kökenli bir anneye dayanmaktadır.²⁴⁸ Ulfilas ve Selenas örnekleri, tutsakların Vizigotlar arasında Hristiyanlığın yayılımında ne kadar etkili olduğunu göstermektedir.

Başlangıçta Gothia'da bulunan Hristiyanların büyük çoğunluğunu yağma sırasında ele geçirilen tutsaklar oluşursa da muhtelif zamanlarda yaşanan muharebelerde elde edilen savaş tutsakları da Gothia'daki Hristiyan nüfusun artmasını sağlamıştır. Nitekim Decius'un mağlup edildiği 251'de gerçekteşen Abrittus Savaşı sonrası birçok Hristiyan'ın tutsak edilerek Gothia'ya götürölmesi, Gotlar arasında Hristiyan nüfusun artmasında büyük bir etki göstermiştir.²⁴⁹

Tutsakların yanında bölgeler arası ilişkiler de Gothia'da Hristiyanlığın yayılımını sağlayan bir diğer unsur olmuştur. Bu bağlamda Gothia'da Hristiyanlığın

²⁴⁶ Theodoretus, *Hist. eccl.* I.XXIII.

²⁴⁷ Edward Thompson, "Christianity and Nothern Barbarians", *The Conflict Between Paganism and Christianity in The Fourth Century*, ed. Arnaldo Momigliano, (Oxford University Press, 1963), s. 58.

²⁴⁸ Socrates, *Hist. eccl.* 5.23; Thompson, "The Date of the Conversion of the Visigoths", s. 3.

²⁴⁹ Commodian, *Carmen Apologeticum (Carmen de Duobus Populis)*, 810-815.; Jan Prostko-Prostyński, "Christianity Among The Germanic Peoples in The Territories of The Roman Empire", *Journal of the Australian Early Medieval Association*, Vol 16, (November 2020), s. 55.

yayılması noktasında Cappadocia'nın önemli bir etkisi vardır. İki bölge arasında ilişkilerin kurulması, 3. yüzyılın ikinci yarısına kadar gitmektedir. Gotların bölgeyi yağmalaması sonrası kurulan Gothia-Cappadocia ilişkisi kesintisiz olarak devam etmiştir.²⁵⁰ Nitekim Ulfilas'ın atalarının da Cappadocia kökenli olduğu bilinmektedir. Ayrıca 370'lerde Saba'nın şehit olması sonrası Cappadocia ile Gothia arasında yapılan mektuplaşmalar da iki bölge arasındaki ilişkinin bu dönem içerisinde devam ettiğini göstermesi açısından kayda değerdir.²⁵¹

Kilise Babaları döneminden önce Cappadocia'nın Hristiyanlaşma düzeyiyle ilgili bilgiler dağınık olsa da bölge sınırları içerisinde Hristiyanların olduğu fikri Yeni Ahit metinlerinin ilk yazıya geçirildiği dönemde ortaya çıkmıştır. Nitekim Yeni Ahit içerisinde geçen Petrus'un birinci mektubu çerçevesinde Cappadocia'da Hristiyanların bulunduğu tahmin edilmektedir.²⁵² Ayrıca yapılan çalışmalar 3. yüzyılın ortalarında ve sonlarında Cappadocia'da Hristiyan bir cemaatin varlığını kanıtlamaktadır.²⁵³ Dahası 2. ve 3. yüzyıllar içerisinde de Cappadocia sınırlarında Hristiyanların olduğuna dair Antik referanslar bulunmaktadır.²⁵⁴ Kilise tarihçisi Eusebius'un 4. yüzyılın ilk çeyreğinde kaleme aldığı *De Martyribus Palaestinae* adlı eserinde Filistin'de şehit edilen Hristiyanlardan bahsederken Cappadocia kökenli birçok ismi de anması, bölgede Hristiyanlığın yayılmış olduğunu gösteren bir başka delildir.²⁵⁵ Dolayısıyla Cappadocia'ya düzenlenen Got akınları, istemeden de olsa Gothia'da Hristiyanlığın yayılımında en etkili öğelerden birini oluşturmuştur.

Kırım bölgesine 250'lerin sonunda akınlar düzenleyen Gotlar, çok geçmeden bölgeyi ele geçirmiş ve burada bir krallık kurmuşlardır. Bölgede kurulan krallığın içerisinde Hristiyanların olduğu ve bu krallığın 325'te düzenlenen Nicaea Konsili'ne Gotların temsilcisi olarak bir piskopos gönderdiği bilinmektedir. Bölgeden Nicaea

²⁵⁰ Herwig Wolfram, "Vulfila pontifex ipseque primas Gothorum minorum, sed non apostolus eorum. Vulfila, Bishop and Secular Leader of His People but not Their Apostle", *Arianism Roman Heresy and Barbarian Creed*, ed. Guido M. Berndt- Roland Steinacher, (Ashgate Publishing, 2014), s. 137.

²⁵¹ Heather-Matthews, *The Goths in the Fourth Century*, s. 102.

²⁵² 1 Pet. 1.1.

²⁵³ Raymond Van Dam, *Becoming Christian The Conversion of Roman Cappadocia*, (University of Pennsylvania Press, 2003), s. 1.

²⁵⁴ Margherita Cassia, "Between Paganism and Judaism: Early Christianity in Cappadocia", *Early Christianity in Asia Minor and Cyprus From the Margins to the Mainstream*, Vol 109, ed. Stephen Mitchell-Philipp Pilhofer, (Brill, 2019), s. 15-26. ss. 13-48.

²⁵⁵ Euseb. *De martyribus Palaestinae*, öz: Martyrum Pamphili et Sociorum ex Symeone Melaphraste, I.

Konsili'ne katılan piskopos, genel anlamda Scythia topluluklarının piskoposu olarak anılmıştır. Ancak muhtemeldir ki epey geniş bir tanım içeren Scythia kelimesi, Bosphorus ve Gothia bölgelerinin temsilcisini ifade etmek amacıyla kullanılmıştır.²⁵⁶ Gotların konsile temsilci göndermesi, onların halen büyük çoğunluğunun Hristiyanlığı benimsememiş olmasına rağmen yüzyıl içerisindeki kristolojik tartışmalara müdahil olduklarını göstermesi açısından kayda değerdir. Theophilos adını taşıyan Gotların temsilcisi bu piskopos, muhtemelen Ulfilas'a eğitim veren ilk isim olmuştur.²⁵⁷

Got temsilcisi olarak Nicaea Konsili'ne katılan Theophilos'un toplantı kararlarına herhangi bir itirazda bulunmayışı onun konsil kararlarını onayladığı şeklinde yorum yapılmasına olanak tanımaktadır.²⁵⁸ Bu durum Gotlar arasında sadece Ariusçu görüşlerin değil, Nicaea Konsili ile ilişkilendirilen ortodoks²⁵⁹ anlayışın da taraftar bulduğunu göstermesi açısından önemlidir.

Gotların Hristiyanlık ile etkileşime geçmeleri açısından bir diğer önemli dönem 3. yüzyılın son çeyreğidir. Yaklaşık 150 yıldır Roma hakimiyetinde olan Dacia'dan, 270'lerde Aurelianus'un Roma kuvvetlerini çekme kararı almasıyla bölgede siyasi bir boşluk oluşmuştur. Bu boşluktan yararlanan Gotlar, bölgeyi ele geçirmişlerdir. Roma'nın lejyonlarını ve birliklerini geri çekmesine rağmen bölgede ikamet etmeye devam eden Roma vatandaşları ile buraya yerleşen Gotlar yan yana yaşamaya

²⁵⁶ Ernest Honigmann, "The Original Lists of The Members of The Council of Nicaea, The Robber-Synod and The Council of Chalcedon", *Byzantion*, Vol. 16, No. 1, (1942-1943), s. 23.

²⁵⁷ Socrates, *Hist. eccl.* 2.41; Wolfram, *History of Goths*, s. 78; Charles Joseph Hefele, *A History of The Christian Councils*, Vol 1, trans. William R. Clark, (T & T Clark, 1894), s. 269. Philostorgius, Ulfilas için Gotların ilk piskoposu dese de Theophilos'un Gotların ilk piskoposu olarak kabul edilmesi daha doğru bir yaklaşımdır: Philostorgius, *Hist. eccl.* 2.5.

²⁵⁸ Prostko-Prostyński, "Christianity Among The Germanic Peoples in The Territories of The Roman Empire", s. 56.

²⁵⁹ Katolik (evrensel) ya da Ortodoks (doğru yol). Genel itibariyle Nicaea itikadı çerçevesinde gelişen Hristiyanlık anlayışını tanımlamak amacıyla kullanılan Katolik ya da Ortodoks tanımları, Geç Antikçağ'da günümüzdeki anlamlarından farklı olarak kullanılmıştır. Geç Antikçağ'da henüz kiliselerin ayrılması fikrinin doğmamış olması, bu iki tabirin birbiri yerine kullanılmasını sağlamıştır. Bilhassa 1054'te yaşanan büyük şizma sonrası, Ortodoksluk daha çok Doğu Kiliselerini, Katoliklik ise Roma Kilisesi ile ilişkili olan dini grupları tanımlamak için kullanılmıştır. Bu araştırma içerisinde henüz kesin bir ayırım olmadığı için Katolik veya Ortodoks lafzından Doğu-Batı ekseninde yaşanan kiliseler ayrımı değil, Nicaea itikadı çerçevesinde geliştirilen Hristiyanlık anlayışı kastedilmektedir. Katoliklik ve Ortodoksluk için bkz: E. Peretto, "Catholic", *Encyclopedia of Ancient Christianity*, Vol 1, ed. Angelo Di Berardino, (InterVarsity Press, 2014), s. 475; V. Grossi, "Orthodoxy" *Encyclopedia of Ancient Christianity*, Vol 2, ed. Angelo Di Berardino, (InterVarsity Press, 2014), s. 989-990.

başlamışlardır. İlerleyen süreçte etkileşime geçen Romalılar ve Gotlar arasında kültürel ve dini alışverişler de gerçekleşmiştir.²⁶⁰

Kökenleri, havariler çağına dayandırılan Dacia'da Hristiyanlık, bilhassa havari Andreas ve Paulus ile ilişkilendirilmiş ve bu iki din adamı, Dacia-Romalıların havarileri olarak kabul edilmiştir. Bu bağlamda henüz havariler çağında bölgenin Hristiyanlaşmaya başladığı tahmin edilmektedir. Birtakım linguistik çalışmalar da Dacia'da 4. yüzyıl öncesinde Hristiyanlığın yayılım gösterdiğini kanıtlamaktadır.²⁶¹ Ancak yine de Dacia bölgesinde Hristiyanlığın kayda değer bir düzeye ulaşması Gotların bölgeyi ilhak etmesinden sonraki döneme denk düşmektedir. Nitekim yapılan arkeolojik çalışmalar da bölgeden Roma kuvvetlerinin geri çekilmesi sonrasında Gotların buraya yerleşmesiyle Hristiyanlığın bölgede kök saldığını ispatlamaktadır.²⁶² Bu bağlamda Dacia'da Hristiyanlık, Got hakimiyetinin perçinlendiği 4. yüzyılda tam anlamıyla yayılım göstermiştir.²⁶³ Dolayısıyla Gotların Dacia'yı ele geçirmeleri, onların Hristiyanlaşmasında çok da etki gösteren bir durum olmamış, aksine Gotlar, Dacia'nın Hristiyanlaşmasında birincil etken olmuşlardır.

Gotlar, Dacia'yı ilhak etmeden önce (3. yüzyıl ortaları) Anadolu ve çeşitli bölgelere yaptıkları akınlarda esir ettikleri tutsakları ilk olarak Rusya steplerine götürmüşlerdir. Ancak 270'lerin başından itibaren Gotların Dacia'yı ilhak etmeleri, tutsak edilen esirlerin de bu bölgeye intikaline sebebiyet vermiştir. Gotlar arasında esaret altında yaşamlarını sürdüren tutsakların bir bölümünün Hristiyan olması, Dacia bölgesine yapılan ilhak sonrası, bölgenin bir kısmının Hristiyanlaşmasında önemli bir etken oluşturmıştır. Nitekim bu tutsak Hristiyanlar arasında ruhban sınıfına mensup birçok insanın olduğu da kaydedilmiştir.²⁶⁴ Olasılıkla Hristiyan literatüre hâkim olan bu ruhbanlar, kendi dinlerini buradaki insanlara anlatarak Hristiyanlığın bölgede yayılmasını sağlamışlardır. Dolayısıyla Gotlar, Dacia'yı ilhak ettikleri sırada Hristiyan bir kitleyle karşılaşmamışlardır. Aksine Gotların bölgeyi ele geçirmeleri, Dacia'nın Hristiyanlaşmasını sağlayan bir etken olmuştur.

²⁶⁰ Thompson, *Visigoths in The Time of Ulfilas*, s. 8.

²⁶¹ Mircea Pacurariu, "Romanian Christianity", *The Blackwell Companion to Eastern Christianity*, ed. Ken Parry, (Blackwell Publishing, 2007), s. 187.

²⁶² Thompson, *Visigoths in The Time of Ulfilas*, s. 78.

²⁶³ Thompson, "The Date of the Conversion of the Visigoths", s. 2.

²⁶⁴ Sozom. *Hist. eccl.* II.6; Philostorgius, *Hist. eccl.* II.5.

Üçüncü yüzyıl içerisinde gerek Abrittus Savaşı sürgünleri gerek Cappadocia, Phrygia gibi yerlerden elde edilen tutsaklar gerekse de Dacia'nın ele geçirilmesi sonrası buraya nakledilen tutsak Hristiyanlar, Gothia'da Hristiyanlığın nüfuzunu arttırıcı etki yapmıştır. Ancak Hristiyanlığın bu dönemde Got kökenliler arasında - bilhassa yönetim kademesinde- yayıldığına dair herhangi bir ipucu bulmak mümkün değildir. 4. yüzyıla kadar Gothia'da bulunan Hristiyanların çoğu ya ticaret yapmak amacıyla bölgeye gelmiş tüccarlardan ya da Gotların muhtelif zamanlarda Roma sınırlarına yaptıkları akınlar ya da savaşlar neticesinde tutsak ettikleri esirlerden oluşmuştur. Gothia bölgesinde Hristiyanlık ancak 4. yüzyılın ilk çeyreğinde bir cemaat oluşturacak düzeye ulaşmıştır. 325'te Hristiyan dünyanın ilk evrensel toplantısı olarak kabul edilen Nicaea Konsili'nde bir Got piskoposun bulunması bunun en spesifik göstergesidir.²⁶⁵

Paskalya gününün, bazı inanç esaslarının ve Mesih'in özünün tartışıldığı bu konsilde, Ariusçu görüş mahkûm edilerek İsa'nın tabiatının Baba ile aynı özden (*homoousios*) olduğu ve Mesih'in var olmadığı bir dönemin hiç yaşanmadığı kabul edilmiştir.²⁶⁶ Konsil sonucunda ortaya çıkan inanç metnine imza atmayan din adamları sürgüne gönderilmiştir. Konsil sonrası, Got piskopos Theophilos'un sürgüne gönderildiğine dair herhangi bir bilginin bulunmayışı, onun Nicaea itikadını benimsediğine bir işarettir.

Nicaea Konsili ardından imparatorluk ve Gotlar arasındaki ilişkiler devam etmiştir. İlk Hristiyan imparator olarak bilinen Constantinus ile Gotlar arasında başlangıçta savaş yapılmışsa da çok geçmeden bir anlaşma sağlanmıştır. Bu anlaşma, Gotlara birtakım ekonomik imtiyazlar vermekle birlikte imparatorluk nüfuzunun Tuna sınırlarının ötesine ulaşmasını da kolaylaştırmıştır. Büyük ölçüde İmparator Valens dönemine kadar sürdürülen barış döneminde imparatorluk tarafından yürütülen siyasi manevralarla Hristiyanlığın Gotlar arasında kalıcı hale gelmesi sağlanmaya çalışılmıştır.²⁶⁷ Ulfilas'ın Nicomedialı Eusebius tarafından takdis edilmesi ve Gotların piskoposu olarak atanması bu etkiye bir örnektir.

²⁶⁵ Sara Parvis, "Was Ulfila Really a Homoian?", s. 56.

²⁶⁶ Zafer Duygu, *Hristiyanlık ve İmparatorluk Geç Antikçağ'da Kilise-Devlet İlişkileri ve Kristoloji Paradigmaları*, (Divan Kitap, 2017), s. 232.

²⁶⁷ Socrates, *Hist. eccl.* I. 18; Carla Falluomini, *The Gothic Version of the Gospels and Pauline Epistles*, (Walter De Gruyter, 2015), s. 13.

Roma dünyası ve barbar sınırlar arasında malların ve kültürel değerlerin değişimi noktasında bir köprü olan ticaret, dini değerlerin aktarımı açısından da önemli bir konum elde etmiştir. Ticaret yolları aracılığıyla barbar dünyaya girmeyi başaran misyonerler, kabile şeflerinin güvenini kazanarak topluluk içinde nüfuz kazanmaya çalışmışlardır. Topluluk içerisinde kayda değer bir konum elde eden misyonerler, sonraki süreçte Hristiyanlığı yayma hususunda da faaliyet göstermişlerdir.²⁶⁸ Gotlar arasında da Hristiyanlığın yayılımında misyonerlik faaliyetlerinin etkili olduğu tahmin edilmektedir. Nitekim Ulfilas zamanından önce de Vizigotlar arasında misyonerlerin bulunduğu bilinmektedir.²⁶⁹ Nitekim 4. yüzyılın ilk çeyreğinde Armenia'nın Hristiyanlaşmasını sağlayan Gregorius'un (Illuminator) (3-4. yüzyıl) Licinius tarafından bölgeye gönderilmesi örneğinde olduğu gibi Gothia'nın da misyonerlik faaliyetleri içerisine alınmış olması ihtimal dahilindedir.²⁷⁰ Ancak Roma İmparatorları tarafından Gothia'ya bir misyoner gönderildiğine dair spesifik bir bilgi bulunmamaktadır.

İmparatorluk tarafından resmi olarak herhangi bir misyonerin Gothia'ya gönderilmediği düşünülmesine rağmen bir kısım misyonerin Hristiyanlığı yaymak amacıyla imparatorluk yönetiminden bağımsız olarak Got toplumu içerisine intikal ettiği tahmin edilebilir. Bu misyonerlerin başında Cappadocia kökenli bir din adamı olan Eutyches (3. yüzyıl) gelmektedir. Eutyches, Gotlar tarafından esir edilerek Tuna ötesine götürülmüşse de misyonerlik görevine soyunmuş ve Gothia'da Hristiyanlığın en önemli savunucularından birisi olmuştur. Dahası Eutyches, inancını savunmak pahasına arkadaşlarıyla birlikte şehit düşmüştür.²⁷¹ Direkt olarak imparatorluk tarafından gönderilmese de misyonerlik görevine soyunan Eutyches'in Gotlar arasında Hristiyanlığın yayılımında etkili olduğu düşünülebilir.

²⁶⁸ Thompson, "Christianity and Northern Barbarians", s. 59; Ingmar Söhrman, "Wulfila, Arianism and the Gothic Language in Visigothic Spain", *Wulfila 311-2011 International Symposium Uppsala University June 15-18*, s. 200.

²⁶⁹ Edward Thompson, "The Date of the Conversion of the Visigoths", *The Journal of Ecclesiastical History*, Vol 7, Issue 1, (April 1956), s. 3.

²⁷⁰ Sara Parvis, "Was Ulfila Really a Homoian?", s. 55.

²⁷¹ Burada adı geçen Eutyches, bir dönem Constantinopolis piskoposu olan Nestorius ile Mesih'in doğasına ilişkin tartışmalar yaşayan ve Nestorius'un karşıt görüşünde yer alan Eutyches ile karıştırılmamalıdır. Yukarıda geçen ve Gotlar arasında Hristiyanlığın yayılmasını sağlayan Eutyches, 260'larda Gotlar tarafından ele geçirilmiş ve inancı için şehit olan Cappadocia'lı bir Hristiyan'dır. Basil. Ep. CLXIV.

Dördüncü yüzyılın ilk yarısında ortaya çıkan Audianus (4. yüzyıl) isimli bir din adamının faaliyetleri de Gotlar arasında Hristiyanlığın yayılmasında bir diğer etkindir. Arius'un çağdaşı bir din adamı olan Audianus, radikal fikirleri ile tanınmıştır.²⁷² Bilhassa sade bir yaşam sürmesi ve bu tür bir yaşamı tavsiye etmesi nedeniyle dikkatleri üzerine çeken Audianus, Nicaea Konsili'nde Paskalya bayramının kutlanma tarihine muhalefet etmiştir.²⁷³ Kilise tartışmaları çerçevesinde mahkûm edilen Audianus ve taraftarları, İmparator II. Constantius tarafından Scythia'ya sürgüne gönderilmiştir.²⁷⁴ Bir süre sonra Gotların çoğunlukta olduğu bölgeye gelen Audianusçular, Gotlar arasında bilhassa inzivaya çekilme fikrinin yayılması ve manastır sisteminin kurulması bağlamında etkili olmuşlardır.²⁷⁵ Audianusçuluk, Gotlar arasında özellikle Tervingiler arasında taraftar bulmuştur.²⁷⁶ Tervingiler arasında epey revaç kazanmış olan Audianus hareketi, önemli miktarda Got'un manastırlara girmesini sağlamıştır. Dahası bu manastırlara katılan insanlar arasında sadece Gotlar tarafından esir edilen Romalı tutsaklar değil, aynı zamanda köken bağlamında Got olan kişilerin de yer aldığı düşünülmektedir.²⁷⁷ Gothia'daki Audianusçular, 370'lerde Athanaricus'un başlattığı Hristiyan kovuşturması sırasında Roma İmparatorluğunun doğu bölümlerine göç etmek zorunda kalmış ve burada zamanla ortodoks Hristiyanlığın bünyesinde asimile olmuşlardır.²⁷⁸

Tervingiler, 3. yüzyılın ortalarından itibaren Hristiyanlığa aşina olmalarına rağmen Gothia'da Hristiyanlık uzun yıllar azınlıkta kalmıştır. Bunun en büyük nedeni ise Hristiyanlığın Roma topraklarından getirilen tutsaklar ve tüccarlar tarafından yayılması ve Got yönetim kademesi tarafından siyasi bir destek görmemesidir. Bu dönem içerisinde alt sınıftan insanların dikkatini çeken Hristiyanlık, Got asilleri tarafından benimsenmemiştir. Bunun en spesifik örneği ise Got asillerinin başını çektiği 340'larda ve 370'lerde düzenlenen kovuşturmalar

²⁷² Vasiliev, *The Goths in The Crimea*, s. 9.

²⁷³ Carl Griffin-Oliver Nicholson, "Audians", *The Oxford Dictionary of Late Antiquity*, ed. Oliver Nicholson, (Oxford University Press, 2018), s. 176.

²⁷⁴ Epiphanius, *Panarion 3, Anacephalaeosis VI, On the Schism of the Audians*, 14,5.

²⁷⁵ F. L. Cross-E. A. Livingston, "Audiani", *The Oxford Dictionary of Christian Church*, (Oxford University Press, 1997), s. 126; Theodoretus, *Hist. eccl.* 4.9; Prostko-Prostyński, "Christianity Among The Germanic Peoples in The Territories of The Roman Empire", s. 56.

²⁷⁶ Wolfram, "Vulfila pontifex ipseque primas Gothorum minorum, sed non apostolus eorum. Vulfila, Bishop and Secular Leader of His People but not Their Apostle", s. 135.

²⁷⁷ Thompson, "The Date of Conversion of The Visigoths", s. 4.

²⁷⁸ Wolfram, *History of Goths*, s. 79; Thompson, *The Visigoths in The Time of Ulfila*, s. 94-95.

olmuştur. Hristiyanlık, Got yönetim kademesi tarafından ancak Hun tehdidinin getirdiği kaostan kaynaklanan tehdit günlerinde destek görmüştür.

Gotların Hristiyanlığı benimseyen ilk kolu olarak kabul edilen Vizigotlar, sadece bu dine intisap etmekle kalmamış, aynı zamanda diğer Germen kavimleri arasında da misyonerlik faaliyetinde bulunarak bu toplulukların da Hristiyanlaşmalarını sağlamışlardır. İlk olarak Gotların diğer iki kolu olan Ostrogotların ve Gepidlerin Hristiyanlaşmasında etkili olan Vizigotlar,²⁷⁹ 4. yüzyılın sonlarına doğru gönderdikleri misyonerler aracılığıyla Vandalların Hristiyanlığı benimsemesinde de etkili olmuşlardır.²⁸⁰ Ulfilas tarafından Gotçaya çevrilen Kitab-ı Mukaddes nüshası, Vandalların da içerisinde yer aldığı diğer Germen toplulukları tarafından da kullanılmıştır.²⁸¹ Bu bağlamda Vizigotların içerisinde yetişen ve daha sonrasında Moesia'ya göç eden Ulfilas, Germen topluluklarının Hristiyanlığının şekillenmesinde etkili bir rol oynamıştır.

3.3. Dördüncü Yüzyıl Hristiyan Dünyası

Dördüncü yüzyıl, Hristiyanlık açısından oldukça önemli bir dönemdir. Bu yüzyıl, Hristiyanlığın sadece Roma İmparatorluğu içerisinde kendisine siyasi destek bulması nedeniyle değil, bir Germen kavmi olan Gotların Hristiyanlığı benimsediği dönem olması bakımından da oldukça kayda değer bir süreci ifade etmektedir. Bu noktada imparatorluk içerisinde yayılan ve imparatorlar tarafından benimsenen Hristiyanlık, siyasi durumlardan etkilenmekten de kendini alamamıştır. Bu siyasi etki, Gotların Hristiyanlığı benimsemesi noktasında da görülmektedir. 4. yüzyıl içerisinde Hristiyan din adamları arasında gelişen siyasi ve dini tartışmaların çözülmesi, Gotların benimsedikleri Hristiyanlığın -bilhassa Ariusçuluğun- ortaya konulması açısından oldukça önemlidir.

Hristiyanlık içerisinde bilhassa orta ve alt sınıf insanlara yönelik söylemlerin olması ve tüm insanların eşitliğine vurgu yapılması gibi hususlar bu dinin

²⁷⁹ Jord. *Get.* XXV.133; Ancak Vizigotların misyonerlik konularında ne kadar başarılı oldukları müphemdir. Nitekim Orosius, 406'da İtalya'yı ele geçiren Ostrogot lider Radagaisus'un halen pagan olduğunu yazmıştır: Oros. 7.37.5.

²⁸⁰ Vandalların Hristiyanlığı benimsemesi konusunda çeşitli tartışmalar vardır. Bu konu üzerine tartışma için bkz: Thompson, "Christianity and Northern Barbarians", s. 69-70.

²⁸¹ Falluomini, *The Gothic Version of the Gospels and Pauline Epistles*, s. 1; Prostko-Prostyński, "Christianity Among The Germanic Peoples in The Territories of The Roman Empire", s. 60.

yayılmasında anahtar rol oynamıştır. Eşitlik teması üzerine vurgu yapan Hristiyanlık, bilhassa misyonerlerin faaliyetleri çerçevesinde yayılmıştır. 1. yüzyılın sonlarında Anadolu ve Suriye gibi bölgelerin yanında İspanya'nın da misyonerlik faaliyetleri içerisine alındığı bilinmektedir.²⁸²

Geç Antikçağ'da nüfusun belirlenmesinin zorluğu, beraberinde Hristiyan nüfusa dair kesin bir tahminde bulunmayı da engellemiştir. Yine de Hristiyanlık, imparatorlar tarafından tehlikeli sayılacak ve kovuşturmaya uğratılacak kadar kendine taraftar bulan bir din olmuştur. Bilhassa Hristiyanlar tarafından düzenlenen gizli toplantılar, onların devlete zarar verecek nitelikler taşıdıklarının düşünülmesine neden olmuştur. Bu nedenle Hristiyanlar ilk dönemlerden itibaren birçok kez kovuşturmaya uğratılmışlardır.²⁸³

İmparatorluk içerisinde Hristiyanlara karşı uygulanan baskılar, bu yayılımı engellememiş ve Hristiyanlık, imparatorluk içerisinde çeşitli coğrafyalara nüfuz etmiştir. Hristiyanlık, ilk ortaya çıktığı dönemlerde Yahudilik sahasında gelişim göstermesinden dolayı Yahudiliğin bir kolu olarak yorumlanmıştır. İlerleyen süreçte “havari” Paulus’un Hristiyanlığa ihtida etmesi, din için bir dönüm noktası teşkil etmiştir. Nitekim Paulus’un yaydığı din ile İsa’nın tebliğ ettiği din arasında farkların bulunması, Hristiyanlar arasındaki ilk ayrışma olarak göze çarpmaktadır. Bu çerçevede “Şam Vizyonu” neticesinde Hristiyanlığa ihtida eden Paulus, Hellenistik kültür çeperinde yaşayan insanlar arasında da dinin yayılması gerektiğini düşünmüş ve bu amacın gerçekleşmesi için yeni dinin Yahudi geleneğinden koparılarak farklı bir düzleme oturtulması fikrini benimsemiştir.²⁸⁴ Bu noktada özellikle sünnet ve şabat günü gibi konularda ilk dönem Hristiyanları arasında farklı yorumlamalar ortaya çıkmıştır. Yahudi geleneğini devam ettirme taraftarı olan radikal Hristiyanlar ile bu geleneğin Hellenistik kültür dairesi içerisinde yer alan insanlar arasında

²⁸² Turhan Kaçar, *Geç Antikçağ'da Hristiyanlık Doğu'da İsa Doktrini'nin Siyasi ve Entelektüel Tarihi*, (Arkeoloji ve Sanat Tarihi, 2015), s. 23; Rom. 15.23-24; 2. yüzyılda Hristiyanlığın özellikle Bithynia Bölgesinde yayıldığını gösteren bir Antik kaynak için bkz: Plin. Ep. X-96-97.

²⁸³ 1. yüzyılın ortalarında İmparator Nero'nun, 3. yüzyılın ortalarında Decius'un, aynı yüzyılın ikinci yarısında Valerianus'un ve 4. yüzyılın başlarında İmparator Diocletianus'un yaptığı kovuşturmalar en bilinenleridir. Kovuşturmalar ve bunlara karşı Hristiyanların tepkisi için bkz: Oliver Nicholson, “Christians, persecution of”, *Dictionary of Late Antiquity*, ed. Oliver Nicholson, (Oxford University Press, 2018), s. 330-332.

²⁸⁴ Zafer Duygu, “Paulus İsa Mesih'in Elçisi miydi?”, *Cedrus*, VII, (2019), s. 647; Fatih Mehmet Berk, “Aziz Paulus ve Şam Vizyonu”, *Batman Üniversitesi Yaşam Bilimleri Dergisi*, Cilt: 1, Sayı: 1, (2012), s. 512.

Hristiyanlığın yayılımını zorlaştıracaklarını ve yayılımın arttırılması için geleneğin terk edilmesi gerektiğini düşünen Paulus'un görüşleri arasında bir ayrım oluşmuştur.²⁸⁵

Paulus ve Radikal Hristiyanlar arasında ortaya çıkan bu ilk tartışmalar, daha sonrasında İsa'nın tabiatına yönelik farklı düşüncelerin oluşmasının da temelini atmıştır. Hristiyanlık bağlamında ilk iki yüzyıl içerisinde gerek kristolojik gerekse de dini ritüellerin uygulanması bağlamında birçok farklı fikir bulunmasına rağmen bu dine yapılan baskılar fikir ayrılıklarını gölgede bırakmıştır. Bu bağlamda Ebionitler, Elkesaitler, Monarşistler ve daha birçok Hristiyan grubun ortaya çıkması ilk dönemden itibaren Hristiyanlar arasında fikir ayrılıklarının olduğunu göstermesi bakımından önemlidir.²⁸⁶ Ancak Hristiyanlara karşı uygulanan yoğun baskılar bu gruplardan herhangi birisinin diğerleri üzerinde siyasi ve dini açıdan egemenlik kurmasını engellemiştir. Bu durumun en büyük sebeplerinden birisi hiç şüphesiz farklı yorumlamalarda bulunan grupların kendilerine siyasi bir destek bulamayış olmalarıdır.

Roma İmparatorluğu içerisinde 3. yüzyıl boyunca yaşanan ve elli yıl süren askeri kriz Hristiyanlığın Roma toplumu içerisinde tutunmasını sağlayan en önemli etkenlerden biri olarak göze çarpmaktadır. Bu dönemde imparatorluk içerisinde ortaya çıkan merkezkaç kuvvetlerin etkisiyle yaşanan kaos dolu yıllar toplumun ihmal edilmesine neden olmuştur. Birçok imparatorun tahtta hak iddia ettiği, Gallia ve Palmira gibi bağımsız devlet kurma girişimlerinin yaşandığı bu elli yıllık süreç içerisinde Roma İmparatorları ve devlet görevlileri isyanların ve ayrılıkçı hareketlerin engellenmesi için çaba göstermişlerdir. Böyle bir ortamda ihmal edilen Roma toplumunun iase ve nakit ihtiyaçları Hristiyanlar tarafından karşılanmıştır. Ayrıca Hristiyanlar çoğu zaman muhtelif nedenlerle esir düşen insanların fidyelerini de ödemişlerdir. Bu bağlamda toplum nezdinde güven kazanan Hristiyanlık, yayılım alanını genişletmiştir. Nitekim 3. yüzyılın son çeyreğinde tahta geçerek savaşlarla dolu olan bu dönemi bitiren Diocletianus'un, imparatorluk merkezi olan Nicomedia'daki

²⁸⁵ Acts. 21.21; 1. Cor. 7.19.

²⁸⁶ İlk dönem Hristiyanlığı içerisindeki çeşitli yorumlar için bkz: Turhan Kaçar, "Ebioniteler'den Arius'a: Eskiçağ Doğu Hristiyanlığında İsa Teolojisi Tartışmaları", *AÜİFD*, Cilt XLIV, Sayı 2, (2003), ss. 187-206; Kaçar, *Geç Antikçağ'da Hristiyanlık*; Zafer Duygu, *İsa, Pavlus, İnciller, Hristiyanlık Neden ve Nasıl Ortaya Çıktı*, (Düşün Yayıncılık, 2021).

sarayının karşısında bir kilisenin olduğu ayrımına varması, Hristiyanlığın imparatorluk başkentine kadar nüfuz ettiğini göstermesi açısından kayda değerdir.²⁸⁷

Kriz içerisinde kendine genişleme fırsatı bulan Hristiyanlık dini, Büyük Constantinus'un bu dine intisap etmesiyle birlikte siyasi yönden de destek kazanmıştır.²⁸⁸ İmparatorun Hristiyanlığı benimsemesi konusunda oldukça yoğun tartışmalar bulunmakla birlikte bu intisap ne zaman gerçekleşmiş olursa olsun Hristiyanlığa büyük bir kazanç sağladığı aşikardır. Constantinus döneminden itibaren devlet desteğini de arkasında hisseden Hristiyanlar, bu kez de kendi içlerinde ortaya çıkan fikir ayrılıklarıyla karşı karşıya kalmışlardır. Bilhassa 4. yüzyıl içerisinde vuku bulan bu tartışmalar çerçevesinde, en ciddi ihtilafların yaşandığı konuların başında İsa'nın tabiatına dair yapılan yorumlamalardaki farklılıklar gelmektedir.

Kristolojik anlamda 4. yüzyıl içerisinde en fazla tartışma yaratan görüş, Libya doğumlu bir din adamı olan Arius'un (256-336) ileriye sürdüğü düşünce etrafında gelişmiştir. 256 civarında Libya'da doğan Arius'un erken hayatı hakkındaki en kayda değer bilgi, dönemin en önemli öğretmenlerinden biri olan Antiochialı Lucianus'un akademisinde eğitim almış olmasıdır.²⁸⁹ İlerleyen süreçte kilise hiyerarşisinde kendine yer bulan Arius, İsa ile Baba Tanrı arasındaki ilişkiyi açıklama noktasında yaptığı yorumlar nedeniyle birçok din adamı tarafından tepkiyle karşılanmış, bir kısım

²⁸⁷ Brown, *Geç Antikçağ Dünyası*, s. 81.

²⁸⁸ Constantinus'un Hristiyanlığı meselesi Geç Antikçağ bağlamında en fazla tartışılan konulardan biridir. Bu konuda en yaygın olan iki görüşten ilki imparatorun çevresinde bulunan Kilise Tarihçisi Eusebius'un Milvius Köprüsü Savaşı sırasında ortaya çıktığını öne sürdüğü rüyet ve daha sonra gördüğü rüya anlatısından hareketle Constantinus'un Hristiyanlığı benimsediğidir: Euseb. *Vit. Const.* 1.28-29. Bir diğer Antik yazar Lactantius da Milvius Köprüsü Savaşı öncesinde Constantinus'un Tanrı'nın yardımıyla savaşı kazanacağına dair bir rüya gördüğünü belirtmiştir: Lactant. *De mort. pers.* XLIV; Jonathan Bardill, "The Symbol From The Sun, The Standard, and The Sarcophagus", *Constantine, Divine Emperor of The Christian Golden Age*, (Cambridge University Press, 2012), s. 179. Bunun yanında imparatorun ölüm döşeginde vaftiz olarak Hristiyanlığı benimsediği düşüncesi de araştırmacıların üzerinde durduğu bir diğer olasılıktır: A. A. Vasiliev, *Bizans İmparatorluğu Tarihi*, çev. Tevabil Alkaç, (Alfa Yayınları, 2016), s. 74. Bazı araştırmacılara göreyse Constantinus sözde ölüm döşegindeyken vaftiz olmasına rağmen çok daha önce Hristiyanlığı benimsemiştir: Henry Chadwick, *The Early Church*, (Hodder and Stoughton, 1968), s. 127. Bunun yanında babası Constantius'un, bir Hristiyan ismi olan Chlorus adını alması hasebiyle Constantinus'un da onun vasıtasıyla Hristiyanlığı henüz genç yaşlarında benimsemiş olabileceği üzerinde duran araştırmacılar da bulunmaktadır: T. G. Elliott, "Constantine's Conversion: Do We Really Need It?", *Phoenix*, Vol. 41, No. 4, (Winter, 1987), s. 421.

²⁸⁹ John James Lias, "Arius", *A Dictionary of Christian Biography and Literature to the End of the Sixth Century A.D., with an Account of the Principal Sects and Heresies*, ed. Henry Wace, (Grand Rapids, MI: Christian Classics Ethereal Library 2000), s. 78; Arius hakkında yazılmış olan Türkçe bir araştırma için bknz: Turhan Kaçar, "Arius: Bir 'Sapkın'ın Kısa Hikayesi'", *Lucerna Klasik Filoloji Yazıları*, ed. Erendiz Özbayoğlu, (TB Yayıncılık, 2009), ss. 7-15.

tarafından ise destek görmüştür. Bu noktada Arius teolojisinde İsa, yaratılmış bir varlık olarak tanımlanmıştır. Bunun yanında biraz müphem kalmakla birlikte Arius'a göre varlık aleminde yaratılan ilk varlık da O'dur. Dünyada yer alan varlık alemi de Baba tarafından yaratılan İsa aracılığıyla vücut bulmuştur. Böylelikle Arius doktrininde İsa'nın tam olarak Tanrı değil, ancak tam anlamıyla insan şeklinde de tasavvur edilmediği görülmektedir.²⁹⁰ Ancak Arius teolojisinde sıradan bir yaratıktan daha üst bir mertebeye yerleştirilmek istenen İsa, "Tanrı" şeklinde nitelendirilmiştir. Bunun nedeni ise onun Tanrı tarafından yaratılması ve Tanrı'nın varisi olarak anılmasıdır. Bu şekilde Tanrı'nın bir temsilcisi olarak kabul edilen Oğul, tam olarak Baba'nın aynısı değil, ismen ona benzer olarak "Tanrı" şeklinde tanımlanmıştır.²⁹¹ Ayrıca Arius teolojisinde teslis içerisinde bir hiyerarşi oluşturulmuş ve İsa, yaratılmışlar arasında en yüksek mevkie yerleştirilerek teslis bağlamında Baba'dan sonra hiyerarşik açıdan ikinci sıraya oturtulmuştur.

Arius'a göre var oluşunu başlangıcı olmayan Baba'ya borçlu olan İsa, onun tarafından yaratılarak evlat edinilmiştir. Dahası, bu yaratımın henüz gerçekleşmediği ve İsa'nın var olmadığı bir zaman da yaşanmıştır.²⁹² İsa'yı yaratılmışların en mükemmeli olarak tanımlayan Arius, teslisi reddetmemiştir. İsa'yı Tanrı ve beşer arasında bir yere koyarak onun Baba tarafından atandığını söylemiştir. Bu noktada teslis içerisinde Baba Tanrı'nın en üstte yer aldığı bir hiyerarşiyi kabul etmiştir. Arius'a göre İsa "söz" ve "hikmet" sahibi olmakla birlikte Baba'nın hikmetinden ve sözünden farklı niteliklere sahipti. Teslis içerisinde Baba'dan hemen sonraki konuma yerleştirilen Oğul, Baba'yı bilebilme ve ona erişebilme kudretine de sahip değildi.²⁹³ Ayrıca Baba'dan farklı olarak İsa'nın herhangi bir konuda yanılması da mümkündü.²⁹⁴ Teslis içerisinde yer alan Baba, Oğul, Kutsal Ruh arasında cevher bakımından herhangi bir ortaklık da söz konusu değildi.²⁹⁵ Bu yorumlardan hareketle Arius'un İsa ile Baba arasındaki aynılıktan ziyade farklılıkları vurguladığı dikkat çekmektedir.

²⁹⁰ Duygu, *Hristiyanlık ve İmparatorluk*, s. 233.

²⁹¹ Duygu, *Hristiyanlık ve İmparatorluk*, s. 234.

²⁹² Theodoretus, *Hist. eccl.* I.2.

²⁹³ Duygu, *Hristiyanlık ve İmparatorluk*, s. 234.

²⁹⁴ Kaçar, *Geç Antikçağda Hristiyanlık*, s. 57.

²⁹⁵ Duygu, *Hristiyanlık ve İmparatorluk*, s. 235.

Arius teolojisi, Alexandria piskoposu Alexander (öl. 326/8) tarafından Samsatlı Paulus'un görüşlerinin izlerini taşıdığı gerekçesiyle Antiocheia geleneğiyle ilişkilendirilmiştir.²⁹⁶ İlerleyen süreçte İmparator Constantinus'un da dikkatini çekecek kadar alevlenen Arius tartışması, 325'te düzenlenen Nicaea Konsili'nde mahkûm edilmiştir. Bu mahkumiyete rağmen Nicomedialı Eusebius'un etkisiyle taraftar bulmaya devam eden Ariusçuluk, siyasi yönden İmparator Valens'in öldüğü 4. yüzyılın son çeyreğine kadar imparatorluğun desteğini arkasında hissetmiştir.

Hristiyanlar arasında Arius tartışmasıyla ortaya çıkan bölünme, ilerleyen süreçte daha da şiddetli bir şekilde devam etmiştir. Bunun yanında 4. yüzyıl içerisinde Hristiyanlıktaki en büyük bölünmeyi yaratan Ariusçuluk da kendi içerisinde çatışmalar yaşamış ve zamanla Ariusçulukla ilişkilendirilen çeşitli hizipler ortaya çıkmıştır.²⁹⁷ Bu noktada Gotların Hristiyanlıkla etkileşimlerinin yoğunlaştığı II. Constantius (337-361) ve Valens dönemlerinde kristolojik bağlamda etkili olduğu görülen dört farklı kristolojik anlayış söz konusudur:²⁹⁸

1. Bu grupların ilki “ὁμοούσιος” (*homoousios*) olarak adlandırılan topluluktur. Kökenleri çok daha önceki dönemlere gitmesine rağmen 3. yüzyıl içerisinde Antakya piskoposu Samsatlı Paulus'un (200-275) kullanımıyla gündeme gelen bu görüşe göre Baba ile İsa aynı cevherden oluşmaktadır. Bunun yanında Paulus'a göre İsa bir Tanrı değildir ve Tanrı tarafından yaratılan bir beşer niteliği taşımaktadır. Ancak Paulus kristolojisinde İsa, sıradan bir beşer değil, yaratılmışların en yücesi olarak nitelendirilmiştir.²⁹⁹

Homoousios tabirinin Paulus tarafından kullanıldığı bilinse de tanımın oluşturulması noktasında Gnostik yorumcuların etkilerinin de olduğu tahmin edilmektedir.³⁰⁰ Hristiyan din adamları, *homoousios* terimini ilk kullanıldığı dönemde kitabî olmayan bir tabir olarak nitelemiş ve bu tabiri kullanmamaya özen göstermişlerdir. Nitekim Paulus ile benzer görüşleri olan Origenes'in (185-254) kitabî

²⁹⁶ T. E. Pollard, “The Origins of Arianism”, *The Journal of Theological Studies*, Vol. 9, No. 1 (April 1958), s. 103.

²⁹⁷ Socrates, *Hist. eccl.* 5.23; Sozom. *Hist. eccl.* 7.17; Philostorgius, *Hist. eccl.* 10.3.

²⁹⁸ Heather-Matthews, *The Goths in the Fourth Century*, s. 128.

²⁹⁹ Kaçar, *Geç Antikçağda Hristiyanlık*, s. 48.

³⁰⁰ R. P. C. Hanson, *Search for the Christian Doctrine of God: The Arian Controversy, 318-381*, (T & T Clark, 1997), s. 191.

olmadığı gerekçesiyle bu tabiri kullanmaktan imtina ettiği bilinmektedir.³⁰¹ *Homoousios* görüş, içerisine İsa'nın Tanrısallığı konusu da eklenerek 325'te Nicaea'da yapılan ilk Hristiyan ekümenik konsilde meşru inanç akidesi olarak kabul edilmiştir.³⁰² Alexandria piskoposu Alexander'ın de taraftarı olduğu *homoousios* görüş, daha sonrasında Cappadocia kilise babaları tarafından içerisine çeşitli yorumlar eklenerek benimsenmiştir.³⁰³

2. Bu yüzyıl içerisindeki bir diğer önemli Hristiyan grup “ὁμοιούσιος” (*homoiousios*-Lat. *homoeusian*) tabiriyle adlandırılan topluluktur. Zaman zaman yarı Ariusçuluk olarak da tanımlanan bu topluluk, Tanrı ile İsa arasındaki aynılıktan ziyade benzerliğe vurgu yaptığı için benzer özcüler olarak adlandırılabilir. Benzer özcülerin bazı görüşlerinin izleri, Origenes'e kadar götürülebilse de tam anlamıyla 4. yüzyılın ortalarından itibaren kristolojik tartışmalarda yer aldıkları görülmektedir. Bununla birlikte bu görüş, Ariusçuluk ve Nicaea itikadı arasında ılımlı bir arayış olarak değerlendirilmektedir.³⁰⁴ Bu grubun teslis içerisinde yer alan ilişkileri açıklama noktasında yetersiz kaldığı görülmektedir.

3. Aynı dönemde ortaya çıktığı düşünülen bir diğer grup *homoianlar* (Lat. *homoeanlar*) olarak anılan Hristiyan teoloji topluluğudur. Ancak kelime itibariyle *homoian* lafzı, modern araştırmacılar tarafından ortaya atılmış bir tabirdir. Dolayısıyla tartışmaların ortaya çıktığı dönemde *homoian* şeklinde bir kullanım bulunmamaktadır.³⁰⁵ Bu anlayış Nicaea itikadı ile Ariusçuluk arasında bir orta yol olarak değerlendirilmektedir. *Homoian* anlayış, 350'lerin sonunda yapılan kilise konsilleri ve Illyricumlu iki piskopos Ursacius (4. yüzyıl) ve Valens (4. yüzyıl) ile ilişkilendirilen kristolojik bir düşünce olmuştur. *Homoianlar*, Arius ile ilişkilendirilse de Ursacius ve Valens'in Arius ile doğrudan ilişki kurduğuna dair herhangi bir kanıt bulunmamaktadır.³⁰⁶ 350'lerin ortasında Caesarea piskoposu Acacius (4. yüzyıl) önderliğinde birleşen topluluk hem *homoousiosçuların* hem de *homoiousiosçuların*

³⁰¹ Karl-Heinz Uthemann, “Homoousios”, *The Oxford Dictionary of Byzantium*, ed. Alexander Kazhdan, (Oxford University Press, 1991), s. 945.

³⁰² Kaçar, *Geç Antikçağda Hristiyanlık*, s. 49.

³⁰³ Heather-Matthews, *The Goths in the Fourth Century*, s. 128.

³⁰⁴ Timothy E. Gregory, “Homoiousians”, *The Oxford Dictionary of Byzantium*, ed. Alexander Kazhdan, (Oxford University Press, 1991), s. 944.

³⁰⁵ M. Simonetti, “Homoians (Homoeans)”, *Encyclopedia of Ancient Christianity*, Vol 2, ed. Angelo Di Berardino, (InterVarsity Press, 2014), s. 283.

³⁰⁶ Dunn, “Intuiting Gods: Creed and Cognition in the Fourth Century”, s. 5

görüşlerini reddetme eğilimindedir.³⁰⁷ Özellikle 343'te Serdica Konsili sırasında ortaya çıkan Doğu-Batı çatışmasını çözmek isteyen II. Constantius'un uzlaşmacı tavrı nedeniyle 357'de ortaya konan Hıristiyanlık fikri, *homoianlar* için temel oluşturmuştur. Poitiersli Hilarius'un (310-367) 357'de gerçekleşen Sirmium Konsili'nde kaleme aldığı pasaj, *homoian* görüşün anlaşılması açısından oldukça önemlidir. Buna göre *homoianlar* da Baba-Oğul arasındaki ilişkiyi tanımlarken İncil içerisinde geçmemesi nedeniyle “-οὐσιος” tabirini kullanmaktan kaçınmışlardır.³⁰⁸

Babası Büyük Constantinus'un 325'te Nicaea'da oluşturmaya çalıştığı gibi üniter bir Hıristiyan itikadı yaratmak isteyen İmparator II. Constantius, 360'ta Constantinopolis'te bir konsil düzenlenmesini istemiştir. İmparatorluk başkentinde düzenlenen bu konsil sonrası *homoian* görüş, imparatorluğun resmi politik düşüncesi olmuştur.³⁰⁹ Konsilde kabul edilen *homoian* kristolojisi, II. Constantius sonrasında imparator olan Valens tarafından da desteklenen bir itikat tanımı olmuştur. Dolayısıyla *homoian* itikadı, 4. yüzyıl içerisinde imparatorluk sathında yaşanan farklı Hıristiyanlık yorumları arasında bir birliktelik oluşturma amacı güdülerek dini açıdan birleştirici bir kuvvet yaratmak amacıyla ortaya atılmıştır.³¹⁰ Bu itikat, I. Theodosius'un (h. 379-395) tahtta çıkması sonrası düzenlenen 381 Constantinopolis Konsili'ne kadar imparatorluğun en fazla siyasi destek sağladığı Hıristiyanlık yorumu olmuştur. 360 Constantinopolis Konsili'nde hazır bulunan Gotların piskoposu Ulfilas'ın da toplantı kararlarını onayladığı ve ömrünün sonuna kadar *homoian* görüşe sadık kaldığı tahmin edilmektedir.³¹¹

360'ta Constantinopolis'te kabul edilen itikada göre Oğul, Baba ile aynı özden kabul edilmemiş, daha ziyade Baba'ya benzer olarak nitelendirilmiştir. Ayrıca konsilde Baba ve Oğul arasındaki ilişki açıklanırken Yeni Ahit'e sadık kalınması şart koşulmuş, bu minvalde Yeni Ahit'te geçmediği gerekçesiyle “-οὐσιος” kelimesinin kullanılmamasının daha doğru olacağı düşünülmüştür.³¹²

³⁰⁷ Cross-Livingstone, “Homoeans”, s. 786.

³⁰⁸ Dunn, “Intuiting Gods: Creed and Cognition in the Fourth Century”, s. 2.

³⁰⁹ Dunn, “Intuiting Gods: Creed and Cognition in the Fourth Century”, s. 16.

³¹⁰ Simonetti, “Homoians (Homoeans)”, s. 284.

³¹¹ Sozom. *Hist. eccl.* 4.24.

³¹² Uta Heil, “The Homoians”, *Arianism Roman Heresy and Barbarian Creed*, ed. Guido M. Berndt- Roland Steinacher, (Ashgate Publishing, 2014), s. 96

4. Aynı yüzyıl içerisinde ortaya çıkan bir diğer topluluk *anomoean* (ανόμοιος) olarak adlandırılan ve zaman zaman yeni Ariusçular olarak da nitelendirilen benzemecilerdir. 350'lerin başında ortaya çıkan bu grubun önderliğini Aetius (4. yüzyıl) ve Eunomius (4. yüzyıl) yapmıştır. Ariusçu gruplar içerisinde farklı bir yorum olarak nitelenebilecek olan *anomoean* grubu, öz tabiri olarak kullanılan “-ουσιος” kelimesini kullanmaktan kaçınmıştır.³¹³ Bu gruba göre Oğul ve Baba öz itibariyle birbirinden farklıdır. Çünkü doğmamış ve yaratılmamış olan Baba ile Baba tarafından ilk yaratılmış olan Oğul arasında nitelik olarak bir benzerliğin olması mümkün değildir.³¹⁴ *Anomoean* grubu, Baba ve İsa arasında bir benzerliğin varlığını kabul etmekten ziyade bu iki kavramın özündeki farklılıklara odaklanmış durumdadır. Baba ve Oğul birbirine benzemezdir ve Oğul hiyerarşik açıdan Baba'ya tabidir. *Anomoeanlar*, İsa'nın Baba'ya olan tabiyetini de daha çok Yuhanna İncili'ne yaptıkları atıfla temellendirmeye çalışmışlardır.³¹⁵ Bu grubun teolojisine göre teslis içerisindeki ögeler öz itibariyle birbirlerinden farklıdır, bu bağlamda Baba da Oğul'dan farklı bir öze sahip şekilde nitelendirilmiştir. Ayrıca Oğul, Baba ile farklı olmasından dolayı onun zamanın yaratılmasından önce var olması da mümkün değildir.³¹⁶ Dolayısıyla *anomoean* gruba göre Oğul'un yaratılmadığı bir dönem yaşanmıştır.

Yukarıda anılan topluluklar arasında kesin çizgiler bulunmamakla birlikte bir rekabet söz konusudur ve her topluluk kendisine göre meşru bir zemin oluşturmaya çabalamıştır. Ancak teolojik görüşleri bağlamında en fazla eleştiriye Yunanca “-ουσιος” tabirini kullanan *homoousios* ve *homoiousios* grupları maruz kalmıştır. Yeni Ahit muhtevasında “-ουσιος” tabirinin kullanılmayışı bu iki görüşün meşruiyetinin sorgulanmasına neden olmuş ve bu topluluklar kitabi olmamakla suçlanmışlardır.

Bu dört topluluk arasında kendisine en fazla destek bulan ise *homoian* anlayış olmuştur. II. Constantius'un siyasetiyle ilişkili olarak ortaya çıkan bu anlayış, Valens'in ölümüne kadar imparatorluktaki hâkim kristoloji olmuştur.

³¹³ Khaled Anatolios, “Anomoeans”, *The Oxford Dictionary of Late Antiquity*, ed. Oliver Nicholson, (Oxford University Press, 2018), s. 80.

³¹⁴ Heil, “The Homoians”, s. 93.

³¹⁵ Kaçar, *Geç Antikçağ'da Hristiyanlık*, s. 108-109; John. 14.28: “ὁ πατήρ μείζων μου ἐστίν.”: Baba benden daha büyüktür.

³¹⁶ M. Simonetti, “Anomians-Anomianism”, *Encyclopedia of Ancient Christianity*, Vol 1, ed. Angelo Di Berardino, (InterVarsity Press, 2014), s. 136.

IV. BÖLÜM

ULFİLAS: HAYATI, ÇALIŞMALARI VE GOT TOPLUMUNDAKİ YERİ

4. Ulfilas'ın Hayatı ve Onun Kristolojik Yorumu

Ulfilas hakkında gerek Nicaea itikadı yanlısı gerekse de Arius destekçisi birçok Antik yazar tarafından bilgi verilse de onun hayat hikayesini kronolojik olarak ortaya koymak oldukça zordur. Bunun yanında Antik referanslar da Ulfilas'ın hayatı noktasında birbiriyle çelişen bilgiler içermektedir. Bu çerçevede 360'ta Constantinopolis Konsili'ne katılması ve 381/3'te yine aynı şehirde hayata gözlerini yummuş olması onun hakkında verilen en doğru bilgiler olarak kabul edilmektedir.³¹⁷

Ulfilas'ın benimsediği Hristiyanlık teolojisi de onun hakkında en çok tartışılan konulardan biridir. Bu konu Antik referanslar çerçevesinde de tutarsızlıklarla doludur. Nicaea itikadı yanlısı olan kilise tarihçileri Socrates (380-439)³¹⁸, Sozomenus (400-450)³¹⁹ ve Theodoretus (393-457)³²⁰ onun kariyerinin başlarında Nicaea yanlısı olduğunu ancak 360 ilâ 376 arasında Nicaea itikadından yüz çevirerek Ariusçuluğa meylettiğini söylerken Arius yanlısı Philostorgius (368-439)³²¹ ve Ulfilas'ın öğrencisi Auxentius'un (4-5. yüzyıl)³²² mektuplarında ise böyle bir ihtidadan söz edilmemektedir.³²³

Ulfilas hakkındaki bir diğer spekülasyon da onun Got piskoposu olarak takdis edildiği yıl ve yerdir. Bazı yazarlara göre takdis, 341'de Nicomedialı Eusebius tarafından Antiocheia kentinde düzenlenen bir konsilde yapılmışken kimi yazar ise takdisin aynı yıl, ancak farklı bir düzlemde yapıldığı kanaatini taşımaktadır. Bunun yanında bazı yazarlar da takdisin Constantinopolis'te 336 ilâ 341 arasında yapıldığı üzerine muhtelif fikirler öne sürmektedirler. İhtilaflardan hareketle bu bölüm

³¹⁷ Neil Mclynn, "Little Wolf in The Big City: Ulfila and His Interpreters", *Bulletin of the Institute of Classical Studies*, Vol 50, (March 2007), s. 135.

³¹⁸ Socrates, *Hist. eccl.* 2.41.

³¹⁹ Sozom. *Hist. eccl.* 6.37.

³²⁰ Theodoretus, *Hist. eccl.* 4.37.

³²¹ Philostorgius, *Hist. eccl.* 2. 5.

³²² Auxentius, 40-63.

³²³ Hagith Sivan, "Ulfila's Own Conversion", *The Harvard Theological Review*, Vol. 89, No. 4 (Oct., 1996), s. 373; Falluomini, *The Gothic Version of the Gospels and Pauline Epistles*, s. 5.

içerisinde Antik referanslar baz alınarak Ulfilas'ın kronolojik açıdan biyografisi ortaya konulmaya çalışılacaktır. Ayrıca Ulfilas'ın biyografisi bağlamında onun takdis edildiği yıl ve yer ile kristolojik inancı bölüm içerisinde incelenecek olan diğer konulardır.

4.1. Ulfilas'ın Hayatı

Got toplulukları -bilhassa Vizigotlar- için oldukça önemli bir konumda bulunan Ulfilas, (306-307?) 311 civarında doğmuştur.³²⁴ Köken olarak Got olmayan Ulfilas'ın atalarının 250'lerin sonlarında Gotlar tarafından düzenlenen Anadolu saldırıları sırasında esir alınarak Gothia'ya götürüldüğü tahmin edilmektedir.³²⁵ Antik yazar Philostorgius da Ulfilas'ın kökeninin Cappadocia'nın Parnassus şehrinin yakınlarına konumlandırılan Sadagolthina'ya dayandığını söylemiştir.³²⁶

Ulfilas'ın ailesi köken olarak Got olmamasına rağmen Gothia'ya sürgün edildikten sonra Got kültürüne uyum sağlamıştır. Ailenin çocuklarına Gotça "küçük kurt" anlamına gelen Ulfilas adını vermeleri onların Got kültürüne ve toplumuna iyi bir şekilde uyum sağladıklarını gösteren en önemli delildir.³²⁷ Ayrıca Ulfilas ailesinin herhangi bir Vizigot klanı içerisinde yer aldığına dair kanıtlar bulmak zor olsa da toplumun alt sınıfları içerisinde yer alan bir konumda olmadığı tahmin edilmektedir.³²⁸ Bunun en büyük göstergesi ailenin çocuklarına görece iyi bir eğitim vermesidir. Nitekim Ulfilas'ın *lector*lük yapacak kadar Yunanca ve diplomatik

³²⁴ Ulfilas'ın doğum tarihi ile ilgili çıkarımlar, onun bir elçilik heyetiyle Constantinopolis'e geldiği sırada Nicomedialı piskopos Eusebius tarafından takdis edilmesiyle ilişkilendirilir. Nitekim doğum tarihi tam olarak saptanamayan ve takdisi ile ilgili kesin bir tarih vermek de mümkün olmayan Ulfilas'ın takdisinin 341 yılı dolaylarında yapıldığı varsayılmaktadır. Auxentius'un Ulfilas'ın takdisinin otuz yaşında yapıldığını söylemesi nedeniyle doğum yılı olarak da 306, 307, 311 yılları alternatif olarak gösterilmektedir: Falluomini, *The Gothic Version of the Gospels and Pauline Epistle*, s.5; Ernest A. Ebbinghaus, "The Date of Wulfila's Episcopal Ordination", *Neophilologus*, 75, (1991), s. 311-313; Auxentius, 35 56.

³²⁵ Ulfilas'ın atalarının sürgün tarihini 264 olarak veren araştırmacılar da bulunmaktadır: Bruce M. Metzger, *The Early Versions of the New Testament*, (Clarendon Press, 2001), s. 375-376.

³²⁶ Philostorgius, *Hist. eccl.* 2. 5. Sadagolthina'nın konumu için bkz: <http://imperium.ahlfeldt.se/places/27628.html> (E.T: 29.12.2021)

³²⁷ Ulfilas ismi, Antik kaynaklar içerisinde muhtelif şekillerde kullanılmaktadır. Bu çeşitliliğin en önemli sebeplerinden biri Yunanca ve Latince transliterasyon farklılığıdır. Ayrıca dillerin kendi içerisinde zamanla oluşan harf değişiklikleri de Ulfilas kelimesi için farklı kullanımların ortaya çıkmasına neden olmuştur. Ulfilas için Philostorgius Οὐρφίλας; Socrates, Sozomenus ve Theodoretus Οὐλφίλας; Auxentius Ulfila; Iordanes ise U(V)ulfila kelimelerini kullanmıştır: William Bennett, *An Introduction to The Gothic Language*, (The Modern Language Association of America, 2006), s. 23 Bunun yanında günümüzde Ulfila(s) kelimesinin tarihselliği ve dönemin dili açısından kullanımının yanlış olduğu ve bunun yerine Wulfila kelimesinin kullanım açısından daha uygun olduğunu düşünen araştırmacılar da bulunmaktadır: Ernst A. Ebbinghaus, "Ulfila(s) or Wulfila?", *Historische Sprachforschung/Historical Linguistics*, 104. Bd., 2. H. (1991), ss. 236-238.

³²⁸ Thompson, "The Passio S. Sabae and Early Visigothic Society", s. 336.

ilişkilerde görev alacak derecede de Latince bildiği tahmin edilmektedir.³²⁹ Annesinin Cappadocia kökenli olduğu bilinen Ulfilas'ın babasının ise Got soyundan geldiği tahmin edilmektedir. Muhtemeldir ki Ulfilas, Cappadocia'dan sürgün edilen atalarından sonraki üçüncü kuşak jenerasyon içerisinde yer almıştır.³³⁰

Ulfilas ailesi, toplumun en alt sınıfında yer almasa da Gotların hiyerarşik toplumsal yapısı göz önünde bulundurulduğunda tutsak edilen Romalıların köken olarak Got kanını taşıyan kişilerden daha altta konumlanması bağlamında Got toplumu içerisinde ikinci sınıf bir yerde konumlanmış olmalıdır. Bu bağlamda Gotlar tarafından esir alınan kişiler, toplum arasında azat edilmişler ya da köleler olarak kabul edilmiş ve köken olarak da saf Got ırkından olan insanlardan alt bir grupta konumlandırılmışlardır.³³¹ Ulfilas ailesinin de arasında bulunduğu bu tür tutsaklar, Romalı özelliklerinin yanında zaman içerisinde birtakım Got nitelikler kazanarak bir nevi yeni bir melez kültür yaratmışlardır. Bunun en spesifik örneği 347/8'de Got topraklarında yaşanan kovuşturma sırasında ortaya çıkmıştır. Got liderler kendilerinden görmedikleri Ulfilas ve cemaatini dışlayarak ülkeden sürgün edilmelerini sağlamışlardır, ancak bu sürgün edilen kişiler, daha önceleri yaşadıkları bölgelere dönmek yerine sınıra yakın olan Moesia bölgesine yerleşmişlerdir. Böylece bu insanların eski geleneksel bağlarını yitirdikleri, toplumsal anlamda dışlandıklarında anavatanlarına dönmek yerine başka arayışlar içerisine girdikleri ve yeni birtakım aidiyetler benimsedikleri ortaya çıkmaktadır. Bu insanlar artık ne tam anlamıyla Got ne de kesin olarak Romalıdır. 5. yüzyılda Gallia topraklarında yaşayan Sidonius Apollinaris'in "Gallo-Roman" olarak bahsettiği, burada yaşan topluluklar ile bölgeye sonradan gelen göçebeler arasında kurulan yeni bir melez kültürü tanımlamak amacıyla yaptığı adlandırma, bu dönemde Gotlar açısından da geçerli bir olgu olarak kabul edilebilir.³³²

Ulfilas'ın çocukluk yaşamı ve eğitimi ile ilgili fazla bilgi bulunmamakla birlikte Socrates, onun Θεόφιλος Γοτθίας (Theophilus Gothias) isminde bir öğretmenden ders aldığını kaydetmiştir. Socrates'e göre Theophilus, Gotların temsilcisi olarak Nicaea

³²⁹ Auxentius, 33.53.

³³⁰ Wolfram, *History of Goths*, s. 76.

³³¹ Heather, *The Goths*, s. 91.

³³² Sidonius Apollinaris, *Poems and Letters*, trans. W. B. Anderson, Loeb Classical Library, 1963.

Konsili'ne iştirak eden bir piskopostur.³³³ Hristiyan bir din adamı olan Theophilos'tan eğitim gören Ulfilas'ın küçük yaşlardan itibaren bu dini benimsemiş olması muhtemeldir. Theophilos'un 325 Nicaea Konsili'ne katılması ve bu konsilde sürgün edilen piskoposlar arasında yer almaması, onun Nicaea itikadını onayladığı fikrini uyandırmaktadır. Buradan hareketle Ulfilas'ın Theophilos'tan eğitim aldığı bilgisi doğru kabul edilirse onun yaşamının başlarında Nicaea itikadını benimsemiş olması muhtemeldir.

Theophilos'tan aldığı Hristiyanlık eğitimine devam eden Ulfilas, zamanla dini hiyerarşide yükselmeye başlamıştır. İlk olarak *lector*lük³³⁴ vazifesi yapan Ulfilas, öğrencisi olan Auxentius'un yazdıklarına göre otuz yaşında bu konumdan piskoposluk mertebesine yükselmiştir.³³⁵ Bu noktada Ulfilas'ın kariyeri sıradan bir Hristiyan din adamının kariyerinden oldukça farklıdır. Hristiyan ruhban hiyerarşisinde bir din adamının piskopos olması için diyakozluk veya papazlık görevini yerine getirmesi gerekirken Ulfilas ise bu iki görevi ifa etmeden piskoposluk makamına ulaşmıştır. Bu bağlamda Auxentius'un Ulfilas'ın dini anlamda meşruiyetini sağlamak amacıyla birtakım tutarsızlıklara saptığı açıktır.

Ulfilas'ın Gotların piskoposu olması, Roma İmparatorluğu ile birebir ilişkilidir. Bu bağlamda 4. yüzyılın ikinci çeyreğinde Constantinopolis'e bir ziyaret gerçekleştiren Ulfilas, burada Nicomedialı piskopos Eusebius tarafından piskoposluk mertebesine yükseltilmiştir. Ulfilas'ın takdisinin kimin tarafından yapıldığı noktasında tarihçiler arasında herhangi bir ihtilaf bulunmamasına rağmen takdis yılı üzerinde oldukça farklı görüşler ortaya atılmıştır. Antik yazar Philostorgius, Ulfilas'ın Büyük Constantinus döneminde Constantinopolis'e bir elçilik heyetinin üyesi olarak

³³³ Socrates, *Hist. eccl.* 2.41; Hefele, *A History of The Christian Councils*, Vol 1, s. 269.

³³⁴ Latince *lector*, Yunanca ἀναγνώστης, İngilizce reader. Kilise literatürüne *lector* olarak geçen kişi, Kilise hiyerarşisinde görece küçük bir görev ifa etmiş ve bağlı bulunduğu cemaatin okuyucusu olarak anılmıştır. Bu kişi Yeni Ahit'te mektup okuyucu şeklinde de kendisine yer bulmuştur: Col. 4.16.

³³⁵ Auxentius, 35.56; Otuz yaşının Hristiyanlık geleneğinde önemli bir dönüm noktası olduğu görülmektedir. Nitekim İsa'nın vaftiz edilerek vaaz vermeye başlaması ve Davud'un Yahudiler arasında peygamber ve kral olarak atanması, Yusuf'un Mısır'da etkin olmaya başlaması otuz yaşlarına denk gelmiştir. Bu noktada Ulfilas'ın konumuna meşruiyet kazandırmak isteyen Auxentius'un birtakım çarpıtmalar yapmış olma ihtimali yüksektir. Ayrıca Auxentius'un mektupları Ulfilas hakkında bilgi veren en önemli kaynaklar arasında gösterilmesine rağmen birçok kronolojik hatayı içerisinde barındırmaktadır: T. D. Barnes, "The Consecration of Ulfila", *The Journal of Theological Studies*, Vol. 41, No. 2, (October 1990), s. 541-545.

gittiğini ve bu ziyaret sırasında takdis edildiğini yazmıştır.³³⁶ E. Ebbinghaus, Philostorgius'un iddiasını doğru bularak Ulfilas'ın takdisinin Constantinus'un ölümünden önce (22 Mayıs 337) piskopos Eusebius tarafından yapıldığını ancak takdis yerinin Nicomedia olduğunu ve Ulfilas'ın da takdis edildiğinde Auxentius'un iddia ettiği gibi otuz yaşında değil, daha genç bir yaşta olduğunu iddia etmektedir.³³⁷

Edward Thompson'a göre Eusebius'tan önce Constantinopolis patriği olan Paulus, Nicaea itikadını benimsemiş olması ve barbarları heretik sayması dolayısıyla herhangi bir barbarı piskopos olarak atamak istememiştir. Bu yüzden de takdis Constantinus hayattayken Eusebius tarafından Nicomedia'da yapılmıştır.³³⁸ Timothy Barnes ise takdisin Constantinus'un tahta çıkışının otuzuncu yılına (336) denk gelen *tricennalia* festivalinin düzenlendiği sırada yapılmış olabileceğini dile getirmiştir.³³⁹

Ulfilas ile ilgili bir diğer varsayım, onun Constantinopolis'e iki ziyaret gerçekleştirdiği yönündedir. Buna göre Ulfilas, ilk olarak 332 ilâ 337 arasında Constantinopolis'e gitmiştir. İmparatoru ziyarete giden bir delegasyon içerisinde yer alan Ulfilas, bu sıralarda yirmili yaşlarındadır. Daha sonra Gothia'ya dönen "küçük kurt", 341'de tekrar imparatorluk topraklarına ziyarette bulunmuştur. Ancak yapılan bu ziyaret, bu kez imparatorluğun başkentine değil, Antiocheia'ya gerçekleştirilmiştir. Burada toplanan bir konsile de iştirak eden Ulfilas, dönemin en önemli din adamlarından olan Nicomedialı piskopos Eusebius tarafından sadece Gotların değil, Got ülkesinde yaşayan tüm Hristiyanların piskoposu olarak takdis edilmiştir.³⁴⁰

Ulfilas'ın takdisi ile ilişkili öne sürülen bir diğer iddia, onun 336'da piskopos olarak takdis edildiğidir. Buna göre Constantinus, 328 ve 332 yıllarında Gotlara karşı yaptığı seferlerde üstünlük sağlamış ve Gotlar ile Romalılar arasında bir anlaşma ihdas edilmiştir. Bu anlaşma ile Roma-Got ilişkilerini geliştiren Constantinus, Gotlar üzerindeki hakimiyetini genişletmek ve onları daha da pasifleştirmek için Eusebius

³³⁶ Philostorgius, *Hist. eccl.* 2 5.

³³⁷ Ebbinghaus, "The Date of Wulfila's Episcopal Ordination", s. 313.

³³⁸ Thompson, *The Visigoths in The Time of Ulfila*, Intro, XVI.

³³⁹ T. D. Barnes, "The Consecration of Ulfilas", 545.

³⁴⁰ Herwig Wolfram, "Wulfila pontifex ipseque primas Gothorum minorum", *Wulfila 311-2011 International Symposium Uppsala University June 15-18*, ed. Anders Kaliff and Lars Munkhammar, s. 28.

tarafından piskoposluk mertebesine yükseltlen Ulfilas'ı Gotlara piskoposluk yapması amacıyla Gothia'ya göndermiştir.³⁴¹

Hagith Sivan ise bu takdisin yılının önemli olmadığını ancak takdisin, Ulfilas'ın Got delegasyonu içerisinde Constantinopolis'te bulunduğu dönemde gerçekleştiğini söylemektedir. Ona göre Ulfilas Constantinopolis'e kaç yılında gelmiş olursa olsun 341'e kadar bu şehirde kalmıştır.³⁴² Bu bağlamda Constantinus öldükten sonra 332'de Constantinus ile aralarında yaptıkları anlaşmanın geçerliliğini korumak Gotlar için oldukça önemli bir husus haline gelmiştir. Nitekim bu anlaşma bağlamında Gotlar, herhangi bir bölge sınırlaması olmaksızın Roma sınırlarında ticaret yapabilmiş ve ihtiyaç dahilinde Roma ordusuna asker sağlayarak imparatorluktan mali destekler alabilmişlerdir.³⁴³ Bu çerçevede önceki imparatorla yaptıkları anlaşma ile kazandıkları imtiyazları korumak isteyen Gotlar, Constantinus'un 337'deki ölümü sonrası Constantinopolis'e bir heyet göndermişlerdir. O dönemde Constantinus'un halefi belirsizse de geriye kalan üç çocuğunun da Hristiyan olması, elçilik heyetinde stratejik olarak Ulfilas gibi bir Hristiyan'ın bulunmasına neden olmuştur. Bunun yanında Ulfilas'ın Latince, Yunanca ve Gotça bilmesi heyette yer alması noktasında bir diğer önemli etkidir.³⁴⁴

Ulfilas'ın 337'den önce Constantinopolis'e gitmiş olma ihtimali bulunmaktadır. Özellikle Constantinus'un 336'da düzenlenen *tricennalia* festivali, bir ziyaret için oldukça elverişli bir durumdur. Nitekim *tricennalia* festivali sırasında Eusebius tarafından kaleme alınan *Tricennalia Söylevi*, Hindistan, Nubya ve kuzeyde yer alan "barbar" kavimlerinin elçilerinin imparatora hediyeler sunduğu bilgisini içermektedir.³⁴⁵ *Tricennalia Söylevi*'nin kaleme alınış tarihi 25 Temmuz 336'dır.³⁴⁶ Bu festivale Gotların da elçilik heyeti göndermiş ve bu heyetin arasında Ulfilas'ın da yer almış olması muhtemeldir. Nitekim Gotların 332'deki anlaşmanın sağladığı şartları iyileştirmek ya da en azından elde ettikleri imtiyazları kaybetmemek ve Constantinus'a hürmet göstermek amacıyla bir heyet göndermek istemeleri akla yakın

³⁴¹ Paul Stephenson, *Büyük Konstantin*, çev. Gürkan Ergin, (İş Bankası Kültür Yayınları, 2016), s. 240.

³⁴² Sivan, "Ulfilas Own Consecration", s. 382.

³⁴³ Wolfram, *History of Goths*, s. 62.

³⁴⁴ Auxentius, 33.53.

³⁴⁵ Euseb. *Vit. Const.* 4.7; Barnes, *Constantine and Eusebius*, s. 253.

³⁴⁶ Tore Nyberg, "Eusebius' Tricennial Oration and Wulfila's Christian Creed", *Wulfila 311-2011 International Symposium Uppsala University June 15-18*, ed. Anders Kaliff and Lars Munkhammar, s. 34.

bir çıkarımdır. Dolayısıyla ilk olarak Constantinus ile ilişki kuran Ulfilas, bu imparator döneminden başlayarak yaşamı boyunca Roma İmparatorları ile iyi ilişkiler geliştirmeyi başarmıştır.³⁴⁷

Olasılıkla 336'da Büyük Constantinus'un *tricennalia* festivali yapıldığı sırada Got delegasyonu da festivalde hazır bulunmuştur. Dolayısıyla Ulfilas, Constantinus henüz hayattayken imparatorluk ile iyi ilişkiler geliştirmeye başlamıştır. Ancak Constantinus'un ölümüyle birlikte (337) Gotların 332'deki anlaşma neticesinde kazandıkları imtiyazları kaybetme ihtimali doğmuştur. Nitekim tahta yeni bir imparatorun oturması, belirsizliklerle dolu bir durum yaratmıştır. Bu nedenle Gotlar, yeni imparatorun 332 anlaşmasına bağlı kalması için bir delegasyon göndermişlerdir. Constantinus'un ve oğullarının Hristiyan olması, bu heyet içerisinde bir Hristiyan'ın da yer alması fikrini ortaya çıkarmış olmalıdır. Ayrıca imparatorluk yazışmalarında Latincenin kullanılması, bu dili bilen birinin delegasyon içerisinde yer almasını mecbur kılmıştır. Tüm etkenler göz önünde bulundurulduğunda 337'de yeni imparatora hürmet göstermek ve imparatoru, eski anlaşmanın yürürlükte kalması konusunda ikna etmek için gönderilen elçilik heyetinde Ulfilas'ın -en azından onun yeterliliğinde başka birinin- bulunması elzemdir.

Ulfilas hakkında en güvenilir kaynak olarak değerlendirilen Auxentius, Ulfilas'ın takdis edildiği yaşı otuz olduğunu söylemiştir.³⁴⁸ Ulfilas'ın doğum tarihi ise 311 olarak kabul edilmektedir. Auxentius'un ifadelerinden hareketle Ulfilas'ın 341'de takdis edilmiş olması gerekmektedir. Ancak Auxentius'un Ulfilas'a Hristiyanlık açısından meşruiyet kazandırmak amacıyla onun otuz yaşında takdis edildiğini söylemiş olması mümkündür. Dolayısıyla Ulfilas, Constantinus'un ölümünden önce imparatorluk başkentine ziyarette bulunmuş olsa da takdisinin bu dönemde değil, 337'de Constantinus öldükten sonraki süreçte imparatorluk değişimi sonrasında yapıldığı daha makul bir çıkarımdır. Çünkü *tricennalia* festivaline katılmış olan, Latince ve Yunanca dillerini bilen, Hristiyanlığı benimsemiş ve daha önce diplomatik ilişkilerde yer almış olan Ulfilas gibi birinin yeni imparatora bağlılık

³⁴⁷ Parvis, "Was Ulfila Really a Homoian?", s. 58.

³⁴⁸ Auxentius, 35.56.

sunmak amacıyla gönderilen başka bir heyet içerisinde de yer almış olması kuvvetle muhtemeldir.

Constantinus'un üç oğlundan biri olan II. Constantius ile iyi ilişkiler kuran Ulfilas, 348'de Gothia'da yaşanan kovuşturma sırasında Roma İmparatorluğu topraklarına göç etmiştir.³⁴⁹ Bu durum bile Ulfilas'ın II. Constantius döneminde takdis edildiğini ve bu sayede imparatorla iyi ilişkiler geliştirerek Gothia'da kendisini tehdit eden bir durum olduğunda imparatorluğa sığınabildiğini göstermektedir. Takdis töreni de Nicomedialı Eusebius tarafından yapılmış olmalıdır. Çünkü Arius yanlısı fikirler, 325 Nicaea Konsili'nde mahkûm edilmiş olmasına rağmen Eusebius sayesinde imparatorluk içerisinde korunabilmiştir. Bu durum da Eusebius'un o dönemde başkent piskoposu olmamasına rağmen nüfuzunu imparatorluğun dört bir yanına genişlettiğini göstermektedir. Bu bağlamda Nicomedialı Eusebius'un 338'de Constantinopolis patrikliğine atandığı dikkate alındığında takdisin Eusebius'un Constantinopolis patriği olduktan sonra başkentte ya da 337 ilâ 338 arasında Eusebius halen Nicomedia piskoposuyken yapılmış olması muhtemeldir.³⁵⁰

Ulfilas'ın takdisinin Eusebius tarafından yapıldığına dair literatürde bir uzlaşısı bulunmaktadır. Nitekim Constantinus döneminin son Constantinopolis patriği olan Paulus'un, Nicaea itikadı yanlısı olması nedeniyle bir barbarı heretik sayarak takdis etmekten kaçınmış olma ihtimali bulunmaktadır.³⁵¹ Bu durumda da Ulfilas'ın takdis edilmesi, Eusebius gibi hem siyasi hem de dini yönden güç sahibi bir din adamına düşmüştür. Eusebius'un kariyeri ve nüfuzu dikkate alındığında başkent piskoposu olmamasına rağmen onun haricinde çok az kişi Ulfilas'ın takdisine meşruiyet kazandırabilirdi.

Özetle Ulfilas, Constantinopolis'e iki kez ziyarette bulunmuştur. Bu ziyaretlerin ilki 336'da Constantinus'un *tricennalia* festivalinin düzenlendiği sırada, ikincisi ise Constantinus öldükten sonra onun yerine geçecek yeni imparatora Gotların bağlılığını sunmak ve daha önce elde ettikleri ticari ve siyasi imtiyazları devam ettirmek için yapılmıştır. Nitekim yeni imparatorun kim olacağının müphemliği Gotların 332'de elde ettikleri imtiyazların akıbetinin belirsizliği anlamına gelmiştir. Muhtemeldir ki

³⁴⁹ Jord. *Get.* LI.267.

³⁵⁰ Kaçar, *Geç Antikçağ'da Hristiyanlık*, s. 92-93; Duygu, *Hristiyanlık ve İmparatorluk*, s. 266.

³⁵¹ Thompson, *The Visigoths in The Time of Ulfila*, intro. XVI-XVII.

Ulfilas, ikinci ziyareti sırasında Eusebius tarafından Got ülkesinin piskoposu olarak takdis edilmiştir.

Nicaea itikadı yanlısı kilise tarihçilerinin -Socrates, Sozomenus, Theodoretus- söylediği üzere Ulfilas'ın itikat değiştirmesi de bu dönemde yaşanmış olabilir. Kariyerinin başlarında Theophilos'un da etkisiyle Nicaea yanlısı bir çizgide yer alan Ulfilas, Constantinus'un son döneminden itibaren imparatorluktaki hâkim olan dini anlayışın -Eusebius'un büyük etkisiyle- Ariusçuluğa kaymış olması nedeniyle imparatorun ve Eusebius'un desteğini kazanmak amacıyla Nicaea itikadından taviz vererek bu anlayışa meyletmış olmalıdır. Nitekim Constantinus döneminin en önemli dini figürlerinden biri olan ve Nicaea Konsili'nde mahkûm edilmesine rağmen Ariusçuluğu desteklemeye devam eden Eusebius, sonraki dönemde imparatorluk içerisinde Ariusçuluğun en önemli savunucusu konumuna gelmiştir.³⁵² 348'de Moesia'ya yapılan göç sırasında II. Constantius'un Ulfilas ve Gothi Minores'e kucak açması, Ulfilas'ın imparator tarafından desteklendiğini göstermektedir. Ulfilas ve Constantius arasındaki itikadın aynı olması, bu desteğin en önemli nedenidir.

Ulfilas'ın Gotların piskoposu olarak takdisi ne zaman, kim tarafından ve nerede yapılmış olursa olsun bu takdisin Got toplumu açısından oldukça önemli bir dönüm noktası olduğu aşîkardır. 340'ların başında Gothia'nın piskoposu olarak ülkesine dönen Ulfilas, burada Hristiyanlık anlamında en yetkili kişi olmuş ve birçok Got'u Hristiyanlığa kazandırmıştır. Başlangıçta daha çok fakir ve alt sınıftan insanlardan oluşan Hristiyan Gotların sayısı, zamanla artış göstermeye başlamıştır.³⁵³ Bu nicel artış karşısında rahatsızlık duyan Got liderler, geleneksel inançlarının ve dinlerinin tehlikeye girmesinden korkmuşlardır. Dahası Got liderler için Hristiyanlık, Roma İmparatorluğu ile ilişkilendirilen bir özellik olmuştur.³⁵⁴ Bu fikir çerçevesinde hiyerarşik açıdan Got toplumunun en üst konumunda bulunan *Iudex Aoricus* tarafından Hristiyanlara karşı bir kovuşturma başlatılmıştır.³⁵⁵

³⁵² Socrates, *Hist. eccl.* 1.6.

³⁵³ Thompson, *The Visigoths in The Time of Ulfila*, s. 96.

³⁵⁴ Heather, *The Goths*, s. 61.

³⁵⁵ Wolfram, *History of Goths*, s. 63. Kovuşturmayı başlatan Got liderinin Ermanaricus olduğuna dair birtakım fikirler de bulunmaktadır. Bu iddia için bknz: Mathisen, "Barbarian Bishops and the Churches "in Barbaricis Gentibus" During Late Antiquity", s. 672.

347/8'de düzenlenen kovuşturma üzerine çok fazla bilgi bulunmamakla birlikte dönemin Roma İmparatoru Constantius ile Gotlar arasında yaşanan diplomatik bir krizin bu kovuşturmanın arkasındaki etkenlerden birini oluşturduğu tahmin edilmektedir.³⁵⁶ Bunun yanında kovuşturma nedeni olarak 340'ların sonunda bir Roma-Got savaşının yaşanmış olduğu ihtimali üzerinde duran araştırmacılar da bulunmaktadır.³⁵⁷ Bu kovuşturma, Gothia'da Hristiyanlığın ilk kez dikkate değer bir sayıya ulaştığını göstermesi açısından muteberdir. Hristiyanlık, her ne kadar 3. yüzyılın ortalarından itibaren Gotlar arasında biliniyor ve kısmen benimseniyor olsa da daha önce kovuşturmaya uğratılacak düzeyde tehlikeli addedilmemiştir. Aoricus'un Hristiyanlara karşı yaptığı kovuşturma, Gothia'da bulunan Hristiyanların Roma yanlısı olduklarının düşünülmesiyle de ilişkilendirilebilir. Nitekim Ulfilas'ın Romalı bir piskopos olan Eusebius'tan "icazet alması", ona ve cemaatine karşı bir önyargının doğmasına sebebiyet vermiş olmalıdır. Ayrıca Ulfilas'ın "saf" bir Got olmaması ve Gotlar arasında asimile olmasına rağmen özgürlüğünü kazanmış bir köle konumunda bulunması hasebiyle halen ikinci sınıf bir Got kabul edilmesi, kovuşturmanın meşrulaştırılmasının ardındaki diğer etkenler arasında sayılabilir.

340'ların sonunda uygulanan baskı, Gothia'daki ilk Hristiyan kovuşturmasıdır. Bu kovuşturmada birçok Hristiyan'ın şehit olduğu tahmin edilmektedir.³⁵⁸ Geleneksel Got değerlerine zarar gelmesinden korkan Got liderler tarafından başlatılan bu kovuşturmadan Hristiyanların lideri konumunda bulunan Ulfilas da nasibini almıştır. Nitekim bir süredir Gotlar arasında dini liderliği elinde tutan Ulfilas ve cemaati, uğradıkları baskı sonucu Gothia'yı terk etmek zorunda bırakılmışlardır. Roma İmparatorluğuna sığınan Hristiyan Gotlar, İmparator II. Constantius'un desteğiyle Moesia'ya yerleşmişlerdir.³⁵⁹ Gothi Minores³⁶⁰ olarak adlandırılan

³⁵⁶ Heather, "The Crossing of Danube and Gothic Conversion", s. 316.

³⁵⁷ Wolfram, *History of Goths*, s. 79.

³⁵⁸ Auxentius, "Ubi et post multorum seruorum et ancillarum Cristi gloriosum martyrum imminente": <https://faculty.georgetown.edu/jod/texts/auxentius.html> (E.T: 17.10.2022)

³⁵⁹ Philostorgius, *Hist. eccl.* 2.5; Jord. *Get.* LI.267.

³⁶⁰ Ulfilas ile göç eden cemaatini ifade etmek için kullanılan "Gothi Minores" lafzı yerine zaman zaman "Moesogothi" kelimesi de kullanılmıştır. Bu kelime, Ulfilas ve beraberindekilerin yerleştiği yer olan Moesia'dan türetilmiş bir kelimedir: Schmitz, "Gothi, Gotones, Gothones, Gutae, Guttones", s. 1008. Tarihsel açıdan, "minores" lafzı, Roma sınırları içerisinde yer alan Gotları tanımlamak için kullanılmıştır. Gotlar 376'da Valens'in izniyle Roma sınırlarına girmeden önce Tuna Nehri, Romalılar ve Gotlar arasındaki sınırı oluşturmuştur. 348'de Gothia'da başlatılan kovuşturma nedeniyle Roma

beraberindekilerle birlikte Moesia'da yaşamaya başlayan Ulfilas, bölgedeki Hristiyanların piskoposu olmaya devam etmiştir. Ayrıca II. Constantius'un Ulfilas'a ve beraberindeki Gotlara yardım etmesi, ilerleyen süreçte Roma ordusu içerisinde Gotların yer almasını kolaylaştırmıştır. Gotların piskoposu olan Ulfilas'ın da bu askere alma sürecinde imparatorun yanında yer alarak Gotları ikna etme noktasında etkin bir rol oynadığı tahmin edilmektedir.³⁶¹ Hristiyan Gotları zulümden kurtarması ve Kitabı Mukkaddes üzerine yaptığı çalışmalarla bağlantılı olarak Ulfilas'a kendi döneminin "Musası" unvanı bahşedilmiştir.³⁶²

Ulfilas ve beraberindekilerin Roma İmparatorluğuna sığınmaları, II. Constantius'un da onları iyi bir şekilde karşılayarak Moesia'ya yerleştirmesi, Gothia'da bulunan Hristiyan Gotlarla Roma İmparatorluğu arasında süregelen bir iletişimin olduğu izlenimini uyandırmaktadır. Bu bağlamda Ulfilas'ın imparatorluk topraklarında takdis edilmesi, II. Constantius'un Gothi Minores'i Roma topraklarına yerleştirmesi ve Ulfilas'ı "kendi zamanın Musası" şeklinde onurlandırması gibi etkenler bu iletişimin delilleridir. Bu etkiler nedeniyle Ulfilas, Gothia'da Roma İmparatorluğu lehine hareket eden bir dini görevli gibi görülmüş ve Gotlar arasında bir nevi imparatorluk temsilcisi olarak algılanmıştır.³⁶³ Nitekim ilk doğduğu andan itibaren Hristiyan olan Ulfilas, 330'ların sonlarında ilk takdis edildiği dönemden öldüğü zaman olan 380'lerin başına kadar Roma İmparatorluğu ile ilişkilerini canlı tutmuş ve imparatorluk topraklarında hayatını kaybetmiştir.

topraklarına iltica eden Ulfilas ve cemaati, Tuna'nın kuzeyinde kalan Gotlardan farklı olarak Gothi Minores olarak adlandırılmıştır. Nitekim minor kelimesi Yunan ve Romalılar tarafından kendi hakimiyetleri altında olan çeşitli bölgeleri tanımlamak için de kullanılmıştır: Asia Minor, Scythia Minor vb. Roma ve Yunan literatüründe hakimiyet altına alınmayan bölgeleri tanımlamak için kullanılan magnanın karşısı olarak ifade edilen minor lafzı, bir anlamda Ulfilas ve beraberindekilerin Roma bağlantılarını ortaya koymaktadır. Bu bağlamda Gothi Minores olarak adlandırılan Ulfilas ve beraberindekiler, Roma Gotları olarak da değerlendirilebilir: Wolfram, "Vulfila pontifex ipseque primas Gothorum minorum, sed non apostolus eorum. Vulfila, Bishop and Secular Leader of His People but not Their Apostle", s. 132.

³⁶¹ Parvis, "Was Ulfila Really a Homoian?", s. 61.

³⁶² Philostorgius, *Hist. eccl.* II.5. Auxentius 37.59; "Musa" yaşantısı itibariyle gerek piskoposlar gerekse de Yunan yazarlar arasında oldukça önemli bir kişiliktir. Bilhassa Yahudileri Mısır'ın dışına çıkararak onları Firavun'un zulmünden kurtarması, uzun yolculuk sırasında cemaatine önderlik etmesi, On Emir'i cemaatine nakletmesi gibi durumlarla Musa, Geç Antikçağ dünyasında da kavramsallaştırılan önemli bir figür olmuştur. Ayrıntılı bilgi için bkz: Claudia Rapp, *Holy Bishops in Late Antiquity The Nature of Christian Leadership in an Age of Transition*, (University of California Press, 2005), s. 125-131.

³⁶³ Heather-Matthews, *The Goths in the Fourth Century*, s. 126.

Beraberindekilerle Moesia'ya yerleşen Ulfilas, muhtemelen Gothia'da yürüttüğü *chorepiskopusluk* görevini burada ifa etmeye devam etmiştir.³⁶⁴ Ulfilas'ın Moesia dönemi Got dili ve edebiyatı açısından önemli gelişmelerin yaşanmasını sağlamıştır. Muhtemelen bu dönem içiresinde Ulfilas'ın başını çektiği bir grup tarafından Got alfabesi geliştirilmiş ve Kitab-ı Mukaddes Gotçaya tercüme edilmiştir.³⁶⁵

Moesia'da bulunduğu sırada sadece kendi bölgesindeki dini hayatla ilgilenmeyen Got piskopos, 4. yüzyılda kilise içerisinde ortaya çıkan tartışmalara da katılmıştır. Kesin bir delil olmamakla birlikte Ulfilas'ın, ilk olarak 341'de Antiocheia'da düzenlenen konsile iştirak ettiği düşünülmektedir. Bu konsil Ulfilas açısından oldukça önemlidir. Eusebius'un önderliğinde toplanan bu konsilde Nicaea itikadı ve bu itikada karşıt fikirler arasında bir orta yol bulunmaya çalışmıştır. Konsile katılan Ulfilas da kariyeri boyunca Antiocheia Konsili'nde ortaya konan itikat ile uyumlu bir şekilde yaşamıştır.³⁶⁶ Tam anlamıyla bir uzlaş olmaksızın birlikte bazı araştırmacılara göre 341 Antiocheia Konsili, Ulfilas'ın piskopos olarak takdis edildiği yerdir.³⁶⁷ Ancak Ulfilas'ın Antiocheia Konsili'ne katılım gösterdiği dahi şüpheliyken onun bu konsil sırasında takdis edildiği iddiası, sağlam delillerle ispatlanması gereken bir durumdur.

Moesia'ya kabul edildiği 340'ların sonundan 360'a kadar geçen süre boyunca Ulfilas'ın faaliyetleri üzerine Antik kaynaklar içerisinde herhangi bir bilgi bulmak oldukça zordur. On beş yıla yakın bir dönemi içeren bu belirsizlik süreci içerisinde Ulfilas, muhtemelen Got alfabesinin geliştirilmesi ve akabinde Kitab-ı Mukaddes'in Gotçaya tercümesi üzerine çalışmalarda bulunmuştur. 360'da yapılan Constantinopolis Konsili ise Antik kaynaklar içerisinde Ulfilas'ın isminin geçtiği bir

³⁶⁴ Wolfram, *History of Goths*, s. 80. χορεπίσκοπος ya da ἐπισκοπος τῶν ἄλλων, 3. yüzyıl içerisinde imparatorluğun doğu yakasında ortaya çıkan bu mevki, daha çok kırsal kesimde yaşayan Hristiyanların piskoposlarını tanımlamak için kullanılmıştır. Hiyerarşik açıdan piskoposun altında yer alan chorepiskopos, oldukça sınırlı bir bölgede söz hakkına sahip olmuştur: Cross-Livingstone, "chorepiskopos", s. 331; Martin Connell, "Chorepiskopos", *The Oxford Dictionary of Late Antiquity*, ed. Oliver Nicholson, (Oxford University Press, 2018), s. 328. *Chorepiskopusluk* konumu, piskoposun altında yer alan bir görevdir, bu bağlamda Ulfilas, muhtemelen hiyerarşik olarak Eusebius'un altında yer alan dini bir görevli olarak düşünülmüştür. Ancak Gothia'daki konumu göz önüne alındığında bölgedeki en etkili dini liderdir.

³⁶⁵ Socrates, *Hist. eccl.* 4.33; Philostorgius, *Hist. eccl.* 2.5; Sozom. *Hist. eccl.* 6.37.

³⁶⁶ Wolfram, "Vulfila pontifex ipseque primas Gothorum minorum, sed non apostolus eorum. Vulfila, Bishop and Secular Leader of His People but not Their Apostle", s. 142.

³⁶⁷ Wolfram, "Vulfila pontifex ipseque primas Gothorum minorum", s. 28.

toplantı olmuştur. Ayrıca Constantinopolis Konsili, Ulfilas'ın teolojik fikirlerinin değişmesiyle ilişkilendirilen bir toplantı olarak nitelendirilmesi nedeniyle önemlidir.

Bilhassa Nicaea yanlısı kilise tarihçilerine göre kariyerinin başlarında Theophilos'un da etkisiyle Nicaea itikadı çizgisinde kalan Ulfilas, 357'de yapılan Sirmium Konsili'nin bir tasdiki olan 360'taki Constantinopolis Konsili'ne katılım sağlayarak homoian çizgide olduğunu göstermiştir.³⁶⁸ Bunun yanında Kilise tarihçisi Sozomenus'a göre Ulfilas, bu konsilde Acacius ve Eudoxius'la aynı görüşü benimsemesine rağmen Nicaea itikadını terk etmemiştir.³⁶⁹

Homoian görüşü benimseyen Ulfilas, Yeni Ahit'te “-ουσιος” tabirinin yer almaması nedeniyle homoousios ve homoiousios görüşüne karşı durmuştur. Aynı zamanda teolojik açıdan Baba ve Oğul arasında benzerliği kabul etmekle birlikte ikisi arasındaki ayrımlara vurgu yapmıştır.³⁷⁰ Ulfilas'ın Nicaea ve Ariusçuluk arasında bir yerde olması ne onun döneminde ne de ilerleyen süreçte bu konuya değinen kişiler arasında kabul edilmiş bir durum olmuştur. Bu bağlamda Ulfilas'ın teolojisi birkaç istisna olmakla beraber Ariusçuluk olarak yorumlanmıştır.

Dördüncü yüzyılın son çeyreği Roma-Got ilişkileri açısından oldukça inişli çıkışlı bir dönem yaratmıştır. Bu gelgitli dönem, ilişkilerin diplomatik açıdan da oldukça yoğun geçmesine sebebiyet vermiştir. Muhtemeldir ki Ulfilas da bu diplomatik ilişkilerde -daha önce olduğu gibi- önemli bir rol oynamıştır. Dönem içerisinde ortaya çıkan Hun tehdidi, Gotların daha batıya ilerleyerek Roma sınırlarına dayanmasıyla sonuçlanmıştır. Bu durum da Roma ve Got kuvvetleri arasında birçok çatışmanın yaşanmasına neden olmuştur. Hunların gelişiyle ortaya çıkan istikrarsız ortamdan kurtulmak isteyen Gotlar, Tuna Nehri hudutlarına gelerek Roma sınırlarına intikal için İmparator Valens'e başvurmak amacıyla bir elçilik heyeti göndermeye karar vermişlerdir.³⁷¹ Sozomenus, bu elçilik heyeti içerisinde Ulfilas'ın da yer aldığını kaydetmiştir. Ulfilas bu delegasyonda yer almakla kalmamış, Vizigotların isteklerinin imparatora ulaştırılmasını da sağlamıştır. Daha önceki dönemde Arius yanlısı din

³⁶⁸ Knut Schäferdiek, “Ulfila and the so-called Gothic Arianism – English Summary”, s. 46: Sozom. *Hist. eccl.* IV.24.; VI.37; Socrates, *Hist. eccl.* II.41; Charles Joseph Hefele, *A History of The Christian Councils*, Vol 2, trans. Henry Nutcombe Oxenham, (T & T Clark, 1896), s. 271.

³⁶⁹ Sozom. *Hist. eccl.* 6.37.

³⁷⁰ Dunn, “Intuiting Gods: Creed and Cognition in the Fourth Century”, s. 2.

³⁷¹ Amm. Marc. 31.4.1.

adamlarıyla teolojik tartışmalara giren Ulfilas, Sozomenus'a göre Hun saldırıları nedeniyle zor durumda kalan Gotların güvenli bir bölgeye yerleştirilmesi talebinin imparatora iletilmesi karşılığında Nicaea yanlısı tutumunu değiştirerek Ariusçu düşünceye meyletmıştır.³⁷² Sozomenus'un Ulfilas'ın itikat değiştirmesi iddiası mümkün görünmemekle birlikte elçilik heyeti içerisinde yer aldığı iddiası daha olası bir durumdur.

Ulfilas'ın Gotça, Yunanca ve Latince bilmesi ve daha önce Constantinopolis'e giden bir elçilik heyetinde yer alan tecrübeli bir diplomat niteliğinin olması ve her şeyden önce Got toplumu içinde önemli bir konumda bulunması, Valens'e gönderilen elçilik heyeti içerisinde bulunma ihtimalini güçlendirmektedir. Ayrıca Ulfilas ve cemaati Gothia ile sınır oluşturan ve Roma İmparatorluğu hudutları içerisinde yer alan Moesia bölgesinde ikamet etmekteydi. Hunlardan kaçan Vizigotlar, Tuna sınırını aşarak Ulfilas'tan en azından elçilik delegasyonunda yer alması için talepte bulunmuş olabilirler. Hayatını ve çalışmalarını Roma, Hristiyanlık ve Gotlar arasında adeta bir "arabulucu" olarak sürdüren Ulfilas da bu talebe kayıtsız kalamayarak Valens'e gönderilen elçilik heyetinde yer almayı kabul etmiş olabilir.³⁷³ Bunun yanında Ammianus Marcellinus da delegasyon hakkında ayrıntılı bilgi vermemekle birlikte Gotların Valens'e bir elçilik heyeti gönderdiğinden ve bu heyet içerisinde Hristiyan bir papazın olduğundan bahsetmiştir.³⁷⁴ Her ne kadar burada geçen papaz lafzı, piskopos olan Ulfilas'ın statüsünden daha aşağı bir konuma işaret etse de bu kelimenin Ulfilas'ı ifade etmek için kullanılmış olma ihtimali bulunmaktadır. Hristiyan olmadığı bilinen Ammianus'un Hristiyanlık hiyerarşisini karıştırmış olması ya da hiyerarşiden yeterince haberdar olmaması muhtemeldir.

Vizigotlar, Valens'e gönderdikleri elçilik heyeti sayesinde Tuna sınırlarını geçme ve Roma topraklarına yerleşme imtiyazını elde etmişlerdir. Olasılıkla Valens ile aynı

³⁷² Sozom. *Hist. eccl.* 6.37.

³⁷³ 376'dan sonra Fritigernus ile Ulfilas arasında bir iletişimin olduğuna dair çok az kanıt vardır: Wolfram, "Vulfila pontifex ipseque primas Gothorum minorum, sed non apostolus eorum. Vulfila, Bishop and Secular Leader of His People but not Their Apostle", s. 140. Bunun yanında Athanaricus'un Gothia'daki Hristiyanlara kovuşturma yaptığı sırada Fritigernus'un Ulfilas tarafından desteklenmiş olabileceğini düşünen araştırmacılar da bulunmaktadır: Michael Frassetto, *Encyclopedia of Barbarian Europe Society in Transformation*, (ABC CLIO, 2003), s. 169. Ulfilas, Fritigernus'un Valens'e gönderdiği elçilik heyetinde bizzat yer almasa da bu heyet içerisinde bulunan papazın Moesia'da onun gözetimi altında yetişen bir din adamı olması yüksek ihtimaldir.

³⁷⁴ Amm. Marc. 31.12.8-9.

itikatta olan Ulfilas'ın delegasyon içerisinde yer alması, Vizigotların istediklerini elde etmelerinde önemli bir etken oluşturmıştır. Çünkü daha sonra Valens'ten yerleşim talebinde bulunan Doğu Gotları (Ostrogotlar), imparator tarafından olumsuz bir şekilde karşılanmış ve Valens'ten sınırı geçiş iznini alamamışlardır.³⁷⁵

Vizigotların imparatorun izniyle de olsa sınırlardan içeriye girmeleri bölgede birtakım karışıklıkların yaşanmasına engel olamamıştır. Bunun en önemli nedeni de bölgedeki Romalı askerlerin aç gözlülüğü ve bir kısım Got'un yağmacı faaliyetleridir.³⁷⁶ Roma sınır askerleri ve yağmacı Gotlar arasında vuku bulan çatışma hali çok geçmeden savaşa dönüşmüştür. 378'de Hadrianopolis yakınlarında yaşanan savaşta Roma İmparatoru Valens, Gotlar tarafından öldürülmüştür.

Valens'in ölümüyle ortaya çıkan siyasi boşluk, imparatorluğun batı yakısından sorumlu olan Gratianus'un İspanyol kökenli bir asker olan Theodosius'u doğu kısmının tahtına çıkarmasıyla giderilmiştir. Bununla birlikte Valens'in ölümü dini açıdan önemli birtakım sonuçlar da yaratmıştır. Büyük Constantinus'un son dönemlerinde benimsenen -bilhassa Ariusçu piskopos Nicomedialı Eusebius'un etkisiyle- Ariusçuluk yanlısı devlet politikası, II. Constantius ile devam etmiş, arada "Apostata" olarak anılan imparator Iulianus ile kesintiye uğramışsa da Valens'in Ariusçuları desteklemesiyle 370'lere değin sürmüştür. Ancak, Valens'in savaşta hayatını kaybetmesi Ariusçular açısından da bir kayıp olmuştur. Nitekim yeni imparator Theodosius, Nicaea yanlısı bir dini tutum sergilemiş ve 381'de Constantinopolis'te dini tartışmaların nihayete erdirilmesi için bir konsil toplamaya karar vermiştir. Bu konsil, imparatorluğun Nicaea itikadına dönmesinin yanında Ariusçu Hristiyanlığın "barbar" Germen kavimleriyle eş anlamlı kullanılmasının da başlangıcını oluşturmıştır. Ulfilas da bu toplantıda yer almak amacıyla *homoian* anlayışın temsilcisi olarak başkente intikal etmiştir. Ancak yetmişli yaşlarının başında olan Got piskopos, toplantıya katılma hazırlığı yaptığı sıralarda Constantinopolis'te hayatını kaybetmiştir.³⁷⁷

³⁷⁵ Heather, *Goths and Romans 332-489*, s. 130; Amm. Marc. 31.4.12-13.

³⁷⁶ Romalılar ve Gotlar arasında yaşanan sıkıntıların başında Gotların iâşe açısından kıtlık yaşaması yatmaktadır. Ammianus'a göre Gotların bu ihtiyaçlarından yararlanmak isteyen Lupicinus önderliğindeki Romalı askerler, bölgedeki köpekleri toplayarak köle karşılığında Gotlarla takas etmişlerdir. Bu köle edilen Gotlar arasında soylu Gotların çocukları da yer almıştır: Amm. Marc. 31.4.11.

³⁷⁷ Auxentius, 39.61.

4.2. Ulfilas'ın Teolojik Görüşü

Ulfilas'ın benimsediği Hristiyanlık görüşü çerçevesinde iki iddia vardır. Bunlardan ilki Philostorgius ve Auxentius'un yazılarıyla ilişkilendirilen ve onun doğuştan Ariusçu olduğu görüşüdür. İkinci iddia ise kilise tarihçileri Socrates, Sozomenus ve Theoderetus'un yazıları bağlamında ortaya konulan, onun doğuştan Nicaea yanlısı olduğu ancak 360'larda *homoian* görüşe kaydığı şeklindedir.³⁷⁸

Ulfilas'ın kristolojik yol haritası ortaya konulmaya çalışıldığında ilk olarak Nicaea itikadını benimsemiş olması muhtemeldir. Nitekim onun Nicaea Konsili'ne katılan Theophilos'tan eğitim aldığı kaydedilmiştir. Şayet bu bilgi doğruysa hocasının da etkisiyle Nicaea itikadına mensup olması şaşırtıcı olmayacaktır. Nitekim 325'de düzenlenen Nicaea Konsili'ne Gotların bir temsilcisi olarak katılan Theophilos, bu toplantının kararlarına muhalefet etmemiştir.³⁷⁹ Ancak yüzyıl içerisinde yaşanan siyasi olaylar, Ulfilas'ın da kristolojik anlamda birtakım farklı düşünceler benimsemesine sebebiyet vermiştir. 330'ların sonunda Ulfilas'ın bir elçilik heyeti içerisinde Constantinopolis'e gönderilmesi, onun tüm hayatını etkileyecek bir durum yaratmıştır. Bu diplomatik görev sırasında Gotların piskoposu olarak takdis edilen Ulfilas, muhtemelen Eusebius ve II. Constantius'un da etkisiyle Ariusçu görüşe kaymıştır. Olasılıkla 4. yüzyılın ortalarında II. Constantius'un kiliseler arası birlik sağlamak amacıyla yürüttüğü siyaset bağlamında *homoian* itikadının ortaya çıkışı, Ulfilas'ın da bu itikada meyletmesine neden olmuştur. Nitekim onun *homoian* anlayışın bir manifestosu olarak kabul edilen 360'ta düzenlenen Constantinopolis Konsili'nde yer aldığı da bilinmektedir.³⁸⁰

Ariusçuluğun Got Hristiyanlığı ile özdeşleştirilmesi bir gelenek haline gelmişse de Gotların tam olarak Ariusçuluğun hangi koluna mensup oldukları fikri açıklanması gereken bir durum olarak karşımızda durmaktadır. Günümüz Got tarihçileri arasında özellikle İspanya ve İtalya'da sırasıyla Vizigot ve Ostrogot krallıkları kurulduktan

³⁷⁸ Sivan, "Ulfilas Own Conversion", s. 373; Socrates, *Hist. eccl.* 2.41; Sozom. *Hist. eccl.* 6.37.

³⁷⁹ Hefele, *A History of The Christian Councils*, Vol 1, s. 226; Socrates, *Hist. eccl.* 2.41. Theophilos'un sadece Kırım'da yaşayan Gotların piskoposu mu, yoksa tüm Got toplumunu temsil eden bir ruhban mı olduğu konusu tartışmalıdır. Ancak Ulfilas'ın 347/8 kovuşturması öncesinde Dacia bölgesinde yaşadığı düşünüldüğünde Theophilos'tan eğitim alması, Theophilos'un tüm Gotların piskoposu olduğu önermesini kabul etmeyi gerektirmektedir: Nyberg, "Eusebius' Tricennial Oration and Wulfila's Christian Creed", s. 36.

³⁸⁰ Socrates, *Hist. eccl.* 2.41; Sozom. *Hist. eccl.* 4.24.

sonra Roma ve bu krallıklar arasındaki farklılıkları tanımlamak amacıyla Katolik Roma inancının karşısında Ariusçu Got krallıklarını koyma âdeti baş göstermiştir.³⁸¹ Gotların benimsediği ve uyguladığı Hristiyanlık anlayışı ile Arius'un ortaya attığı görüşler arasında bir bağlantı kurmak mümkünse de Got Hristiyanlığı ve Ariusçu Hristiyanlık arasında birtakım farklılıklar da bulunmaktadır. Araştırmacılar da bu yüzden Got Hristiyanlığını tanımlamak amacıyla "homoian" tabirini kullanmayı önermişlerdir.³⁸² Bilhassa Ulfilas'ın da *homoian* itikada bağlı olduğu düşünülerek Gotların da bu itikada intisap ettikleri şeklinde bir yorum yapılmaktadır. Ancak bu isimlendirme noktasında da bazı problemler ortaya çıkmaktadır. Bu problemlerden en önemlisi, *homoian* görüşün temellerinin 350'lerde ortaya atılmış olmasıdır.³⁸³ Bu bağlamda 330'ların sonunda piskopos olarak takdis edilen Ulfilas'ın ilk takdis yıllarında *homoian* olduğunu söylemek anakronik bir yaklaşım olacaktır. Olasılıkla Hristiyan eğitiminin başlarında Theophilos'un da etkisiyle Nicaea itikadı çizgisinde yer alan Ulfilas, ilk olarak II. Constantius ve Eusebius'un etkisiyle Ariusçuluğa yakın bir çizgiye kaymış, daha sonrasında ise 4. yüzyıl içerisinde cereyan eden dini tartışmalardan bağımsız davranamayarak Acacius ve Eudoxius'un önderliğinde gerçekleştirilen 360'taki Constantinopolis Konsili ile bağlantılı olarak *homoian* görüşü benimsemiştir.³⁸⁴

Ulfilas yaşamını yitirdikten sonra onun hakkında bir yazı kaleme alan öğrencisi Auxentius da Ulfilas'ın görüşlerini belirtirken onun Baba ve Oğul arasındaki farka vurgu yaptığını ve Kutsal Ruh'un onlardan daha alt seviyede yer aldığını ifade ettiğini, Baba'yı tüm alemin Tanrısı olarak nitelendirirken Oğul'u ise sadece yaratılmış ve görünen dünyanın Tanrısı şeklinde tanımladığını belirtmiştir. Auxentius tarafından Ulfilas'a atfedilen üçlemede Kutsal Ruh, yaratıcı ya da düzenleyici değil, Oğul'un bir yardımcısı olarak görev almıştır.³⁸⁵ Ulfilas'ın Baba ve Oğul'un farklılıklarına vurgu yapmasının yanında onların benzerliğini de kabul ettiği düşünülmektedir.³⁸⁶ Bu

³⁸¹ Heather, *The Goths*, s. 212.

³⁸² Knut Schäferdiek, "Ulfila and the so-called 'Gothic' Arianism-English Summary", s. 45.

³⁸³ Heil, "The Homoians", s. 85.

³⁸⁴ Schäferdiek, "Ulfila and the so-called 'Gothic' Arianism-English Summary", s. 47. Kilise tarihçisi Sozomenus, Ulfilas'ın her şeye rağmen bu konsilde Nicaea itikadından yüz çevirmediğini, ancak daha sonrasında Gotların çıkarlarını imparatora iletmek noktasında bir avantaj sağlaması için *homoian* görüşe meylettiğini söylemektedir: Sozom. *Hist. eccl.* 6.37.

³⁸⁵ Dunn, "Intuiting Gods: Creed and Cognition in the Fourth Century", s. 8.

³⁸⁶ Heather, *The Goths*, s. 313.

bağlamda Ulfilas'ın Baba ve Oğul arasındaki ayrımları kesin bir şekilde ayıran *anomoean* anlayıştan ziyade teslis içerisindeki bu iki unsurun hem benzerliğine hem de farklılıklarına vurgu yapan *homoian* anlayışa daha yakın olduğu açıktır. Auxentius'un yazdıklarına göre Ulfilas, kendi görüşlerinin karşısında yer alan *homousios* ve *homoiousios* anlayışlara karşı gelerek bu grubun düşüncelerini de çürütmeye çalışmış ve bu görüşleri benimseyen kişilerin heretik olduklarını söylemiştir.³⁸⁷ *Homoian* görüş çerçevesinde kitabi olmadığı için “-ουσιος” tabirinin kullanımından kaçınılması nedeniyle Ulfilas'ın *homousios* ve *homoiousios* anlayışlarına karşı çıkması, onun *homoian* itikadını benimsediğini kanıtlayan bir başka unsurdur.

Gothia-Cappadocia arasında yaşanan etkileşim de Ulfilas'ın itikadını etkilemiş olmalıdır. Nitekim Ulfilas'ın atalarının Gothia'ya sürgün edildiği dönemden itibaren Cappadocia ve Gothia iletişimi sürekli bir şekilde devam etmiştir.³⁸⁸ Cappadocia kilise babalarının en ünlülerinden olan Büyük Basileus'un da Dacia'daki Hristiyanlarla yakından ilgilenmesi Gothia ve Cappadocia arasında süregiden ilişkinin bir örneğidir.³⁸⁹ Ayrıca 372'de Gothia'da ortaya çıkan Hristiyan kovuşturması sırasında şehit edilen Saba'nın naaşının taşınması konusunda Gothia'daki kiliseden Cappadocia'ya yazılan mektup, bu iki bölge arasındaki ilişkilerin sürekliliğini ortaya koyan bir diğer kanıttır.³⁹⁰ Bu noktada Cappadocia bölgesinin, bünyesinde yetiştirdiği en önemli ruhbanlardan olan Cappadocialı Kilise Babalarının (Basileus, Nyssalı Gregorius ve Nazianzuslu Gregorius) da etkisiyle daha sonra ortodoks olarak anılacak olan Nicaea itikadı yanlısı anlayışa kayması dikkat çekici bir husustur.³⁹¹ Nitekim bir bölge içerisinde gelişen dini akımın bir anda ortaya çıkmayacağı ve bu gelişimin uzun süreci gerektirdiği baz alındığında Ulfilas'ın doğduğu yıllarda Cappadocia'nın Nicaea yanlısı bir çizgide olduğu düşünülebilir. Cappadocia'dan gelen bu etki ve 325 Nicaea Konsili'nin katılımcıları arasında Gotların piskoposu Theophilus'un olması Got

³⁸⁷ Auxentius, 28.47.

³⁸⁸ Philostorgius, *Hist. eccl.* 2.5.

³⁸⁹ Prostko-Prostyński, “Christianity Among The Germanic Peoples in The Territories of The Roman Empire”, s. 56.

³⁹⁰ Thompson, *The Visigoths in The Time of Ulfila*, s. 64.

³⁹¹ Cappadocialı Kilise Babalarının teolojisi için bkz: Anthony Meredith, *The Cappadocians*, Vladimir's Seminary Press, 2000. Türkçe bir kaynak için Kaçar, *Geç Antikçağ'da Hristiyanlık*, öz. 110-115. Nicaea itikadını savunan Cappadocialı babaların Baba, Oğul ve Kutsal Ruh hakkında görüşleri açısından en spesifik örnek Basileus'un kaleminden çıkan yazılarda bulunabilir. Bu bağlamda Baba, Oğul ve Kutsal Ruh'un ayrılmaz bir bütün olduğunu savunan Basileus, Kutsal Ruh'un ortaya çıkmasını nefesin ağızdan çıkmasına benzetmiştir: Basil. *De Spiritu Sancto*, 46.

Hristiyanlığının o dönemde Nicaea itikadı yanlısı bir fikri benimsediğini düşündürmektedir. Ulfilas'ın ise bu yıllarda onlu yaşlarının ortalarında olması nedeniyle ortodoks düşüncenin ağır bastığı bir eğitim aldığı tahmin edilebilir.³⁹² Dolayısıyla Ulfilas'ın başlangıçta Nicaea itikadı yanlısı olduğu, Eusebius ve II. Constantius'un da etkisiyle ve dini hiyerarşide birtakım imtiyazlar elde etme karşılığında zamanla bu düşünceden Ariusçuluğa yakın bir yöne kaymış olması daha tutarlı bir açıklama olarak görülmektedir. II. Constantius döneminin birleştirici siyaseti nedeniyle ortaya çıkan gelişmeler sonucu Ulfilas, 350'lerde popüler kristolojisi olan *homoian* anlayışa meyletmıştır.

Ulfilas'ın kristolojik anlayışına göre doğmamış ve yaratılmamış bir varlık olan Tanrı, oğlu Mesih'i yaratmış ve Mesih aracılığıyla tüm varlık alemini yaratılmıştır. Dolayısıyla Baba Tanrı, Oğul'un da içinde bulunduğu her şeyin tanrısıyken Oğul ise yaratılmış olan alemin tanrısı konumundadır.³⁹³ Ulfilas'a göre Kutsal Ruh da teslis içerisinde üçüncü sırada yer alan bir varlıktır ve "her şeyden önce Baba tarafından Oğul aracılığıyla" yaratılmıştır.³⁹⁴ Ayrıca Baba eşsiz bir varlık olarak benliğini korurken Oğul ise Baba'ya tabi olan bir varlık olarak kendine yer bulmuştur. Bu anlayış çerçevesinde Kutsal Ruh da Oğul'a tabi kılınmış bir varlıktır.³⁹⁵ Görüldüğü üzere Ulfilas'ın teslis içerisinde bir hiyerarşi oluşturma çabasında bulunması onun Ariusçu görüşe daha yakın olduğunun düşünülmesine yol açmıştır. Ancak Ulfilas hem Katolikliği reddetmesine hem de Ariusçu Hristiyanlığı benimsemesinden dolayı pişmanlık duymasına rağmen dönem kaynakları onun Ariusçuluğa meylettiğini dile getirmekten kendilerini alamamıştır. Sonraki süreçte yapılan çalışmalarda da onun Katoliklik ve Ariusçuluk arasında bir yerde olduğu fikri benimsenmemiştir.³⁹⁶ Sonuç itibarıyla Ulfilas, Ariusçuluktan ziyade 360'ların getirdiği siyasetin de bir parçası olarak Ariusçuluk ve Katoliklik arasında bir uzlaşma olarak yorumlanan *homoian* anlayışı benimsemiştir.

Üçüncü yüzyıl içerisinde Plotinos tarafından geliştirilen Yeni-Platonculuk, 4. yüzyılın en önemli felsefe akımı olmuştur. Birçok felsefi düşünceyi derinden etkileyen

³⁹² Sivan, "Ulfila's Own Conversion", s. 378.

³⁹³ Auxentius, 27.46.

³⁹⁴ Auxentius, 30.50.

³⁹⁵ Auxentius, 31.51.

³⁹⁶ Wolfram, *History of Goths*, s. 79; Auxentius 40.63.

Yeni Platonculuk, henüz gelişmekte olan Hristiyanlığı ve Hristiyan din adamlarını da derinden etkilemiştir. Nitekim bu etkiler öyle derin olmuştur ki sonraki süreçte İslam düşünürleri arasında da bu anlayışın izleri görülmüştür. Bu bağlamda İbn-i Sina, Farabi gibi düşünürler de zaman zaman Yeni Platoncu olarak anılmışlardır.³⁹⁷ Ulfilas'ın önderliğinde geliştirilen Got literatürünün de Yeni Platonculuktan - dolayısıyla Plotinos'tan- etkilenmesi kaçınılmazdır. Ayrıca Ulfilas'ın Yeni Platoncu Numenius'un görüşlerine yakın fikirlere sahip olması, onun Yeni Platonculuk felsefesinden etkilendiğini gösteren bir diğer etmendir.³⁹⁸ Bu bağlamda Plotinos'un etkisiyle gelişen Yeni Platonculuğun incelenmesi o dönemin Hristiyanlığının ve Ulfilas'ın düşüncelerinin anlaşılması açısından da faydalı olacaktır.

Plotinos'un fikirleri temel olarak Platon'un eserlerinden ve düşüncelerinden hareketle ortaya çıkmıştır. Ancak onun tam olarak Platon'un bir yansıması olduğu, düşünceleri içerisinde Platonculuktan ayrılan herhangi bir özelliğin bulunmadığı ya da özgün bir felsefi akım olmadığı şeklinde bir yorum yapmak, Plotinos'un düşüncesine yapılacak en büyük haksızlıktır. Bu bağlamda Plotinos, ilke olarak Platon'un düşüncelerini temel almışsa da kendine özgü fikirler geliştirerek yeni bir düşünce akımı olan Neo-Platonculuğu vücuda getirmiştir. Plotinos, felsefenin siyasi, metafizik ya da bilgi teorisi gibi konularından ziyade bir kurtuluş öğretisi olduğunu düşünmüş ve onun Tanrı ile hemhal olmak amacıyla kullanılması gerektiğini belirtmiştir.³⁹⁹ Nitekim bu açıdan bir kurtuluş öğretisini bünyesinde barındıran Hristiyanlığı derinden etkilemiştir. Plotinos felsefesinde de tıpkı Platon felsefesinde olduğu gibi iki varlık alemi vardır: Bunlardan ilki kutsal-Tanrısal alem, diğeri ise insanın içinde bulunduğu maddesel alem. İnsan bedenine hapsedilmiş olan ruh da asıl ait olduğu yere, yani Tanrısal aleme giderek benliğini gerçekleştirmiş olacaktır.

Hristiyanlık teolojisini fazlasıyla etkileyen Yeni Platonculuğun temelinde üç ilke yatmaktadır: İlke (Bir/Tanrı), Akıl (Nous/Tin) ve Ruh (Kutsal Ruh). Plotinos'a göre bu üç ilke esasen birbiriyle eşit değildir. Hiyerarşik açıdan birbirinden ayrılan bu üç

³⁹⁷ Ahmet Arslan, *İlkçağ Felsefe Tarihi 5: Plotinos, Yeni Platonculuk ve Erken Dönem Hristiyan Felsefesi*, (İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, 2010), s. 5.

³⁹⁸ Heather-Matthews, *The Goths in the Fourth Century*, s. 130; Numenius zaman zaman Yeni-Pythagorasçı akım içerisinde de değerlendirilmektedir. Ancak Numenius'un düşünceleri hangi felsefi düşünce içerisinde değerlendirilse değerlendirilsin Plotinos ile arasında büyük benzerlikler olduğu bilinmektedir: Arslan, *İlkçağ Felsefe Tarihi 5*, s. 22.

³⁹⁹ Arslan, *İlkçağ Felsefe Tarihi 5*, s. 55.

ilke içerisinde Bir en üstte yer alırken onu sırasıyla Tin ve Ruh takip etmektedir.⁴⁰⁰ Bu bağlamda ilk ilke Tanrı'nın bir tanımlaması olarak dikkat çekmektedir. Tanrı, doğmamış ve doğurulmamış, başlangıcı ve sonu olmayan bir varlıktır. Tanrı'dan sudur eden Akıl ise O'nunla aynı düzeyde değildir, ancak ona en yakın olan mertebeye bulunmaktadır. Plotinos'un felsefesindeki Akıl tanımı, Hristiyanlar açısından İsa'nın da Yuhanna İncili içerisinde Logos ile özdeşleştirilmesine benzemektedir.⁴⁰¹

Ruh ise yaşamın özelliklerini içerisinde barındırmaktadır. Akıl, gerçeğin yaratımında Bir'in (İlk İlke) bir aracı olarak işlev görürken Ruh ise hem Aklın hem de Bir'in (İlk İlke) bir aracı olarak görevlendirilmiştir.⁴⁰² Bu noktada Ulfilas'ın da Mesih'i Baba Tanrı'dan sonra ikinci bir mertebeye yerleştirdiği ve Kutsal Ruh'a da tam anlamıyla bir tanrısallık atfetmediği görülmektedir. Kutsal Ruh, ikinci Tanrı (Mesih) tarafından ona yardım etmesi ve ilahi dünya ile insanlar arasında iletişimi sağlaması amacıyla yaratılmıştır.⁴⁰³ Auxentius'a göre teslis içerisinde bir hiyerarşi olduğunu düşünen Ulfilas, Baba'nın en üstte bulunduğunu ve İsa Mesih'in O'na itaat ettiğini, Kutsal Ruh'un ise bu iki varlığın altında olmak üzere üçüncü sırada bulunduğunu bildirmiştir.⁴⁰⁴

Ulfilas'ın kristolojik anlayışı ve 4. yüzyıl içerisinde cereyan eden kristolojik tartışmalara yaptığı katkı önemlidir. Ancak onun asıl önemli yanı, Got alfabesini geliştirmesi ve Kitab-ı Mukaddes'i Gotçaya tercüme etmesidir. Ulfilas nezaretinde geliştirilen Kitab-ı Mukaddes, Gotçanın ilk yazılı eseri olması açısından da oldukça kıymetlidir. Ayrıca bu eser ilerleyen dönemde Vandallar ve Ostrogotlar gibi toplulukların Hristiyanlaşması noktasında misyonerler tarafından kullanılan bir eser niteliği de göstermiştir. Bu derece önemli bir eserin anlaşılması açısından Got dilinin gelişiminin incelenmesi gerekmektedir.

⁴⁰⁰ Bertrand Russel, *Batı Felsefesi Tarihi*, Cilt 1, çev. Ahmet Fethi, (Alfa Yayınları, 2018), s. 513.

⁴⁰¹ Russell, *Batı Felfesi Tarihi*, 514; John. 1.1.

⁴⁰² Çiğdem Dürüşken, *Antikçağ Felsefesi*, (Alfa Yayınları, 2019), s. 339.

⁴⁰³ Heather-Matthews, *The Goths in the Fourth Century*, s. 130.

⁴⁰⁴ Auxentius, 40.63.

4.3. Ulfilas'ın Got Alfabesini İcadı ve Gotça Kitab-1 Mukaddes

Hint-Avrupa Dil ailesinin bir üyesi olan Doğu Germen dillerinin bir kolu olarak kabul edilen Got dili, yazılı bir kültüre sahip olmaması nedeniyle -en azından Ulfilas Got alfabesini oluşturma kadar- günümüze çok fazla yazılı materyal bırakmamıştır. Germen dillerinin tarihsel açıdan birçok kültürle etkileşime girmesi Gotçanın da bu dil ailesinin bir alt unsuru olarak muhtelif dillerle ilişkiye geçmesini sağlamıştır. Germen toplumları, henüz Got alfabesi üretilmeden önce futhark olarak adlandırılan runik yazı sistemini kullanmışlardır. Tam olarak hangi dili baz aldığı bilinmeyen futhark sisteminin, Eski Kuzey İtalya diliyle benzerlikler taşıdığı düşünülmektedir.⁴⁰⁵

Runik yazı sistemi, Germen kavimleri arasında özellikle dini birtakım özellikler ihtiva etmesi bakımından önemlidir. Yirmi dört adet çeşitli ifadede oluşan runik yazı sistemi, doğaüstü ve dini birtakım sembolleri ifade etmek için kullanılmıştır. Bu sembolizme örnek olarak $\mathfrak{B}$ (Terkana) ve $\mathfrak{D}$ (Aurochs) ifadeleri verilebilir.⁴⁰⁶ Özellikle süs eşyası olarak kullanılan kolye, bileklik gibi takılar ve savaş aletlerinin yanında çeşitli yazıtlar üzerinde de runik ifadeler rastlanmıştır. Ancak birçok step topluluğu tarafından kullanılan runik yazıların tam olarak hangi gruba ait olduğunu saptamak günümüz açısından oldukça zordur. Yine de ele geçirilen birtakım arkeolojik bulgular Gotların da 3. yüzyılın ilk yarısında runik yazı sistemini kullanabildiklerini göstermektedir.⁴⁰⁷

Germen topluluklarının göçebe özellikler göstermesi, dillerinin ve kültürlerinin diğer toplumları etkilemesine ve bu toplumlar tarafından etkilenmesine neden olmuştur. Germen dilinin etkilerinin saptandığı en önemli toplulukların başında Keltler gelmektedir. Germen-Kelt etkileşimi Germenlerin göçlerinden ziyade Keltlerin göçleriyle ilişkilendirilmektedir. MÖ 7. yüzyılda Avrupa'da ortaya çıkan Hallstatt ve MÖ 5. yüzyıldaki La Tene kültürlerinin en önemli temsilcileri kabul edilen Keltler, nüfuzlarını göçler sayesinde Germen topluluklarının da bulunduğu bölgelere kadar

⁴⁰⁵ Todd, *Everyday Life of the Barbarians*, s. 139.

⁴⁰⁶ Todd, *Everyday Life of the Barbarians*, s. 140.

⁴⁰⁷ Thompson, *The Visigoths in The Time of Ulfila*, s. 31. Ukrayna'nın kuzeydoğusunda yer alan Kovel adlı bir yerleşim biriminde ortaya çıkan bir materyale dayandırılan ve *tilarids* kelimesinden hareketle ortaya atılan Gotların runik yazıyı kullandıklarına dair varsayım, bazı bilim insanları tarafından reddedilmektedir. Buna göre burada yer alan yazılar runik yazı olmaktan ziyade Yunanca ve İtalya'da İtalik öncesi dönemde kullanılan birtakım alfabetik işaretler içermektedir. Bu bağlamda yazıt da Illyria'ya ait bir eserdir. Ayrıntılı bilgi için bkz: Gustav Must, "The Inscription on the Spearhead of Kovel", *Language*, Vol. 31, No. 4 (Oct. - Dec., 1955), ss. 493-498.

götürmüşlerdir. Bilhassa MÖ 500’lerde ortaya çıkan bu etkileşimin 1. yüzyıla kadar sürdüğü tahmin edilmektedir. Kelt dilinin Germen dillerini etkilediği en önemli alanlar askeri ve politik konular olmuştur.⁴⁰⁸

Keltçenin hemen hemen tüm Germen dillerini etkilediği bilinmesine rağmen Gotça üzerinde ağır bir etki bıraktığı düşünülmektedir.⁴⁰⁹ Bunun yanında Germen dili de bazı açılardan Keltçe üzerinde etki yaratmıştır. Atıcılık konusunda oldukça gelişmiş bir düzeyde olan Germenler, ata binmede oldukça kolaylık sağlayan pantolon kullanımıyla Keltleri etkilemişlerdir. Bu bağlamda dilsel ve kültürel açıdan yaşanan etkileşim çerçevesinde Germen dilinden Kelt diline geçen en spesifik örneklerden biri “bracae” olarak tanımlanan pantolondur.⁴¹⁰ Bununla birlikte “siponeis” (öğrenci), “kelikn” (kule), “alew” (yağ), “lukarn” (lamba) gibi kelimelerin de Keltçeden Gotçaya geçtiği tahmin edilmektedir.⁴¹¹ Germen dilleri içerisine giren Keltçe kelimelere bakıldığında Keltlerin toplumsal ve teknolojik açılardan Germen topluluklarından üstün bir yapıda oldukları görülmektedir.⁴¹² Bu nedenle karşılıklı etkileşim olmakla birlikte Keltçenin Germen dillerini çok daha fazla etkilediği aşikardır.

Germen-Kelt dili etkileşimi bağlamında Gotların bu iletişimden ne kadar etkilendiğini belirlemek zor olsa da Vistula Nehri kıyılarından güneye doğru yapılan göçler, Gotların spesifik olarak bir diğer kültürle etkileşime girdiğini göstermektedir. Gotlarla özdeşleştirilen Chernachov arkeolojik kültüründe yaşanan yoğun nüfus artışı, bir göç hareketine neden olmuş ve bu göç de güneyde bulunan bir diğer Germen topluluk olan Vandal Przeworsk kültürüyle etkileşimi sağlamıştır.⁴¹³ Bu hareketliliğin yanında muhtelif Germen toplulukları arasındaki farklılıkları saptamanın güçlüğü göz önünde bulundurulduğunda Vandal-Got etkileşiminin niteliğini ve Vandal dilinin Gotça üzerindeki etkisini saptamak oldukça zordur.

⁴⁰⁸ Green, *Language and History in Early Germanic World*, s. 145.

⁴⁰⁹ Wolfram, *History of Goths*, s. 112.

⁴¹⁰ Green, *Language and History in Early Germanic World*, s. 145-7.

⁴¹¹ Frederik Kortlandt, “The Origin of Goths”, *Amsterdamer Beiträge zur älteren Germanistik*, Vol. 55, (2001), s. 23-24; Green, *Language and History in Early Germanic World*, s. 156-8.

⁴¹² Brink, “The Nordic Languages, Sociolinguistic perspectives and language contact in Proto-Nordic”, s. 686.

⁴¹³ Kokowski, “The Goths in ca. 311 AD”, s. 74.

Gotların, Kelt ve Vandal dilleriyle etkileşimini belirlemek zor olsa da Latincenin Got dili üzerindeki etkisini belirlemek görece daha kolaydır. Bu etkinin en önemli nedeni Roma İmparatorluğu içerisinde konuşulan dilin Latince olmasıdır. Roma ordusu içerisinde görev alan Got askerlerin varlığı Got diline Latin etkilerin geçmesini sağlayan ilk ve en önemli unsurdur. Nitekim Latincenin Gotça üzerindeki etkisinin ilk olarak askeri nitelikli olduğu bilinmektedir. Ayrıca Gotlar ve Roma İmparatorluğu arasında zamanla yoğunlaşan ticari faaliyetler de dilsel etkileşimi arttırmıştır. Bununla birlikte 27'lerin başında İmparator Aurelianus'un Dacia'yı boşaltması sonucu bölgenin Gotlar tarafından ele geçirilmesi de Latin-Got dili arasında etkileşimi arttıran bir diğer unsurdur. Dacia'nın yıllardır Roma egemenliğinde ve Latinleştirilmiş durumda olması, burayı ele geçiren Gotların Latin kültürü ve diliyle etkileşime geçmesi açısından oldukça önemlidir.⁴¹⁴ Latince "milito" (bir asker olarak hizmet etmek) kelimesinin Gotçaya "militon" şeklinde geçmesi askeri nitelikli bir kelime alışverişine örnektir. Gotça içerisinde Latinceden ödünç alınan kelimeler içerisinde askeri kelimelerin yanında gündelik hayatla da ilgili birçok kelime bulunmaktadır. Bu açıdan Latince "cubitus" (yemekte bir yere uzanmış) kelimesi, Gotçaya "kubitus" olarak geçen gündelik yaşam içerisinde kullanılan bir dil etkileşimi örneğidir.⁴¹⁵

Gotçayı etkileyen bir diğer dil ise Yunanca olmuştur. Yunanca, Roma İmparatorluğu içerisinde özellikle kültürel ve dini anlamda önemli bir konum elde etmiştir. Yeni Ahit metinlerinin Yunanca yazılmış olması, bu dilin dini açıdan özel bir değer kazanmasını sağlamıştır. Bu açıdan Hristiyanlığı benimseyen ya da bu dinle etkileşime giren her topluluğun Yunanca öğrenmesi ya da bu dilden Kitab-ı Mukaddes çevirisine sahip olması gerekmiştir. Hristiyanlığın ilk dönemlerinden itibaren okuma yazma bilmeyen Hristiyan cemaate din adamları tarafından Kitab-ı Mukaddes'ten pasajlar okunması bir gelenek halini almıştır.⁴¹⁶ Ulfilas'ın da Gotların piskoposu olması hasebiyle takdis edilmeden önce Latince *lector* olarak anılan bir mevkide bulunduğu ve cemaatine Yeni Ahit'ten birtakım pasajlar okuduğu tarihi kayıtlarda yer almıştır.⁴¹⁷ Bu açıdan Got toplumu içerisindeki cemaate yönelik okumalar yapan -

⁴¹⁴ Green, *Language and History in Early Germanic World*, s. 202.

⁴¹⁵ Gotça içerisine giren Latince kelimeler oldukça fazladır. Daha fazla örnek için bkz: Green, *Language and History in Early Germanic World*, s. 202-218.

⁴¹⁶ James W. Marchand, *The Sounds and Phonemes of Wulfila's Gothic*, (Mouton Publisher, 1973), s. 13.

⁴¹⁷ Auxentius, 35.56.

Ulfilas'ın da içinde bulunduğu- Hristiyan önderlerin Yunanca bildiği düşünülebilir. Bu noktada 3. yüzyılın ikinci yarısında Gotlar arasında Hristiyanların olduğu göz önüne alındığında henüz Kitab-ı Mukaddes Got diline çevrilmeden çok önce Yunancanın Gotça üzerinde bir etkisinin olduğu tahmin edilebilir. Ayrıca Ulfilas'ın Got alfabesini üretme noktasında Yunan alfabesini temel alması Gotça üzerindeki Yunanca etkisini arttıran bir diğer etken olmuştur. İlerleyen süreçte Yunancadan yapılan Kitab-ı Mukaddes çevirisiyle de Gotça içerisindeki Yunanca etkisi daha da yoğunlaşmıştır. Bu bağlamda Yunancanın Gotça üzerindeki en önemli etkisinin dini ve edebi anlamda olduğu görülmektedir.⁴¹⁸

Got alfabesinin üretildiği ve Kitab-ı Mukaddes'in Got diline çevirisinin yapıldığı sıralarda Got dili içerisinde Yunan ve Latin etkiler bulunmaktaydı. Ancak Yunan ve Latin dilinden hareketle yeni bir alfabe üretilmesi işi ise bir etkilenmeden çok daha fazlasını gerektirmiştir. Bu durum, Got geleneklerine hâkim olma ihtiyacını doğurmasının yanında Latince ve Yunanca bilmeyi de zorunlu kılmıştır. Bu gereklilikler dikkate alındığında yeni bir alfabenin icadı ve tercüme çalışması için Ulfilas'ın önemi ortaya çıkmaktadır. Nitekim Ulfilas'ın Got kültürü içerisinde büyümüş olması Gotların alışkanlıklarına ve runik yazıya hâkim olmasını sağlarken Hristiyan eğitimden geçmesi, Yunancayı okuyabilmesine olanak tanımıştır. Ayrıca birçok diplomatik ilişkide rol alması Latinceye de hâkim olmasını sağlamıştır. Ulfilas, çok dilli bir özellik göstermesi ve kültürler arasında bir köprü konumunda bulunması nedeniyle bu iş için adeta biçilmiş bir kaftandı.

Ulfilas'ın Got alfabesi çalışmalarına ve Kitab-ı Mukaddes çevirisine tam olarak ne zaman ve nerede başladığı bilinmemekle birlikte Tuna Nehri geçişinden önce işe koyulduğu ve Moesia'ya yerleştikten sonra ise çalışmalarına hız verdiği tahmin edilebilir. Kitab-ı Mukaddes'in çevirisi hususunda Antik kaynaklar (Socrates, Sozomenus, Philostorgius) bir grup çalışmasından ziyade Ulfilas'a büyük bir pay biçmişlerdir.⁴¹⁹ Bu yazarların yanında Ulfilas'a en yakın konumda bulunan Durostorumlu Auxentius ise onun Kitab-ı Mukaddes çevirisi yaptığından

⁴¹⁸ Gotça Kitab-ı Mukaddes'in anlaşılması noktasında Gotça içerisinde bulunan Yunanca ve Latince kökenli kelimeler için bkz: Dragoş Mirsanu, "For want of A Better Word: Religious Terms in The Gothic Bible in Relation to Greek and Latin", *Biblicum Jassiense*, Vol 2, (2011), ss. 30-45.

⁴¹⁹ Socrates, *Hist. eccl.* 4.33; Sozom. *Hist. eccl.* 6.37; Philostorgius, *Hist. eccl.* 2.5.

bahsetmemiş, sadece Latince, Yunanca ve Gotça birçok risale kaleme aldığından ve dini yorumlarda bulunduğundan söz etmiştir.⁴²⁰ Antik kaynaklarda Ulfilas'ın Kitab-ı Mukaddes çevirisini tek başına yaptığı gibi bir izlenim uyansa da modern çalışmalar tercümenin bir grup tarafından yapıldığını göstermektedir. Bu grup içerisinde Ulfilas'ın ardılı ve sekreteri olan Selenas'ın (Yun. Σελῖνας) da yer almış olması muhtemeldir.⁴²¹ Ulfilas'ın çeviri konusunda doğrudan imparatorluktan yardım aldığına dair herhangi bir kanıt bulunmamaktadır.⁴²²

Ulfilas'ın Kitab-ı Mukaddes çevirisi ve Got alfabesini icat etmesi iç içe geçmiş bir çalışmanın sonucudur. Bu bağlamda çevirinin ortaya konulması genel olarak beş aşamada incelenebilir:⁴²³ 1. Ulfilas'ın Tuna'nın kuzeyinde yaşadığı dönemde *lector* olarak verdiği vaazlar sırasında şifahi bir Got-Hristiyanlığı kültürünün oluşması, 2. Nerede ve ne zaman yapıldığı bilinmemesine rağmen Got alfabesinin oluşturulması, 3. Okuma-yazma bilen bazı kişilerin yardımıyla çevirinin ilk örneğinin yapılması, 4. Çeviriye son şeklinin verilmesi, ki bunun Moesia'da yapıldığı tahmin edilmektedir, 5. Gotça Kitab-ı Mukaddes'in okunması ve açıklanması. Ayrıca Kitab-ı Mukaddes tercüme faaliyetinin altında Gotlara Hristiyanlık dünyasında saygın bir yer kazandırma ve Gotçanın diğer yazılı diller arasındaki değerini arttırma isteği de yatmaktadır. Bu çeviri ile birbirini düşman olarak lanse eden Roma ve Got dünyasının yakınlaşması kolaylaştırılmıştır. Dahası Got kültürüne dair şahsına münhasır bazı ifadeler de içeren bu çeviri, Gotçanın sonraki yüzyıllar boyunca da korunmasını sağlamıştır.⁴²⁴

Got alfabesini üretme aşamasında Ulfilas'ın en büyük avantajı Yunanca, Latince ve Gotça bilmesiydi. Bunun yanında Gotça ile Latince ve Yunanca arasında uzun süreden beridir var olan etkileşim, Got alfabesinin üretilmesinde kolaylık sağlamıştır. Günümüzde Ulfilas'ın Got alfabesini üretirken Yunan alfabesini kaynak olarak

⁴²⁰ Auxentius, 33.53.

⁴²¹ Falluomini, *The Gothic Version of the Gospels and Pauline Epistles*, s. 8.

⁴²² Thompson, "Christianity and Northern Barbarians", s. 64.

⁴²³ Falluomini, *The Gothic Version of the Gospels and Pauline Epistles*, s. 24.

⁴²⁴ a.y.

kullandığı fikri genel olarak kabul edilen bir argümandır.⁴²⁵ Yapılan araştırmalar neticesinde Gotçanın harf düzeni, harflerin sayısal değerleri ve sıralaması gibi özellikler açısından da Yunancaya fazlasıyla benzediği ortaya konulmuştur.⁴²⁶ Ancak Got alfabesi, sadece Yunan alfabesi baz alınarak oluşturulmamış, bu alfabe içerisine Latince ve runik yazıdan bazı özellikler de eklenmiştir.⁴²⁷ Bilhassa sesli harfler üzerinden yapılan yorumlar Got alfabesinin Yunan alfabesi kökenli olduğunu göstermektedir. Bu bağlamda Got alfabesi içerisinde yer alan Yunanca harflerin şunlar olduğu tahmin edilmektedir:

competent judges: 𐍂 (A), 𐍃 (B), 𐍄 (Γ), 𐍅 (Δ), 𐍆 (E), 𐍇 (Z), 𐍈 (I), 𐍉 (K), 𐍊 (Λ), 𐍋 (M), 𐍌 (N), 𐍍 (Π), 𐍎 (T), 𐍏 (Y), 𐍐 (X), 𐍑 (↑) 𐍒 (Ψ). Without going more deeply ⁴²⁸

Yukarıda görüldüğü gibi Got alfabesi ve literatürü adeta karma bir kültürel kimlikle oluşturulmuştur. Yunanca, Latince ve Gotça etkinin yanında bu kimlik içerisinde Yunanca üzerinden Gotçaya giren bazı Semitik unsurlar da yer almıştır. “abba” (ἄββα) baba ve “kaurban” (κορβαν) kelimeleri Yunanca aracılığıyla Gotçaya geçen en spesifik iki Semitik kelime olarak karşımıza çıkmaktadır.⁴²⁹ Ulfilas zamanından günümüze ulaşan Gotça herhangi bir yazılı nüsha kalmamasına rağmen Ulfilas tarafından üretilen Got alfabesi içerisinde yirmi beşi hem sayısal hem de ses değeri olan toplam yirmi yedi harfin yer aldığı tahmin edilmektedir.⁴³⁰

Ulfilas’ın Kitab-ı Mukaddes çevirisini yaparken kullandığı kaynak ise 4. yüzyılın κοινὸς (koine-ortak) Yunancasının kullanıldığı eserdir.⁴³¹ Bunun yanında Ulfilas’ın Kitab-ı Mukaddes’in Latince versiyonuna da sahip olduğu ve bu eserden de

⁴²⁵ Antoineta Granberg, “Establishing New Alphabets (300–900 AD) and the relation between the structure of an alphabet and the shape of its letters”, *Wulfila 311–2011 International Symposium Uppsala University June 15–18*, (2011), s. 167.

⁴²⁶ Granberg, “Establishing New Alphabets (300–900 AD) and the relation between the structure of an alphabet and the shape of its letters”, s. 173.

⁴²⁷ Metzger, *The Early Versions of the New Testament*, s. 376.

⁴²⁸ Marchand, *The Sounds and Phonemes of Wulfila’s Gothic*, s. 18. Got alfabesi içerisinde yer alan harflerin içeriğine, hangi alfabeden türetildiğine ve yazılış tarzı gibi konulara bu eser içerisinde değinilmeyecektir. Ulfilas’ın yazdığı Kitab-ı Mukaddes’ten elimize herhangi bir fragmanın ulaşmayışı zaten kesin çıkarımlar yapmayı engellemektedir. Yine de Got alfabesinin oluşumu noktasında harflerin hangi kökenden geldiği ve hangi alfabe baz alınarak üretildiğine dair geniş kapsamlı bir çalışma için şu esere bakılabilir: Marchand, *The Sounds and Phonemes of Wulfila’s Gothic*.

⁴²⁹ Falluomini, *The Gothic Version of the Gospels and Pauline Epistles*, s. 22.

⁴³⁰ Falluomini, *The Gothic Version of the Gospels and Pauline Epistles*, s. 18.

⁴³¹ Wolfram, *History of Goths*, s. 80.

yararlandığı tahmin edilmektedir.⁴³² Philostorgius’a göre Gotların savaşçı bir topluluk olması nedeniyle bu özelliklerini dizginlemek isteyen Ulfilas, Kitab-ı Mukaddes’in “Krallar” kısmını çevirisi içerisine dahil etmemiştir.⁴³³ Gotça Kitab-ı Mukaddes’in “Krallar” bölümünden mahrum olması, çeviri faaliyetinin yarım kaldığının bir göstergesi olarak da yorumlanabilir. Ancak eser içerisinde askeri terimlerin genel olarak çok az yer tuttuğu da göz önünde bulundurulduğunda, tercüme içine bilerek bu bölümün dahil edilmediğini düşünmek daha tutarlı bir açıklama olacaktır.⁴³⁴

Ulfilas’ın Kitab-ı Mukaddes çevirisinin Got toplumunun sıradan bir üyesi için anlaşılması zor bir metin olduğu tahmin edilmektedir. Bu dönem içerisinde Gotlar arasındaki okuma-yazma oranının epey düşük olması Ulfilas’ın çevirisini yaparken Hristiyanlığı benimsemiş sıradan bir Got’un eseri anlamasını öncelik haline getirmeyişini anlaşılır kılmaktadır. Bu bağlamda Got dilindeki ilk Kitab-ı Mukaddes çevirisi sıradan insanların değil, din adamlarının anlayabileceği şekilde yapılmıştır.⁴³⁵ Bu şekilde bir çeviri yapılması, henüz bir ruhban sınıfına sahip olmayan Got toplumu içerisinde din adamı yetiştirme konusunun öncelik haline getirilmesinin nedeni olabilir. Hristiyanlığın yetiştirilen bu din adamları sayesinde topluma daha iyi anlatılarak kalıcı hale gelmesini sağlamak da bir diğer önemli husus olmalıdır. Nitekim Gotlar arasındaki okuma-yazma oranının düşüklüğü din adamı yetiştirme konusunda da epey sıkıntı yaratmıştır. Bu açıdan toplum içerisinde okuma-yazma oranının arttırılması, Kitab-ı Mukaddes çevirisinin yapılması ve dini eğitim verilmesi birbiriyle bağlantılı olan ve peyderpey ilerleyen çalışmalar olmuştur.

Ulfilas önderliğinde çevrilen Got lisanındaki Kitab-ı Mukaddes sadece Vizigotlarla sınırlı kalmamış, Ostrogotlar ve Gepidler arasında da kullanılan bir eser olmuştur. Ayrıca ilerleyen süreçte Got kavimlerinin birçok bölgeye nüfuz etmesi ve

⁴³² Falluomini, *The Gothic Version of the Gospels and Pauline Epistles*, s. 17.

⁴³³ Philostorgius, *Hist. eccl.* 2.5. Elimize geçen en eski Gotça eserin 6. yüzyıldan kalan Codex Argenteus olması, Philostorgius’un iddiasını sorgulamamızı engellemektedir. Ancak Ulfilas’ın Roma İmparatorluğu ile iyi ilişkiler kurması ve imparatorluğun zaman zaman barbarları ehlileştirmek için Hristiyanlığı ve dini kullandığı göz önüne alındığında Ulfilas’ın Gotlar arasındaki savaşkan ruhu asimile etmek amacıyla “Krallar” bölümünü dışlamış olması ihtimal dahilindedir.

⁴³⁴ Wolfram, “Vulfila pontifex ipseque primas Gothorum minorum, sed non apostolus eorum. Vulfila, Bishop and Secular Leader of His People but not Their Apostle”, s. 142.

⁴³⁵ Allen W. Porterfield, “Perceptual Sense in Gothic”, *The Journal of English and Germanic Philology*, Vol 33, No 2, (1934), s. 207.

diğer topluluklarla etkileşime geçmesi sonucu Gotça Kitab-ı Mukaddes tercümesi Gallia, İspanya ve İtalya gibi Avrupa'nın muhtelif yerlerine de yayılmıştır.⁴³⁶

⁴³⁶ Falluomini, *The Gothic Version of the Gospels and Pauline Epistles*, s. 8-9.

V. BÖLÜM

GOTHIA'DA KOVUŞTIRMALAR VE GOTLARIN HİRİSTİYANLIĞI BENİMSEDİKLERİ DÖNEM

5. Gotların Hıristiyanlığa Yaklaşımı

Ulfilas yaptığı edebi çalışmalar neticesinde belirli bir Got-Hıristiyan literatürünün oluşumunu sağlamıştır. Nitekim ilk olarak onun tarafından oluşturulan bu literatürün diğer Germen toplumları tarafından da benimsenerek yüzyıllar boyunca sürdürüldüğü tahmin edilebilir. Ancak Ulfilas'ın Got literatürünü oluşturma çabasına rağmen Gotların geniş ölçekte Hıristiyanlığı benimsemelerini sağlayamadığı görülmektedir. Bunun en spesifik örneklerinden biri 347/8'de Gothia'da ilk kez ortaya çıkan kovuşturmadır. Bu kovuşturma neticesinde Gotların piskoposu olarak anılan Ulfilas, ülkesinden göç etmek zorunda kalmış ve Roma İmparatorluğuna sığınmıştır.

İlk Got kovuşturması olarak değerlendirilen 347/8'deki kovuşturma, Ulfilas'ın Gothia'da siyasi bir destek sağlayacak derecede Hıristiyanlığı yayma başarısı gösteremediğini ortaya koymaktadır. Hıristiyanlık, ancak Ulfilas'ın Gothia'dan sürülmesinden çok sonraları toplumun büyük çoğunluğu tarafından benimsenen bir din olmuştur. Bu bağlamda Hıristiyanlık, Got yöneticiler tarafından siyasi destek görene kadar Gothia'da iki kez kovuşturmaya uğratılmıştır. Bu bölüm içerisinde Gothia'da Hıristiyanlığa karşı girişilen kovuşturmalar incelenecektir. Ayrıca ikinci kovuşturma sonrasında oluşan siyasi ortam neticesinde Gotların Hıristiyanlığı benimseme süreçleri ve benimsedikleri Hıristiyanlık teolojisi ele alınmaya çalışılacaktır.

5.1. Gothia'da Kovuşturmalar

Hıristiyanlık, Gotlar arasında ilk yayılım alanı bulduğu dönem olan 3. yüzyıl içerisinde görece rahat bir ortama sahip gibi görünse de bir süre sonra gerek dini gerekse de siyasi hassasiyetler nedeniyle kovuşturmaya tabi tutulmuştur. 4. yüzyıl içerisinde Gothia'da ortaya çıkan iki kovuşturma söz konusudur. Bu çerçevede ilk olarak Ulfilas ve onun Gothi Minores adını alan takipçilerinin Gothia'dan göç etmelerine neden olan 347/8 kovuşturması yaşanmış ve sonrasında ise 369-372 arasında ikinci bir Hıristiyan kovuşturması vuku bulmuştur. 369-372 arasında

yaşanan ikinci kovuşturma üzerine ilkin nazaran daha çok bilgi bulunmaktadır. Bunun en önemli nedeni, ikinci kovuşturmaya dair “Μαρτύριον τοῦ ἁγίου Σάβα τοῦ Γότθου” (Got Aziz Saba’nın Şehadeti) olarak literatüre geçen bir belgenin günümüze ulaşmış olmasıdır.⁴³⁷

Romalılaşımanın da bir etkisi olarak ortaya çıkan Hristiyanlaşma meselesi Vizigotlar içerisinde tıpkı Roma İmparatorluğunda olduğu gibi başlangıçta toplumun alt tabakaları arasında yayılmıştır. Hristiyanlık, Vizigotlar arasında genel itibariyle toplumun alt kesimleri tarafından rağbet görmüşse de sınırlı düzeyde de olsa soylu Vizigotlar arasında da bu dine intisap edenlerin bulunduğu tahmin edilmektedir.⁴³⁸ Ancak Hristiyanlar, Fritigernus’un Hristiyanlığı benimsedikleri 370’lerin ortalarına kadar Gotlar arasında azınlıkta kalmışlardır. Muhtemeldir ki Vizigot toplumu içerisinde herhangi bir siyasi hakkı bulunmayan ve ekonomik yönden de çok güçlü olmayan köleler, esirler ve alt sınıf insanlar açısından Hristiyanlığın ortaya koyduğu eşitlik fikri ihtida için önemli bir unsur olmuştur. Nitekim toplum içerisinde dışlanmış durumda bulunan alt tabaka insanların üst sınıfta yer alan insanlarla eşit oldukları fikrine yapılan vurgu, Roma İmparatorluğu içerisinde de Hristiyanlığın alt sınıflar arasında yayılmasının en önemli nedenlerinden birini oluşturmuştur. Bu yüzden Roma İmparatorluğunu tehdit eden bir unsur olarak görülen Hristiyanlar, ilk dönemlerinde kovuşturmaya uğratılmışlardır. Bu uygulamanın bir örneğine de Vizigotlar arasında rastlanmaktadır. Vizigot liderler, Hristiyanlaşmayı Romalılaşıma ile eş tutmuş ve Gotlar arasında yaşayan Hristiyanları birer Roma ajanı olarak nitelendirmişlerdir. Bu durum da Gothia’da Hristiyanlara karşı kovuşturmalar yapılmasının arkasındaki en önemli motivasyonlardan birini oluşturmuştur.⁴³⁹

İkinci Hristiyan kovuşturmasına nazaran üzerinde çok daha az hususun bilindiği ilk Hristiyan kovuşturması arkasındaki motivasyonlar muğlaktır. Bu muğlaklığın en önemli nedenlerinden biri de Constantinus’un öldüğü tarih (337) ile Ammianus’un eserini kaleme almaya başladığı tarih (353) arasında kalan dönemde Roma tarih yazımının belirsizliğidir. Yaklaşık yirmi yıllık bir süreci kapsayan bu

⁴³⁷ Anlatının Yunanca metni için bkz: Hippolyte Delehaye, “Passio S. Sabae Gothi. Μαρτύριον τοῦ ἁγίου Σάβα τοῦ Γότθου”, *Analecta Bollandiana*, Vol 31, (1912), ss. 216-224.

⁴³⁸ Zeev, “The Conversion of the Visigoths”, s. 39.

⁴³⁹ Wolfram, “Vulfila pontifex ipseque primas Gothorum minorum, sed non apostolus eorum. Vulfila, Bishop and Secular Leader of His People but not Their Apostle”, s. 136.

dönem içerisinde spesifik olarak Roma siyasi tarihini kaleme alan bir yazar yoktur. Bu sebeple süreç içerisinde elde edilen bilgiler oldukça karmaşık ve dağınıktır.⁴⁴⁰ Dolayısıyla Roma tarihine dair bilgilerin bile kısıtlı olduğu bu dönemde Gotlar ya da Got kovuşturması üzerine bilgi bulmak da oldukça güçtür. Bu durum da ilk Got kovuşturması üzerine bilgi bulmayı oldukça zorlaştırmaktadır. Yine de bazı ipuçları bağlamında kovuşturma üzerine birtakım tahminler yürütülebilir.

Gothia’da uygulanan kovuşturmalar, Roma İmparatorluğu ile izlenen siyasetin şekline göre ortaya çıkmıştır. Bu minvalde Got liderlerin Roma ile savaş halini alan siyaset izlemeleriyle Gothia’da bir kovuşturmanın baş göstermesi arasında paralellikler bulunmaktadır. İlk olarak 348’de ortaya çıkan Got kovuşturmasının nedeni de bu siyaset olmalıdır. Bu dönemde ortaya çıkan Roma-Got savaşında kazananın Gotlar olduğu tahmin edilmektedir.⁴⁴¹

Gothia içerisindeki Hristiyanların sayılarının artması nedeniyle geleneksel Got değerlerinin yozlaşmasından endişe edilmesi ve Gothia’daki Hristiyanlar ile Roma arasında bir ilişkinin olduğu fikrinin Got liderler tarafından benimsenmiş olması, 347/8’de başlatılan ilk kovuşturmadaki motivasyonlar olmalıdır. Ulfilas’ın Romalı bir din adamı olan Eusebius tarafından piskopos olarak atanması, Hristiyanların Gothia’da Roma ajanı olarak anılmasına sebebiyet vermiştir. Bu bağlamda Hristiyanları Roma ajanı olarak gören Got liderler de onları kovuşturmaya uğratmakta bir sakınca görmemişlerdir. Olasılıkla 340’ların ortalarında yaşanan bir Roma-Got mücadelesi de -kazananı kim olursa olsun- Gothia’da Hristiyanlara karşı bir kovuşturma başlatılmasının ana etkenlerinden birini oluşturmuştur.⁴⁴² 340’larda düzenlenen kovuşturmalarda Gotların lideri konumunda bulunan kişinin 370’lerdeki kovuşturmayı düzenleyen Athanaricus’un babası olan Aoricus olduğu düşünülmektedir.⁴⁴³ Bu kovuşturma sırasında baskı altına alınan Hristiyanlar, Gothia’yı terk etmek zorunda kalmışlardır. Ulfilas’ın da içinde bulunduğu bu Hristiyan grup, Gothi Minores olarak anılmış olup II. Constantius tarafından

⁴⁴⁰ Thompson, “Constantine, Constantius II, and the Lower Danube Frontier”, s. 378.

⁴⁴¹ Thompson, “Constantine, Constantius II, and the Lower Danube Frontier”, s. 381.

⁴⁴² Thompson, “Constantine, Constantius II, and the Lower Danube Frontier”, s. 380.

⁴⁴³ Wolfram, *History of Goths*, s. 63.

Moesia'ya yerleştirilmiştir.⁴⁴⁴ Ulfilas, göç öncesinde Gotların dini lideri konumunda bulunsa da göç sırasında ve sonrasında siyasi lider hüviyetine bürünmüştür.⁴⁴⁵

Gotlar açısından 360'lar fırsat ve felaket yılları olmuştur. 364'te Valens'in Roma İmparatorluğunun doğu yakasının yönetimini eline geçirmesi ve akabinde Procopius'un tahtta hak iddia etmesi yeni bir fırsatı doğurmuştur. Procopius'a destek gönderen Gotlar, umduklarını bulamamış ve sonraki süreçte Valens'in Tuna ötesine düzenlediği seferlerle yüzleşmek durumunda kalmışlardır.⁴⁴⁶ Bu savaş hali Athanaricus'un *iudex* olmasını sağlamıştır. Gotlar, Athanaricus'un önderliğinde Roma seferlerine başarılı bir şekilde karşılık verseler de ekonomik anlamda sıkıntı yaşamışlardır. Mücadeleler sonucu Vizigot lider Athanaricus'un Valens'in bir "eşiti" olarak kabul edildiği Noviodunum Anlaşması ihdas edilerek çatışmalara son verilmiştir. Bu şekilde imparatorluğa karşı başarılı bir şekilde karşı koyan Athanaricus,⁴⁴⁷ bu tehdidin bertaraf edilmesiyle iç düşmanlara yönelme fırsatı bulabilmiştir. Bu iç düşmanlar da Hristiyanlardır. Gothia'da 369'da başlayıp 372'ye kadar devam eden ikinci Hristiyan kovuşturması, ilkin nazaran daha fazla ses getiren bir olay olmuştur. İkinci kovuşturma sırasında yaşanan siyasi olaylar, Romalı yazarların dikkatini çekmiş olmalıdır. Ayrıca Vizigotların kurucu kralı olarak adlandırılan Athanaricus üzerine Antik kaynaklarda birçok bilginin mevcut olması, ikinci kovuşturma üzerine daha fazla içeriğin oluşmasını sağlamıştır.

Valens-Athanaricus arasında vuku bulan hakimiyet mücadeleleri, Gothia'da yaşanan ikinci Hristiyan kovuşturması açısından önemlidir. Constantinus'tan itibaren Valens dönemine kadar geçen yaklaşık otuz yıllık süre zarfında -Julianus'u hariç tutarsak- tüm Roma İmparatorlarının Hristiyanlığı benimsedikleri bilinmektedir. Bunun yanında imparatorluk sınırları içerisinde Hristiyanlığın oldukça geniş çaplı bir şekilde yayılım göstermesi ve devlet desteğini de arkasında hissetmesi, zamanla Roma İmparatorluğu ve Hristiyanlık arasında ayrılmaz bir bütün

⁴⁴⁴ Jord. *Get.* LI, 267.

⁴⁴⁵ Wolfram, "Vulfila pontifex ipseque primas Gothorum minorum, sed non apostolus eorum. Vulfila, Bishop and Secular Leader of His People but not Their Apostle Vulfila, Bishop and Secular Leader of His People but not Their Apostle", s. 132.

⁴⁴⁶ Heather-Matthews, *The Goths in the Fourth Century*, s. 17.

⁴⁴⁷ Athanaricus, Got tarihi için oldukça önemli bir liderdir. Scythia topluluklarının kralı olarak kabul edilen Athanaricus, sonraki yıllarda Vizigot topluluğunun kurucu kralı olarak anılmıştır: Zos. 4.34; Wolfram, *History of Goths*, s. 64.

yaratmıştır. Nitekim Athanaricus da Hristiyan bir imparator olan Valens ile girdiği mücadeleler sırasında yaşadığı mağlubiyet ve maddi-manevi kayıplar nedeniyle - bilhassa Constantinus döneminde elde edilen ticari imtiyazların Valens ile yapılan anlaşma çerçevesinde iki yerle sınırlandırılması ve mali desteklerin kesilmesi- Hristiyanlığa karşı olumsuz bir tavır takınmıştır.⁴⁴⁸ Bunun yanında Athanaricus'un Gothia'da bulunan Hristiyanları, Roma İmparatorluğu için çalışan adeta birer ajan olarak da değerlendirmiş olma ihtimali bulunmaktadır.⁴⁴⁹

Roma ile girdiği savaşta görece başarılı bir direniş sergilemesi ve her ne kadar daha önceki imtiyazlarının bir kısmını kaybetmiş görünse de "eşit" statüde bir anlaşma imzalaması, Athanaricus'un Gotlar arasındaki otoritesini ve popüleritesini arttıran etkenler olmuştur. Ancak Athanaricus'un artan gücü Gotlar arasında kök salmış aristokratları ve Roma İmparatorluğunu rahatsız etmiştir.⁴⁵⁰ Nitekim Got toplumunun ve yönetim kademesinin ayrılmaz bir parçası olan Got meclisinin en önemli üyesi olarak görülen Got aristokratlarının güçlü bir liderin etrafında geliştirilecek bir krallığa karşı çıkmak için pek çok sebebi bulunmaktaydı. Bir Got kralının doğuşu, aristokrasinin haklarının daraltılması anlamına geliyordu. Roma İmparatorluğu açısından ise parçalı bir yapı içeren Got kabile sistemi, Gotlar tarafından kurulma ihtimali bulunan merkezi bir krallıktan evliydi.

Aristokrasinin yanında 367-9 arasında yaşanan Got-Roma mücadelesinden dolayı Gotlar arasında açlığın baş göstermiş olması toplum içerisinde de Athanaricus'a karşı bir muhalefetin oluşmasını sağlamış olabilir. Bunun yanında eşit statüde yapılmış olsa da Noviodunum Anlaşması ile Constantinus döneminde ihdas edilen anlaşmadaki çıkarların kaybedilmesi, Athanaricus açısından olumsuzluk yaratan bir başka unsur olmuştur. Çünkü Gotlar, yaşamsal faaliyetleri açısından Roma ile yapılacak ticarete fazlasıyla muhtaç durumdaydılar. Athanaricus'un kovuşturmayı başlatmasındaki diğer motivasyonlar artan muhalefet ve 367-9 arasında yaşanan Roma savaşlarının ardından yapılan anlaşma neticesinde imtiyazların kaybedilmesi

⁴⁴⁸ Wolfram, *History of Goths*, s. 68.

⁴⁴⁹ Hanns Christof Brennecke, "Deconstruction of the So-called Germanic Arianism", *Arianism Roman Heresy and Barbarian Creed*, ed. Guido M. Berndt-Roland Steinacher, (Ashgate Publishing, 2014), s. 121.

⁴⁵⁰ Wolfram, *History of Goths*, s. 70.

olabilir. Bu bağlamda Roma'nın artık Hristiyan bir imparatorluk olması, *iudexin* Hristiyanları bir "günah keçisi" olarak ilan etmesini sağlamıştır.⁴⁵¹

İkinci Hristiyan kovuşturmasının bir diğer önemli etkeni de Got toplum yapısıdır. Pagan Got toplumu, ketum yapısıyla dışarıya kendi dini hakkında bilgi vermeyen, değerlerine bağlı ve "atalar kültü" inancına fazlasıyla hürmet gösteren bir özelliğe sahiptir. Bu açıdan atalarından miras aldığı dine sıkı sıkıya bağlı olan Athanaricus'un, siyasi nedenlerin yanında dini sebepler de eklendiğinde Hristiyanlara karşı kovuşturma başlatması anlaşılabilir bir durumdur.⁴⁵² Ayrıca Thompson, Got toplum yapısının 4. yüzyılda yozlaşmaya başlayarak eşitlikçi yapısını kaybettiğini ve ekonomik gücün birkaç soylu arasında paylaşılarak siyasi üstünlüğün de bu kişilerin ellerinde toplandığını dile getirmiştir. Nitekim 370'lerde yapılan kovuşturma sırasında Saba'nın sırtındaki elbiseden başka herhangi bir eşyasının olmadığını öğrenen *megistanes*, onun bir insana ne zarar verebileceğini ne de herhangi bir yararının dokunacağını söylemiştir. Buradan hareketle Tacitus'un kendi döneminde bahsettiği toplum içerisindeki eşitlikçi düzen zamanla yerini ekonomik ve siyasi hakların belirli bir kesimde toplandığı, dolayısıyla da ayrıcalıklı bir sınıfın olduğu toplum yapısına bırakmıştır.⁴⁵³ Böyle bir durum da Got toplumunun klasik değerlerini kaybetmesi anlamına gelmektedir. Geleneksel yapısını kaybeden Got toplumu da dini değerlerinin kaybolmasıyla karşı karşıya kalmıştır.⁴⁵⁴ Athanaricus da bu yozlaşmaya, kovuşturmayla karşılık vermiştir.

Athanaricus, dini ve toplumsal açıdan yozlaşan Got toplumunu geleneksel değerlerine döndürmek istemiş ve geleneksel Got dinini terk ettikleri gerekçesiyle en büyük tehlike olarak gördüğü Hristiyanlara karşı bir kovuşturma başlatmıştır. Yapılan bu takibatlar neticesinde toplum içerisinde yer alan ve Hristiyan olduğu düşünülen bir kişinin takibata uğratılmaması için Hristiyan olmadığını ispatlaması beklenmiştir. 369-372 arasında gerçekleşen ikinci Got kovuşturmasında, kişilerin Hristiyan olup olmadıklarını öğrenmek için çeşitli yöntemler uygulanmıştır. Bu uygulamaların ilki geleneksel Got tanrılarına ibadet etmek olmuştur. Bu ibadet, bir

⁴⁵¹ Thompson, *The Visigoths in The Time of Ulfila*, s. 102.

⁴⁵² Socrates, *Hist. eccl.* 4.33; Sozom. *Hist. eccl.* 6.37.

⁴⁵³ Thompson, "The Passio S. Sabae and Early Visigothic Society", s. 335.

⁴⁵⁴ Thompson, *The Visigoths in The Time of Ulfila*, s. 101.

Got tanrısının simgesi olan bir heykele tapmak ve tanrı idollerini yanında bulundurmak gibi çeşitli uygulamalar şeklinde kendini göstermiştir. Xoanon olarak adlandırılan bu idollerin henüz Tacitus'un eserinde bahsettiği, Toprak Tanrıçası olan Nerthus ile ilgili olduğu tahmin edilmektedir.⁴⁵⁵ Tacitus'a göre Germanlerin ortak Tanrısı olan Nerthus'un idolü sadece bir rahibin dokunabileceği ve birçok kavmin ortak şekilde hürmet gösterdiği bir semboldür.⁴⁵⁶ German kavimleri, bu Xoanon'u bir arabanın üzerine konumlandırmışlardır.⁴⁵⁷ Bu sembol muhtemelen çok uzun zaman önce Tervingiler tarafından da benimsenmiştir.⁴⁵⁸ Toplum içerisinde kutsal sayılan Xoanonlara ibadet etmek, toplumun her ferdinin sorumluluğu içerisinde yer almıştır. Bu geleneksel "ilahi kanunlara" karşı gelen kişilerin cezası ise idam edilmek olmuştur.⁴⁵⁹ Bu noktada ikinci kovuşturmada pagan Got tanrılarına ibadet etmeyi reddeden çok sayıda Hristiyan şehit edilmiştir. Antik yazarların atıflarına baktığımızda kovuşturmada şehit edilen Hristiyanlar üzerine bir ihtilaf bulunmaktadır. Bu noktada Aziz Augustinus, sadece Katoliklerin kovuşturma sırasında şehit edildiklerini iddia ederken⁴⁶⁰ Socrates'e göre Ariusçular da şehit edilenler arasında yer almıştır.⁴⁶¹

370'lerde Gothia'da bulunan Hristiyanlar arasında üç grup dikkati çekmektedir: Audianusçular, Katolikler ve Ariusçular.⁴⁶² Bölgede mukim olan Ariusçular, olasılıkla Ulfilas'ın Moesia'ya göç ettiği sırada Gothia'da kalmayı tercih edenlerden oluşan gruptur. Ariusçuların yanında Gotlar arasında münzevi hayatı ve manastır sistemini yaymasıyla bilinen Audianus taraftarlarının da bu dönemde Gothia'da yer aldığı tahmin edilmektedir.⁴⁶³ Nitekim Audianus taraftarlarının 370'lerde düzenlenen kovuşturma nedeniyle imparatorluğun doğu kısımlarına kaçtıkları bilinmektedir.⁴⁶⁴ Bu iki grubun haricinde Nicaea itikadına mensup Hristiyanların henüz 325'ten beri

⁴⁵⁵ Todd, *Everyday Life of Barbarians*, s. 129.

⁴⁵⁶ Tac. *Germ.* 40.1-3.

⁴⁵⁷ Tac. *Germ.* 40.1-5.

⁴⁵⁸ Wolfram, *History of Goths*, s. 106.

⁴⁵⁹ Sozom. *Hist. eccl.* 6.37.

⁴⁶⁰ August, *De civ. D.* 18.52.

⁴⁶¹ Socrates, *Hist. eccl.* 4.33.

⁴⁶² Thompson, *The Visigoths in The Time of Ulfila*, s. 94-95.

⁴⁶³ Cross-Livingston, "Audiani", s. 126; Theodoretus, *Hist. eccl.* 4.9; Epiphanius, *Panarion* 3, *Anacephalaeosis* VI, *On the Schism of the Audians*, 14,5; Prostko-Prostyński, "Christianity Among The Germanic Peoples in The Territories of The Roman Empire", s. 56.

⁴⁶⁴ Wolfram, *History of Goths*, s. 79. Thompson, *The Visigoths in The Time of Ulfila*, s. 94-95.

bölgede yer aldığı ve bu dönem içerisinde de Gothia’da bulundukları düşünülebilir.⁴⁶⁵ Bu dönemde *Iudex Athanaricus* tarafından başlatılan kovuşturma sırasında Hristiyanların hangi fraksiyona bağlı olduklarına bakılmaksızın birçok Hristiyan’ın şehit edildiği fikri, akla yakın bir açıklamadır. Nitekim şehit edilenler arasında yukarıda adı geçen üç Hristiyan hizbinden de insanlar yer almıştır.⁴⁶⁶

Gothia’da ortaya çıkan ikinci kovuşturma sırasında daha çok Katolik Hristiyanların şehit edildiğine dair bir anlayışın gelişmesinin nedeni literatüre “Saba’nın Çilesi” olarak geçen bir metinle ilişkilidir. Gothia’da yürütülen kovuşturma sırasında Katolik bir Hristiyan’ın yaşadıklarının kaleme alındığı Saba’nın Çilesi metni, sadece dini açıdan değil, sosyal açıdan da Vizigot toplumu hakkında oldukça fazla bilgi veren bir eserdir. Buna göre 370’lerde başlatılan kovuşturma üç dalga halinde kendini göstermiştir. Ancak Antik yazarlar tarafından 370’lerde ile 340’larda uygulanan kovuşturmalar iç içe geçmiş şekilde anlatılmıştır. Bu bağlamda ikinci kovuşturmanın ilk dalgası, 340’lardaki kovuşturmanın bir uzantısı olarak gösterilmiştir. Anlatıya göre Hristiyanlığı benimseyen Saba, uygulanan kovuşturma neticesinde kasabasını terk etmek zorunda kalmıştır, ki bu durum Ulfilas’ın beraberindeki Gothi Minores ile Moesia’ya yaptığı göçü hatırlatmaktadır. İkinci kovuşturma dalgası ise 369’da Athanaricus’un Valens’e karşı uğradığı mağlubiyet ve bu mücadele sonrası Gotlar açısından dezavantajlı bir şekilde yapılan anlaşma neticesinde yaşanmıştır.⁴⁶⁷ Son kovuşturma hareketi ise 12 Nisan 372’de Saba’nın ölümüyle sonuçlanan olay örgüsünü yaratmıştır.⁴⁶⁸

370’lerin başında bir konseyden çıkan karar sonucu Vizigot liderler, Hristiyanları kovuşturma kararı almış ve bunu uygulamak için *megistanes* olarak anılan kişileri görevlendirmişlerdir. Kovuşturmanın nasıl yürütüldüğünü görmek amacıyla Saba’nın bulunduğu köye giden *megistanes*, köyün ileri gelenlerinden bölgede Hristiyanlığını gizleyen insanların olduğuna dair bilgiler edinmişlerdir. Bu nedenle Hristiyanlığını gizlemeye çalışanların belirlenmesi amacıyla Vizigot

⁴⁶⁵ Theophilus’un Nicaea Konsili’nde Gotların temsilcisi olması, bu varlığın göstergesidir: Nyberg, “Eusebius’ Tricennial Oration and Wulfila’s Christian Creed”, s. 36.

⁴⁶⁶ Wolfram, *History of Goths*, 82; Thompson, *The Visigoths in The Time of Ulfila*, 94-95.

⁴⁶⁷ Paul Parvis, “Sabas: ‘Orthodox’ or Arian?”, *Arianism Roman Heresy and Barbarian Creed*, ed. Guido M. Berndt- Roland Steinacher, (Ashgate Publishing, 2014), s. 67.

⁴⁶⁸ Zeev, “The Conversion of the Visigoths”, s. 44-45.

tanrılarına kurban edilen etlerin kasaba toplumu tarafından tüketilmesi istenmiştir. Ancak kasaba içerisinde yer alan pagan Gotların bir kısmı, Hristiyan komşularının kovuşturmadan zarar görmesini istememişlerdir. Böylelikle kasabada mukim olan bir kısım Hristiyan, pagan komşularının da yardımıyla sözde Vizigot tanrılarına uygun bir şekilde kurban edilmiş olan, ancak uygulamada Hristiyanlık açısından bir sıkıntı teşkil etmeyecek şekilde hazırlanan etten yiyerek *megistanes* ve eşlikçilerini yanıltmaya çalışmışlardır. Ancak Saba, böyle bir uygulamayı reddetmiş ve köylülerin *megistanesi* kandırmak amacıyla görünüşte Vizigot tanrılarına kurban edilmiş ancak gizli bir şekilde Hristiyanların yiyebileceği şekilde hazırlanmış kutsal etten yemek istememiştir. İlk olarak köyden kovulan Saba, daha sonra sürgünden geri çağırılmış, ancak katı Hristiyan tutumunun devam etmesi nedeniyle daha sonra işkenceye maruz bırakılmıştır.⁴⁶⁹

“Aziz Saba” olayı, geleneksel dini ritüelleri reddeden birinin esasen toplum içerisinde yer almayı ve sorumluluklarını yerine getirmeyi de reddettiği üzerine bir anlatı içermektedir.⁴⁷⁰ Bu bağlamda Vizigotlar arasında toplumun bir ferdi olarak kabul edilen kişilerin atalar kültürüne saygı göstermemesi, geleneklere ve dini kurallara uymaması, toplum kurallarının yerine getirilmeyişinin bir ifadesi olarak yorumlanmıştır. Nitekim kovuşturmanın başlarında Saba’yı görünüşte Gotların tanrıları için kurban edilmiş ancak pratikte Hristiyanlığa aykırı bir uygulamanın yapılmadığı kurban etiyle kurtarmak isteyen köy eşrafı, sonraki süreçte sürülmemesi ve idam edilmemesi noktasında ona herhangi bir yardımda bulunmamıştır. Buradan hareketle toplumun gereklerini yerine getirmeyen Saba’nın cezası köy dışından biri olan *megistanes* ve eşlikçileri tarafından verilmişse de köy eşrafı, onu kendi kaderine terk etmiştir.⁴⁷¹ Pagan toplumun gereklerini yerine getirmeyen bir kişi olan Saba da toplumdan dışlanmış ve Hristiyanlıkta ısrar etmesi yüzünden idam edilmiştir.

Aziz Saba, o dönemde köyündeki tek Hristiyan değildir. Kovuşturma sırasında pagan Gotların önerdiği teklife uyan ve görünüşte Vizigot tanrıları için kurban edilen ancak pratikte tüketilmesi Hristiyanlık açısından bir engel teşkil etmeyen etleri yiyen

⁴⁶⁹ Saba anlatısının tamamı için bkz: Hippolyte Delehaye, “Passio S. Sabae Gothi. Μαρτύριον τοῦ ἁγίου Σάβα τοῦ Γότθου”, *Analecta Bollandiana*, Vol 31, (1912), ss. 216-224.

⁴⁷⁰ Thompson, “Passion Saba and Early Visigothic Society”, s. 333.

⁴⁷¹ a.y.

Hristiyanlar, herhangi bir kovuşturmaya uğramamış ve idam edilmekten kurtulmuşlardır.⁴⁷² Saba'nın idam edilmesi Hristiyan olmasından ziyade bu fikrini açık bir şekilde topluluk içerisinde dile getirmesinden ve toplumun gereklerini ifa etmeyi reddetmesinden ileri gelmektedir. Bu bağlamda Vizigotların kişilerin dinine karışmaktan çok onların toplumun normlarına karşı çıkmalarından ya da kuralları çiğneme girişmelerinden dolayı kovuşturma başlattıkları görülmektedir.

Alt sınıfta yer alan Gotlar hakkında bilgi vermesinin yanında Saba anlatısı, Gothia'da yer alan Hristiyanlar ve paganlar arasındaki ilişkiler konusunda da birtakım ip uçları barındırmaktadır. 372'de kovuşturmanın en şiddetlendiği dönemde yakalanan Saba, işkence edilmek üzere bir arabaya bağlanmıştır. *Megistanes*in muhafızlarının uyuyakalması üzerine köy sakini bir kadın, Saba'ya acıyarak onu serbest bırakmıştır.⁴⁷³ Bu anlatıdan hareketle köy sakinlerinin komşularına karşı duydukları bağların *megistanes*in emirlerine duydukları sorumluluktan daha kuvvetli olduğu görülmektedir. Ayrıca pagan Gotların Hristiyan komşularını kurtarmak amacıyla göstermelik olarak Vizigot tanrılarına kurban edilmiş eti Hristiyan komşularına takdim ederek *megistanesi* kandırma girişiminde bulunmaları, toplum içerisindeki dayanışmanın yönetime karşı duyulan sorumluluktan daha önde geldiğini gösteren bir başka delildir.

370'lerde ortaya çıkan bu kovuşturmanın yanında 340'ların sonunda yaşanan kovuşturma hakkında daha kısıtlı bilgiler olmasına rağmen benzer uygulamaların bu dönemde de yapılmış olabileceği düşünülebilir. İlk kovuşturma sırasında da Saba gibi Hristiyanlığını gizlemeyerek *megistanese* ve toplum normlarına karşı koyan Hristiyanlar bulunmakla birlikte Hristiyanlığını gizleyerek toplum kurallarına uyduğunu göstererek kovuşturmadan kaçmaya çalışan Hristiyanlar da bulunmuş olmalıdır. 340'larda yaşanan kovuşturmada da bir kısım Hristiyan, dinini gizlemek yerine Gothia'dan kaçmayı seçmiştir.⁴⁷⁴ İlk kovuşturma sırasında ülkesinden kaçan Gothi Minores ile Saba'nın ikinci kovuşturmanın ilk kısmında köyünden sürülmesi arasındaki benzerlik, iki kovuşturma arasında paralel uygulamaların yapıldığı izlenimini uyandırmaktadır.

⁴⁷² Zeev, "The Conversion of the Visigoths", s. 37.

⁴⁷³ Thompson, "The Passio S. Sabae and Early Visigothic Society", s. 337-8.

⁴⁷⁴ Auxentius, 37.59.

Olasılıkla 348 kovuşturması sırasında Hristiyanlığı benimsemiş olan Gotların ihtidalarını gizlememelerinin arkasında Roma İmparatorluğunun desteğini hissetmeleri yatmaktadır. Nitekim Ulfilas ve beraberindeki Gothi Minores topluluğu, II. Constantius tarafından Moesia'ya yerleştirilerek dinlerini yaşama fırsatı bulmuştur. Ulfilas'ın cemaatini kovuşturmadan kurtararak Moesia'ya yerleştirmesi, Musa'nın cemaatini Firavun'dan kurtarmak için Mısır'dan çıkarması anlatısına benzetilmiştir.⁴⁷⁵

Vizigot toplumu içerisinde başlangıçta tıpkı Roma'da olduğu gibi kovuşturmalara uğrayan Hristiyanlık, 370'lerin ortalarından itibaren toplumun üst sınıflarınca -bilhassa liderler tarafından- benimsenmeye başlayınca görece serbestlik kazanmıştır. Nitekim 340'larda ve 370'lerde iki kez kovuşturmaya uğrayan Hristiyanlar, bu tarihten sonra bir kez daha zulme maruz bırakılmamışlardır. Bu durum, Hristiyanlığın Got toplumu içerisinde sayıca üstün hale gelmeye başladığını ve siyasi açıdan da kendisine destek bulduğunu göstermesi bakımından kayda değerdir.

5.2. Gotların Hristiyanlığı Benimsedikleri Dönem

Gotların Hristiyanlığı meselesi gerek Geç Antikçağ'da gerekse de günümüzde oldukça tartışmalı bir konudur. Okuma-yazma alışkanlıklarına sahip olmayışları ve Hristiyanlığın edebi kaynaklara dayalı bir din olması Gotlar arasında Hristiyanlığın gelişiminde engel oluşturan bir unsur olmuştur. Hristiyanlığın kutsal kitabı olarak kabul edilen Kitab-ı Mukaddes'in okunup anlaşılabilmesi ve Hristiyanlığın şartı olarak onun öngördüğü şekilde yaşanmasının gerekliliği göz önüne alındığında Gotların 4. yüzyılın ilk yarısında Hristiyanlığı anlamak için çok fazla yol kat etmeleri gerektiği açıktır. Nitekim o dönemde toplum içerisindeki okuma-yazma oranına dair herhangi bir bilgi bulunmamasına rağmen bu oranın çok düşük olduğu aşikardır. Bu bağlamda okuma-yazma kültürü geliştiremeyen Gotların ilk olarak kendi alfabelerini üretmeleri ve sonrasında da Hristiyanlık açısından en önemli unsurlardan biri olan Kitab-ı Mukaddes'i kendi dillerine çevirmeleri gerekmektedir.

⁴⁷⁵ T. D. Barnes, "The Consecration of Ulfila", s. 543.

Dördüncü yüzyılda okuma-yazma kültürünü oluşturmaya başlayan Gotların edebi kültürünün ortaya çıkmasını sağlayan etken olarak Ulfilas öne çıkmıştır. Got alfabesini geliştirmesi ve bu alfabe temelinde Gotça ilk Kitab-ı Mukaddes çevirisini yapması, hiç şüphesiz Gotlar arasında Hristiyanlığın tanınmasını ve yayılmasını sağlamıştır. Ancak bir topluluğun tam anlamıyla Hristiyanlığı benimsediğini düşünmek için hangi şartların sağlanması gerektiği bir muammadır. Çünkü 3. yüzyılın ortalarından itibaren Hristiyanlığı tanıyan ve bünyesinde esir ve köle de olsa birtakım Hristiyan unsurlar barındıran Gotların bu dönemde Hristiyanlığı benimsediklerini söylemek peşin hükümlü olmak anlamına gelecektir. Dolayısıyla Ulfilas, Gotların Hristiyanlığı tam anlamıyla tanımalarında birincil faktör olmuşsa da Gotların onun faaliyetleriyle kitleler halinde Hristiyanlığı benimsediklerini söylemek iddialı bir çıkarım olacaktır. Nitekim Auxentius'un ifadesinden hareketle yedi yıl Gothia'da piskoposluk yaptığı göz önüne alınırsa bu süre, toplumun tümünü ya da çoğunluğunu bir dine intisap edecek düzeye getirme açısından oldukça kısıtlıdır.⁴⁷⁶ Nitekim Gotların Ulfilas zamanında Hristiyanlığı benimsedikleri iddiası, Antik kaynaklar bağlamında da ihtilaf yaratan bir konudur. Ancak bu tarihten itibaren Ulfilas'ın faaliyetlerinin de etkisiyle Gotlar arasında Hristiyan sayısının tedricen arttığı da aşikardır. 4. yüzyılın ikinci yarısında da Kitab-ı Mukaddes'in Gotçaya tercüme edilmesi, toplum içerisinde Hristiyanlığın yayılımı noktasındaki bir diğer önemli adım olarak göze çarpmaktadır. 348 ve 372'de yaşanan kovuşturmalar da Gothia'da Hristiyanların tedricen arttığını göstermektedir.

Pagan Gotların Hristiyanlığı benimsemesi konusu Geç Antikçağ'da yaşamış birçok tarihçinin kalemine konu olmuş bir husustur. Ancak tarihçilerin eserlerinden günümüze ulaşan pasajlarda bu ihtidanın ne zaman ve nerede yaşandığına dair bir fikir birliği yoktur. Daha önce ele alındığı üzere 3. yüzyılın ortaları Gotların Hristiyanlık ile tanışmaya başladıkları dönemdir. Fakat Hristiyanların Gothia'da çoğunlukta bulunması ya da Gotların kitleler halinde Hristiyan olmaları konusu ise oldukça müphem bir olgudur. Nitekim bu konuda ortak bir anlatı geliştiremeyen Geç

⁴⁷⁶ Auxentius, 37.59.

Antikçağ yazarlarının eserlerinde ihtida birçok farklı dönemlerle ve olaylarla ilişkilendirilmiştir.

Gotların Hristiyanlığı benimsemeleri noktasında Antik yazarlar bazı farklı kişileri ön plana çıkarmışlardır. Bu bağlamda Kilise tarihçisi Theodoretus, Valens döneminde gerçekleşen Got Hristiyanlaşmasını, Eudoxius'a mal etmiştir. Ona göre Hun saldırıları sonrası zor durumda kalarak Roma İmparatorluğu ile iletişim kuran Gotlar, imparatorluktan izin alıp Tuna Nehrini geçerek Trakya'ya yerleşmişlerdir. Burada bulundukları sırada İmparator Valens, Ariusçu piskopos Eudoxius'un önerisini dikkate alarak Gotları Hristiyanlığa davet etmiştir. Theodoretus, Gotların başlangıçta bu daveti kabul etmek istemeyerek atalarının dinlerine bağlı kalmayı yeğlediklerini, ancak Ulfilas'ın araya girip imparatorlukla iş birliği yapmasıyla Gotları ikna ettiğini kaydetmiştir.⁴⁷⁷ Böylece Gotlar, Eudoxius'un Valens'i ikna etmesi ve Ulfilas'ın da arabulucu olmasıyla Valens'in desteklediği Ariusçu doktrini benimsemişlerdir. Ancak Gotların Hristiyanlığı benimsemesi noktasında Eudoxius'a biçilen rolün sorgulanması gerekmektedir. Çünkü Theodoretus'un anlatılarından hareketle Gotların Hristiyanlığı benimsedikleri tarih 370'lerin ortalarına denk düşmektedir. Eudoxius'un ise 360-370 arasında Constantinopolis patrikliği yaptığı göz önüne alındığında Gotların Hristiyanlığı benimsedikleri dönemden önce yaşamını yitirdiği görülmektedir.⁴⁷⁸ Dolayısıyla Eudoxius'un Gotların Hristiyanlığında baş rolde yer alması tarihsel açıdan mümkün görünmemektedir.⁴⁷⁹

Kilise tarihçisi Socrates ve Sozomenus ise Gotların Hristiyanlığı benimsemeleri hususunda farklı perspektifler çizmişlerdir. Socrates, Gotların Hristiyanlığı benimsemesi olayına daha çok siyasi açıdan yaklaşmıştır. Ona göre Tuna'nın kuzeyinde mukim olan Gotlar arasında yaşanan anlaşmazlıklar toplumun biri Athanaricus, diğeri ise Fritigernus olmak üzere iki farklı lider etrafında toplanarak ayrışmasına neden olmuştur. Başlangıçta Athanaricus tarafından mağlubiyete uğratılan Fritigernus, imparatorluktan yardım talep etmek zorunda kalmıştır. Sonrasında ise imparatorluğun gönderdiği birlikler sayesinde rakibine üstünlük kuran

⁴⁷⁷ Theodoretus, *Hist. eccl.* 4.33.

⁴⁷⁸ W. M. Sinclair, "Eudoxius", *A Dictionary of Christian Biography and Literature to the End of the Sixth Century*, ed. Henry Wace, (Grand Rapids, MI: Christian Classics Ethereal Library, 2000), s. 505.

⁴⁷⁹ Kaçar, *Geç Antikçağda Hristiyanlık*, s. 116.

Fritigernus, Valens'e şükranlarını göstermek için onun dinini benimsemiştir. Böylelikle pagan Gotlar, Valens'in de etkisiyle Nicaea yanlısı Hristiyanlığı değil, Ariusçu Hristiyanlığı benimsemişlerdir. Socrates eserinde Gotların Hristiyanlığı benimsemesi noktasında Ulfilas'a küçük bir rol verirken bu ihtidada Fritigernus'un başrolü oynadığını belirtmiştir.⁴⁸⁰

Sozomenus da Gotların Hristiyanlığı benimsemeleri hususunda Socrates ile aynı minvalde ilerlemiştir. Ancak Sozomenus, Gotlar arasında vuku bulan iç savaşın Tuna ötesinde değil, Roma topraklarında yaşandığını dile getirmiştir. Sonuç itibariyle Valens'in gönderdiği destek birliği ile Athanaricus'a üstün gelen Fritigernus, ona olan bağlılığını göstermek amacıyla Ariusçuluğa ihtida etmiştir.⁴⁸¹ Sozomenus'un iddiası gereği Gotlar arasında yaşanan iç savaşın Roma sınırları içerisinde vuku bulmuş olması ihtimal dışıdır. Nitekim 376'da Tuna'yı geçen Gotların başında Alavivus ve Fritigernus isimli iki lider yer almıştır.⁴⁸² Athanaricus ise Tuna Nehrinin kuzeyinde yaşayan Gotların liderliğini yapmış, Tuna'nın güneyine geçen Gotlar arasında bulunmamıştır. Hun baskısı karşısında toplumunun kendisini terk etmesiyle yüzleşen Athanaricus, 381'de Constantinopolis'e sığınmıştır. Aynı yıl ölümü sonrası, dönemin Roma İmparatoru olan I. Theodosius tarafından da Constantinopolis'te kendisine cenaze merasimi düzenlenmiştir.⁴⁸³

Dördüncü yüzyıl içerisinde Roma Tarihi üzerine oldukça hacimli bir eser yazan ve döneminin olaylarını detaylı bir şekilde anlatan Ammianus'un ise Gotlar arasında vuku bulan iç savaşa değinmemesi dikkat çekicidir. Ammianus'a göre Hunların akınlarından korunmak isteyen Athanaricus, Prut Nehri civarında bir savunma suru inşa etmiştir. Ancak bu sur Hun saldırılarını engellemeyince Got toplumu, Athanaricus'u terk ederek yeni bir lider arayışına girmiştir. Yoğun Hun saldırıları nedeniyle kendilerine güvenli bir yurt arayan Gotlar, Tuna'nın kuzey kıyılarını Alavivus önderliğinde ele geçirmişlerdir. Sınırın kuzey bölgesini ele geçirdikten sonra da Roma topraklarına intikal etmek için Valens'e elçiler göndermişlerdir. Valens'in iltica isteğine olumlu yaklaşması sonrasında da Tuna Nehrini geçerek Roma

⁴⁸⁰ Socrates, *Hist. eccl.* 4.33.

⁴⁸¹ Sozom. *Hist. eccl.* 6.37.

⁴⁸² Amm. Marc. 31.4.7.

⁴⁸³ Wolfram, *History of Goths*, s. 73-74.

sınırlarına giriş yapmışlardır. Ammianus, Athanaricus'tan boşalan liderliğe ilk olarak Alavivus'un yükseldiğini dile getirmiş, Roma sınırlarına girdikten sonra ise Alavivus'un yanında Friternigus'un da Gotların iki liderinden biri olarak sorumluluk üstlendiğini kaydetmiştir.⁴⁸⁴

Ammianus, Tuna Nehrinin kuzeyinde yer alan Gotlar arasında iç savaş yaşandığına dair bir anlatı sunmasa da Hun baskısı karşısında başarısız olan Athanaricus'un kabilesi tarafından terk edildiğini söyleyerek Got toplumu içerisinde bir muhalefetin oluştuğunu ortaya koymuştur.⁴⁸⁵ Dolayısıyla Ammianus direkt iç savaştan bahsetmese de Gotlar arasında bir çatışmanın yaşandığı izlenimini yaratmıştır. Olasılıkla da bu muhalefet, Alavivus ve Fritigernus isimli iki kişinin liderliği ele geçirmeleriyle sonuçlanan bir dizi çatışmaya neden olmuştur.

Ammianus'un eserine bakıldığında Got iç savaşının yanında Gotların Hristiyanlaşma mevzuundan da bahsedilmediği görülmektedir. Ammianus'un Hristiyanlık meselesine eseri içerisinde çok az değindiği, bu bahislerde de çok ayrıntılı bir anlatıya yer vermediği ve mümkün olduğunca Hristiyanlık mevzularını görmezden gelmeye çalıştığı dikkat çekicidir.⁴⁸⁶ Ammianus gibi bir yazarın Got iç savaşından ya da Hristiyanlaşmasından bahsetmeyişi onun eserini tamamladığı yıllardan sonra bir ihtidanın gerçekleştiğini düşündürmektedir. Antik kaynaklara bu açıdan bakıldığında Socrates ve Sozomenus başta olmak üzere ihtidanın 378'den önce gerçekleştiğini ima eden birçok Antik referansın reddedilmesi gerekir.⁴⁸⁷ Nitekim Socrates'in kronolojik hatalara sahip olduğu ve barbar toplulukların onun tali bir konusu olduğu dikkate alındığında Ammianus'un Got anlatısının siyasi açıdan daha güvenilir olduğu izlenimi uyanmaktadır.⁴⁸⁸

⁴⁸⁴ Amm. Marc. 31.3.7-31.4.8.

⁴⁸⁵ Amm. Marc. 31.3.7-8.

⁴⁸⁶ Heather, "The Crossing of the Danube and the Gothic Conversion", s. 313.

⁴⁸⁷ Takribi 350 ilâ 363 arasında Roma ordusu içerisinde görev yapan Ammianus Marcellinus, *Res Gestae* isimli Latince bir eser kaleme almıştır. Ancak bu eserin ilk on üç kısmı kayıptır. Esirin günümüze ulaşan on dört ilâ otuz birinci kısımları 353-378 arasındaki olayları kapsamaktadır: Kimberly Kagan, *The Eye of Command*, (The Univesity of Michigan Press, 2009), s. 23.

⁴⁸⁸ Socrates'in kronoloji konusunda yaptığı en spesifik hatalardan biri 343'de gerçekleşen Serdica Konsili'nin tarihini 347 olarak vermesidir: Glenn F. Chesnut, *First Christian Histories* Eusebius, Socrates, Sozomen, Theodoret and Evagrius, (Editions Beauchesne, 1976), s. 188; Bununla birlikte Socrates'in 369'da Valens tarafından Gotlara karşı girişilen sefer ile 376'da Hun saldırılarından kaynaklanan hareketliliğin neden olduğu karmaşayı karıştırdığı da bilinmektedir: Heather, "The Crossing of Danube", s. 296. Thompson, Socrates ve Sozomenus'un Gotların Katolikliğe değil de Ariusçuluğa meyletmelerini

Ammianus, döneminin en güvenilir yazarı olarak kabul edilse de Hristiyanlara karşı bir önyargısının olduğu ve dini meselelerden ziyade siyasi ve askeri olaylar noktasında bir otorite kabul edilebileceği aşikardır. Ayrıca son çalışmalar Ammianus'un Roma İmparatorluğunun siyasi meseleleri noktasında da birtakım tutarsız ifadeler kullandığını göstermektedir.⁴⁸⁹ Bu noktada Ammianus'un sessiz kalmasından, Socrates ya da Sozomenus gibi yazarların eserleri içerisinde yer alan Got iç savaşı ya da ihtida meselesinin gerçekleşmediği sonucunu çıkarmak oldukça zordur. Nitekim Ammianus, direkt olarak Got iç savaşından bahsetmese de Got toplumunun bir kısmının Hun saldırıları sırasında yeterince başarı gösteremediğini düşündükleri Athanaricus'u terk ettiklerini söyleyerek bu konuda birtakım imalarda bulunmuştur.⁴⁹⁰

Dördüncü yüzyılın ikinci yarısında Milan piskoposu olan Ambrosius'un yazılarında da barbarların Hristiyanlığı meselesiyle ilgili birtakım ip uçları bulunmaktadır. Bu bağlamda Ambrosius, kaleme aldığı *De Fide* isimli eserinde Tuna sınırının ötesinde yaşayan barbar kavimlerinin kendi döneminde halen pagan olduklarını ima etmiştir.⁴⁹¹ Ancak onun eseri içerisinde yaptığı atıftan Gotların pagan olduğu çıkarılabileceği gibi Ariusçuluğa meylettikleri de anlaşılabılır. Nitekim *De Fide* eserinde Gotları heretik olarak tanımlayan Ambrosius, 381'de düzenlenen Aquileia Konsili'nde karşı hizipte yer alan Ariusçuları da heretik olarak tanımlamaktan çekinmemiştir.⁴⁹² Bunun yanında 378'de Gotların -en azından bir kısmının- artık Roma sınırları içerisinde olduğu bilinmektedir. Buradan hareketle Tuna ötesinde yer alan Gotların pagan olarak anılmaları, Roma sınırları içerisindeki Gotların da pagan olduğunu iddia etmek için yeterli değildir. Bu bağlamda Ulfilas'ın Moesia'da ikamet ettiği günlerde bölgedeki Gotların Hristiyanlığı benimsedikleri, Gothia'da yaşayan Gotların ise büyük çoğunluğunun halen pagan olarak tanımlandığı bilinmektedir.

açıklamak için iç savaş sahnesini uydurdıklarını söylemektedir: Thompson, *The Visigoths in The Time of Ulfila*, s. 88-89.

⁴⁸⁹ Ladner, "On Roman Attitudes Toward Barbarians in Late Antiquity", s. 1.

⁴⁹⁰ Amm. Marc. 31.3.7-8.

⁴⁹¹ Ambrose, *De fide*, 2.16.140; Ambrosius *De Fide* eserinin ilk iki bölümünü 378'de tamamlamıştır. Sonraki bölümleri ise 380'in sonuna kadar kaleme almıştır. İkinci kitabın içerisinde yer alan paganizm atfı bağlamında kuzeyde kalan kavimlerin 378 civarında halen pagan olduğu düşünülebilir: Boniface Ramsey, *The Early Church Fathers: Ambrose*, (Routledge, 1997), s. 61.

⁴⁹² Heather, "The Crossing of the Danube and the Gothic Conversion", s. 314.

Iordanes ise yazdığı *Getica* eseri içerisinde diğer Antik yazarlar gibi Gotların Hristiyanlığı benimsemeleriyle Valens arasında bir bağlantı kurmuştur. Hun saldırılarından fazlasıyla mustarip olan Gotlar, güvenlik endişesiyle Valens'e elçiler göndermişler ve imparatorun dinini benimsemeleri karşılığında ondan Moesia ya da Trakya bölgesine yerleşmelerine izin vermesini talep etmişlerdir. Valens de bu teklife müspet yanıt vererek onları Moesia'ya yerleştirmiştir. Gotları güvenli bir bölgeye yerleştiren Valens, daha sonra misyonerler vasıtasıyla onların Hristiyanlığı benimsemelerini sağlamıştır. Bu noktada Valens'in Ariusçu Hristiyanlık görüşünü benimsemiş olması, gönderilen misyonerlerin de Ariusçu olmasını sağlamış, dolayısıyla Gotlar da Ariusçuluğu kabul etmişlerdir.⁴⁹³

Kaleme aldığı *Adversos Paganos* adlı eseriyle pagan inanışına ve argümanlarına karşı Hristiyan inancının doğruluğunu açıklamaya çalışan Orosius, Gotların ihtidasını Valens'e gönderdikleri elçilik heyeti ile açıklamaktadır. Orosius'a göre Gotlar, 378'de Hadrianopolis Savaşının gerçekleşmesinden hemen önce Valens'e elçiler göndermişlerdir. Bu elçilik heyeti, Valens'ten Hristiyanlığın inanç akidelerini öğrenebilecekleri piskoposlar temin etmesini istemiş ve Valens de bu isteğe kayıtsız kalmamıştır. Roma İmparatorluğu sınırlarından gelen bu din adamlarının kılavuzluğu sayesinde Gotlar, Hristiyanlığı benimsemişlerdir. Orosius, Gotların Ariusçu olmalarını da dönemin imparatoru olan Valens'in Ariusçu hizipte yer almasıyla açıklamıştır.⁴⁹⁴

Günümüz Got tarihçileri de Antik yazarlara benzer şekilde Gotların Hristiyanlığı benimsedikleri dönem noktasında farklı çıkarımlarda bulunmaktadır. Bu bağlamda Hanns Brennecke, Gotların Hristiyanlığı benimsedikleri dönem olarak II. Constantius ile Valens arasında kalan döneme işaret etmektedir. Gotlar bu dönemde Hristiyanlığı benimsemekle kalmamış diğer "barbar" kavimlerin de bu dine intisap etmelerini sağlamışlardır. İlerleyen süreçte kurulan barbar krallıklar da Afrika, İspanya, İtalya ve Gallia gibi eski Roma İmparatorluk eyaletlerinde Ariusçu kiliselerin inşa edilmesini sağlamışlardır.⁴⁹⁵

⁴⁹³ Jord. *Get.* XXV.131-132.

⁴⁹⁴ Oros. 7.33.19.

⁴⁹⁵ Brennecke, "Deconstruction of the So-called Germanic Arianism", s. 123.

Heather ise Vizigotların Hristiyanlığı benimsedikleri tarih olarak 376 ve sonrasını göstermektedir. Doğudan gelen baskı nedeniyle Roma İmparatorluğundan sığınma talep eden Vizigotlar, Heather'e göre iltica karşılığında imparatorun dinine geçmeyi kabul etmişlerdir. Valens'in Nicaea itikadının karşısında yer alan Ariusçuluğa yakın bir dini inancı benimsemiş olması, Vizigotların da benzer bir itikada kaymasını sağlamıştır. Ayrıca Ulfilas'ın da itikadi yönden Nicaea karşıtı bir konumda yer alması, Gotların Ariusçuluğa meyletmesini kolaylaştıran bir etken olmuştur.⁴⁹⁶

Jan Prostko-Prostyński de Gotların Hristiyanlaşmasını, onların Valens'ten sığınma talep etmeleriyle ilişkilendirmiştir. Buna göre Gotlar, yardım taleplerine olumlu cevap alabilmek umuduyla Valens'in dinini benimsemeyi düşünmüşlerdir. Dolayısıyla Prostko-Prostyński, Gotların Hristiyanlaşmasını yönetici kesimin bu dine ihtida etmesiyle başlatmıştır. Bu bağlamda Got Hristiyanlığı, toplumun üst kesimlerinin bir dayatmasıyla alt kesimler tarafından da benimsenmiştir. Hristiyanlığın toplumun çoğunluğunu oluşturmasıyla Vizigotlar, misyonerlik faaliyetleri de yürütmüşler ve ilerleyen dönemde Ostrogotların da Hristiyanlaşmasını sağlamışlardır.⁴⁹⁷

Rubin Zeev de Gotların Hristiyanlığı benimsedikleri tarih olarak 372-376 arasını göstermektedir. Gotların Hristiyanlaşması mevzuunu özellikle siyasi çerçevede ele alan Zeev, Roma ile kurulan ilişkiler neticesinde Gotlar arasında Hristiyanlığın yayıldığını dile getirmiştir. Bu bağlamda Zeev'e göre Got liderler, Roma ile iyi ilişkiler geliştirdiklerinde dini açıdan herhangi bir kovuşturmada bulunmamışlarken Roma ile ilişkiler gerildiğindeyse Hristiyanları kovuşturmaya tabi tutmuşlardır.⁴⁹⁸ Daha önce sürdürülen iki kovuşturmanın da Roma İmparatorluğu ile ilişkilerin gerildiği döneme denk düşmesi, bu iddiayı kanıtlar niteliktedir. 370'lerin getirdiği kaos dolu ortam, Gotların imparatorluk ile iyi geçinmelerini mecbur kılmış, böylelikle bu yıllarda yoğunlaşan Hun baskısı, onların imparatorluk vasıtasıyla Hristiyanlığı benimsemelerini sağlamıştır.

⁴⁹⁶ Heather, *The Goths*, s. 131.

⁴⁹⁷ Prostko-Prostyński, "Christianity Among The Germanic Peoples in The Territories of The Roman Empire", s. 58.

⁴⁹⁸ Zeev, "The Conversion of The Visigoths", s. 53.

Wolfram'a göre Got kavimler arasında Hristiyanlığı ilk benimseyen topluluk Vizigotlar olarak bilinmesine rağmen 300'lerde resmi olarak Hristiyanlık dinini benimsediği tahmin edilen ilk topluluk Greuthungi kavmi ile ilişkilendirilen Bosporus Krallığıdır. Kırım yarımadasında kurulan bu krallık, Ulfilas'ın öncülü ve hocası olan Theophilos'un temsilcisi olduğu topluluktur. Theophilos'un Bosporus Hristiyanlarının temsilcisi olarak 325 Nicaea Konsili'ne katılım sağladığı da bilinmektedir.⁴⁹⁹ Bosporus'ta bulunan Got varlığının bir krallık olarak tanımlanması ve resmi olarak Hristiyanlığı benimseyip benimsemediği şüpheli olmakla birlikte bünyesinde evrensel bir kilise konsiline piskopos gönderecek sayıda Hristiyan'ı barındırdığı ve bunların bir cemaat oluşturacak düzeye geldiği aşıkardır. Bunun yanında Gothia bölgesi, Got göçleri bağlamında tarih boyunca değişmiştir. Bilhassa Scythia bölgesi ile de örtüşen Gothia tabiri, 370'lerde Roma'nın Dacia'dan çekilmesiyle birlikte yeniden şekillenmiştir. Bu tarihten itibaren Gotların bölgeyi ele geçirmesi nedeniyle Dacia'dan Volga Nehrine kadar uzanan Karadeniz'in kuzey hattı boyunca Gothia tabiri kullanılmıştır. Dolayısıyla Wolfram, Theophilos'u Kırım'da bulunan Gotlarla özdeşleştirse de Antik kaynaklarda yer alan atıflar, onun tüm Gotların piskoposluğunu yaptığı şeklinde yorumlanmasının daha doğru bir çıkarım olacağı izlenimini uyandırmaktadır.⁵⁰⁰ Ayrıca Theophilos'un daha sonraki dönemde Vizigotların temsilcisi olarak kabul edilecek olan Ulfilas'ın hocalığını yapması, onun tüm Gotların piskoposu olduğuna dair bir yorum yapılmasının daha makul olduğunu göstermektedir.⁵⁰¹

Gotlar üzerine yazan bir diğer tarihçi, Edward Thompson, genel anlamda Germen topluluklarının Hristiyanlaşmasını imparatorluk sınırlarından içeriye girmelerine dayandırmıştır. Bu bağlamda Thompson, 476'da Roma İmparatorluğunun batı yakasının çökmesi öncesinde aralarında küçük Hristiyan grupların bulunduğunu kabul etmekle birlikte Germen kavimlerinin genel olarak pagan inanışa sahip olduklarını düşünmektedir. Ona göre, imparatorluk sınırlarının dışındayken pagan olan Germen kavimleri, sınırlardan içeri girmeleriyle birlikte Hristiyanlığı

⁴⁹⁹ Socrates, *Hist. eccl.* 2.41; Hefele, *A History of The Christian Councils*, Vol 1, s. 269; Wolfram, "Vulfila pontifex ipseque primas Gothorum minorum, sed non apostolus eorum. Vulfila, Bishop and Secular Leader of His People but not Their Apostle", s. 140.

⁵⁰⁰ Socrates, *Hist. eccl.* 2.41; Nyberg, "Eusebius' Tricennial Oration and Wulfila's Christian Creed", s. 36.

⁵⁰¹ Socrates, *Hist. eccl.* 2.41.

benimsemeye başlamışlardır.⁵⁰² Ayrıca Roma hudutları dışında bulunan Germen topluluklarının içinde Roma misyonerleri ve piskoposları da yer almıştır, ancak misyonerler ve piskoposlar Germen topluluklarının Hristiyanlaşmasında başarısız olmuşlardır.⁵⁰³ Thompson'ın zaviyesinden bakıldığında Ulfilas'ın Gotları Hristiyanlaştırma çabası da bu başarısız faaliyetler içerisinde gösterilmelidir.

Thompson, Gotların Hristiyanlığı benimsemelerini Got kabile sistemi içerisinde yaşanan yozlaşma ile açıklamıştır. Ona göre Gotların Hristiyanlığı benimsemeye başladıkları 4. yüzyıl sonlarında kabile sisteminin yozlaşması, beraberinde pagan inanışların terk edilerek Hristiyanlığın benimsenmesine katkı sağlamıştır. Bu bağlamda Gotlar arasında kabile oluşumu bakımından eşitlikçi bir yapı bulunmaktaydı. Ancak zamanla bu eşitlikçi yapının kaybolması, ekonomik ve siyasi gücün birkaç asilin elinde toplanmasını sağlamıştır. Bu şekilde eşitlikçi özelliğini ve benliğini kaybeden Got toplumu, zamanla dinini de kaybetmiş ve yaşanan siyasi gelişmelerin de etkisiyle Hristiyanlığı benimsemiştir.⁵⁰⁴ Şayet Fritigernus'un Hristiyanlığı benimsemesiyle Gotların Hristiyanlığa ihtida ettiklerini kabul edersek tek bir kişi tarafından alınan ihtida hareketinin tüm topluma mal edilmesi fikri bağlamında Gotların geleneksel kabile yapılarını kaybettiğini söylemek mümkündür. Çünkü Tacitus'un Germania eserini kaleme aldığı dönemlerde Germen Meclislerinin karar alma noktasında oldukça önem arz ettiği bilinmektedir.⁵⁰⁵ Bu açıdan din değiştirme gibi toplum açısından oldukça önemli olan bu kararın meclis tarafından değil, lider tarafından alınmış olması, tek bir liderin ve onun etrafında gelişen asillerin nüfuzunun arttığını göstermektedir. Yine de Gotların Hristiyanlığı benimseme kararı almasında Fritigernus'un tek başına hareket ettiğini söylemek için sağlam delillere ihtiyaç vardır. Nitekim Hun saldırıları nedeniyle Roma İmparatorluğundan yardım isteme fikrinin Fritigernus'un tek başına aldığı bir karardan ziyade topluluğun geniş bir kesimi tarafından benimsenen bir çare olarak görüldüğünü düşünmek daha tutarlı bir açıklamadır.⁵⁰⁶

⁵⁰² Thompson, "Christianity and The Nothern Barbarians", s. 77.

⁵⁰³ Thompson, "Christianity and The Nothern Barbarians", s. 78.

⁵⁰⁴ Thompson, *The Visigoths in The Time of Ulfila*, s. 101.

⁵⁰⁵ Tac. *Germ.* 11.1.

⁵⁰⁶ Amm. Marc. 31.3.7-8.

Thompson, Ulfilas'ın öldüğü dönem olan 380'lerin başında Gotların halen pagan olduklarını iddia etmektedir. O, Gotların Hristiyanlaştıkları dönemi 382-395 arasına yerleştirmiştir.⁵⁰⁷ Gotların Hristiyanlaşması mevzuuna Thompson'ın zaviyesinden baktığımızda ihtidanın 395'te tamamlanmış olduğu izlenimi uyanmaktadır. Nitekim Thompson'a göre Moesia'dan ayrıldıkları tarih olan 395 öncesinde Romalı yazarların eserlerinde pagan olarak anılan Gotlar, bu tarihten sonra artık Romalılar ile aynı dini paylaşımlar olarak lanse edilmektedirler.⁵⁰⁸

Thompson'ın kaynak olarak kullandığı Antik yazarlar, Gotların Hristiyanlaşması konusunu daha karmaşık bir hale getirmektedir. Bu bağlamda Gotların Hristiyanlığı benimsemesi hususunda yazan Romalı tarihçilerin başında Hieronymus (4-5. yüzyıl) gelmektedir. 403'te kaleme aldığı mektubunda Hieronymus, kendi zamanında Gotların çadırlardan oluşan kiliselere sahip olduklarını söylemiş ve imparatorluğa karşı giriştikleri savaşlarda elde ettikleri başarıları neden olarak da Romalılar ile aynı dine mensup olmalarını göstermiştir.⁵⁰⁹

Iordanes'in *Getica* eseri ise bu duruma bir tezat oluşturmaktadır. Nitekim 395'ten sonra Vizigotlar açısından en üst konumda bulunan Alaric'in 410'da Busento'da yapılan cenaze töreni Gotların bu dönemde halen birtakım pagan ritüelleri ifa ettikleri izlenimini uyandırmaktadır.⁵¹⁰ Şayet Thompson'ın dediği gibi Gotlar 382-395 arasında Hristiyanlaşmışlarsa Alaric'in cenaze törenini açıklamak epey zor olacaktır. Ayrıca Valens sonrası imparatorluğun doğu kısmının tahtına çıkan Theodosius'un Nicaea itikadı yanlısı olması bu tarihten itibaren imparatorluğun Nicaea yanlısı bir politikaya yönelmesine neden olmuştur.⁵¹¹ Bu dönemde Gotların Hristiyanlığı öğrenebileceği en iyi ve en yakın örnek Roma'dır. Şayet Gotların 382'den sonra Hristiyan oldukları fikri kabul edilirse neden Nicaea yanlısı bir Hristiyanlık değil de Arius yanlısı bir Hristiyanlık benimsediklerini açıklamak mümkün değildir.

Yukarıda görüldüğü üzere gerek Antik kaynaklar gerekse de günümüz araştırmacılarının eserleri incelendiğinde Gotların Hristiyanlığı benimsemeleri noktasında kesin bir tarih vermek oldukça zordur. Arkeolojik veriler de

⁵⁰⁷ Thompson, *The Visigoths in The Time of Ulfila*, s. 91.

⁵⁰⁸ Thompson, *The Visigoths in The Time of Ulfila*, s. 90.

⁵⁰⁹ Hieron. *Epis.* 107.2.

⁵¹⁰ Jord. *Get.* XXX.158.

⁵¹¹ Socrates, *Hist. eccl.* 5.8.

Hristiyanlığın Gotlar arasında kitleler halinde yayılımının belirli bir süreç içerisinde gerçekleştiğini göstermektedir.⁵¹² Bu bağlamda 3. yüzyıl ortalarında Roma sathına yapılan saldırılarla başlayan Got-Hristiyan etkileşimi, Audianus ve Eutyches gibi misyonerlerin çabaları, Ulfilas'ın çalışmalarıyla Got literatürünün geliştirilmesi ve Fritigernus'un Roma'dan siyasi destek sağlayarak Athanaricus'a üstün gelmesi gibi merhalelerle artmıştır. Gotlar arasında Hristiyanlığın gelişimini sağlayan sac ayakları arasında Fritigernus'un Hristiyanlığı benimsemesi meselesi oldukça önem arz etmektedir. Nitekim 3. yüzyıldan itibaren Gotlar arasında daha çok köleler ve tutsaklar tarafından benimsenen bir din olan Hristiyanlık, 370'lerin ortalarından itibaren Fritigernus ve Got yönetici sınıfının da benimsediği bir din olmuştur. Yönetici sınıfın Hristiyanlığı kabul etmesi, bu dine siyasi yönden de destek verilmesini sağlamıştır.

Valens'in Gotlarla girişilen savaşta yaşamını kaybetmesi sonrası Gratianus tarafından imparatorluğun doğu kısmına I. Theodosius'un atanması, Roma'nın dini siyasetini derinden etkileyen bir durum yaratmıştır. Çünkü Theodosius, Ariusçu fikirlere tamamen karşı çıkarak Nicaea yanlısı bir tutum sergilemiştir. Bu minvalde de 381'de Constantinopolis'te toplanan ekümenik konsilde Nicaea itikadının meşru inanç akidesi olduğu fikri benimsenmiştir. Bir süre Gotların piskoposu olarak görev yapan ve Got alfabesini oluşturan Ulfilas'ın da bu dönemde Ariusçu fikirlerin bir temsilcisi olarak konsile katılım sağlaması amacıyla başkente davet edildiği ve burada yaşamını yitirdiği bilinmektedir.⁵¹³

Ulfilas ve onun gibi Arius yanlısı fikirleri savunan ruhbanlara rağmen konsilde böyle bir kararın alınması, imparatorluğun artık Ariusçu çizgiden çıkarak Nicaea yanlısı bir tutum sergileyeceğini göstermiştir. Bu bağlamda Gotlar, Thompson'ın söylediği gibi 382-395 arasında Hristiyanlığı benimsemiş olsalardı, muhtemelen Theodosius'un etkisiyle Nicaea itikadına meyletmiş olurlardı. Çünkü Gotların Hristiyanlaşması, Hun saldırıları sonrası yaşanan kaotik duruma karşı bir arayışın sonucu olarak ortaya çıkmış siyasi manevranın parçası şeklinde okunmalıdır. Mamafih, Karadeniz'in kuzeyindeki istikrarsız ortamdan kurtulmak isteyen Gotlar,

⁵¹² Falluomini, *The Gothic Version of the Gospels and Pauline Epistles*, s. 12.

⁵¹³ Auxentius, 39.61.

Roma'dan sığınma talep etmekten başka çare bulamamışlar ve bu talebin onaylanması karşılığında dinlerinden bile taviz vermeyi kabul etmişlerdir. Ayrıca Athanaricus ve Fritigernus arasında yaşanan çatışma halinde kazanan tarafın Roma desteğini sağlayan Fritigernus'un olması, Gotlar arasında Hristiyanlığa sempatiyle bakılmasını sağlamış olabilir.

Gotların kurucusu olarak anılması nedeniyle Athanaricus, Got tarihi açısından oldukça önemlidir.⁵¹⁴ Ancak onun Got tarihi için önemi sadece siyasi olarak değil, dini açıdan da kendini göstermektedir. Nitekim onun liderliği çerçevesinde gelişen siyasi mücadele, Gotların Hristiyanlaşmasını sağlayan olaylara neden olmuştur. Athanaricus, 360'larda Gotların liderliğini üstlendiğinde oldukça güçlü bir konumda bulunmaktaydı. Ancak onun artan otoritesi, siyasi rakiplerinin ortaya çıkmasına engel olamamıştır. 367 ve 369 arasında Roma İmparatoru Valens'in Got topraklarına yaptığı saldırılar bu rakiplerin ortaya çıkışını kolaylaştırmıştır.⁵¹⁵ Valens'in saldırıları sonucunda Roma, Gotlar üzerinde siyasi bir üstünlük kurmuştur. Yaşanan savaşlar neticesinde varılan uzlaşma gereği Athanaricus ve Valens arasında bir anlaşma imzalanmıştır. Bu anlaşma ile Gotlar, Constantinus döneminde ihdas edilen anlaşma bağlamında elde ettikleri imtiyazları kaybetmişlerdir. Ayrıca Hun saldırıları Gotların kendilerine yeni lider arayışlarına girmelerine neden olmuştur. Nitekim Alavivus ve Fritigernus, Hun saldırılarına başarılı bir şekilde karşı koyamayan Athanaricus'un en önemli rakipleri olarak sivrilmışlerdir.⁵¹⁶

İlk olarak Roma ile savaşılması nedeniyle olağanüstü yetkiler alan (*iudex*) Athanaricus, 370'lerde Hun saldırılarının ortaya çıkması nedeniyle bu yetkilere sahip olmaya devam etmiştir. Got ordusunun yönetimini elinde bulundurması Athanaricus'un iç savaş başlarında Fritigernus'a üstünlük kurmasını sağlamıştır. Ancak Hunların ani saldırılarıyla otoritesi sarsılan Athanaricus, kabilesinin büyük

⁵¹⁴ Wolfram, *History of Goths*, s. 64.

⁵¹⁵ Peter Heather, "Migration and Identity in Late Antiquity", *The Migration Period between the Oder and the Vistula*, Vol 1, ed. Aleksander Bursche, John Hines, Anna Zapolska, (Brill, 2020), s. 73.

⁵¹⁶ Socrates, *Hist. eccl.* 4.33; Sozom. *Hist. eccl.* 6.37; 4.34. 376'da Hun baskısından kaçan Gotlar Alavivus liderliğinde Roma'ya sığınmışlardır. Ancak Tuna'nın güneyine geçen sığınmacı Gotların artık iki lideri vardır: Fritigernus ve Alavivus. Alavivus'un bir Romalı komutan olan Lupicinus'un yemek ziyafeti verdiği sırada suikasta uğramış olması muhtemeldir: Simon MacDowall, *Adrianople AD 378*, (Osprey Publishing, 2001), s. 40. Nitekim Ammianus da kitabının 31.5.5 kısmından sonra Alavivus'tan bir daha bahsetmemiştir.

çoğunluğunun kendisini terk etmesi ile yüzleşmek zorunda kalmıştır.⁵¹⁷ İlerleyen süreçte Roma İmparatorluğunun da desteğini sağlayan Fritigernus, Gotların liderliğini üstlenmiştir. Bu noktada Roma İmparatoru Valens'in Ariusçu Hristiyanlığı kabul etmesi sebebiyle siyasi nedenlerin de etkisiyle Vizigotların lideri olan Fritigernus'un Ariusçuluğa meyletmiş olması muhtemeldir.⁵¹⁸ Ayrıca Valens'in Fritigernus'a yardım göndermesinin arkasında Fritigernus'un çoktan Hristiyanlığı benimsemiş olması ihtimali de bulunmaktadır. Bu açıdan Valens'in hem kendisiyle aynı dini paylaştığı hem de daha önce savaştığı Athanaricus'un muhalifi olduğu için Fritigernus'a destek vermiş olması makul bir çıkarımdır. Sonuç itibariyle Fritigernus, Valens'ten aldığı destekle Athanaricus'a üstünlük sağlamıştır. Got liderliğini kaybeden Athanaricus da Theodosius ile yapılan anlaşma çerçevesinde bir süre Constantinopolis'te yaşadktan sonra yaşamını yitirmiş ve Roma adetleri çerçevesinde bu şehirde gömülmüştür.⁵¹⁹

Gotların kitleler halinde Hristiyanlığı kabul etmelerinin Roma'dan sığınma talep ettikleri tarih olan 376'dan önce gerçekleşmeye başlamış olması muhtemeldir. Nitekim Antik kaynaklar, Gotlar henüz Tuna Nehrinin kuzeyinde bulundukları sırada Fritigernus'un Valens'in desteğiyle Athanaricus'a üstünlük kurduğunu bildirmektedir.⁵²⁰ Şayet Fritigernus, Valens'ten bu yardımı onun dinini benimseme vaadi karşılığında talep etmiştir. Valens, 376'da hem Vizigotlar hem de Ostrogotlar kendisine sığınma talebinde bulunduklarında Vizigotlara Roma sınırlarına intikal etme izni verirken Ostrogotlara ise Tuna'yı geçme izni vermemiştir.⁵²¹ Valens'in böyle bir tercih yapmasının nedeni olarak Vizigotların Fritigernus aracılığıyla Hristiyanlığı benimsemiş olması, Ostrogotların ise halen pagan inancıya sahip olmaları gösterilebilir. Bunun yanında Vizigotların Tuna Nehrini geçmesi sonrası bölgede bulunan Roma askerleriyle Vizigotlar arasında yaşanan çatışmalarda sınırların Romalılarca tahkimatsız bırakılması, Ostrogotların illegal bir şekilde sınırlardan geçmelerini

⁵¹⁷ Amm. Marc. 31.3.7.

⁵¹⁸ Sozom. *Hist. eccl.* 6.37; Socrates, *Hist. eccl.* 4.33.

⁵¹⁹ Amm. Marc. 27.5.10.

⁵²⁰ Socrates, *Hist. eccl.* 4.33; Sozom. *Hist. eccl.* 6.37.

⁵²¹ Heather, *Goths and Romans 332-489*, s. 132.

sağlamıştır. Roma sınırlarına geçen Ostrogotların büyük bir çoğunluğunun pagan olduğu tahmin edilmektedir.⁵²²

Vizigotlar, Tuna sınırlarını geçtikten sonra Roma toprakları içerisinde bir yerleşim yeri bulmakta zorlanmışlardır. Bu bağlamda Gotlar ve Roma askerleri arasında yaşanan gerilimler, çok geçmeden savaş halini almıştır. Bu gerginliği biraz olsun hafifletmek ve zaman kazanmak isteyen Fritigernus tarafından Valens'e bir elçilik heyeti gönderilmiştir. Gönderilen bu elçilik heyeti içerisinde Hristiyan bir papazın yer alması, Fritigernus ile Hristiyanlığın ilişkilendirilebileceği bir diğer olaydır.⁵²³ Dolayısıyla Athanaricus sonrası Gotların liderliğini üstlenen Fritigernus'un henüz siyasi kariyerinin başlarında Hristiyanlığa sempatiyle yaklaştığı ve hatta bu dine intisap etmiş olması mümkündür. Nitekim Ammianus da Valens'e gönderilen elçilik heyetinde yer alan papazın Fritigernus'un sırdaşı ve arkadaşı olduğunu dile getirmiştir.⁵²⁴

Muhtemelen Vizigotlar, Tuna'nın güney kısımlarına geçmeden önce Fritigernus'un yanında Alavivus'un da yer aldığı iki başlı bir liderlik yapısı benimsemişlerdi. Alavivus'un Hristiyanlığa sempatiyle baktığı ya da bu dine intisap ettiğine dair herhangi bir kanıt bulunmamaktadır. Dahası onun pagan olduğu tahmin edilmektedir.⁵²⁵ Dolayısıyla iki Got liderinden birinin Hristiyanlığının şüpheli olması, diğerinin ise Hristiyanlıkla ilişkilendirilemeyeşi, Gotların Tuna geçişi öncesinde Hristiyanlaştıklarını söylemeyi zorlaştırmaktadır. Ancak Gotların Tuna Nehrini geçmeleri sonrası, Romalı komutan Lupicinus'un düzenlediği yemek sırasında Alavivus'un suikasta kurban gitmesiyle Fritigernus, Gotların tek hâkimi olmuştur.⁵²⁶ Bu bağlamda iâşe ve yerleşim ihtiyaçlarından mahrum kalan Gotların, bu ihtiyaçları gidermek ve Roma sınırları içerisinde yerleşebilecekleri bir araziye sahip olmak gibi nedenlerle Fritigernus'un da etkisiyle Roma sınırları içerisinde Hristiyanlığı benimsemiş olmaları kuvvetle muhtemeldir. Bu tarih de 376 ilâ 378 arasına denk gelmektedir. Çünkü Gotlar ile ilişkilendirilen Hristiyanlık yorumu Ariusçuluktur. Valens sonrası tahta çıkan Theodosius'un Nicaea itikadını benimsemesi, Gotların

⁵²² Heather, "The Crossing of the Danube and the Gothic Conversion", s. 315.

⁵²³ Amm. Marc. 31.12.8.

⁵²⁴ Amm. Marc. 31. 12. 9: "ut conscius arcanorum et fidus"

⁵²⁵ Zeev, "Conversion of The Visigoths to Christianity", s. 49.

⁵²⁶ Macdowall, *Adrianople AD 378*, s. 34.

politikasıyla ters düşen bir durumdur. Nitekim Theodosius'un 382'de Gotlarla *foederati* anlaşması imzalaması ve bunun gereği olarak onlara Trakya bölgesinde bir yerleşim yeri tahsis etmesi, Got-Roma ilişkileri bağlamında bir anlaşma zemininin oluşturulduğunu göstermektedir.⁵²⁷ Bu açıdan Roma ile iyi ilişkiler geliştiren Gotların 380'lerdeki Roma siyasetinden bağımsız bir şekilde Nicaea itikadının karşısında yer alan Ariusçuluğu benimsemiş olmalarını iddia etmek, temelsiz bir düşüncedir.

Antik kaynaklar içerisinde imparatorluk topraklarında yerleşme izni alabilme pahasına dönemin Got lideri olarak karşımıza çıkan Fritigernus'un Hristiyanlığa ihtida etmeyi bile taahhüt ettiği neşredilmiştir.⁵²⁸ Gotlar, Fritigernus ile birlikte Hristiyanlığa siyasi destek de sağlamaya başlamışlardır. Bu bağlamda Fritigernus ile başlayan Gotlar arasındaki kitlesel Hristiyanlaşma hareketi, 382'de I. Theodosius'un Gotları Roma toprakları içerisinde yerleştirmesiyle daha da artmıştır.

Gotlar ve Roma İmparatorluğu arasında 378'de Hadrianopolis Savaşı yaşanmasına rağmen Theodosius'un tahta çıkması ve Vizigotlar ile anlaşmaya varması, Vizigotların Tuna'nın kuzeyine nazaran daha istikrarlı bir yaşam sürmesini sağlayan bir diğer etmen olmuştur. Nitekim 382'de Gotlar ile imparatorluk arasında yapılan anlaşma, Gotlara tarım alanı sağlanması ve kendi yasalarını yapma hakkı tanınması fikirlerini ihtiva etmiştir.⁵²⁹ Bu durum da Vizigotların Hristiyanlık ile daha yakından tanışmalarını ve yığınlar halinde Hristiyanlığı benimsemelerini kolaylaştırmıştır.

5.3. Gotların Benimsedikleri Hristiyanlık Teolojisi

Gotların Hristiyanlığı ile ilgili bir diğer önemli mesele, onların neden 325 Nicaea Konsili'nde ortodoks olarak anılan itikat yerine bu konsil çerçevesinde heretik olarak kabul edilen Ariusçu Hristiyanlığa yakın bir anlayışa meylettikleridir. Özellikle Nicaea Konsili'ne bir piskopos gönderen Gotların Nicaea itikadının karşısında yer alan Ariusçu görüşü benimsemeleri oldukça tezat bir durumdur. Gotların benimsedikleri Hristiyanlık itikadının Ariusçuluğa yakın olmasının nedeni, 4. yüzyılda gerçekleşen siyasi olaylarda yatmaktadır. Bu bağlamda Ulfilas'ın Ariusçu olan Eusebius tarafından II. Constantius döneminde piskopos olarak takdis edilmesi, onun kariyerinin

⁵²⁷ Kulikowski, *Rome's Gothic Wars*, s. 152.

⁵²⁸ Socrates, *Hist. eccl.* 4.33.

⁵²⁹ Heather, *The Goths*, s. 137.

başlarında benimsediği Nicaea itikadı yanlısı görüşünden vazgeçerek Ariusçuluğa kaymasına neden olmuştur. Ulfilas, tek başına Gotların Hristiyanlaşmasını sağlayan bir figür olamamışsa da verdiği vaazlar ve yaptığı Kitab-ı Mukaddes çevirisi, Ariusçuluk etkisinde gelişmiş olmalıdır. Bu durum da 330'ların sonundan itibaren Ulfilas'ın etkisiyle Gotlar arasında Ariusçuluk fikrinin tohumlarının ekildiğini düşündürmektedir.

325 Nicaea Konsili'nde heretik olarak kabul edilmesine rağmen Ariusçuluk, Constantinus'un son döneminden itibaren imparatorluk içerisinde popüler bir görüş haline gelmiştir. Arada Iulianus gibi paganizme yeniden dönme isteği bulunan imparatorların haricinde Arius yanlısı fikirler Valens'in 378'de gerçekleşen Hadrianopolis Savaşında hayatını kaybetmesine kadar imparatorluk içerisinde en çok rağbet gören Hristiyanlık yorumu olmuştur.⁵³⁰ Bilhassa Büyük Constantinus'un varislerinden olan II. Constantius, Ariusçuları desteklemiş ve bu görüşte olan din adamlarını çeşitli şekillerde taltif etmiştir. Bunun en tipik örneklerinden biri, Constantinopolis piskoposluğuna Nicaea yanlısı Paulus yerine Arius yanlısı Eusebius'un getirilmesidir.⁵³¹ Bu noktada Constantius'un 4. yüzyılın ortalarında imparatorluk yönetimini siyasi açıdan kendi yönetimi altında birleştirmesi, Ariusçuların gücüne güç katmıştır.⁵³² Nitekim Latin ruhban sınıfının önemli din adamlarından olan Eusebius Hieronymus, 359 civarında adeta tüm dünyanın Ariusçu olduğunu dile getirmiştir.⁵³³ Yine de bu dönemde imparatorluğun batı kısmında Nicaea yanlısı olan ruhbanlar da bulunmaktaydı. İmparatorluğun bilhassa doğu kısmı ise Ariusçuluk açısından daha sağlam durumdaydı.

İkinci Constantius döneminde oldukça güçlenen Ariusçular, Roma İmparatorluğunun doğu yakasının imparatoru olan Valens döneminde de siyasi olarak nüfuzlarını devam ettirmeyi başarmışlardır. Esasen Ariusçuların imparatorluğun doğu yakasında büyük nüfuz sahibi olmaları, Valens'e gerek siyasi

⁵³⁰ Simonetti, "Homoians (Homoeans)", s. 283.

⁵³¹ Kaçar, *Geç Antikçağ'da Hristiyanlık*, s. 92.

⁵³² II. Constantius, 351'de Mursa Savaşında taht gaspçısı Magnentius'u yenerek imparatorluğun tek hamisi konumuna yükselmiştir: Stephen Mitchell, *Geç Roma İmparatorluğu Tarihi MS 284-641*, çev. Turhan Kaçar, (Türk Tarih Kurumu Yayınları, 2016), s. 106.

⁵³³ Euseb. Hieron. *Dialogus Contra Luficeranos*, 19: "Ingenuit totis orbis, et Arianum se esse miratus est.": Tüm dünya yas tuttu ve kendisi Ariusçu olmasına şaşırды; J. N. D. Kelly, *Early Christian Creeds*, (Continuum, 2008), s. 293.

gerekse de dini açıdan Ariusçuları desteklemekten başka seçenek bırakmamıştır.⁵³⁴ Bunun yanında Valens'in de halihazırda fanatik bir Ariusçu olduğu bilinmektedir. Bu bağlamda kilise tarihçilerinin eserlerinden Valens'in Nicaea yanlısı din adamlarını bir gemiye bindirerek yakmaktan çekinmediği öğrenilmektedir.⁵³⁵ Bu bağlamda Gotların olası iç savaşına müdahil olan ve Gotlara imparatorluk sathında yerleşme izni veren Valens'in Arius fikirlerine sempatiyle yaklaşması, Gotların da bu düşünceye meyletmesini sağlamış en önemli etkidir. Ayrıca Ulfilas'ın da Ariusçu bir piskopos olan Eusebius tarafından 330'ların sonunda vaftiz edilmesi, bu tarihten itibaren Gotlar arasında Ariusçuluğun tanınırlığını arttıran bir etken olmuştur.

Gotların 370'lerin ortalarından itibaren Hristiyanlığı benimsedikleri kabul edilirse onların tam olarak ne tür bir Ariusçuluğu benimsemiş oldukları bir muamma olarak karşımızda durmaktadır. Nitekim bu dönemde Ariusçular arasında da birçok hizbin türediği ve bu hiziplerin birçoğunun zamanla Ariusçuluktan koparak farklı bir görüşe evrildiği bilinmektedir.⁵³⁶ *Homoianizm* olarak anılan itikat da bu kopuşlardan birini içermektedir. II. Constantius'un Nicaea ve Ariusçu görüşler arasında bir orta yol bulmak istemesi sonucu imparatorluk içerisinde bir kilise birliği oluşturulmak amacıyla ortaya atılan bu görüş, sonraki süreçte imparator olan Valens tarafından da benimsenmiştir. Bu bağlamda Roma ile fazlasıyla siyasi münasebete giren ve 4. yüzyılın son çeyreğinde Hristiyanlığı benimsediği kabul edilen Gotların Valens'in benimsediği yarı Ariusçu olarak tanımlanan *homoian* görüşe meylettiklerini söylemek tarihsel açıdan da tutarlı bir yaklaşımdır.

Homoian tanımının modern bir isimlendirme olması ve bir itikat tanımından ziyade birleştirici bir unsur olarak kullanılan siyasi bir kelime olması nedeniyle Gotların Hristiyanlığını ne derece etkilediğini tespit etmek zordur. Bu bağlamda modern literatürde I. Theodosius döneminden itibaren Nicaea itikadını benimseyen Roma İmparatorluğunun inancından Got inancını ayırmak için onların Ariusçu olduğunu söylemek adeti baş göstermiştir. İster *homoian* isterse de Ariusçuluk adı verilsin, Gotların benimsediği Hristiyanlık, Nicaea itikadından epey farklı bir noktada

⁵³⁴ Duygu, *Hristiyanlık ve İmparatorluk*, s. 278.

⁵³⁵ Theodoretus, *Hist. eccl.* 4.21; Sozomen, *Hist. eccl.* 6.14; Socrates Valens tarafından katledilen Nicaea yanlısı piskoposların sayısını seksen olarak vermiştir: Socrates, *Hist. eccl.* 4.16.

⁵³⁶ Duygu, *Hristiyanlık ve İmparatorluk*, s. 281.

konumlanmıştır. Bu bağlamda 397’de Constantinopolis Kilisesi’ne atanan Ioannes Chrysostomos (öl. 407) da Ariusçuluğa yakın olan Gotları, doğru yol olarak düşündüğü Nicaea itikadına çevirmeye çalışmıştır.⁵³⁷ Bunu gerçekleştirmek amacıyla da Kırım Gotlarına Unila isimli bir din adamını piskopos olarak atamıştır.⁵³⁸ Ancak Chrysostomos’un çabaları sonuçsuz kalmış, Gotlar Ariusçuluğu benimsemekten vazgeçmemişlerdir. Gotların “doğru inanç” olarak kabul edilen ortodoks görüşe girmeleri için 589’da yapılan Toledo Konsili’ni beklemek gerekmiştir.⁵³⁹

Gotların neden Nicaea yanlısı ortodoksluğu değil de Ariusçuluğu benimsediği hususu, siyasi etkenlerin yanında Got toplum yapısıyla da ilişkilidir. Thompson’ın bahsettiği üzere değişen Got toplumu içerisinde asillerin yanında konfederasyon şefi gittikçe güç kazanan bir iktidar odağı olarak öne çıkmıştır.⁵⁴⁰ Bu bağlamda Gotlar, kabile liderleri ve onların etrafındaki asiller ile yönetilenler olmak üzere iki sınıfa ayrılmıştır. Bu şekilde yönetilen Got toplumu, hiyerarşik olarak kabile şefine bağlanmıştır. Ariusçu öğretinin özünü içeren yaratılmış olan her şeyin Oğul’a, Oğul’un da Baba’ya tabi olması fikri, konfederasyon şefi açısından konumunu meşrulaştırma anlamına gelmiştir. Bu noktada kabile şefi, Gotların henüz pagan oldukları dönemde yarı-tanrı olarak düşünülmüştür.⁵⁴¹ Got liderler, Hristiyanlığın benimsenmesiyle birlikte de Baba’nın bir temsilcisi olarak -tıpkı Oğul gibi- kabile içerisindeki herkesin itaat etmekle yükümlü olduğu bir meşruiyeti haiz olmuşlardır. Dolayısıyla Ariusçuluk bağlamında yaratılmış olanların Oğul’a, Oğul’un da Baba’ya itaati, toplumun şefe olan itaatinin bir analogisi olarak yorumlanmış olmalıdır.

Got yönetimi içerisinde önemli bir konumda bulunan Got kabile şeflerinin yarı-tanrı olarak kabul edilmesi, Ariusçuluğun Gotlar arasında yayılımını kolaylaştıran bir diğer etkidir. Bu açıdan *homoian* görüş çerçevesinde Oğul’un Tanrı ile eşdeğer

⁵³⁷ Turhan Kaçar, “Ioannes Chrysostomos’un Düşüşü”, *Belleten*, Cilt: 67, Sayı: 250, (2003), s. 756; Theodoretus, *Hist. eccl.* 5.30. Chrysostomos’un Gotlara karşı bakış açısı için bkznz: J. H. W. G. Liebeschuetz, *Barbarians and Bishops Army, Church, and State in the Age of Arcadius and Chrysostom*, (Clarendon Press, 1990), s. 169-170.

⁵³⁸ Falluomini, *The Gothic Version of the Gospels and Pauline Epistles*, s. 13

⁵³⁹ Philip Schaff (ed.), *The Seven Ecumenic Councils*, Nicene and Post-Nicene Church Fathers of The Christian Church, Series II, Volume 14, ed. Philip Schaff, (Grand Rapids, MI: Christian Classics Ethereal Library, 2007), s. 357; Hefele, *A History of The Christian Councils*, Vol 4, trans. William R. Clark, (T & T Clark, 1895), s. 416.

⁵⁴⁰ Thompson, *The Visigoths in The Time of Ulfila*, s. 101.

⁵⁴¹ Jord. *Get.* XIII.78.

olmaktan ziyade bir yarı Tanrı şeklinde anılması, Got liderlerinin kendilerini Oğul ile özdeşleştirmelerini sağlamış olmalıdır.⁵⁴² Bu bağlamda Oğul ile kendilerini özdeşleştiren Got liderler, Kutsal Ruh'un Oğul'a tabi olması gibi yönetici sınıfı hakimiyetleri altında tutmuşlardır. Bu yönetici sınıf da yaratılmış dünyanın bir yansıması olarak yönetilen Got toplumuna liderler aracılığıyla hükmetmiştir. Yukarıda anıldığı üzere Got liderlerinin Oğul'a, yönetici kesimin Kutsal Ruh'a, yönetilen Got toplumunun ise yaratılmış dünyaya benzetilmesi, Ariusçuluk ile Got toplumu arasında bir paralelliğin oluşmasını sağlamış olmalıdır. Bilhassa Tacitus'un bahsettiği eşitlikçi yönetim yapısından uzaklaşan Got toplumu içerisinde liderlerin sivrilmesinin getirdiği sonuç olarak benimsenen Hristiyanlık anlayışı, liderlerin meşruiyetini sağlamaları açısından onlara bir kolaylık sağlayan *homoianizm* olmuştur. Olasılıkla Fritigernus ile başlayan Hristiyanlaşma serüveni, *homoianizmin* anlaşılabilir olarak benimsenmesinden ziyade imparatorluğun dayatması ya da imparatorluktan etkilenme neticesinde gelişen bir durumdur. Ancak Got toplumunun ve liderlerinin *homoianizme* karşı herhangi bir direniş göstermemelerinin altında yukarıda ele alındığı üzere *homoian* anlayışın Hristiyanlık öncesi Got toplumu ile paralel bir yapıda olması yatmaktadır.

Gotlar, 370'lerin getirdiği siyasi etkenler ve toplumsal benzerlikler nedeniyle ortodoks Hristiyanlıktan ziyade *homoian* anlayışa meyletmişlerdir. Vizigotların bu anlayışı benimsemeleri, sadece kendi dini anlayışlarını değil, aynı şekilde diğer Got kavimlerini de etkileyen bir durum yaratmıştır. Nitekim Gotların batı kolu tarafından benimsenen *homoian* anlayış, ilerleyen süreçte Ostrogotların ve Gepidlerin de *homoian* Hristiyanlığını benimsemesini sağlamıştır.⁵⁴³ Ulfilas ve ekibi tarafından *homoian* etkileri çerçevesinde ortaya konulan Kitab-ı Mukaddes çevirisi de diğer Germen toplulukları tarafından kullanılmıştır.⁵⁴⁴

⁵⁴² Nordgren, *The Well Spring of the Goths*, s. 367.

⁵⁴³ Jord. *Get.* XXV.133

⁵⁴⁴ Bunun en spesifik örneği literatüre Codex Argenteus olarak geçen Gotça Kitab-ı Mukaddes'tir. Gümüş Codex olarak anılan Codex Argenteus'un 520'lerde Ostrogotların İtalya'yı hakimiyet aldıkları dönemde yazıya geçirildiği düşünülmektedir. Gümüş ve altın karışımı bir mürekkeple mor bir parşömen üzerine yazılan Codex Argenteus günümüze ulaşan Gotça en eski Kitab-ı Mukaddes olma özelliğini göstermektedir. Ayrıntılı bilgi için bkz: Metzger, *The Early Versions of the New Testament*, öz. s. 375-393; D. Gary Miller, *The Oxford Gothic Grammar*, (Oxford University Press, 2019), s. 9.

SONUÇ

Anavatanları olan İskandinavya'dan göç hareketine başlayan Gotlar, öncelikle Gothiscandza olarak anılan Vistula Nehri kıyılarına gelmiş, daha sonrasında ise Azov Denizi kıyılarına yerleşmişlerdir. Gotların göçebe özellikleri, onların yaşantılarını ve kültürlerini fazlasıyla etkilemiştir. Bu etki dolayısıyla yazılı bir kültürü benimsemeye başlayan Gotlar, Hristiyanlığın kutsal kitabı olan Kitab-ı Mukaddes'i de kendi dillerine çevirmişlerdir. Gotlar gerek kültürel gerek siyasi gerekse de dini anlamda Germen toplumları arasında bir mihenk taşı konumunda yer almışlardır. Geç Antikçağ'ın siyasi olarak en etkin figürleri arasında yer alan Gotlar, Alaric önderliğinde Roma kentini yağmalayan ilk Germen topluluğu olmayı başarmışlardır. Ayrıca Roma İmparatorluğu ile giriştikleri mücadeleler sonucu, imparatorluğun batı yakasının fiili yıkılışında da etkili bir rol oynamışlardır. Dahası Roma İmparatorluğunun batı yakasının yıkılışı sonrasında Avrupa topraklarının şekillenmesinde ve Roma'nın yazılı kanun geleneğinin devam etmesinin sağlanmasında Gotlar, birincil etki gösteren bir konumda bulunmuşlardır.

Gotlar, siyasi etkilerinin yanında dini ve kültürel anlamda da Germen kavimleri içerisinde eşsiz bir konuma sahiptirler. Bilhassa ilk Germen alfabesinin üretiminin ve Germen dilindeki ilk Kitab-ı Mukaddes çevirisinin Gotlar tarafından yapılması, onların önemini ortaya koyan en önemli unsurlardır. Gotların yazınsal kültüre geçişinde ve Gotça Hristiyanlık literatürünün ortaya çıkarılışında başat rol oynayan isim hiç şüphesiz Ulfilas olmuştur. 3. yüzyılın ikinci yarısında Gotların Cappadocia sathına yaptıkları yağma akınları, Ulfilas'ın atalarının Gothia'ya sürgün edilmesiyle sonuçlanmıştır. Cappadocia kökenli bir anneden ve Got ırkına mensup bir babadan doğan Ulfilas, diğer tutsaklarla karşılaştırıldığında Gothia'da görece daha müreffeh bir hayat sürmüştür. Nitekim çocukluğundan itibaren iyi bir eğitim alması, Yunanca ve Latince öğrenebilmesi, diplomatik ilişkilerde bulunması gibi unsurlar onun toplumu içerisinde önemli bir konuma yükselmesini sağlamıştır. Ancak Ulfilas'ın tam olarak Got ırkına mensup bir kişiyle aynı statüye sahip olmadığı da aşikardır. Onun bir Romalı olan Eusebius tarafından piskopos olarak takdis edilmesi sonrası, yedi yıl Gothia'da piskoposluk yapmasına rağmen 348'de yaşanan kovuşturma sırasında bölgeden göç etmek zorunda bırakılması, bunun en spesifik örneğidir.

Ulfilas'ın hem siyasi hem de dini hayatı, onun Roma İmparatorluğu, Gothia ve Hristiyanlık arasında adeta bir arabulucu rolü üstlenmesine neden olmuştur. Ulfilas'ın diplomatik ilişkilerde bulunması Latince bilmesini sağlarken Hristiyan ruhban sınıfı içerisinde olması Yunanca bilmesini mecbur kılmıştır. Got kültürü içerisinde yetişmesi, Gotça bilmesini de gerektirmiştir. Bu üç dile de hâkim olan Ulfilas, dini ve kültürel anlamda birleştirici bir unsur olmuştur. Böyle bir konumda bulunması, Got alfabesini oluşturması ve Hristiyan Got literatürünü yaratması açısından Ulfilas'ı vazgeçilmez bir öge yapmıştır. Nitekim Got alfabesi üretiminde Yunan alfabesinin baz alınması ve bu alfabe içerisine Latince ve runik yazıdan bir kısım eklemeler yapılması, kültürlerarası bir senkretizm yaratılmasını sağlamıştır. Ulfilas da donanımı bağlamında bu iş için adeta biçilmiş bir kaftandı.

Ulfilas, her ne kadar Hristiyan Got kültürünü yaratmış olsa da Gotların Hristiyanlaşmasını sağlayan en önemli figür ol(a)mamıştır. 348'de yaşanan kovuşturma, onun Gothia içerisinde Hristiyanlığı yayma çabasının karşısında büyük bir engel yaratmıştır. Nitekim Ulfilas, bu kovuşturma sırasında Gothia'dan Moesia'ya göç etmek zorunda kalmıştır. Bu göç sırasında Ulfilas'ın cemaatinin büyük kısmının onunla birlikte göç etmesi, Gothia'daki Hristiyanların sayısını epey azaltmıştır. Dolayısıyla Ulfilas'ın Gothia'da bulunduğu sırada Hristiyanlık, bir kısım Got tarafından kabul edilmesine rağmen Gotlar arasında tam anlamıyla kök salamamıştır. Bu bağlamda Ulfilas'ın Gotlar açısından Hristiyanlığa yaptığı katkı, bu dinin nüfuzunu Gotlar arasında yaymasından ziyade yüzyıllar boyunca kullanılacak olan Hristiyan Got literatürünün oluşumunun temellerini atmış olmasından ileri gelmiştir.

Dördüncü yüzyıl, Hristiyanlık açısından eşi benzeri olmayan bir dönemdir. Hristiyanlık literatüründe “büyük” sıfatıyla anılan nadir siyasi şahsiyetlerden biri olan Constantinus'un bu dine intisap etmesiyle Hristiyan bir imparatorluk olarak anılan Roma İmparatorluğu, bu tarihten itibaren adeta Hristiyanlığın “kalesi” haline gelmiştir. Roma İmparatorluğunun resmi anlamda olmasa da pratik anlamda Hristiyanlığı kabul etmesi, sadece imparatorluk siyasetine yön veren bir olay olmamış, Romalılarca “barbar” olarak anılan dünya da bundan fazlasıyla etkilenmiştir. Gotlar da Romalılar tarafından bu barbar dünyanın bir ögesi olarak değerlendirilmeleri bağlamında imparatorluğun Hristiyanlaşmasından etkilenen topluluklar arasında yer almışlardır.

Coğrafi olarak Roma sınırlarına en yakın konumdaki Got kabilesi olan Vizigotlar, Romanın gerek siyasi gerekse de dini özelliklerinden en fazla etkilenen Got topluluğu olmuşlardır. Özellikle imparatorluğun 270'lerde Dacia'dan geri çekilmesiyle bölgede oluşan boşluğun Gotlar tarafından doldurulması, Roma-Got ilişkilerini yoğunlaştıran bir etki göstermiştir. Dacia ilhakının yanında özellikle 332'de Constantinus ile Gotlar arasında imzalanan anlaşma, Got-Roma ilişkilerinin gelişiminde önemli bir yere sahiptir. Anlaşma çerçevesinde Gotların oldukça geniş imtiyazlara sahip oldukları bir ticaret fırsatına sahip olmaları, onları imparatorluk ile ilişkilerini sıcak tutmaya teşvik etmiştir. Bu açıdan ticari imtiyazlarını korumak isteyen Vizigotların bir temsilcisi olarak Ulfilas, 336'de düzenlenen *tricennalia* festivaline intikal eden Got delegasyonu içerisinde yer almıştır. Ayrıca onun 337'de Constantinus'un ölümü sonrası, ihdas edilen 332'deki anlaşmaya sadık kalmasının sağlanması amacıyla yeni imparatora gönderilen Got elçiliği içerisinde bulunmuş olması da kuvvetle muhtemeldir. Olasılıkla Ulfilas, Constantinopolis'e ikinci ziyaretinde Eusebius tarafından Gotların piskoposu olarak takdis edilmiştir.

Constantinus ile Gotlar arasında yapılan 332 anlaşması ile Valens'in Gotlar üzerine sefere çıktığı 366'ya kadar Got-Roma ilişkileri görece istikrarlı bir şekilde ilerlemiştir. Ancak Gotların Valens'in karşısında yer alarak Roma tahtında hak iddia eden Procopius'a destek vermeleri, Roma-Got ilişkilerinin gerilmesinin en büyük sebeplerinden birini oluşturmuştur. Valens tarafından gerçekleştirilen Got seferleri, Roma'nın üstünlüğüyle sonuçlanmıştır. Tuna Nehri üzerinde yer alan bir gemi içerisinde ihdas edilen Noviodunum Anlaşması, Got lider Athanaricus'un Valens ile eşit şartlarda bir anlaşma yaptığını ortaya koymaktadır. Ancak bu anlaşma eşit statüde yapılmış görünse de anlaşmanın içeriği bağlamında Gotların 332'deki imtiyazlarını kaybetmeleri, mücadelede Romalıların daha büyük bir kazanç sağlamış olduklarını göstermiştir.

360'ların ortalarından itibaren Karadeniz'in kuzey sathında görünmeye başlayan Hunlar, bölgenin siyasi ve dini yapısının kökünden değişiminin arkasındaki en önemli nedendir. Başlangıçta Volga'nın batı kıyılarını ele geçirerek Don ve Volga arasında bir hakimiyet kuran Hunlar, adeta bir domino taşı etkisi göstererek zamanla daha da batıya ilerlemiş ve önce Alanları, daha sonrasında ise sırasıyla Greuthungileri ve Tervingileri yerlerinden etmişlerdir. Bu baskı neticesinde büyük kısmı Hunlar ile iş

birliği yapan Greuthungilerden ziyade Roma'dan yardım isteyen Tervingilerin etrafından gelişen siyasi olaylar oldukça dikkat çekicidir.

Karadeniz'in kuzeyinde bulunan topluluklar arasında Hun saldırısından en uzak konumda yer alan grup gibi görünseler de Tervingiler, Hunların yarattığı kaos ortamından fazlasıyla etkilenen topluluklar arasında yer almışlardır. Nitekim Valens ile yapılan savaşlarda *iudex* konumunu elde eden Athanaricus, Hun saldırıları karşısında başarısız olmasının bedelini, halkının kendisini terk etmesiyle ödemiştir. Athanaricus'a alternatif liderler olarak ortaya çıkan Alavivus ve Fritigernus, Gotların Roma'ya sığınmalarında ve Hristiyanlığı benimsemelerinde başrolü oynamışlardır.

Alavivus, muhtemelen pagan inanışa sahip biri olarak liderlik yaparken Fritigernus ise Hristiyanlık ile ilişkilendirilebilecek bir lider olmuştur. Nitekim Antik kaynakların birçoğu Fritigernus'un Hristiyanlık ile yakın ilişkisini ortaya koymaktadır. Alavivus ve Fritigernus'un liderliğinde örgütlenen Tervingi Gotları, Hun saldırılarına karşı çareyi Roma İmparatorluğuna sığınmakta görmüşlerdir. İmparatorluk sınırlarından geçişi meşru bir zemine oturtmak amacıyla da Valens'e bir elçilik delegasyonu göndermişlerdir. Bu delegasyonun içerisinde daha önce birçok kez elçilik görevini ifa etmiş olan Ulfilas'ın da bulunmuş olması yüksek bir ihtimaldir. Doğudan gelen Hun baskısına direnmeyi seçen Tervingilerin tek çaresi, dönemin en istikrarlı gücü olan Roma'dan yardım istemek olmuştur. Tervingilerin bu yardım talebinde bulunurken de tüm kozlarını oynamış olmaları kuvvetle muhtemeldir. Bu noktada Ulfilas, Tervingilerin en büyük avantajı konumundadır. Daha önce en az iki kez Gotlar ve Romalılar arasında diplomatik ilişkilerde yer alan, Gotça ve Latince bilen, Roma sınırları içerisinde uzun yıllardır ikamet eden, Valens ile aynı dine ve kristolojiye sahip olan Ulfilas'ın elçilik heyetinde bulunması oldukça doğal bir durumdur. Valens'in Tervingi heyetine olumlu yanıt vermesi, Ulfilas'ın da delegasyon içerisinde yer almasıyla mümkün olmuştur. Ancak bu durum, Valens'in Tervingilere kucak açmasının arkasındaki tek etken değildir. İmparatorluğun ihtiyacı olan vergi ve asker tedarikinin sağlanacak olması da bu kabulün nedenleri arasındadır.

Valens'in Tervingilere müspet yanıt vermesinin arkasında Fritigernus'un çoktan Hristiyanlığı benimsemiş olması -en azından bu dine yakınlık besliyor oluşu- ihtimali bulunmaktadır. Nitekim Fritigernus, Valens'in gönderdiği destekle Athanaricus'u iç

savaşta yenmeyi başarmıştır. Bu minvalde ilerleyen süreçte Fritigernus'un önderlik ettiği grubun Hun saldırıları karşısında başarısız olan Athanaricus'a karşı baskıyı arttırması, Athanaricus'un Hristiyanları kovuşturmaya uğratmasının nedenlerinden biri olabilir. Bu noktada gerek Hun saldırılarına karşı başarısız olması gerekse de artık toplum içerisinde azımsanmayacak düzeye ulaşan Hristiyanlara zulmetmesi, Gotların büyük çoğunluğunun Athanaricus'u terk etmesinin arkasındaki en önemli iki nedeni oluşturmuştur.

Tuna'nın kuzeyinde bir iç savaş yaşayan Gotların bir kısmı Athanaricus'a sadık kalırken bir kısmı ise Alavivus ve Fritigernus'un liderliği altında Roma'dan yardım istemişlerdir. Bu yardım talebine Valens tarafından verilen cevap, Vizigot yöneticilerinin bir kısmının Hristiyanlığı kabul ettiklerinin delillerinden biri olarak yorumlanabilir. Valens'in Vizigotların imparatorluk sınırlarına yerleşme teklifini kabul etmesi, Ostrogotların teklifini ise reddetmesi, Vizigotların Hristiyanlaşmaya başladıklarını, Ostrogotların ise henüz pagan olduklarını göstermektedir. Bu bağlamda Ulfilas'ın faaliyetleriyle *homoian* anlayışın tohumlarının ekildiği Vizigot toplumu, Hristiyanlığın *homoian* teolojisini benimsemeye başlamışlardır. Ulfilas, 348'den itibaren Gothia'da bulunmamasına rağmen Moesia gibi imparatorluğun Tuna sınırına oldukça yakın bir konumda yaşamıştır. Moesia'nın Tuna sınırına olan yakınlığı Ulfilas'ın Gothia ve buradaki Hristiyanlarla temas kurmasını kolaylaştırmıştır. Olasılıkla Ulfilas, Moesia'ya göç ettiği günden itibaren sadece Hristiyan Got literatürünün oluşması için çaba göstermemiş, aynı zamanda Gothia'daki Hristiyan sayısını arttırmak amacıyla da birtakım çalışmalara girişmiştir. Bu amacını gerçekleştirmek için de birçok kez Gothia'ya gitmiş ve buradaki siyasi liderlerle görüşmüş olmalıdır. Nitekim Gotların Roma'dan yardım istedikleri sırada Ulfilas'tan Got elçilik heyeti içerisinde yer almasını talep etmeleri, Moesia'da bulunan Ulfilas ve Gothi Minores cemaati ile Gothia arasındaki ilişkilerin sürekliliğini ifade etmektedir.

Fritigernus da Ulfilas'ın ya da onun tarafından yetiştirilmiş misyonerlerin çabaları sonrası henüz Gothia'da bulunurken Hristiyanlığı benimsemiş olabilir. Ulfilas'ın etkisi çerçevesinde bu dine ihtida eden Fritigernus da *homoian* çizgide yer almıştır. Şayet Fritigernus'un Hristiyanlığı benimsediği kabul edilirse Hristiyanları kovuşturmaya uğratan Athanaricus'un karşısındaki en önemli rakip olması doğal bir

sonuçtur. Valens'in Got iç savaşı sırasında Fritigernus'u desteklemesinin arkasında onun Hristiyanlığı benimsemiş olması mümkündür. Ayrıca Fritigernus ve Alavivus liderliğindeki Vizigotları imparatorluk topraklarına kabul etmesinin arkasında Fritigernus'un Hristiyanlığı, dahası kendisinin de taraftarı olduğu *homoian* anlayışı benimsemiş olması ihtimal dahilindedir.

Athanaricus'un Hristiyanları kovuşturması, 372'de son bulmuştur. Olasılıkla Gotlar arasındaki iç savaş da bu sıralarda yaşanmıştır. Athanaricus'un toplumu tarafından terk edilmesini kovuşturma ile ilişkilendiren hiçbir Antik kaynak bulunmamaktadır. Bu açıdan muhtemelen kovuşturmanın son dalgasının gerçekleşmesiyle Hunların Vizigot topraklarına saldırımları aynı döneme denk gelmiştir. Kovuşturmadan ve kaostan bunalan Got toplumunun büyük çoğunluğu da Fritigernus ve Alavivus'un liderliğini benimsemiştir.

Gotların Roma İmparatorluğundan sığınma talep ettikleri sıralarda ikili bir yönetim şeklini benimsemiş olmaları, karar alma noktasında bir uzlaşma yaratılmasını gerektirmiştir. Bu bağlamda Fritigernus'un 376'da yaşanan Tuna geçişi öncesi -kesin olmamakla birlikte- Hristiyanlığa ihtida etmesi, Gotların Hristiyanlaşmasını tek başına sağlayan bir unsur olmamıştır. Nitekim Gotların diğer lideri olan Alavivus'un pagan olduğu tahmin edilmektedir. Bu açıdan Fritigernus, bu tarihten önce Hristiyanlığı kabul etmişse bile Gotların din değiştirmesi konusuna tek başına karar verebilir bir konumda bulunmamaktadır. Ancak Gotların 376'da Tuna'nın güneyine göç etmeleri, dini hayatlarını da kökünden değiştiren bir sonuç yaratmıştır. Nitekim Gotların Tuna'nın güneyinde bulundukları sırada Romalı komutan Lupicinus'un Romalılar ve Gotlar arasında cereyan eden sıkıntıları gidermek amacıyla ziyafet düzenlemesi, Got yönetimini derinden etkilemiştir. Düzenlenen bu ziyafet sırasında Alavivus'un suikasta kurban gitmesi, Fritigernus'un tek başına iktidar olmasını sağlamıştır. Bu tarihten itibaren de Hristiyan bir imparatorluk olan Roma İmparatorluğu sınırları içerisinde yer alan Gotların Hristiyan bir lider tarafından yönetilmeleri, Hristiyanlığı benimsemeleri için sebeplerini arttıran bir etki yaratmıştır.

Gotların kabul ettikleri Hristiyanlık teolojisi, 378'den önce bu dini benimsediklerini kanıtlamaktadır. Nitekim Gotların Ariusçu *-homoian-* bir çizgide

oldukları tarihsel bir gerçektir. Valens'in 378'de Hadrianopolis Savaşında ölmesiyle imparatorluk yönetimi, Ariusçuluğa olan sempatisini kaybetmiş ve bu tarihten itibaren Ariusçulukla ilişkilendirilebilecek hiçbir imparator başa geçememiştir. Bu açılardan Gotların Valens döneminde Hristiyanlığı benimsedikleri aşıkardır. 332'den itibaren imparatorluğun bir bağlaşığı olan Vizigotların 370'lerde Roma'ya bağımlılığının artması, onların imparatorluk politikalarından bağımsız bir şekilde hareket edebilmelerini engellemiştir. Bu siyasi bağımlılık, dini bağımlılığı da beraberinde getirmiştir. *Homoian* olan Valens'in ve Fritigernus'un etkisiyle Gotlar, Hristiyanlığı benimsemişlerdir. Bu ihtida da tarihsel olarak 376 ilâ 378 arasına denk gelmektedir.

Thompson'ın iddia ettiğı üzere Gotların 382-395 arasında Hristiyanlığı kabul etmiş olmaları mümkün değildir. 379'dan itibaren imparator olan I. Theodosius'un Nicaea itikadı yanlısı olması ve bu itikadı imparatorluğun genelinde meşru inanç akidesi yapması, Gotların da imparatorluk sınırları içerisinde olmaları bağlamında bu durumdan fazlasıyla etkilenmelerini gerektirmiştir. Şayet Gotların Nicaea yanlısı olan Theodosius'un imparatorluğu sırasında Nicaea itikadının tam zıddında duran *homoian* anlayışı benimsediklerini iddia etmek, bir tutarsızlık yaratacaktır. Nitekim Roma'nın bir bağlaşığı olan Vizigotların imparatorluğun dini siyasetinden bağımsız davranması pek mümkün görünmemektedir. Gotların Valens döneminde Hristiyanlığı benimseyerek imparatorun etkisiyle *homoian* teolojisini benimsediklerini iddia etmek daha tutarlı bir açıklamadır. Bu bağlamda 376-378 arasında *homoian* anlayışı kabul eden Gotlar, Nicaea yanlısı olan Theodosius döneminde kendi değerlerini korumaya niyetlenmiş ve imparatorluğa olan bağlaşıklıklarını olabildiğince azaltmak isteyerek Hristiyanlığın *homoian* teolojisine bağlı olmaya devam etmişlerdir. Gotların kabile yapısıyla *homoian* anlayış arasında paralellikler bulunması, Gotların bu kristolojiyle kendilerini özdeşleştirmelerini kolaylaştırmıştır. *Homoian* anlayıştaki hiyerarşi fikri ile Got toplum yapısı arasındaki benzerlik, Gotların bu kristolojiyi kabul etmelerindeki en önemli etkindir. Gotların *homoianizme* olan bu bağımlılıkları, onların 381'den itibaren yönünü Nicaea itikadına çeviren imparatorluğun dini geleneğinden ayrılmasını ve kendilerine has bir Hristiyanlık yorumu yapmalarını sağlamıştır.

Homoianizmi kabul eden Gotlar, birçok Germen topluluğunun da bu inancı benimsemesini sağlamışlardır. Vizigotların etkisiyle Ariusçu bir çizgide yer alan

Ostrogotların İtalya'ya hükmettikleri dönemlerde ortaya konulan eserlerin günümüze ulaşan parçaları, Germen Arianizminin hayatta kalan en önemli unsurları arasındadır. Codex Argenteus olarak anılan “Gümüş Kitap”, Ulfilas'ın ve Vizigotların Germen ve Got toplumları arasındaki nüfuzunun yüzyıllar boyunca devam ettiğini göstermektedir.

BİBLİYOGRAFYA

ANTİK KAYNAKLAR

Ambrose, *De Fide*: Nicene and Post-Nicene Church Fathers of The Christian Church, Series II, Volume 10, ed. Philip Schaff, Grand Rapids, MI: Christian Classics Ethereal Library, 2009.

Ambrose, *De Spiritu Sancto*: Nicene and Post-Nicene Church Fathers of The Christian Church, Series II, Volume 10, ed. Philip Schaff, Grand Rapids, MI: Christian Classics Ethereal Library, 2009.

Ambrose, *Epistulae*, trans. Roger Pearse, 2004:

https://www.tertullian.org/fathers/ambrose_letters_01_letters01_10.htm#Letter10
(E.T: 15.04.2022)

Ammianus Marcellinus, *Rerum Gestarum*, ed. John Carew Rolfe, Harvard University Press, 1935-1940:

<http://www.perseus.tufts.edu/hopper/text?doc=Perseus%3Atext%3A2007.01.0081>
(E.T: 21.06.2022)

Ammianus Marcellinus, *Res Gestae*: Ammianus Marcellinus, *Roma Tarihi*, çev. Samet Özgüler, Historia Yayınları, 2019.

Augustinus, *De Civitate Dei*: Saint Augustine, *The City of God, Books XVII-XXII*, trans. Gerald G. Walsh-Daniel J. Honan, The Catholic University of America Press, 2008.

Aurelius Victor, *De Caesaribus*, ed. Franciscus Pichlmayr, Ad Fidem Codicum Bruxellensis Et Oxoniensis, 1892.

Auxentius, *Epistulae*: <https://faculty.georgetown.edu/jod/texts/auxentius.html>
(E.T: 17.05.2022)

Auxentius, *Letters: The Goths in the Fourth Century*, trans. Peter Heather-John Matthews, Liverpool University Press, 2004.

Basil, *De Spiritu Sancto*: Nicene and Post-Nicene Church Fathers of The Christian Church, Series II, Vol 8, ed. Philip Schaff, Grand Rapids, MI: Christian Classics Ethereal Library, 2009.

Basil, *The Letters*, trans. Roy J. Deferrari, Loeb Classical Library, 1928.

Cassius Dio, *Historia Romana: Dio's Roman History*, trans. Earnest Cary, Loeb Classical Library, 1955.

Chronicon Paschale 284-628 AD, trans. Michael Whitby-Mary Whitby, Liverpool University Press, 2007.

Claudius Ptolemy, *The Geography*, ed.-trans. Edward Luther Stevenson, Dover Publications, 1991.

Commodian, *Carmen Apologeticum: Commodiani Carmina*, ed. Ernestus Ludwig, in Aedibus B. G. Teubneri, 1877.

Epiphanius, *Panarion: The Panarion of Epiphanius of Salamis Books II and III*, ed. Frank Williams, Brill, 2013.

Eusebius Hieronymus, *Dialogus Contra Luciferanos*, Migne, Patrologiae Cursus Series Latina, Tomus XXIII, 1845.

Eusebius, *De martyribus Palaestinae*, ed. William Cureton, Williams and Norgate, 1859.

Eusebius, *Vita Constantini: Eusebii Pamphili, De Vita Constantini Libri IV et Panegyricus atque Constantini ad Sanctorum Coetum Oratio*, Harvard Divinity School, 1830.

Eusebius, *Vita Constantini: Nicene and Post-Nicene Church Fathers of The Christian Church, Series II, Vol 1*, ed. Philip Schaff, Grand Rapids, MI: Christian Classics Ethereal Library, 2009.

Eutropius, *Breviarium*, trans. H. W. Bird, Liverpool University Press, 2011.

Excerpta Valesiana: Valesius Seçkileri (Anonymus Valesianus), çev. Turhan Kaçar, Kabalıcı Yayınevi, 2008.

Gaius Plinius Caecilius Secundus, *Epistulae: Pliny, Letter, Vol II*, trans. William Melmoth, Loeb Classical Library, 1915.

Gregory Thaumaturgus, *Canonical Epistle, Fathers of the Third Century: Gregory Thaumaturgus, Dionysius the Great, Julius Africanus, Anatolius, and Minor Writers*,

Methodius, Arnobius, ed. Philip Schaff, Grand Rapids, MI: Christian Classics Ethereal Library, 2004.

Herodotus, *The Histories*, ed. A. D. Godley, Harvard University Press, 1920:
<https://www.perseus.tufts.edu/hopper/text?doc=Perseus:text:1999.01.0125>
(E.T: 30.08.2022)

Hieronymus, *Epistulae: The Principal Works of St. Jerome*, trans. Hon. W. H. Fremantle, Nicene and Post-Nicene Church Fathers of The Christian Church, Series II, Vol 6, ed. Philip Schaff-Henry Wace, The Christian Literature Company, 1893.

Homer, *Iliad*, Oxford University Press, 1920:
<https://www.perseus.tufts.edu/hopper/text?doc=Perseus%3Atext%3A1999.01.0133%3Abook%3D2%3Acard%3D858> (E.T: 24.05.2023)

Isidore Seville, *History of Goths Vandals and Suevi*, trans. Guido Donini-Gordon B. Ford, Leiden, 1970.

Iulius Caesar, *Commentarii-De Bello Gallico: Caesar, Galya Savaşı Üzerine Notlar*, çev. Samet Özgüler, Doğu Batı Yayınları, 2017.

Iulius Caesar, *De Bello Gallico*, ed. T. Rice Holmes, Scriptorum Classicorum Bibliotheca Oxoniensis, 1914:
<https://www.perseus.tufts.edu/hopper/text?doc=Perseus:text:1999.02.0002>
(E.T: 22.02.2022)

Jordanes, *Romana and Getica*, trans. Peter Van Nuffelen and Lieve Van Hoof, Liverpool University Press, 2020.

Kutsal Kitap, Kitab-ı Mukaddes Şirketi, Yeni Yaşam Yayınları, 2014.

Kutsal Kitap: <https://www.greekbible.com/> (E.T: 14.04.2022)

Lactantius, *De Mortibus Persecutorum*, ed.-trans. J. L. Creed, Clarendon Press, 1984.

Libanii Opera, Vol IV, Orationes LI-LXIV, ed. Richardus Foerster, in Aedibus Teubneri, 1908.

Ogier Ghislain Busbecq, *Itinera Constantinopolitanum et Amasianum*: Charles Thornton Forster-F. H. Blackburne Daniell, *The Life and Letters of Ogier Ghiselin De Busbecq*, C. Kegan Paul & Co. 1881.

Ogier Ghislain Busbecq, *Itinera Constantinopolitanum et Amasianum*: Ogier Ghislain Busbecq, *İstanbul ve Amasya Seyahatnamesi*, çev. Çiğdem Dürüşken, Alfa Yayınları, 2022.

Olympiodorus, *Fragments: Fragmentary Classicising Historians of the Later Roman Empire, Volume 1: Eunapius, Olympiodorus, Priscus and Malchus (Arca, Band 6)*, ed. R. C. Blockley, Francis Cairns, 1983.

Paulus Orosius, *Historiarum Adversum Paganos, Liber VII*, ed. Caroli Zangemeister, in Aedibus B. G. Teubneri Publisher, 1889.

Petrus Patricius, *Fragments: The Lost History of Peter Patrician an Account of Rome's Imperial Past from the Age of Justinian*, ed. Thomas M. Banchich, Routledge, 2015.

Philostorgius, *Church History*, trans. Philip R. Amidon, Society of Biblical Literature, 2007.

Pliny The Elder, *Naturalis Historia*, ed. Karl Friedrich Theodor Mayhoff, In aedibus B.G. Teubneri Publisher, 1906:

<http://www.perseus.tufts.edu/hopper/text?doc=urn:cts:latinLit:phi0978.phi001.perseus-lat1> (E.T: 29.05.2022)

Procopius, *Buildings*, trans. H. B. Dewing-Glanville Downey, Loeb Classical Library, 1971.

Procopius, *History of Wars, (Gothic War Book V and VI)*, trans. H. B. Dewing, Loeb Classical Library, 1919.

Procopius, *History of Wars, (Persian War Book I and II)*, trans. H. B. Dewing, Loeb Classical Library, 1914.

Procopius, *History of Wars, (Vandalic War Book III and IV)*, trans. H. B. Dewing, Loeb Classical Library, 1916.

Scriptores Historiae Augustae Vol III, ed. G. P. Goold, Loeb Classical Series, 1998.

Sidonius Apollinaris, *Poems and Letters*, trans. W. B. Anderson, Loeb Classical Library, 1963.

Snorri Sturluson, *Heimskringla (History of the Kings of Norway)*, trans. Lee M. Hollander, University of Texas Press, 2011.

Socrates Scholasticus, *Ecclesiastical History*, Nicene and Post-Nicene Church Fathers of The Christian Church, Series II, Vol 2, ed. Philip Schaff, rev. A. C. Zenos, Grand Rapids, MI: Christian Classics Ethereal Library, 2007.

Sozomen, *Ecclesiastical History*, Nicene and Post-Nicene Church Fathers of The Christian Church, Series II, Vol 2, ed. Philip Schaff, rev. A. C. Zenos, Grand Rapids, MI: Christian Classics Ethereal Library, 2007.

Strabo, *Geography*, ed. August Meineke, Sumptibus et typis B. G. Teubneri Publisher, 1877:

<https://www.perseus.tufts.edu/hopper/text?doc=Perseus%3Atext%3A1999.01.0197>
(E.T: 01.10.2022)

Tacitus, *Annales*, ed. Charles Dennis Fisher, Clarendon Press, 1906:

<https://www.perseus.tufts.edu/hopper/text?doc=Perseus%3Atext%3A1999.02.0077>
(E.T: 08.09.2022)

Tacitus, *Germania*, ed. Henry Furneaux, Clarendon Press, 1900:

<http://www.perseus.tufts.edu/hopper/text?doc=Perseus%3Atext%3A2007.01.0090>
(08.09.2022)

Tacitus, *Germania: Germania Halklarının Kökeni ve Yerleşim Yeri*, çev. Mine Hatapkapulu, Kabalcı Yayınevi, 2006.

Tacitus, *Historiae*, ed. Charles Dennis Fisher, Clarendon Press, 1911:

<https://www.perseus.tufts.edu/hopper/text?doc=Perseus%3Atext%3A1999.02.0079%3Abook%3D1%3Achapter%3D1> (E.T: 20.06.2022)

Themistius, *Orations: The Goths in the Fourth Century*, trans. David Moncur, ed. Peter Heather-John Matthews, Liverpool University Press, 2004.

Theodoretus, *Ecclesiastical History*, Nicene and Post-Nicene Church Fathers of The Christian Church, Series II, Vol 3, ed. Philip Schaff, Grand Rapids, MI: Christian Classics Ethereal Library, 1989.

XII Panegyrici Latini, ed. Aemilius Baehrens, in Aedibus B. G. Teubneri Publisher, 1874.

Zosimus, *New History*, trans. Ronald T. Ridley, Australian Association for Byzantine Studies, Byzantina Australiensia 2, 2006.

MODERN KAYNAKLAR

Adam, C. "The society of Wielbark culture, AD 1–300", *The Past Societies. Polish Lands from the First Evidence of Human Presence to the Early Middle Ages 500BC–500AD vol. 4*, ed. Przemysław Urbańczyk-Rzeszotarska-Nowakiewicz, Sowa Sp, 2016, 217-255.

Almagor, E. "Who is a barbarian? The barbarians in the ethnological and cultural taxonomies of Strabo", *Strabo's Cultural Geography*, ed. Daniela Dueck, Hugh Lindsay, Sarah Potheary, Cambridge University Press, 2005, 42-55.

Alova Erdal (ed.) *Latince-Türkçe Sözlük*, 5. Baskı, Sosyal Yayınlar, 2013.

Anatolios, K. (2018). "Anomoeans", *The Oxford Dictionary of Late Antiquity*, ed. Oliver Nicholson, Oxford University Press, 2018, 80.

Angelov, A. "Mangup" *The Oxford Dictionary of Late Antiquity*, ed. Oliver Nicholson, Oxford University Press, 2018, 950.

Arslan, A. *İlkçağ Felsefe Tarihi 5: Plotinos, Yeni Platonculuk ve Erken Dönem Hristiyan Felsefesi*, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, 2010.

Bardill, J. "The Symbol From The Sun, The Standard, and The Sarcophagus", *Constantine, Divine Emperor of The Christian Golden Age*, (Cambridge University Press, 2012, 159-202.

Barnes, T. D. "The Consecration of Ulfila", *The Journal of Theological Studies*, Vol. 41, No. 2, 1990, 541-545.

Barnes, T. D. *Constantine and Eusebius*, Harvard University Press, 1981.

Barnes, T. D. *The New Empire of Diocletian and Constantinus*, Harvard University Press, 1982.

Bennett, W. *An Introduction to The Gothic Language*, The Modern Language Association of America, 2006.

Berk, F. M. "Aziz Paulus ve Şam Vizyonu", *Batman Üniversitesi Yaşam Bilimleri Dergisi*, Cilt: 1 Sayı: 1, 2012, 505-516.

Brennecke, H. C. "Deconstruction of the So-called Germanic Arianism", *Arianism Roman Heresy and Barbarian Creed*, ed. Guido M. Berndt-Roland Steinacher, Ashgate Publishing, 2014, 117-130.

Brink, S. "People and Land in Early Scandinavia", *Franks, Northmen, and Slavs: Identities and State Formation in Early Medieval Europe*, Brepols Publishers, 2008, 87-112.

Brink, S. "The Nordic Languages, Sociolinguistic perspectives and language contact in Proto-Nordic", *The Nordic Languages An International Handbook of the History of the North Germanic Languages*, Walter de Gruyter, 2002, 685-690.

Brown, P. *Geç Antikçağ Dünyası*, çev. Turhan Kaçar, Alfa Yayınları, 2017.

Burns, T. S. *A History of Ostrogoths*, Indiana University Press, 1984.

Cassia, M. "Between Paganism and Judaism: Early Christianity in Cappadocia", *Early Christianity in Asia Minor and Cyprus From the Margins to the Mainstream*, Vol 109, ed. Stephen Mitchell-Philipp Pilhofer, Brill, 2019, 13-48.

Chadwick, H. *The Early Church*, Hodder and Stoughton, 1968.

Chesnut, G. F. *First Christian Histories Eusebius, Socrates, Sozomen, Theodoret and Evagrius*, Editions Beauchesne, 1976.

Connell, M. "Chorepiskopus", *The Oxford Dictionary of Late Antiquity*, ed. Oliver Nicholson, Oxford University Press, 2018, 328.

Cross F. L.-Livingstone, E. A. (ed.) "Homoeans", *The Oxford Dictionary of Christian Church*, Oxford University Press, 1997, 786.

Cunliffe, B. *The Extraordinary Voyage of Pytheas The Greek*, Walker & Company, 2002.

Dam, R. V. *Becoming Christian The Conversion of Roman Cappadocia*, University of Pennsylvania Press, 2003.

Delehay, H. "Saints de Thrace et de Mésie, Passio S. Sabae Gothi, Μαρτύριον τοῦ ἁγίου Σάβα τοῦ Γότθου", *Analecta Bollandiana*, Vol 31, 1912, 216-224.

Doğan, S. *Aryüşcü Hristiyanlık Gotlar Dönemi ve Sonrası*, Eski Yeni Yayınları, 2021.

Drinkwater J. "Maximinus to Diocletian and the 'crisis'", *Cambridge Ancient History Vol 12*, Cambridge University Press, 2008, 28-66.

Dunn, M. "Intuiting Gods: Creed and Cognition in the Fourth Century", *Historical Reflections / Réflexions Historiques*, Vol. 38, No. 3, 2012, 1-23.

Duygu, Z. *Hristiyanlık ve İmparatorluk Geç Antikçağ'da Kilise-Devlet İlişkileri ve Kristoloji Paradigmaları*, Divan Kitap, 2017.

Duygu, Z. *İsa, Pavlus, İnciller, Hristiyanlık Neden ve Nasıl Ortaya Çıktı*, Düşün Yayıncılık, 2021.

Duygu, Z. "Paulus İsa Mesih'in Elçisi miydi?", *Cedrus*, VII, 2019, ss. 627-662.

Dürüşken, Ç. *Antikçağ Felsefesi*, Alfa Yayınları, 2019.

Düwel, K. "Runic", *Early Germanic Literature and Culture Vol 1*, ed. Brian Murdoch-Malcolm Read, Camden House, 2004, 121-148.

Ebbinghaus, E. A. "The Date of Wulfila's Episcopal Ordination", *Neophilologus*, 75, 1991, 311-313.

Ebbinghaus, E. A. "Ulfila(s) or Wulfila?", *Historische Sprachforschung / Historical Linguistics*, 104. Bd., 2. H., 1991, 236-238.

Elliott, T. G. "Constantine's Conversion: Do We Really Need It?", *Phoenix*, Vol. 41, No. 4, 1987, 420-438.

Ermatinger, J. W. "Auspices or Augury", *The Roman Empire a Historical Encyclopedia*, Vol I, ABC-CLIO Publisher, 2018, 64-66.

Falluomini, C. *The Gothic Version of the Gospels and Pauline Epistles*, Walter De Guyter, 2015.

Fowden, G. *Empire to Commonwealth Consequences of Monotheism in Late Antiquity*, Princeton University Press, 1993.

Frassetto, M. *Encyclopedia of Barbarian Europe Society in Transformation*, ABC CLIO, 2003.

Geary, P. J. "Barbarians and Ethnicity", *Late Antiquity: A Guide to The Postclassical World*, ed. G. W. Bowersock-Peter Brown-Oleg Grabar, The Belknap Press of Harvard University Press, 1999.

Gilliver, K. "The Augustan Reform and the Structure of the Imperial Army", *A Companion to The Roman Army*, ed. Paul Erdkamp, Blackwell Publishing, 2007, 183-200.

Glare, P. G. W. (ed.) *Oxford Latin Dictionary*, Oxford University Press, 1968.

Granberg, A. "Establishing New Alphabets (300–900 AD) and the relation between the structure of an alphabet and the shape of its letters", *Wulfila 311–2011 International Symposium Uppsala University June 15–18*, ed. Anders Kaliff and Lars Munkhammar, 2011, 165-178.

Green, D. H. *Language and History in The Early Germanic World*, Cambridge University Press, 2001.

Gregory, T. E. "Homoiousians", *The Oxford Dictionary of Byzantium*, ed. Alexander Kazhdan, Oxford University Press, 1991, 944.

Griffin, C.-Nicholson, O. "Audians", *The Oxford Dictionary of Late Antiquity*, ed. Oliver Nicholson, Oxford University Press, 2018, 176.

Grossi, V. "Orthodoxy" *Encyclopedia of Ancient Christianity*, Vol 2, ed. Angelo Di Berardino, InterVarsity Press, 2014, 989-990.

Hanson, R. P. C. *Search for the Christian Doctrine of God: The Arian Controversy*, 318-381, T & T Clark, 1997.

Heather, P. "Barbarians, Roman Attitudes to", *The Oxford Dictionary of Late Antiquity*, Ed. Oliver Nicholson, Oxford University Press, 2018, 209-210.

Heather, P. *Gotlar*, çev. Erkan Avcı, Phoenix Yayınevi, 2012.

Heather, P. "Foedera and Foederati of The Fourth Century", *From Roman Provinces to Medieval Kingdoms*, ed. Thomas F. X. Noble, Routledge, 2006, 242-256.

Heather, P. "Migration and Identity in Late Antiquity", *The Migration Period between the Oder and the Vistula*, Vol 1, ed. Aleksander Bursche, John Hines, Anna Zapolska, Brill, 2020, 65-83.

Heather, P. "Taifali", *The Oxford Dictionary of Late Antiquity*, ed. Oliver Nicholson, Oxford University Press, 2018, 1449.

Heather, P. "The Crossing of the Danube and the Gothic Conversion", *Greek, Roman, and Byzantine Studies*, Vol 27, Iss 3, 2004, 289-318.

Heather, P. "The Huns and the End of the Roman Empire in Western Europe", *English Historical Review*, 1995, Vol. 110, No. 435, 1995, 4- 41.

Heather, P. *Empires and Barbarians: The Fall of Rome and Birth of Europe*, Oxford University Press, 2010.

Heather, P. *Goths and Romans 332-489*, Oxford Clarendon Press, 1991.

Heather, P. *The Goths*, Blackwell Publishing, 1997.

Heather, P.- Matthews, J. *The Goths in the Fourth Century*, Liverpool University Press, 2004.

Hefele, C. J. *A History of The Christian Councils*, Vol 1, trans. William R. Clark, T & T Clark, 1894.

Hefele, C. J. *A History of The Christian Councils*, Vol 2, trans. Henry Nutcombe Oxenham, T & T Clark, 1896.

Hefele, C. J. *A History of The Christian Councils*, Vol 4, trans. William R. Clark, T & T Clark, 1895.

Heil, U. "The Homoians", *Arianism Roman Heresy and Barbarian Creed*, ed. Guido M. Berndt- Roland Steinacher, Ashgate Publishing, 2014, 85-116.

Hoek, M. V. D. "Germanic Languages", *The Oxford Dictionary of Late Antiquity*, ed. Oliver Nicholson, Oxford University Press, 2018, 661.

Honigmann, E. "The Original Lists of The Members of The Council of Nicaea, The Robber-Synod and The Council of Chalcedon", *Byzantion*, Vol. 16, No. 1, 1942/3, 20-80.

<http://imperium.ahlfeldt.se/places/27628.html> (E.T: 29.12.2021)

<http://parthiansources.com/texts/skz/skz-translation/> (E.T: 20.12.2021)

Isaac, B. "The Barbarian in Greek and Latin Literature", *Scripta Classica Israelica*, vol. XXXIII, 2014, 117-137.

James, E. B. "Maeotis Palus", *Dictionary of Greek and Roman Geography*, Vol II, ed. William Smith, John Murray Arbemarle Street, 1872, 244.

James, E. *Europe's Barbarians AD 200-600*, Routledge, 2009.

Jaques, T. (ed.) *Dictionary of Battles and Sieges*, Vol II, Greenwood Press, 2007.

Jones, A. H. M. *The Later Roman Empire Vol 2*, Basil Blackwell, 1964.

Kaçar, T. "Arius: Bir 'Sapkın'ın Kısa Hikayesi'", *Lucerna Klasik Filoloji Yazıları*, ed. Erendiz Özbayoğlu, TB Yayıncılık, 2009, 7-15.

Kaçar, T. "Ebioniteler'den Arius'a: Eskiçağ Doğu Hristiyanlığında İsa Teolojisi Tartışmaları", *AÜİFD*, Cilt XLIV, Sayı 2, 2003, 187-206.

Kaçar, T. "Ioannes Chrysostomos'un Düşüşü", *Belleten*, Cilt: 67, Sayı: 250, 2003, 745-770.

Kaçar, T. *Geç Antikçağ'da Hristiyanlık Doğu'da İsa Doktrini'nin Siyasi ve Entelektüel Tarihi, Arkeoloji ve Sanat Tarihi*, 2015.

Kagan, K. *The Eye of Command*, The University of Michigan Press, 2009.

Kelly, J. N. D. *Early Christian Creeds*, Continuum, 2008.

Kırilen, G. "Origin of the Term 'Barbarian'", *Doğu Asya Araştırmaları Dergisi*, Cilt: 1 Sayı: 1, 2018, 18-29.

Kokowski, A. "The Goths in ca. 311 AD", *Wulfila 311-2011 International Symposium Uppsala University June 15-18*, ed. Anders Kaliff and Lars Munkhammar, 2011, 71-96.

Kortlandt, F. "The Origin of Goths", *Amsterdamer Beiträge zur älteren Germanistik*, Vol. 55, 2001, 21-25.

Kulikowski M. *Rome's Gothic War From The Third Century to Alaric*, Cambridge University Press, 2007.

Ladner, G. B. "On Roman Attitudes Toward Barbarians in Late Antiquity", *Medieval and Renaissance Studies*, Vol 7, University of California Press, 1976, 1-26.

Lehmann, W. (ed.) *A Gothic Etymological Dictionary*, Brill, 1986.

Lias, J. J. "Arius", *A Dictionary of Christian Biography and Literature to the End of the Sixth Century A.D., with an Account of the Principal Sects and Heresies*, ed. Henry Wace, Grand Rapids, MI: Christian Classics Ethereal Library, 2000, 78-85.

- Liddell, H. G.-Scott, R. (ed.). *A Greek-English Lexicon*, American Book Company, 1901.
- Liebeschuetz, J. H. W. G. *Barbarians and Bishops Army, Church, and State in the Age of Arcadius and Chrysostom*, Clarendon Press, 1990.
- Liebeschuetz, W. *East and West in Late Antiquity; Invasion, Settlement, Ethnogenesis and Conflicts of Religion*, Brill, 2015.
- MacDowall, S. *Adrianople AD 378*, Osprey Publishing, 2001.
- Marchand, J. W. *The Sounds and Phonemes of Wulfila's Gothic*, Mouton Publisher, 1973.
- Marchant, J. R. V.-Charles J. F. (ed.) *Cassell's Latin Dictionary*, Funk & Wagnalls Company, 1953.
- Mathisen, R. W. "Barbarian Bishops and the Churches "in Barbaricis Gentibus" During Late Antiquity", *Speculum*, Vol. 72, No. 3, 1997, 664-697.
- Matthew, B. "Goths", *The Oxford Companion to Military History*, ed. Richard Holmes, Oxford University Press, 2001, 367.
- Mattingly, H. "Some Historical Coins of Hadrian", *The Journal of Roman Studies*, Vol. 15, 1925, 209-222.
- Mcevedy, C. *Ortaçağ Tarih Atlası*, çev. Ayşen Anadol, Sabancı Üniversitesi Yayınları, 2004.
- Mclynn, N. "Little Wolf in The Big City: Ulfila and His Interpreters", *Bulletin of the Institute of Classical Studies*, Vol 50, 2007, 125-135.
- Meredith, A. *The Cappadocians*, Vladimir's Seminary Press, 2000.
- Metzger, B. M. *The Early Versions of the New Testament*, Clarendon Press, 2001.
- Miller, D. G. *The Oxford Gothic Grammar*, Oxford University Press, 2019.

Mirsanu, D. "For want of A Better Word: Religious Terms in The Gothic Bible in Relation to Greek and Latin", *Biblicum Jassiense*, Vol 2, 2011, 30-45.

Mitchell, S. *Geç Roma İmparatorluğu Tarihi MS 284-641*, çev. Turhan Kaçar, Türk Tarih Kurumu Yayınları, 2016.

Must, G. "The Inscription on the Spearhead of Kovel", *Language*, Vol. 31, No. 4, 1955, 493-498.

Nicholson, O. "Christians, persecution of", *Dictionary of Late Antiquity*, ed. Oliver Nicholson, Oxford University Press, 2018, 330-332.

Nicholson, O. "Tetrarchy", *The Oxford Dictionary of Late Antiquity*, ed. Oliver Nicholson, Oxford University Press, 2018 ss. 1465.

Nielsen, H. F. "The Gothic Language of Bishop Wulfila – Phonology, Typology and Purported Linguistic Purity", *Wulfila 311–2011 International Symposium Uppsala University June 15–18*, ed. Anders Kaliff and Lars Munkhammar, 2011, 179-196.

Nordgren, I. "Goths and Religion", *Wulfila 311–2011 International Symposium Uppsala University June 15–18*, ed. Anders Kaliff and Lars Munkhammar, 2011, 209-224.

Nordgren, I. *The Well Spring of the Goths*, iUniverse, Inc, 2004.

Nyberg, T. "Eusebius' Tricennial Oration and Wulfila's Christian Creed", *Wulfila 311–2011 International Symposium Uppsala University June 15–18*, ed. Anders Kaliff and Lars Munkhammar, 2011, 33-40.

Odisheli, M. "Iberia", *The Oxford Dictionary of Late Antiquity*, ed. Oliver Nicholson, Oxford University Press, 2018, 758.

Pacurariu, M. "Romanian Christianity", *The Blackwell Companion to Eastern Christianity*, ed. Ken Parry, Blackwell Publishing, 2007, 186-206.

Parvis, P. "Sabas: 'Orthodox' or Arian?", *Arianism Roman Heresy and Barbarian Creed*, ed. Guido M. Berndt- Roland Steinacher, Ashgate Publishing, 2014, 67-84.

Parvis, S. "Was Ulfila Really a Homoian?", *Arianism Roman Heresy and Barbarian Creed*, ed. Guido M. Berndt- Roland Steinacher, Ashgate Publishing, 2014, 49-66.

Peretto, E. "Catholic", *Encyclopedia of Ancient Christianity*, Vol 1, ed. Angelo Di Berardino, InterVarsity Press, 2014, 475.

Pollard, T. E. "The Origins of Arianism", *The Journal of Theological Studies*, Vol. 9, No. 1, 1958, 103-111.

Porterfield, A. W. "Perceptual Sense in Gothic", *The Journal of English and Germanic Philology*, Vol 33, No 2, 1934, 205-218.

Pritsak, O. "Dory (Δόρυ)", *Oxford Dictionary of Byzantium*, Ed. Alexander P. Kazhdan, 1991, 654-655.

Prostko-Prostyński J. "Christianity Among The Germanic Peoples in The Territories of The Roman Empire", *Journal of the Australian Early Medieval Association*, Vol 16, 2020, 53-81.

Ramsey, B. *The Early Church Fathers: Ambrose*, Routledge, 1997.

Rapp, C. *Holy Bishops in Late Antiquity The Nature of Christian Leadership in an Age of Transition*, University of California Press, 2005.

Rau, A. "Wielbark Culture", *The Oxford Dictionary of Late Antiquity*, ed. Oliver Nicholson, Oxford University Press, 2018, 1590.

Regan, B. T. (ed.) *Dictionary of the Biblical Gothic*, Wellspring Books, 1974.

Rizos, E. "Scythia Minor", *The Oxford Dictionary of Late Antiquity*, Ed. Oliver Nicholson, Oxford University Press, 2018, 1346.

Rubin, Z. "The Conversion of the Visigoths to Christianity", *Museum Helveticum*, Vol. 38, No. 1, 1981, 34-54.

Russel, B. *Batı Felsefesi Tarihi*, Cilt 1, çev. Ahmet Fethi, Alfa Yayınları, 2018.

Schäferdiek, K. "Ulfila and the so-called Gothic Arianism-English Summary", *Arianism Roman Heresy and Barbarian Creed*, ed. Guido M. Berndt- Roland Steinacher, Ashgate Publishing, 2014, 45-48.

Schaff, P. (ed.) *The Seven Ecumenic Councils*, Nicene and Post-Nicene Church Fathers of The Christian Church, Series II, Volume 14, ed. Philip Schaff, Grand Rapids, MI: Christian Classics Ethereal Library, 2007.

Schmitz, L. "Gothi, Gotones, Gothones, Gutae, Guttones", *Dictionary of Greek and Roman Geography*, Vol I, ed. William Smith, Little, Brown and Company, 1870, 1006-1009.

Schmitz, L. "Heruli, Eruli, Aeruli", *Dictionary of Greek and Roman Geography*, Vol I, ed. William Smith, Little, Brown and Company, 1870, 1062.

Schmitz, L. "Juthungi", *Dictionary of Greek and Roman Geography*, Vol II, ed. William Smith, John Murray Arbemarle Street, 1872, 103.

Sena, E. C. "Scythia", *The Oxford Dictionary of Late Antiquity*, ed. Oliver Nicholson, Oxford University Press, 2018, 1346.

Simek, R. "Germanic Religion and Conversion to Christianity", *Early Germanic Literature and Culture Vol 1*, ed. Brian Murdoch-Malcolm Read, Camden House, 2004, 73-102.

Simonetti, M. "Anomians-Anomianism", *Encyclopedia of Ancient Christianity*, Vol 1, ed. Angelo Di Berardino, InterVarsity Press, 2014, 136.

Simonetti, M. "Homoians (Homoeans)", *Encyclopedia of Ancient Christianity*, Vol 2, ed. Angelo Di Berardino, InterVarsity Press, 2014, 283-284.

Sinclair, W. M. "Eudoxius", *A Dictionary of Christian Biography and Literature to the End of the Sixth Century A.D., with an Account of the Principal Sects and Heresies*, ed. Henry Wace, Grand Rapids, MI: Christian Classics Ethereal Library, 2000, 505-506.

Sivan, H. "Ulfila's Own Conversion", *The Harvard Theological Review*, Vol. 89, No. 4, 1996, 373-386.

Southern, P. *The Roman Empire from Severus to Constantine*, Routledge, 2004.

Söhrman, I. "Wulfila, Arianism and the Gothic Language in Visigothic Spain", *Wulfila 311-2011 International Symposium Uppsala University June 15-18*, ed. Anders Kaliff and Lars Munkhammar, 2011, 197-208.

Speidel, M. P. "Roman Army in Arabia", *Politische Geschichte (Provinzen und Randvölker: Syrien, Palästina, Arabien)*, ed. Hildegard Temporini-Wolfgang Haase, (De Gruyter, 2016), 2016, 687-730.

Sprengling, M. *Third Century Iran, Sapor and Kartir*, (Doktora Tezi, University of Chicago, 1953.

Stark, R. *The Rise of Christianity How the Obscure, Marginal Jesus Movement Became the Dominant Religious Force in the Western World in a Few Centuries*, Harper Collins Publishers, 1997.

Stearns, M. *Crimean Gothic Analysis and Etymology of The Corpus*, *Studia Linguistica et Philologica* Vol 6, ed. Alphonse Juillard, Anna Libri, 1978.

Steinacher, R. "Rome and Its Created Northerners", *Interrogating the 'Germanic'*, ed. Matthias Friedrich-James M. Harland, De Gruyter, 2021, 31-66.

Stephenson, P. *Büyük Konstantin*, çev. Gürkan Ergin, İş Bankası Kültür Yayınları, 2016.

Stickler T. "The Foederati", *A Companion to The Roman Army*, ed. Paul Erdkamp, Blackwell Publishing, 2007.

Strid, J. P. "Retracing the Goths", *Wulfila 311-2011 International Symposium Uppsala University June 15-18*, ed. Anders Kaliff and Lars Munkhammar, 2011, 41-54.

Syvanne I. "Foederati", *The Encyclopedia of the Roman Army*, Vol 2, ed. Yann Le Bohec, Wiley Blackwell, 2015, 406- 407.

Talbert, R. J. A. (ed.). *Barrington Atlas of The Greek and Roman World.*, map:1, Compiled by the Project Office 1998, Princeton University Press, 2000.

Thompson, E. "Christianity and Northern Barbarians", *The Conflict Between Paganism and Christianity in The Fourth Century*, ed. Arnaldo Momigliano, Oxford University Press, 1963, 56-78.

Thompson, E. "Constantine, Constantius II, and the Lower Danube Frontier", *Hermes*, H. 3, 1956, 372-381.

Thompson, E. "Passio S. Sabae and Early Visigothic Society", *Historia: Zeitschrift für Alte Geschichte*, Bd. 4, H. 2/3, 1955, 331-338.

Thompson, E. "The Date of the Conversion of the Visigoths", *The Journal of Ecclesiastical History*, Vol 7, Issue 1, 1956, 1-11.

Thompson, E. "The Visigoths in The Time of Ulfila", *Nottingham Medieval Studies*, Vol 5, 1961, 3-32.

Thompson, E. *The Visigoths in The Time of Ulfila*, Duckworth, 2008.

Todd, M. *Everyday Life of the Barbarians, Goths, Franks and Vandals*, B. T. Batsford Ltd, 1972.

Todd, M. *The Early Germans*, Blackwell Publishing, 2004.

Tylden, G. "The Waggon Laager", *Journal of the Society for Army Historical Research*, Vol. 41, No. 168, 1963, 200-205.

Urbanczyk, P. "Goths in Poland", *European Journal of Archaeology*, Vol 1(3), 1998, 397-415.

Uthemann, K. H. "Homousios", *The Oxford Dictionary of Byzantium*, ed. Alexander Kazhdan, Oxford University Press, 1991, 945.

Üstün, A. "Kargaşa Etnasında Tarih Yazmak: Geç Roma Müverrihlerinde İskit ve Hun Etnonimlerinin Kullanımı Üzerine" *Karadeniz Araştırmaları*, Sayı 37, Bahar, 2013, 1-13.

Vaissiere, D. L. E. "The Steppe World and the Rise of the Huns", *The Cambridge Companion to The Age of Attila*, Cambridge University Press, 2015, 175-192.

Vasiliev, A. A. *Bizans İmparatorluğu Tarihi*, çev. Tevabil Alkaç, Alfa Yayınları, 2016.

Vasiliev, A. A. *The Goths in The Crimea*, The Medieval Academy of America, 1936.

Wolfram H. *History of the Goths*, trans. Thomas J. Dunlap, University of California Press, 1988.

Wolfram, H. "Gothic History as Historical Ethnography", *From Roman Provinces to Medieval Kingdoms*, ed. Thomas F. X. Noble, Routledge, 2006, 35-56.

Wolfram, H. "Origo et religio. Ethnic traditions and literature in early medieval texts", *Early Medieval Europe*, 3 (I), 1994, 19-38.

Wolfram, H. "Vulfila pontifex ipseque primas Gothorum minorum, sed non apostolus eorum. Vulfila, Bishop and Secular Leader of His People but not Their Apostle", *Arianism Roman Heresy and Barbarian Creed*, ed. Guido M. Berndt- Roland Steinacher, Ashgate Publishing, 2014, 131-144.

Wolfram, H. "Vulfila pontifex ipseque primas Gothorum minorum", *Wulfila 311-2011 International Symposium Uppsala University June 15-18*, ed. Anders Kaliff and Lars Munkhammar, 2011, 25-32.

EKLER

Kronoloji

- MÖ 1490 Efsanelere göre Gotların Berig önderliğinde Scandia'dan ayrılmaları ve Gothiscandza isimli bölgeye yerleşmeleri
- 1. yüzyılın ilk yarısı Gotlar üzerinde Lugi hakimiyeti
- 1. yüzyılın ikinci yarısı Gotlar üzerinde Vandal hakimiyeti
- 1. yüzyılın sonları Gotların Vistula Nehri kıyılarından Azov Denizi kıyılarına göçlerine başlamaları
- 1. yüzyıl-5. yüzyıl Wielbark Arkeolojik Kültürü
- 208 Gotların Roma ordusunda paralı askerlik yapmaya başlamaları
- 238 Gotların Roma sınırlarına (Histria kenti) münferit ilk saldırıları
- 251 Roma ve Gotlar arasında Abrittus Savaşı ve Gotların zaferi
- 257 Gotların Cappadocia saldırıları ve Ulfilas'ın atalarının Gothia'ya sürgünü
- 269 Roma ve Gotlar arasında Naissus Muharebesi ve Romalıların zaferi, II. Claudius'un "Gothicus Maximus" unvanını alması
- 272 Roma'nın Dacia Eyaletinden çekilmesi ve Gotların bölgeyi ilhakı
- 311 Ulfilas'ın doğumu
- 323 Gotların Tuna'nın güneyinde bulunan kentleri yağmalaması ve Constantinus aleyhinde Licinius'a Alica isimli bir komutan önderliğinde asker göndermeleri
- 324 Constantinus'un Licinius'u Chrysopolis Savaşında yenmesi
- 325 Nicaea Konsili
- 328 Oescus ve Sucidava arasında Constantinus tarafından bir köprü inşa edilmesi
- 332 Constantinus'un Gotlar üzerine sefere çıkması ve Got-Roma anlaşmasının ihdası
- 336 Ulfilas'ın Constantinopolis'i ilk ziyareti (Constantinus'un Tricennalia Festivali)
- 337-341 Ulfilas'ın Constantinopolis'i ikinci ziyareti ve Gotların piskoposu olarak vaftiz edilmesi
- 341-348 Ulfilas'ın Gothia'da piskoposluk olarak görev yapması
- 348/9 Tuna Nehrinin donması, Gotların Tuna güneyine saldırılar yapması ve Constantinus'un inşa ettiği köprünün yıkılması
- 351 Mursa Savaşında II. Constantius'un Magnentius'u mağlup etmesi ve tek başına imparator olması
- 360 Constantinopolis Konsili ve Ulfilas'ın *homoian* teolojisini benimsemesi
- 363 Iulianus'un Pers seferi, Gotların bu sefer içerisinde yer almaları
- 365 ve sonrası Hunların Karadeniz'in kuzeyinde görünmeye başlamaları
- 367-9 Valens'in Gotlar üzerine sefere çıkması
- 369 Noviodonum Anlaşmasının Gotlar ve Romalılar arasında ihdası

- 376 Vizigotların Valens'e elçilik heyeti göndermeleri ve imparatorluk topraklarına sığınma talep etmeleri
- 376-378 Vizigotların Hıristiyanlığı benimsemeleri
- 378 Hadrianopolis Savaşı ve Valens'in savaşta hayatını kaybetmesi
- 381 Constantinopolis Konsili (II. Ekümenik Hıristiyan Konsili)
- 381 Ulfilas'ın hayatını kaybetmesi
- 382 Theodosius'un Gotlarla *foederati* anlaşması yapması

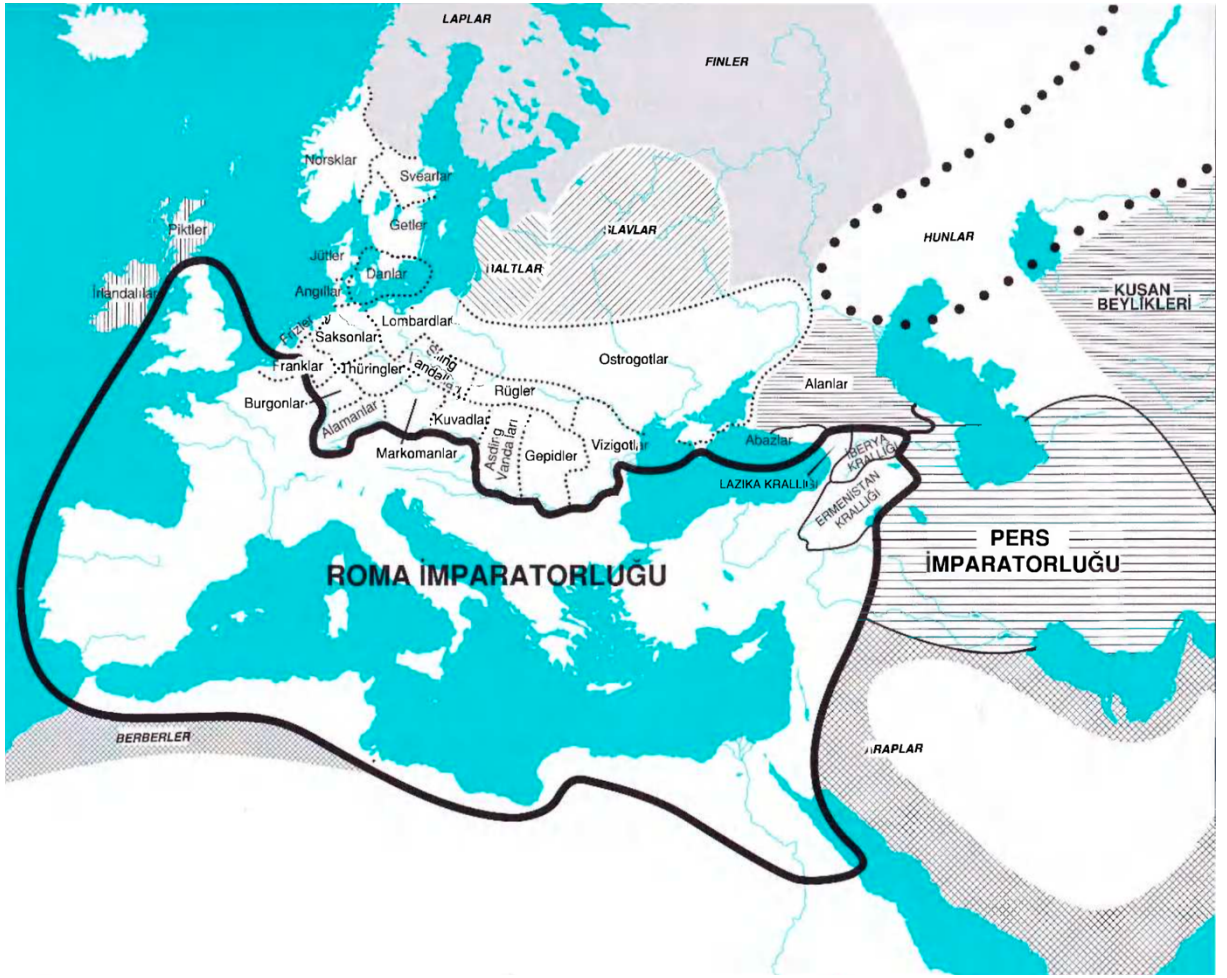
Haritalar

Harita 1: Scandia, Gothiscandza, Wielbark Arkeolojik Kültürü

Harita 2: Dacia, Moesia, Cappadocia ve Scythia Bölgeleri

Harita 3: Dördüncü Yüzyılın Son Çeyreğinde Avrupa'nın Siyasi Yapısı